

Tituli

His tractatis que

ad doctrinā rerū p̄tinent quib⁹ fruendum est ⁊ quibus utendū. ⁊ que fruunt⁹ ⁊ utuntur: ad doctrinā signozū accedamus.

DI. I De sacramentis.

Quid sit sacramentū.

Quid sit signum.

Quo differant signum ⁊ sacramentū

Quare instituta sunt sacramenta.

De d̄tia sacramentoz veterū ⁊ nouozum.

De circumcissione.

Quod remediū illi habuerunt qui fuerūt ante circumcissionem.

De institutione circumcissionis ⁊ de causa.

De paruulis defunctis ante diē octauum quo fiebat circumcissio.

DI. II De sacramentis noue legis

De baptismo.

De d̄tia baptismi Ioh̄is ⁊ xp̄i.

Quid utilitatis baptismus Ioh̄is habuit.

Si fuit sacramentū baptismus ille.

De forma baptismi Ioh̄annis.

DI. III Quid sit baptismus.

De forma baptismi.

Quap̄li in noie xp̄i baptisauerunt.

Si in noie patris t̄tum vel spiritus sancti possit tradi baptismus.

De institutione baptismi.

Quare in aqua tantū fiat.

De immersione quotiens fieri debeat.

Quā circumcissio amiserit vim suam.

De causa institutionis baptismi.

DI. IIII De illis qui suscipiunt sa-

cramentū et rem. ⁊ rē ⁊ nō sacramentū. ⁊ sacramentū ⁊ non rem.

De sicte accedentibus.

Quō intelligat̄ illud quotquot in xp̄o baptizati estis xp̄m induistis.

Quā passio supplet vicem baptismi ⁊ fides ⁊ contritio.

Quid p̄sit baptismus cū fide accedentib⁹

Quid dimittitur in baptismo iustus.

Cuius rei sit sacramentū baptismus quez recipit iustus.

DI. V Quā baptism⁹ eque bon⁹ est a

bono vel a malo. datus bono vel malo.

De p̄tate baptismi ⁊ ministerio.

Quare fuit potestas baptismi quā xp̄us potuit dare seruis. ⁊ non dedit.

DI. VI Quib⁹ liceat baptisare.

Si rebaptizādi sunt ab hereticis baptizati

Quā nullus in materno vtero baptisatur.

Utz baptism⁹ sit cū x̄ba corrupte p̄ferūt

De illo qui pludo iungitur.

De responsione patrinoz

De cathecismo ⁊ exorcismo.

DI. VII De sacramento confirmacionis qd̄ non nisi a summis sacerdotib⁹ tradi potest.

Quare sit virtus huius sacramenti.

Utrū hoc sac̄m dignius sit baptismo.

Utrum possit iterari.

DI. VIII De sacramento altaris.

Quare huius sacramēti in veteri testamento figura p̄cessit sicut ⁊ baptismi.

De institutione huius sacramenti.

De forma.

Quare xp̄s post aliū cibū dedit hoc sacramentum discipulis.

De sacramento ⁊ re.

Quare res sacramenti duplex est.

DI. IX De duob⁹ māducādi modis

De errore illoz qui dicūt xp̄m tantū a bonis sumi.

De intelligētia q̄rundā x̄boz ambiguoꝝ

DI. X De heresi illoz q̄ dicūt corpus xp̄i nō esse i altari nisi i figura v̄l in signo.

De sanctorū testimonijs quib⁹ p̄bat verū corpus xp̄i esse in altari.

DI. XI De modo conuersionis.

Quō d̄: corp⁹ xp̄i p̄fici de subst̄tia panis

Quare sub alia specie sumatur.

Quare sub duplici specie.

Quare aqua misceatur vino.

Quale corp⁹ dedit xp̄s discipulis in cena

DI. XII Ubi illa accidentia fundēt

De fractione ⁊ partibus.

De confessione berengarij.

Quid ille partes significent.

Si xp̄us imolat̄ in altari quotidie et an sit sacrificiū qd̄ a sacerdote gerit.

De causa institutionis.

DI. XIII Si hoc sacramentū conficiatur ab hereticis vel excomunicatis.

Quid facit hereticū ⁊ quid sit hereticus.

DI. XIII De penitentia.

Unde dicitur penitentia.

Quid sit penitentia.

Quid sit penitere.

De solenni ⁊ vnica penitentia.

Quā p̄ctā sepe dimittunt̄ per penitentiam.

DI. XV Quā plurib⁹ irretit⁹ p̄ctis non

p̄t̄ x̄e d̄ vno penitere nisi d̄ oib⁹ peniteat.

Quibus de causis p̄tingunt flagella.

De egiptijs ⁊ zodomitis q̄ dicunt̄ tempozaliter puniti ne in eternū perirent.

De generibus elemosyne.

Quid sit elemosyna.

Utrū in mortali p̄ctō p̄manēt̄ et largas

elemosynas faciētes debeāt dici satisfacē
 Utrū bona q̄ sūt ab aliquib⁹ malis valeāt
 ad meritū vite cū fuerint pueri ad bonū
 DI. XVI De tribus in penitentia con
 siderandis. s. compunctione. confessione
 et satisfactioe.

Que sit vera satisfactio.

Que sit satisfactio falsa.

De tribus actionibus penitentie.

De multitudine venialium que grauāt vt
 vnum grande peccatum.

De satisfactioe venialium.

DI. XVII Utrum sine confessione
 dimittantur peccata.

Si sufficit soli deo confiteri.

Q̄ nō sufficit soli deo p̄fiteri. si possit sacer
 doti confiteri.

An sufficiat confiteri laico.

Ad quid valeat confessio.

DI. XVIII De remissione quam p̄
 stat sacerdos.

De clauibus.

De vsu clauium.

Si sacerdos potest dimittere peccata vel
 retinere.

Quomodo sacerdotes dimittunt peccata
 vel retinent.

Quō sacerdotes ligāt vel soluiūt a pctis.

Quō intelligendū sit illud. q̄cunq; solue
 ris super terram rē.

Que sunt interiores tenebre ⁊ interior ma
 cula.

DI. XIX An hee clauēs danf: ⁊ qb⁹
 Utrū p̄ indignos trāsfundat grā dignis.

Quō intelligendū sit maledicā benedictio
 nibus vestris.

Qualis esse debeat iudex ecclesiasticus.

DI. XX De his q̄ in fine penitent.
 De his qui penitentiā non complent.

De illo cui sacerdos indiscret⁹ iniūgit pe
 nitentiam.

Q̄ morientibus non est imponenda satisfi
 ctio sed innotescenda.

Q̄ non est penitentia neganda vel recon
 ciliatio in necessitate.

Q̄ presbyteri nō recōciliēt aliquē incōsul
 to ep̄o nisi in necessitate.

An oblatio eius sit recipiēda q̄ currēs ad
 penitentiā preuenit morte.

DI. XXI De peccatis que post hāc
 vitam dimittunt.

De his qui edificant aurū. argentuz. lapi
 dem. lignum. fenum stipulam.

De igne purgatorio quo alij citius alij tar
 dius purgantur.

Quid sit edificare lignū. se. aut stipul.

Quid sit edificare au. argen. la. pre.

Q̄ aliquē p̄e peniter ⁊ si denō oi venialī.

Quid sit generalis confessio.

Q̄ nemo dz p̄fiteri pctā q̄ non fecit.

De pena sacerdotis qui peccata confiten /
 tis publicat.

DI. XXII Si pctā dimissa redeant.

Quid sit sacramentū et res.

DI. XXIII De sacro vnctōis extreme

De tribus generibus vnctionis.

Al quibus fuerit hoc sacm̄ institutum.

De iteratione huius sacramenti.

DI. XXIII De ordinibus ecclesia
 sticis. ⁊ quot sint.

Quare sunt septem.

Quales assumendi sint ad clerum.

De corona ⁊ tonsura.

De hostiaris.

De lectoribus.

De exorcistis.

De acolitis.

De subdyaconibus.

De dyaconibus.

De presbiteris.

Qui dicuntur ordines sacri.

Quid appelletur ordo.

De nominibus dignitatis ⁊ officij.

De episcopo.

De pontifice.

De quadripartito ep̄orum ordine.

De vate.

De cantore.

DI. XXV De ordinatis hereticis.

De symonia vnde dicit ⁊ quid sit.

De his qui a symoniacis ordinant sciē
 vel non.

De his qui dicunt se emere corporalia et
 non spiritualia.

De distinctione symoniacorum.

De his qui violenter ab hereticis vel ali
 is symoniacis ordinantur.

DI. XXVI De sacramento coniugij.

De institutioe ⁊ eius causa.

An fm̄ p̄ceptum ⁊ fm̄ indulgentiam con
 tractum sit coniugium.

Quibus modis accipit indulgentia.

Q̄ nuptie bone sint.

Cuius rei sacramentū sit coniugium.

DI. XXVII Que sunt consideran
 da in coniugio.

Quid sit coniugium.

De consensu qui efficit coniugium.

Quando incipit esse coniugium.

De opinione quorundam qui dicūt cōiu /

Tituli

gium nō esse ante carnalem copulam.
¶ Sponsa pōt eligere monasteriū sine consensu sponsi.
¶ Quod iugatus sine coniugis cōsensu nequit p̄fiteri continentiam.
De adulterinis coniugijs.
¶ Multipliciter sponsus et sponsa accipiūt.
¶ Que spōsa sit vidua mortuo spōso et q̄ non
DI. XXVIII Si consensus de futuro etiā iuramento firmatus faciat coniugiū
De his que p̄tinent ad substantiā et ad de-
coram sacramenti.
¶ Utrum p̄sensus ille qui facit matrimoniū sit de carnali copula. an de cohabitatiōe an de alio.
¶ Quare de latere viri formata est mulier.
DI. XXIX Quod non est consensus legitimus ubi est coactio.
DI. XXX De errore q̄ euacuat consensum.
De coniugio M̄arie et Ioseph.
De finali causa coniugij.
¶ Quod malus finis nō p̄taminat sacramenti.
DI. XXXI De tribus bonis iugij.
De duplici sepatione.
De his q̄ p̄curant venena sterilitatis.
¶ Quā sint homicide q̄ p̄curant abortum.
De excusatiōe coitus. q̄ sit p̄ bona iugij.
De indulgentia quā fecit ap̄tus.
De malo incontinentie.
De carnis delectatione q̄ p̄ctm̄ sit vel nō.
DI. XXXII De solutione carnalis debiti.
De p̄tinentia ex cōmuni cōsensu seruanda
¶ Quā cessandum sit a coitu.
Quib⁹ t̄pibus nō sint celebrande nuptie.
DI. XXXIII De diuersis legibus coniugij.
¶ Utrum Joh̄is virginitas sit preferēda castitati abrae.
¶ Que erat consuetudo coniugij sub lege.
¶ Qui licebat tunc plures habere vel non.
DI. XXXIII De p̄sonis legitimis
De frigidis separandis vel non.
De his q̄ maleficijs ipediti coire nequeūt
De furiosis.
De his q̄ dormiunt cū duab⁹ sororibus.
¶ Quod non est dimittenda vxor pro aliqua macula corporis.
DI. XXXV De iure viri et mulieris.
¶ Quod fornicariam nequit dimittere vir nisi ip̄e expers fuerit fornicatiōis et ecōuerso
De recōciliatiōe eorū qui p̄pter fornicationem separantur.
De illis q̄ ante cōiunctionem se polluerunt

per adulterium.
De seruis.
DI. XXXVI Utrū p̄pter extremā conditionē possit fieri sepatio.
De copulatione serui et ancille diuersorū dominorū.
De viro q̄ se facit suū vt diuidat ab vxore.
De etate contrahentium.
DI. XXXVII In quibus ordinib⁹ nequeat contrahi matrimonium.
De interfectoibus suarum coniugum.
DI. XXXVIII De votis et de votorum differentia.
De illis q̄ post longā captiuitatē redeunt
DI. XXXIX De dispari cultu.
De iugio fidelis et infidelis et duorū infidelis.
De fornicatione spūali p̄pter quā dimitti coniunx potest.
¶ Pro q̄b⁹ p̄ctis possit fieri sepatio vel non
¶ Quā licet fideli aliam ducere vel non.
¶ Utrū coniugiū inter infideles sit.
¶ Quod coniugium sit legitimum.
DI. XL De cognatione carnali.
De cōputatione gradū p̄ sanguinitatis.
¶ Quare sex gradus computantur.
De disp̄satiōe gregorijs hita ad anglicos.
DI. XLI De gradibus affinitatis
De varijs traditionibus affinitatis.
¶ Si coniugium sit inter eos qui nota cōsanguinitate diuiduntur.
¶ Quibus p̄sonis testificantib⁹ sint dirimenda coniugia.
¶ Quid sit fornicatio. et q̄d stuprum.
¶ Quid adulteriū et quid incestus.
¶ Quid raptus.
DI. XLII De spiritali cognatione.
¶ Qui sint filij spiritalis vel adoptiuorū et natu-
De copula filiorū q̄ ante (raliū filiorū).
te cōpaterntatē vel post nati sunt.
¶ Si cui liceat duas cōmatres ducere vnāq̄ post aliam.
¶ Si vir et vxor simul tenere valeant pueri.
De secundis et tertijs et deinceps nuptijs.
DI. XLIII De resurrectionis et iudicij conditione.
De voce tube. De nocte media.
De libris qui tunc aperientur.
De memoria electorū si tunc p̄terita male teneat.
¶ Quomodo intelligit̄ xp̄s iudex viuorum et mortuorum.
De his qui viuui reperentur.
DI. XLIII De etate et statura re-
surgentium.

Q resurget qd fuit de substantia 7 natu-
ra corpis 7 si no in eade parte corpis.
Q sine omni deformitate resurgent.

Utru reproboz corpa cu deformitatibus
resurgant quas hic habuerunt.

Q non consument maloz corpa que tunc
ardebunt.

Si demones corpali igne cremabuntur.

Si aie sine corpib? sentiunt igne materialē.

De abortiuis fetibus 7 monstris.

DI. XLV De diuersis animarum
receptaculis post mortem.

De suffragiis defunctorum.

De officiis sepulture.

De duobus eque bonis quoz alter post
mortem plura habet auxilia.

Quib? suffragiis iuuabunt in fine repti.

Quo sancti 7 glorificati vel angeli audiunt
pces supplicantiu 7 intercedunt p eis.

DI. XLVI Si valde malis prestat
mitigatio pene.

De occulto iudicio dei.

De iusticia et misericordia dei.

Quare quedā opa dicunt iusticie quedaz
misericordie vel bonitatis dei.

Quo vniuerse vie dñi dicuntur misericor-
dia 7 veritas.

DI. XLVII De sententia iudicij.

Q sancti iudicabunt 7 quomodo.

De ordinibus eoz qui crunt in iudicio.

De ordine iudicij 7 ministerio angeloz.

Si post iudicium demones preerūt homi-
nibus ad puniendū.

DI. XLVIII De forma iudicis.

Qualis apparebit forma serui.

Quare scdm formā serui dicit xpus susci-
taturus corpora

De loco iudicij.

De qualitate luminariuz 7 temporis post
iudicium.

DI. XLIX De differentia mansio-
num in celo et in inferno.

Si quid ibi cognoscitur ab aliquo qd non
intelligant omnes.

De paritate gaudiū.

Si maior sit beatudo setoz p? iudicium.

DI. L Si mali in inferno peccabūt

Quare dicuntur tenebre exteriores.

Si damnatoz anime noticiā habeant eo-
rum que hic fiunt.

De lazaro et diuite.

Si boni et mali inuicem se videant.

De chaos inter bonos 7 malos.

Utrum visa impiozū pena minuat vel au-
geat gloriā bonozum.

Incipit liber quartus de sacra-
mentis 7 signis sacramentalib? a

Amarī

DI. I

tanus em vulnera
to approprias cura
tioni ei? sacramen-
torum alligamēta
adhibuit. qz cōtra
originalis peccati
et actualis vulne-

De sacrame-
tis vbi quatuor
consideran-
da sunt.

ra: sacramentorum remedia deus instituit
De quibus quatuor primo p? siderāda oc-
currūt. Quid sit sacramentū? Quare insti-
tutū. In quibus p? sistat 7 p? ficiat. Et q? sit di-
stantia inter sacra veteris 7 noue legis.

Quid sit sacramentum. b

Sacramentuz est

sacre rei signum. Dicitur tm sacm etiam sa-
crum secretum. sicut sacm diuinitatis. vt
sacm sit sacrum signans. et sacrum signa-
tum. s nunc agit de sacro fm q? est signum
Item sacm est inuisibilis gratie visibilis
forma Signū x? est res pter speciem quā
ingerit sensibus aliqd aliud ex se faciens in
cognitionem venire Signoz x? o alia sunt
naturalia. vt fumus significans ignez. alia
data. Et eozū que data sunt. quedam sunt
sacra quedā nō. Omne em sacm est signuz
s nō econuerso. Sacm ei? rei similitudinem
gerit cui? signū est. Si em sacramenta non
haberent similitudinē rez quaz sacramen-
ta sunt: pprie sacramenta nō dicerent. Sa-
cramentū em pprie dicit qd ita signuz est
grē dei. et inuisibilis grē forma. vt ipstus
imaginē gerat et causa existat. Nō ergo si
gnificandi tm gratia sacra instituta sunt. s
etiaz sanctificādi. Que em significandi gra-
tia tm instituta sunt solū signa sunt. et non
sacra. sicut fuerūt sacrificia carnalia. et ob-
suatie ceremoniales veteris legis q? nunq?
poterant iustos facere offerentes Quia vt
ait ap?l. Sanguis hircoz et thauroz 7 ci-
nis vitule aspsus. inqñatos sanctificabant
ad emūdationē carnis: nō anime. Nā inqñ-
natio illa erat p? tactus mortui. In Aug?
Nihil aliud intelligo inqñationē quaz lex
mūdāt nisi p? tactū mortui hois. quē q? teti-
gerat immūsus erat septē dieb?. sed puri-
ficabat fm legē die tertio et septimo et ita
mūdus erat vt iam intraret in tēplū Adū

Aug. in li. x.
de ciuit. dei.

Aug. in libro
de doctrina.
xpiana. quid
sit signum.

Quod disse-
rant signuz et
sacm.

Quid pprie
dicit sacm.

Ad legalia
melius dicitur
signa q? sa-
cramenta.

Amb. super epistolam ad hebreos.

dabant etiā interdū a corpali lepra illa le- galia. Sed nunq̄ ex operib⁹ legis aliquis iustificatus est. vt ait apostolus. etiā si in fide et in charitate fierent. Quare: quia im- posuit ea deus in seruitutez. nō in iustifica- tionem et vt figura futuri essent. volens si- bī ipsi potius offerri ea q̄ ydolis Illa ergo signa erant. sed tamen sacramenta. licz mi- nus pprie in scripturis sepe vocant. quia signa erant rei sacre quā vtiq; nō p̄stabāt. Illa autē apls opa legis dicit que nō signi- ficandi grā vel in onus instituta sunt.

Que dicatur opera legis.

De cā institutionis sacramentorū. c

Triplici autem de

Prima cā.

causa sacramenta instituta sunt. ppter hu- miliatōnē. eruditōnē. exercitōnē p̄ro- pter humiliatōnē quidē vt dū hō insensibi- lib⁹ rebus que natura infra ipm sunt ex p̄cepto creatoris se reuerendo subijcit. vt ex hac humilitate et obedientia deo magis placeat. et vt apud euz mereat cui⁹ impio salutem querit in inferiorib⁹ se. et si non ab illis sed p̄ illa a deo p̄ropter eruditōnem etiā instituta sunt. vt p̄ id qd̄ foris in specie visibili cernit ad inuisibile virtutē que in- tus est agnoscendā mens eruditā. Homo em̄ qui aū p̄ctm̄ sine medio deū videbat p̄ p̄ctm̄ adeo hebuit vt nequaquā diuina ne- queat capere nisi hūanis exercitatus p̄ro- pter exercitōnē sūt instituta sunt. q̄ reuz homo otiosus esse nō possit pponit ei vti- lis et salubris exercitatio in sacramentis q̄ vanā et noxiā declinet occupationē. nō em̄ facile capis a tēptatore qui bono vacat exercitio. Unde hierony. monet. Semp̄ aliquid boni operis facito vt te occupatū dyabolus inueniat.

Secunda.

Tertia rō.

De triplici genere exercitatis. d

Sūt autē exercita

tionū tres species. vna ad edificationē ant me p̄tinet. alia ad corpis fomentū. alia ad vtriusq; subuersionē. Lum igitur absq; sa- cramentis quibus nō alligauit potentiam suam deus homini gratiam donare posset predictis de causis sacramenta instituit. Duo autem sunt in quibus sacramentum cōsistit. scz verba. et res. Verba. vt inuoca- tio trinitatis. res vt aqua oleū et hmōi.

In quib⁹ con- sistit sacrm̄.

De differentia sacramentorū ve- terum et nouorum. e

Jam videre restat

differentiā sacramentorū veterū et nouorū vt sacramenta vocemus q̄ antiquitus res sacras signabant. vt sacrificia et oblatiōes et huiusmodi. Eorum autem differentiam breuiter Aug⁹ assignat dicens. qz illa pro- mittebant tantū et significabant. hec autez dant salutem.

De circumcisione. f

Fuit tamē inter il-

la sacra sacrm̄ quoddā. s. circūcisionis idē p̄ferens remediū contra p̄ctm̄ qd̄ nunc bap- tismus. Vñ Aug. Ex quo instituta ē cir- cūcisio in populo dei que erat tūc signacu- lum iusticie fidei. ad purgationez valebat magnis et puulis originalis veterisq; pec- cati. sic baptismus ex illo valere cepit ad i- nouationē hoīs. ex quo institutus est. Itē Beda Idē salutare curationis auxilium circūcisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat. qd̄ baptismus agere reue- late gratie tpe consuevit. excepto q̄ regni celestis ianuā nōdum intrare poterāt. Tā- tum in sinu abrae post mortē requie beata consolati supne pacis ingressum spe felici expectabant. Hīs apte tradit p̄ circūcisio- nē ex quo instituta fuit. s. remissionem pec- cati originalis et actualis paruulis et maio- ribus a deo prestitam. sicut nunc p̄ baptil- mum datur.

Aug⁹ ad va- lentiū cōtra iu- lianum.

Beda super euangelium.

De viris qui fuerunt ante circum- cisionez et de feminis que fuerunt ante et post. g

Querit etiā de vi

ris qui fuerunt ante circūcisionē. et de femi- nis q̄ fuerunt ante et post. qd̄ remediū con- tra p̄ctm̄ habuerit. Quidā dicit sacrificia et oblatiōes eis valuisse ad remissionē p̄cti Sz meli⁹ ē dicere illos q̄ d̄ abraā p̄dierūt p̄ circūcisionē iustificatos. mulieres vō p̄ fidē et opationē bonā. vt suā si adulte erāt vel parentum si puule. Eos vō q̄ fuerunt aū circūcisionē p̄ uulos in fide parentū. pa- rentes vō p̄ virtutem sacrificiorū. s. quā itel- ligebant spiritualiter in illis sacrificijs iu- stificatos. Vñ Greg. Qd̄ apud nos valet Grego. imo- ralibus. aqua baptismi. hoc egit apud veteres vel p̄ puulis sola fides. vel p̄ maiorib⁹ virtus sacrificij. vel p̄ his q̄ ex abrae stirpe pdic- runt mysterium circūcisionis.

De... cilio... H... quo in... cur... p... c... cō... sio... sed... ba... f... car... p... r... v... ti... ab... que... ada... mag... filii... vt... hoc... retur... p... illa... est... tata... est... trahim... te... illa... mag... p... am... ob... it... vt... ibi... sig... Quare... Fict... die... et... p... cō... m... et... o... p... om... et... p... r... e... cō... d... a... cre... d... da... Quare... circū... Ide... ra... est... circū... menti... bap... quia... plenis... peccata... solu... ad... bene... opera... possit... vel... aut... in... op... imo... vō... peccata... sūt... et... virmes... aug... nis... red... p... dat... et... p... d... d... habit... ali... v... berio... vō... res... cilio... cō... sio...

De institutione et causa circum-
cisionis.

Hic dicendum est in

quo instituta fuerit circumcisio. Et quare et cur mutata per baptismum? Abraam primus mater datum circumcisionis habuit ad probationem obedientie. nec ei soli precepta fuit circumcisio sed et semini eius. i. oibus hebreis. que fiebat secundum legem octava die lapideo cultro in carne preputij. Data autem fuit circumcisio pluribus de causis. scilicet ut per obedientiam mandati abraham placeret deo cui per suaricationem ad se displicuerat. Data etiam fuit in signum magne fidei abraam qui credidit se habiturum filium in quo fieret benedictio omnium. Deinde ut hoc signo a ceteris nationibus discernetur populus ille. In carne vero preputij iossa est fieri circumcisio. quia in remedium instituta est originalis peccati quod a pentibus trahimur per concupiscentiam carnis. que in parte illa magis dominatur. et quia in parte illa culpam inobedientie primus homo sensit decuit ut ibi signum obedientie acciperet.

Quare die. viij. per petrum cultro. i

Fiebat autem octava

die per petrum cultro. quia et in resurrectione communi et octava etate futura per petram christum omnis ab electis abscidetur corruptio et per christi resurrectionem octava die facta circumciditur a peccatis anima cuiusque in eum credentis. due ergo res sunt illi sacramenta.

Quare in baptismum mutata sit circumcisio.

Ideo autem muta

ta est circumcisio per baptismum. quia sacramentum baptismi communi est et perfectius quia pleniori gratia accumulatur. Ibi enim peccata solum dimittebantur sed nec gratia ad bene operandum adiutrix. nec virtutum possessio vel augmentum ibi prestabatur ut in baptismo. ubi non tantummodo abolerentur peccata sed etiam gratia adiutrix conferretur et virtutes augerentur. Unde aqua refectionis vel regenerationis dicitur. quia aridos fecundat. etiam fructificantes ampliori ubertate donat. quia quantumque per fidem et charitatem ante habitam aliquis iustus ad baptismum accedit. uberiori ibi recipit gratiam. non ita in circumcissione. Unde abraam per fidem iam iustificatus si-

gnaculum tamen fuit. nihil ei intus consult.

De paruulis defunctis ante diem octavum.

Si vero queritur

de paruulis qui ante diem octavum moriebantur antequam fiebat circumcisio ex lege. An salventur vel non? Idem potest responderi quod sentitur de paruulis ante baptismum defunctis quos patet constare. Unde Beda. Qui nunc per euangelium suum terribiliter et salubriter clamat. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non intrabit in regnum dei ipse dudum clamat per suam legem. anima cuius preputij caro circumcisa non fuerit peribit de populo suo. quia pactum meum irritum fecit. Forte tamen sub lege ingruente necessitate mortis ante octavum diem circumcidebant sine peccato filios. sicut modo fit in ecclesia de baptismo.

In precedentibus libris magister

determinavit de rebus. Dicendum vero in hoc quarto determinat de signis sacramentalibus. Et dividit iste liber in duas partes principales. Primo enim determinat de sacramentis. Secundo de resurrectione et gloria resurrectorum. et hoc in principio. reliquum distinctum. que incipit ibi. Postremo de conditione resurrectionis. Prima pars ad hoc dividitur in duas. In prima determinat de sacris generaliter. Secundo persequitur de sacramentis in specialiter. et hoc in principio secunde distinctionis. ibi. Iam ad sacra. In prima igitur parte que est prima distinctio huius quarti libri magister tria facit. Nam primo ponit sacramenti definitionem. Secundo insinuat sacramentorum causam et necessitatem et eorum integritatem. Tertio declarat quod circumcisio inter sacramenta veteris legis maior est inter alia cum sacramentis nove legis habeat assimilationem. Primum facit a principio distinctionis usque ibi. Triplici autem de causa. Secundo ab inde usque ibi. Fuit tamen inter illa. Tertium usque ad finem distinctionis. In spali scilicet magistri stat in tribus propositionibus quarum prima est hec Sacramentum est gratie invisibilis forma visibilis cuiusque similitudinem gerens cuius est signum causaque existens. Hac magister probans. proponit primo sub parabola saucia. quod saluator humano generi per incarnationem appropinquans sacramentalem medicinam adhibuit. et contra peccatorum vulnera instituit sacramentorum remedia. Circa que sacramenta quatuor considerare intendit. scilicet sacramenti definitionem institutionem integritatem et distinctionem. Postea diffinit sacramentum dicens. quod est sacre rei signum. quibus etiam possit dici sacramentum sacrum secretum vel sacrum signum seu signatum. Intendit autem magister de eo nunc scilicet quod est signum. Diffinit etiam aliter dicens. Quod est invisibilis gratie visibilis forma. Ad declarationem autem prime definitionis. ostendit quod sit signum. quia est res per se speciem quam sensibus ingerit faciens aliud ex se cognitionem venire. Ad complementum autem definitionis sacramenti. dividit signum quia quoddam est naturale naturaliter significans. ut fumus respectu ignis. quoddam vero est datum ex institutione reprensans. et tale signum est sacramentum. Ite signum datum. quoddam. vero non gerit

Quare data fuit circumcisio

Quare et carne preputij.

Quare die. viij. per petrum cultro.

Quare die. viij. per petrum cultro.

Quare die. viij. per petrum cultro.

Quare die. viij. per petrum cultro.

Quare die. viij. per petrum cultro.

Quare die. viij. per petrum cultro.

Quare die. viij. per petrum cultro.

Quare die. viij. per petrum cultro.

Quare die. viij. per petrum cultro.

Quare die. viij. per petrum cultro.

sui signati similitudinē. quoddā hō rei culus est si-
gnū gerēs sui signati similitudinē. quoddā ē signū
sū. quoddā vero est signū. z causa. z tale signum est
sacramētū. Et quibus habet pfecta sacramēti dif-
finitio. s. invisibilis gratie. visibilis forma. ita vt ima-
ginem gerat z causa existat z ideo sacramenta vete-
ris legis que solum significabāt nō sunt nec dicitur
pprie sacramēta. Scda ppositio est hec Sacramē-
ta tripliā de causa promulgata existūt z in rebus z
in hōibz pncipaliter pstant. Hanc magister insinu-
ans; pponit q triplex fuit causa seu ratio institutiōis
sacramentoz. Prima quidem fuit humiliatio homi-
nis qz p sacramenta rebz corpali⁹ que natura ipso
homine inferiora sunt subditur. Secunda est erudi-
tio. quia hō de visibilibz p ea excluditur Tertia hō
exercitatio vt ociositas z occupatio noxia vitaretur
vbi subdit q quedam exercitatioes ad bonū corpis
sunt. quedam ad bonū ale. quedā hō ad vtriusqz de-
trimentū ordinant. Addit etiā q deus sine sacramē-
tis potuit hominē iustificare seu servare. qz eis suaz
potentiā nō alligavit. Tamē ex dicis causis sacra-
menta instituit. Postea ponit sacramētoz integrita-
tem dicens q sacramēta ex duobus pstant. s. ex rebz
z verbis. Ultimo dividit sacramenta dicens q que-
dam sunt sacramēta vetera que significāt z pmit-
tunt solū. quedā vero sunt noua q significāt z causāt
salutē. Tertia ppositio est hec. Inter sacra veteris
legis sola circūcisio originalē culpā deletbat. et tamē
celestis regni ianuā non apicbat. Hanc magister po-
nens pponit pmo q sacm circūcisiois qm sit idē
cū sacramentis veteribus. tū antiquis idē remediū
pferbat contra pctm qd mō baptisimus non tamen
apicbat ianuā regni celest. qd autoritatibz pfirmat
Postea qrit qd remediū habebāt vtri ptra pctm aū
circūcisione et fēmile aū z p⁹. Et rñdet q hī q de stir-
pe Ade descendēt p circūcisione iustificabant. qui
aūt aū circūcisione fuerūt puuli in fide pctm iustifica-
bant. Parētes vō virtute sacrificioz. Mulieres aūt
aū circūcisione z p⁹ p fidē z opationē bonā. p suā si-
erāt adulte. vel p fidē parentū si erāt puule. qd p fir-
mar autoritate b. Hreg. Postea determinat de insti-
tutiōe circūcisiois qm ad quattuor. ostendens cui da-
ta sit qz abrae z pñr semini suo. Scdo quare data ē
qz ppter tria. s. in meritū obedientie. i. signū fidei ma-
gne. z in distinctionē ppli iudaei a ceteris gentibus
Tertio in q pre fiebat. certe i carne pputij. Et dupli-
ci rōne pmo qz p cupia p quā pctm originale pstrabi-
tur a pctm i cul⁹ remediū instituta est circūcisio. in
illa pre magis dominaf. Scda vt in illa hō signum
obedientie accipet in qua pmo hō culpā inobediētie
pmo sensit. Quarto ostendit quo tpe z quo instro cer-
to. dicens q octauo die et lapideo calcello. z hoc ad
designandū duo. Pmo resurrectionē carnis cōem
in octaua etate finiendā p petrā xpm. in quo omnis
corruptio ab electis tollet. Scdo octaua die facta ē
per quā oia cuiuslibet in ipsum credētis circumcidit
tur a peccatis. Et quibz cōcludit q sunt due res hu-
ius sacramenti. Postea dicit q ideo circūcisio p ba-
ptisimū mutata est qz sacm baptismatis est comuni-
us et pfectius. in circūcisione solūmō peccata dimi-
tebant nihil tamē pferbat. In baptismo non soluz
peccata abolent sed etiā grā ad opantiū bonū et bñ
adiunans z virtutū possessio et argumentū confer-
tur Ultimo querit vtrum puuli q moriebant sine cir-
cūcisione aū octauū diem saluabant. Et rñdet q nō
sicut nec mō sine baptismo. ex quo pater necessitas
circūcisiois Subdit tñ q forte ppter necessitatem
licebat ante octauum diē circumcidi. igit rē. Et tñ
in speciali.

De sacramentis noue legis. a

Am ad sacra

mēta noue legis accedamus DI. II
que sunt baptismus cōfirma-
tio. panis benedictiōis. i. eu-

charistia. penitētia. vnctio extrema. ordo
coniugium. Quozum alia remediū con-
tra peccatum prebent et gratiam adiutri-
cem conferunt. vt baptismus. alia in reme-
diū tantum sunt. vt coniugium. alia gra-
tia et virtute nos fulciunt vt eucharistia et
ordo.

Quare mox post hominis casum
non fuerunt instituta. b

Si vero queritur

quare nō fuerint hec sacramenta instituta
mox post hominis lapsū. cū in his sit iu-
sticia et salus? Vicim? q nō ante aduentū
christi qui gratiam attulit gratie sacramē-
ta fuisse danda. que ex ipsius morte et pas-
sione virtutem sortita sunt. Christus autē
venire voluit anteqz hō de lege naturali z
scripta puinceretur. qd neutra iuuare pos-
set.

Qd sacramētū coniugij fuit an-
te peccatum d

Fuit tamen coniu-

giū aū pctm institutū. nō vt qz ppē reme-
diū. sed ad sacramētū z ad officiū. post
peccatū vero fuit ad remediū cōtra carna-
lis pcupiscentie corruptelā. de quo suo lo-
co tractabimus.

De baptismo. d

Nunc vero de ba-

ptisimi sacro videam? qd in noue grē sacra-
mēta primū est. Baptisimus xpi Johānes
suo baptismo pñunciauit. q pmo baptisaf-
se legit. s. in aqua. non in spū. sicut ipse ait.
Ego baptizo vos i aqua. i. in pñiam. So-
la em corpā abluēbat. a pctis vero nō mū-
dabat. Baptisim? Johis erat in pñiam nō
in remissionem. baptisimus vero xpi in re-
missionem. Quia Johannes baptizāsho-
mines ad penitentia vocabat. et quos ba-
ptizabat penitere docebat. s. m illō Venie-
bant ad Johannem in iordanem confiten-
tes peccata sua. Sed in baptismo Johan-

De baptismo
Johannis.
De differētia
baptismi xpi
z Johannis.

nis
eti
Q
m
S
lis
era
nes
vi
mum
c
bap
bap
Joh
ruo
m
J
mus
nis
de
agere
ment
sentū
ta. Sig
rem sac
tantū
catom.
De for
de bap
hic
est si bap
si sine op
ran vno si
vna hō
elle se p
postea op
ptimus a
deban.
Qui dicit
spūmānc
Ende bap
ri. i. domi
spūmānc
ban. imo ve
vero q spem
tians. et p
debat. nō bap
manū. s. opol
fanti. vt p
bant bap
dicit et. Sū
nec debent
ceperunt. ut
christi vt p
gentibus p

nīs nō dabat peccatorū remissio que data est in christi baptismo.

Quid utilitatis habebat baptis- mus Johannis.

Ad quid ergo uti- lis erat baptismus Johannis: Quia homi- nes vsu baptizandi preparabat ad bap- tismum christi. Sed queritur quare dicitur est baptismus Johannis. sicut veritas dicit baptismus Johannis unde est? Quia ibi Johannis operatio tñ visibilis erat exte- rius lauantis nō inuisibilis gratia dei vir- tutis interius operantis. Sed tamen et il- la Johannis operatio a deo erat: et bap- tismus ille a deo erat nō ab homine s; homi- nis dictus est q̄a nihil ibi gerebatur qd̄ nō ageret homo. Si nō queritur an sacra- mentū fuerit? Satis potest concedi ex eo sensu quo legalia signa dicuntur sacramē- ta. Significabat em̄ baptismus Johannis rem sacram s; baptismum christi qui non tantum est penitentie s; et remissionis pec- catorum.

De forma baptismi Johannis. et de baptizatis ab eo.

Hic considerandū

est si baptizati a Johanne iterum baptiza- ti sunt baptismō christi. et qua forma verbo- rum vsus sit Johannes. Illi qui baptiza- ti sunt a Johanne nescientes spiritum sanctum esse ac spem ponentes in illius baptismo. postea baptizati sunt baptismō christi. Ba- ptismus aut̄ Johannis in noie venturi tra- debatur. Unde Hierony. super Jobelem Qui dicit se in christum credere. et nō credit in spūm sanctum. nondū habet claros oculos. Unde baptizati a Johanne in noie ventu- ri. i. domini Jesu. q; dixerunt Sed neq; si spūm sanctum est audiui. itex baptiza- bant. imo verū baptismum accipiebāt. Illi vero. q; spem nō posuerūt in baptismō Jo- hannis. et p̄rem et filiū et spūm sanctū cre- debant. nō baptizati fuerūt. sed iq; ositione manuū ab apostolis super eos facta spūm sanctū receperūt. Alij nō qui nō ita crede- bant baptizati sunt baptismō christi. vt pre- dictū est. Un̄ Hierony. Qui spūm sanctum nesciebant cum baptismum a Johanne ac- ceperunt. iterum baptizati sunt baptismō christi vt predictū est. ne quis ex iudeis vt gentibus putaret aquam sine spiritu san-

Quare dicitur est baptismus Johannis.

Si fuerit sacramentum baptismus ille.

Hierony.

Dicit non tenetur magister.

Dicit in epistola de vniuersis vitiis viro.

cto ad salutem posse sufficere. De hoc etiam Ambrosius in primo libro de spiritu sancto Quidam negauerunt se scire spiritum sanctum cum baptizatos se diceret baptismō Johannis qui i aduentus Jesu nō in suo baptizauit nomine. Isti ergo quia nec in christi noie neq; cum fide spiritus sancti baptizati fuerant non potuerunt accipere baptismi sacramentū. Baptizati sunt ergo in nomine christi. nec iteratum est in his bap- tisma sed nouatum.

Amb. in lib. de spū sancto.

Ista est distinctio secunda huius quarti libri. In qua magister postq; determinauit de sacramentis in cōmuni tā veteris q̄ noue legis. Dic agit de sacramentis noue legis in speciali. Circa q̄s tria facit. Primo em̄ nūm ex sacramentorū noue legis et eorū efficacā ostendit. Secūdo qm̄ et ad quid iugium institutum sit subdit Tertio q̄ baptismus iohis p̄nunciabit baptismū christi. Primū facit a p̄ncipio distinctionis vsq; ibi. fuit tñ cōiugium. Secūm vsq; ibi. Nunc nō de baptismi sacramento videamus. Tertiu vsq; ad finē dist. In sp̄ali sc̄ia magistri stat in tri- bus p̄positionib; quax p̄ma est hec. Sepr̄ sunt noue legis sacramenta. quorū aliqua dimitunt peccata. et gratiā adiutricē p̄ferunt aliqua in remediū tñ sunt. aliqua gr̄a et virtute nos fulciunt. Hāc mgr̄ insinuans p̄ponit primo sepr̄ esse sacramēta noue legis et ea enumerat. quorum quedā in remediū dicit fore instituta vt iugium. Aliqua vero in remediū p̄tra p̄ctm̄. vt. s. gratiā adiutricē cōferant vt bap- tismus. Aliqua nō gr̄a et virtute nos fulciunt vt eu- charistia. alia nō ad vtrūq;. Postea dicit q; q; ista sacra salutis collatiua nō debuerūt ante ip̄s salutis id est. an̄ ip̄s christi institui. a cuius passione et morte vtru- tem sortita sunt. Subdit autē q; christus venire distulit donec hō de insufficientia legis vere et legis scripte conuinceretur. q; neutra eorū adiuuari posset. Secūda p̄positio est hec. Cōiugiu ante p̄ctm̄ fuit insti- tutū ad generationis officiu. postea nō fuit datum in remediū. Hāc magister insinuās dicit q; cōiugiu fuit ante p̄ctm̄ institutū in officiu et sacm̄ postea vero in remediū. Tertia p̄positio est hec. Baptism⁹ iohis exterius corpus lauabat sed interi⁹ gr̄am nō p̄ferebat. Hanc mgr̄ insinuans dicit q; baptism⁹ iohannis p̄nunciabat baptismū christi. a quo tamen differabat. quia baptismus Johannis fuit in aqua solum. et ad christi baptismū preparans et disponēs non autem remissionem peccatorum dabat. Sed baptismus christi fuit in aqua et spiritu sancto et in ip̄so conferebat remissio peccatorum. Postea p̄ponit bu- tus baptismi p̄ditiones. et primo q̄tum ad utilitate; Utilitas em̄ fuit p̄paratio ad baptismū christi. Secūdo q̄tū ad nominationē q; dicitur est baptism⁹ iohannis eo q; nihil ibi gerebat. qd̄ iohes nō fecerit. Tertio q̄tū ad genus. q; p̄t̄ large dicit sacm̄ eo q; rē sacramenti. i. christi baptismū significabat. Ultimo q̄rit q̄tū baptizati a b̄to Johanne iterū sunt baptizandi baptismō christi. et subdit qua forma verboz baptiza- bat iohes. Et r̄idet q; illi qui spem ponebant in bap- tismo iohis et p̄fectā fidē de diuis p̄sonis habebāt nō sunt. s. iterū baptizandi. sed confirmati p̄ ap̄lo-ū manuū impositionē receperūt spūm sanctum. Illi nō qui spem non ponebant in baptismō iohis et p̄fectā fidē diuinaz p̄sonaz non habebant. tales fuerūt ite- rū baptizati baptismō christi. Ad sc̄dm̄ r̄idet q; iohes baptizabat in nomine futuri. Et tñ in speciali.

Quid sit baptismus. a

DI. III

Est hec vi

dendū est qđ sit baptismus et que sit forma. et qñ institutus. et causa institutiōis.

Baptismus dicitur intinctio. i. ablutio corporis exterior facta sub forma verborum pre scripta. Si enim ablutio fieri sine verbo. non est ibi sacramentum. Sed accedente verbo ad elementum. fit sacramentum. non utique ipsum elementum fit sacramentum. sed ablutio facta in elemento. Unde Aug. Verbo baptismi consecrat. detrahe xbum et quid est aqua nisi aqua. accedit verbum ad elementum. et fit sacramentum. Unde est hec tanta virtus aque ut corpus tangat et cor abluat. nisi faciente verbo. non quod dicitur. sed quod creditur. Nam et in ipso verbo aliud est sonus transiens. aliud est virtus intus manens. In duobus ergo consistit sacramentum baptismi. scilicet in verbo et elemento. ergo et si alia desunt que ad decorem sacramenti instituta sunt. non ideo minus est verum sacramentum et sanctum. si verbum sit ibi et elementum. Nam et in hoc sacramento et in alijs quedam solent fieri ad decorem et honestatem sacramenti. quedam ad substantiam et causam sacramenti pertinentia. De substantia huius sacramenti sunt verbum et elementum. cetera ad solennitatem eius pertinent.

Aug. sup Johanne.

Ad hoc et alijs sacramentis quedam sunt ad decorem. quedam ad necessitatem ad sacramentum et causas sacramenti pertinentia.

De forma baptismi. b

Sed quod est illud

verbum quo accedente ad elementum fit sacramentum? veritas te docet quod huius sacramenti formam tradens ait discipulis. Ite docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti. Inuocatio igitur trinitatis xbum dicitur quo baptismus consecratur. et hec est forma verborum sub qua traditur baptismus. Unde bonifacio episcopo zacharias papa ait. Firmissime preceptum est in synodo anglorum. ut quicumque sine inuocatione trinitatis meritus fuisset. quod sacramentum regenerationis non haberet. quod omnino verum est. quod si meritus in fontem baptismi quis fuerit sine inuocatione trinitatis perfectus christianus non est. nisi in nomine patris et filii et spiritus sancti fuerit baptizatus. Legitur tamen in actibus apostolorum apostolos baptizasse in nomine christi. sed in hoc nomine ut exponit Ambrosius. tota trinitas intelligitur. Intelligi

Ad apostoli in christi nomine baptizabant

tur enim cum christus dicitur et pater a quo unctus est. et ipse qui unctus est. et spiritus sanctus per quem unctus est. Unde Nicolaus papa ad consulta bulgarorum. Et quodam iudeo multos baptizatos asseritis et quid inde agendum sit consulitis. Ibi profecto si in nomine sancte trinitatis. vel in nomine christi sicut in actibus apostolorum legimus baptizantur: baptizati sunt unum enim idemque est: ut exponit Ambrosius.

Nicolaus papa ad consulta bulgarorum.

Si in nomine patris tantum vel spiritus sancti possit tradi baptismus. c

Hic queritur an ba

pismus esset verus si diceretur in nomine patris tantum. vel spiritus sancti tantum. ut cum dicitur in nomine christi? Ambrosius. videtur dicere quod si fide mysterium trinitatis teneatur et una persona tantum nominetur. plenum est sacramentum: et etiam si tres nominentur et non recte de aliquo illorum sentiantur: vacuum fieri mysterium trinitatis. At enim sic. Ubi non est plenum baptismi sacramentum. nec principium nec species aliqua baptismi estimatur. plenum autem est si patrem et filium et spiritum sanctum fatearis. Si unum neges: totum subrues. et si unum in sermone comprehendas. vel patrem vel filium vel spiritum sanctum: fide autem nec patrem nec filium nec spiritum sanctum abneges. plenum est fidei sacramentum. Ita etiam licet patrem et filium et spiritum sanctum dicas. et patris et filii et spiritus sancti minuas potestatem. vacuum est omne mysterium. Cum enim dicitur in nomine christi. per unitatem nominis impletum est mysterium. nec a christi baptizate spiritus separatur. quia christus baptizauit in spiritu.

Ambrosius in libro de spiritu sancto.

Questio Ambrosij. d

Nunc consideremus

utrum sicut in christi nomine legimus baptismum plenum esse sacramentum. ita etiam spiritu sancto tantum nuncupato nihil desit ad mysterii plenitudinem? Rationem sequamur: quod unum dixerit. trinitatem signauit. Si christum dicas. et patrem a quo unctus est filius et ipsum qui unctus est. scilicet filium. et spiritum sanctum quo unctus est designasti. Scriptum est enim hunc esse Iesum a nazareth quem unxit deus spiritu sancto. et si patrem dicas. filium eius et spiritum oris eius pariter idicas: si tamen id etiam corde comprehendas. Et si spiritum sanctum dicas: deum patrem a quo procedit et filium

Ambrosius.

Solutio.

Partial text from the right page, including words like 'Nicolaus', 'Ambrosius', and 'Solutio'.

elus cuius est spūs nuncupasti. Un̄ vtra-
rioni copuletur auctoritas: dñs dicit. Vos
aut̄ baptizabimini in spūs sancto: ex quo in-
dicat nos certe posse baptizari in spūsctō.

Derstringit premisorum intelle-
gentiam cum determinatione cu-
iusdam dicti.

Ex his apte intelle-

xisti in noie xp̄i verum̄ baptisina tradi: vn̄
de nihilominus insinuari videf̄ veruz ba-
ptisina tradi posse i noie patris tm̄ vel sp̄i-
tus sancti: si tamen ille q̄ baptizat fidem tri-
nitatis teneat: que trinitas in quolibet ho-
rum nom̄ intelligit̄. Si aut̄ aliquis puer
se credens ⁊ errorē inducere intēdens vnū
de tribus tm̄ nuncupet: nō impleuit myste-
riū. Q̄ vero ait nominatis tribus vacuuz
esse mysterium si baptizans inuauat pote-
statē patris vel filij vel spūs sancti. id ē. ma-
le sentiat de potentia alicuius horū: nō cre-
dens vnam potentia trium: intelligenduz
est hoc sup eum qui nō intendit nec credit
baptizare q̄ non tm̄ caret fide: sed etiā intē-
tionem baptizandi nō habet. Qui ḡ bapti-
zat in nomine xp̄i: baptizat in nomine trini-
tatis que ibi intelligitur: tuti⁹ est tm̄ tres p-
sonas ibi nominare: vt dicatur: in nomine
patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti: non in nominib⁹
sed in noie. id est. in inuocatione. vel in cō-
fessione patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti. Inuoca-
tur enim ibi tota trinitas: vt inuisibilē ibi
operet̄ p se: sicut extra visibiliter p myste-
rium. Si autem dicat in nominibus: non
est ibi sacramentum: quia non seruat̄ for-
ma baptisimi.

De institutione baptisimi.

De institutōne ba-

ptisimi qm̄ cepit varie sunt estimatōes Alij
dicūt tūc esse institutū cū Nicodemo xp̄s
ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua ⁊ spi-
ritu sancto ⁊c. Alij dicunt institutionē ba-
ptisimi factā cuz apostolis dixit: Ite docet̄
te oēs gentes baptizātes eos in noie p̄ris
⁊ filij et spūs sancti. Sed hoc dixit eis post
resurrectionē: p̄cipiens eis de vocatiōe gē-
tiuz quos ante passionē binos miserat ad
p̄dicandū in iudea ⁊ ad baptizandū dicēs
In viam gentium ne abieritis. Jam ergo
institutus erat baptisimus: qz baptizabāt
simul ⁊ p̄dicabant.

De forma in q̄ baptizauerūt apo-
stoli ante passionē xp̄i.

Si vero queritur

in qua forma tunc baptizauerūt: Sane di-
ci pōt in noie trinitatis. I. in ea forma i qua
baptizauerūt postea gētes: q̄ an̄ passionē
pōt intelligi fuisse tradita: lz nō sit scriptū.
Non ḡ tunc illā formā xp̄s prius tradidit
cū ad euāgelizandū gentibus misit: s̄ quaz
an̄ tradiderat mittens eos in iudeam post
iterauit cuz ad gentes misit. Comodius ḡ
dicit̄ institutio facta qm̄ xp̄s a Johāne ba-
ptisatus est in iordane qd̄ dispensauit: nō
qz mundari voluit cum sine peccato fuerit
sed qz cōtactus munde carnis sue vim rege-
neratiuam cōtulit aquis: vt q̄ postea iner-
geret̄ inuocato noie trinitatis a p̄ctis pur-
garet̄. Tunc ḡ institutus est baptisim⁹ xp̄i
in quo trinitas cuius mysteriū ibi innotu-
it interius hoicm baptizat.

Quare in aqua tantū fiat.

Celebratur antez

hoc sacramentū tantū in aqua nō in alio li-
quore vt ait xp̄s: Nisi q̄s renatus ⁊c. Iō
vniformiter id fieri in aqua p̄cipit̄ vt intel-
ligat̄ qz sicut aqua sordes corporis ac ve-
stes abluit: ita baptisimus maculas aīe sor-
desqz vitiorū emundando abstergit. Vel
iō vt nullū in opia excusaret: qd̄ posset fie-
ri si i vino vel oleo fieret: ⁊ vt cōmunis ma-
teria baptizādi inueniret̄ apud omnes: qd̄
aqua signauit que de latere xp̄i manauit:
sicut sanguis alteri⁹ sacramenti signū fuit.
Nō ergo in alio liquore pōt cōsecrari bap-
tismus nisi in aqua.

De immersione quotiens fieri de-
beat.

De immerisiōe ve-

ro si querit̄ quō fieri debeat p̄cise respōde-
mus vl̄ semel vel tertio p̄ vario more eccle-
sie. Un̄ Greg. De trina immerisiōe baptis-
mi nil verius responderi pōt qz qd̄ volūpi-
sensistis: qz in vna fide nihil officit ecclesie
sancte cōsuetudo diuersa. Quia em̄ in tri-
bus subsistentijs vna substantia est repre-
hensibile esse nullatenus potest infantes in
baptismo ter vel semel mergere: qz ⁊ in tri-
bus merisionib⁹ personarum trinitas: ⁊ in
vna pōt diuinitat̄ singularitas designari.

Ecce qd̄ optet̄
determinari.

Amb. in li. o
trini. qd̄ est in
nomine p̄ris ⁊
filij ⁊ spūscti.

Ambro. sup
ep̄lam ad Ro-
manos.

Greg. lc an-
dro ep̄o.

quod
viri
Theodore
pa ad rōm
vulgat
i p
mie
da /
nos
Sci
c
ba
mie pa
cum di-
vite
v p
ramen
r nō re
tū fieri
bi nō ē
m̄cipi
matur
p̄ficiō
vices. et
v. vel pa-
hōc autē
m aboel
Ja etiā
dicas: ⁊
p̄cietas:
Cum em̄
minis im-
p̄p̄imae
p̄p̄izant in
rem?
Bib
Solut

Nos vero qui tertio immergimus etiam
 triduane sepulture sacramentū signamus.
 Scdm hoc licet nō mō ter s̄ etiā semel mer
 gere tm̄. Ibi tm̄ dūtaxat mergere semel lz:
 vbi p̄suetudo ecclie talis existit. Si q̄s nō
 id facere incipiat vbi p̄suetudo talis nō ē:
 vel semel tm̄ mergēdum asserat: rep̄hē sibi/
 lem se cōstituit. Unde Haymo. In suo sen
 su abundabat Ciprianus cuz semel merge
 bat in baptismo paruulos qui q̄d intellige
 bat studiose implebat bonis opibus abun
 dando. licet in hoc nescius delinqueret: s̄
 q̄ bonis opibus abundabat postea corre
 ctus a deo abūdauit altiori sensu: ter illos
 mergendo. Ecce habemus q̄ deliquit qui
 semel merfit. Sed hoc ideo: q̄ aliter se ha
 bebat consuetudo illi ecclie: vel q̄ vna
 tm̄ faciendam merfionem asserbat. De tri
 na merfioe Aug. ait. p̄ ostē nos credere
 p̄missim? tertio capita n̄ra i sacro fonte di
 merfim? qui ordo baptizandi duplici my
 sterij significatione celebratur. Recte enī
 tertio immerfi estis: quia accepistis bap
 tismum in nomine trinitatis. Recte tertio im
 merfi. quia accepistis baptismum in nomi
 ne christi: qui die tertia resurrexit a mortu
 is. Illa em̄ tertio repetita immersio typuz
 dominice exprimit sepulture. Cōstat ḡ ba
 ptizandos tertio debere immergi: et tamē
 si semel tantū immergant veruz baptisina
 accipiūt: et qui semel imergit tm̄ nō peccat
 nisi p̄suetudo ecclie obsistat: vel hoc mō
 tantū debere fieri asserat.

Haymo super
 epistolam ad
 Roma.

Aug. in qua
 dam omel.

Quando circumcisio amisit vim
 suam. k

Solet etiam queri
 si circumcisio amisit statum ab institutioe ba
 ptismi: Ad quod dicimus in christi morte
 terminata esse legalia omnia. Ex tunc ergo
 circumcisio perdidit vim suam ita q̄ postea
 non profecerit: sed potius obfuit obserua
 toribus suis. Sed vsq; ad oblationem ve
 re hostie potuit prodesse. Si enim añ pas
 sionem legalia finem habuissent non ea im
 minente vetus pascha cum discipulis mā/
 ducasset.

De causa institutionis. l

Causa v̄o instituti
 onis baptismi est in nouatio mentis: vt hō
 q̄ peccatū vetus fuerat p̄ grām baptismi

renouetur: quod sit depositione vitiorum
 et collatione virtutum. Sic em̄ sit quisq; no
 uus homo cum abolitis peccatis ornatur
 virtutibus. Abolitis peccatorum pellit fe
 ditatem. Apositio virtutū affert decorem
 hec est res huius sacramenti. scilicet interi
 or: mundicia.

Querit an baptismus aperuit celū
 qd nō aperuit circūcisio. m

Si queritur vtrū
 baptismus aperuit celū quod non aperu
 it circūcisio: Dicimus q̄ nec baptismus:
 nec circūcisio regni nobis aditum aperuit
 sed hostia saluatoris: que si tempore circū
 cisionis oblata fuisset: illius t̄pis hoies in
 regnū intrassent. Res ergo huius sacramē
 ti iustificatio est.

Ista est distinctio tertia huius quar
 ti libri. In qua magister post q̄ dēterminauit in quib
 usdā p̄sambulis ad sacramenta. In hac tertia di
 stinctione incipit dēterminare de sacramētis. Et p̄
 mo de sacramento baptismi. Circa qd tria facit. Pri
 mo em̄ quiditatē: formā et institutionē baptismi exp̄
 mit. Secdo eius materiam et modum subdit. Tertio
 eius efficaciam et effectum adijcit. Primū vsq; ibi. Ce
 lebratur aut hoc sacramētū. Scdm nō abinde vsq;
 ibi. Causa nō institutiois. Tertū nō vsq; ad finem
 dif. In speciali snia magistri stat in tribus p̄positio
 nibus: quarū prima est hec. Baptismus est exterior: ab
 lutio corpis sub debita forma verborū. i. cū expressa
 inuocatione sanctissime trinitatis. Hāc magister in
 sinuās diffinit baptismū dicens q̄ baptismus est exterior:
 ablutio corpis cū forma p̄scripta verborū. Accessus
 em̄ verbi ad elementū facit sacramētū vt ait beatus
 Aug. Cetera vero ad decorē et honestatē pertinent
 Postea dicit q̄ forma est inuocatio trinitatis: quam
 formā tradidit x̄ps i enāgelo Matthei cū dixit Ite
 docete oēs gentes baptizantes eos in nomine patris et
 filij et spūs sancti. Tamē in actib; ap̄tozum legis quos
 dam baptizatos in nomine x̄pi tm̄ fuisse. et bñ fm̄ Am
 bro. q̄ in nomine x̄pi qd est vnctus tota trinitas intelli
 gatur: q̄ pater vngens et filius vnctus et spūs san
 ctus vnctio: Cū h̄mōi occasione querit si vna p̄sona
 tm̄ noletur et fides trinitatis in corde teneatur sit ve
 rus baptismus. Rūdet fm̄ Aug. q̄ sic. p̄pter quod
 scriptura dicit quosdā baptizatos in nomine x̄pi et i sp̄
 ritu sancto q̄ tota trinitas in quolibet illoꝝ nominū
 intelligit. Si nō fides desit et intentio faciēdi: qd fac
 ecclia tritū est facim. Subdit tm̄ fm̄ Amb. q̄ tūc
 sit tres p̄sonas noiare dicendo. In nomine patris et filij
 et spūs sancti. Inuocat em̄ tota trinitas vbi visibili
 ter op̄et. Nō aut debet dici in nominibus. q̄ nō ser
 uat debita forma baptismi. et hoc est id: q̄ vna est in
 uocatio et p̄fessio trib; p̄sonarū. Postea querit q̄n in
 stituitur sit baptismus. Circa qd sunt varie opinioes.
 Quidā em̄ dicunt q̄ sit institutus cū dñs dixit Nūc
 venio: Nūc q̄s renat; fuerit ex aq; et spūs sancto. Alij
 dicūt q̄ p̄ resurrectōz cū dñs dixit: Ite et baptizate
 oēs gentes. S; hoc nō videt v̄ez: q̄ etiā añ resurre
 ctōez baptizauit. Et idē dicit mgr q̄ saluator: suo ba
 ptismo baptismū instituit i quo trinitas innotuit q̄ in
 tero baptizat: q̄ p̄ in voce: filius in carne: spūs san

DI. III

b

aliquos
 suscipiūt
 originali
 dam diffire
 uis in bap
 tismi verbo
 efficit quod
 in dñi esse ac
 cidentia re
 ad saluatiōe
 parulis in b
 baptismi. Ali
 inquit recte
 sicut nullus p
 est q̄ nō peccat

etus in specie columbe apparuerūt. Tūc em̄ conta-
ctu sue munde carnis xps vim regeneratiuā cōtulit
aquis: vt qui postea in ea mergarent: inuocato noie
trinitatis a peccato purgarentur. Dicit etiaz q̄ apo-
stoli in eadem forma baptizauerūt añ xpi passionem
r post passionē eius q̄ añ passionem pōt intelligi esse
tradita: Quis nō sit scriptum. Secda ppositio ē hec
Materia baptismatis debet esse aqua pura. r vtile
est puerū mergi sub triplici mensura. Danc mgt̄ in si-
nuans dicit q̄ aqua est materia huius sacri: qd̄ ostē-
dit factū xpi: q̄ ipemet in aqua baptizat⁹ est: r ver-
bum xpi qū dixit. Nisi q̄s renatus fuerit rē. Et pas-
sio xpi: q̄ de latere ei⁹ manauit aq̄ q̄ significauit bap-
tismum: r sanguis qui significauit eucharistiā. Est
em̄ aqua conueniens materia huius sacri ppter sui
copiam r cōmunitatē: q̄ hoc sacramētū cōe est: iū
etiam ppter conuenientia signi ad signatū: q̄ sicut
aqua abluat exter⁹ sordes corpis: sic baptism⁹ inte-
rius mūdāt sordes aīe. Postea q̄rit an vna vel trina
immersio fieri debeat: Et rūdet q̄ pōt fieri vna vel
trina fm̄ diuersas locorū p̄suetudines: q̄ vna imer-
sio vnitatē trinitatis. trina vō trinitatē p̄sonarū desi-
gnat: r triduaana xpi sepultura exprimit. Subdit autē
q̄ nō peccat semel immergens: nisi vel p̄suetudo ec-
clesie obstat: vel semel eē tm̄ mergēdū doceat r asse-
rat: r omnia autoritatibus cōfirmat. Postea querit
an circūcisio amittit vim suā: Et rūdet q̄ i morte cri-
sti sicut r tunc omnia legalia terminata sunt r nō añ
Tertia ppositio est hec. Causa institutionis huius sa-
cramenti est expiatio a macula peccati. Danc magi-
ster insinuans dicit. q̄ causa institutionis baptismi ē
innouatio hoīs q̄ p̄ peccatū vel dānat⁹ fuerat. Et hec
mundatio interior est res sacramenti hui⁹. Ultimo
dicit q̄ nec baptismus nec circūcisio regni celestis ia-
nuā aperuit: sed hōiā saluatoris q̄ si oblata fuisset
tpe circūcisionis illius tps hoies regnum celoꝝ in-
trassent. Et cōcludit q̄ res sacramenti baptismi ē in-
fificatio a peccatis. Et tm̄ in sp̄ali.

Qd̄ alij suscipiūt sacm̄ et rē. alij
sacm̄ et non rem. alij rem et non
sacramentum.

Ic dicendum

est aliquos suscipere sacramētū
r rē sacri: aliquos sacm̄ r nō rē
aliquos rē r nō sacm̄. Sacm̄ r rez simul
suscipiūt omnes paruuli q̄ in baptismo ab
originali mundant peccato. Quāuis qui-
dam diffiteant illis qui periturū sunt par-
uulis in baptismo dimitti peccata: inniten-
tes illi verbo Augu. Sacra in solis electis
efficiūt quod figurāt: non intelligentes il-
lud ita esse accipiendum: q̄ cū in alijs effi-
ciant sacra remissiones: non hoc eis faciūt
ad salutē sed solis electis. Itā q̄ omnibus
paruulis in baptismo remittat peccata: p
baptismū. Aug. cui dēter dicit: A paruulo
inquit recēter nato vsq̄ ad decrepitū senē
sicut nullus p̄hibet a baptismo: ita nullus
est q̄ nō peccato moriat in baptismo. Sed

paruuli tm̄ originali: maiores vero etiam
omnib⁹ que male viuendo addiderūt ad il-
lud: nisi enormitas vite impediāt. id est fi-
ctio. Adulti vero qui cū fide baptizant sa-
cramētū r rem suscipiunt.

De fide accedentibus. Qui vero sine fide

vel fide accedunt: sacramētū nō rē suscipi-
unt. An̄ Hiero. Sunt lauacra gentiliū he-
reticorū: sed non lauant ad salutem. In ec-
clesia etiam qui non plena fide accipiūt ba-
ptisma: non sp̄m̄ sed aquaz suscipiūt. Au-
gustin⁹ etiā ait. Iudeis omnib⁹ cōmuniā
erant sacramenta: sed non cōmunis oib⁹
erat gratia que est virtus sacramentorum.
Ita r nunc cōmunis est baptismus omni-
bus baptizatis: sed non virt⁹ baptismi. id
est ipa gra. Item Omnis qui iā sue volū-
tatis arbiter constitutus est cuꝝ accedit ad
sacramētū fidelium: nisi peniteat eū vete-
ris vite: nouaz non pōt inchoare. Ab hac
penitētia cum baptizant soli paruuli imu-
nes sunt. Ibis alijsq̄ testimonijs apte ostē-
ditur adultis sine fide r penitentia vera in
baptismo non cōferri gratiā remissionis: q̄
nec paruulis sine fide aliena qui p̄p̄riā ha-
bere nequeūt: datur in baptismo remissio.
Si quis ergo fide accedit nō habēs veraz
cordis cōtritionē sacramētū sine re accipit
Videtur tm̄ Augusti. dicere q̄ fide acce-
denti qui etiā habet odium fraternū in ip-
so momento quo baptizat omnia cōdonē-
tur: r post baptismū moꝝ redeant. Sz non
hoc asserendo dicit: imo hanc opinioneꝝ r
p̄missam sententiā conferendo: ait em̄ sic
Ibis qui ficto corde baptizant: aut pecca-
ta nullatenus dimittunt: q̄ sp̄s sanct⁹ di-
scipline effugiet fictum: aut in ipso tēpore
puncto p̄ vim sacramenti dimissa: iteruz p̄
fictionem replicant: vt etiam illud verum
sit. Quotquot in xpo baptizati estis rē.
r i lud. Spiritus sanctus discipline effugi-
et fictum: vt induat eum xpm̄ sanctitas
baptismi: exuat eum xpm̄ p̄nitentis fictiois.
Nam redire dimissa peccata vbi fraterna
charitas non est: apte dñs docet etiaz in il-
lo seruo a quo domin⁹ dimissum debitū pe-
tijt: q̄ ille p̄seruo dimittere noluit. Sic nō
impeditur baptismi gratia quo minus om-
nia peccata dimittant: etiam si fraternum
odium in eius cui dimittant animo p̄seue-
rat. Soluit enim hesternus dies r quicquid
sugest: r soluitur etiam ipsa hora momen-
tū

Aug. in psal. lxxxij.

Aug. de pe- nitentia.

In lib. de ba- ptismo.

DLIII

De errore quorundā.

Augu. in lib. de baptismo.

rum
no
atur
llu fe
ocm
meri

eliū
m
rū
aperu
limes
aperit
de circū
hoies in
sacramē

quar
nit in qui
tertio di
us. Et pi
dant: p̄
im̄ exp̄
Tertio
q̄ dicit. Ce
debeo vsq̄
ad finem
p̄p̄riatō
exteriorē ab
op̄erā
agiliter in-
teriorē
Accidit
tūc de aut
ē pertinent
nans: quom
ich dicit. Ite
uole patre r
um legi quod
r bō fm̄ Em̄
trinitas intell
as r sp̄s sanct⁹
erit in vna p̄sona
letentatur in re
lic. ppter quod
an̄ noui xpi: i q̄
faciūt: q̄ sac
Am̄. q̄ nō
ole p̄p̄riā r filij
p̄p̄riā vbi vbi dē
dō. q̄ nō ser-
ca querit q̄ in
varie opinōis.
dñs dixit. Tūc
sp̄s sanct⁹. B̄ij
Ite r baptizate
q̄ etiā añ relati
q̄ saluatiōis dī
vntas inueni dī
in carne: p̄p̄riā

tum q; an baptismū 2 in baptismo. Deinceps aut continuo reus incipit esse non solum consequentiū: sed etiā pteritorū dierū horarū: momentorum: redeuntibus omnibus que dimissasunt. Hoc aut vt pdixim⁹ nō sub assertionē dixit: quod ostēditur ex eo quod ait in eodez libro sic: Si ad baptismum fictus accedit dimissa sūt ei peccata aut nō sunt dimissa: eligāt quod voluerint Ecce apte cernis si tamen intēdis id dixisse Aug. non asserēdo sed querendo 2 aliorum opinionem referēdo. Idem enim ait: Tunc valere incipit ad salutē baptismus cum illa fictio veraci confessione recesserit: que corde in malicia pseuerante peccatorū abluitionem nō sinebat fieri. Nō ergo fite accedenti peccata dimittunt.

Aug. in eodē

Quō intelligatur illud quotquot in christo baptizati estis chullum induistis.

Querit ergo quomodo illud accipiat. Quorūq; i christo baptizati estis xpm induistis: Potest dici qd qd in xpo. i. in christi conformitate baptizatur. s. vt moxianē vetustati pcti: sicut christus vetustati pene: induit xpm quez per gratiā inhabitantem habent. pōt 2 aliter solui. Duobus em̄ modis xpm induere dicimur. vel assumptionē sacramēti: vel rei pceptione. Unde Aug⁹. Induit homines christū aliquādo vsq; ad sacramēti pceptionem: aliqui vsq; ad vite sanctificationem atq; illud primū bonis 2 malis pōt esse comune: hoc autē est ppiū bonorū 2 pioꝝ. Des ergo qd in christi noie baptizant christū induūt vel fm sacramēti pceptionem: vel fm vite sanctificationē.

Aug. in li. de baptismo.

De illis qui suscipiunt rem et non sacramentū.

Sunt et alij vt supra posuimus qd suscipiūt rem 2 non sacramentū. Qui em̄ effundūt sanguinē p noie Jesu: 2 si nō sacramentū: rem tñ accipiūt. Unde Aug⁹. Quicumq; non pcepto regenerationis lauacro p confessione xpi moriuntur: tantū eis valet ad dimittenda peccata quantum si abluerent sacro fonte baptismi. Audistis q; passio p xpi noie susce

Passio implet vicem baptismi. Augu. in. xliij. li. de trini.

pta supplet vicem baptismi. Nectm passio vicem baptismi implet: sed etiā fides et contritio: vbi necessitas excludit sacramentum: sicut aperte docet Augustin⁹ dicens baptismi vicem aliquando implere passionem. De latrone illo cui non baptizato dictum est. Hodie mecū eris in paradiso. Beatus Ciprianus in li. iij. de baptismo nō leue documentū assumit. Quod etiā atq; etiam ego considerans inuenio: non tñ passionem p nomine xpi id quod baptismo de erat posse supplere: sed etiam fidem 2 uersionemq; cordis: si forte ad celebrandū mysteriū baptismi in angustijs temporū succurri non potest. Neq; enim ille latro p nomine christi crucifixus est: sed p meritis facinororum suorum: nec quia credidit passus est: sed dum patit̄ credit. Quantū ergo valeat sine visibilibus baptismi sacramento: qd apostolus ait. Corde creditur ad iusticiā: ore autem confessio fit ad salutē. In illo latrone declaratum est: sed tunc impletur inuisibiliter cum mysterium baptismi nō cōtempus religionis: sed articulus necessitatis excludit. Et baptismus quidez potest esse vbi conuersio cordis defuerit: cōuersio autem cordis potest quidem inesse nō percepto baptismo: sed contempto baptismo nō potest nec vllō modo dicenda est cōuersio cordis ad deum cum dei sacramentū contēnitur. Ecce hic habes nō solum passionem sed etiam fidem 2 contritionem conferre remissionem vbi non contemnit̄ sacramentū vt in latrone illo ostendit̄ qui non p passio nem: sed p fidez saluatus est sine baptismo Sed dicunt quidāz hoc argumentū retractasse Augustinū. Retractauit quidem exemplum: sed sententiā non. Ait em̄ in. iij. libro de baptismo. Cum diceret vicem baptismi posse habere passionē: nō satis idoneum posui illius latronis exemplū: quia vtrum non fuerit baptizatus incertum est Cōstat ergo sine baptismo aliquos iustificari 2 saluari. Unde Ambro. de Valentiniano. Ventrem meum doleo vt propheta co vtar eloquio: quia quem regeneratur⁹ eram amisi: verumtamē gratiā ille quaz poposcit non amisit.

Q nō mō passio sed fides 2 cōtritio implet vicē baptismi

Aug⁹. in li. ij. retracta.

Ambrosi⁹.

Que vident obuiare pdictis. His autē videtur obuiare quod domin⁹ dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto: non

potest... dormitatio... illud... non... si de... ca reg... atq; no... nō mō p... quom... pluralit... qd est b... nō mō... baptis... tus 2 la... sed p la... em id f... re pui... ficit hō... thos b... sit mō... sponden... sanctific... est fides... me etiā si m... aliq; nulli ac... ritatem hab... nem fundat... testimonia... saluator dice... ab q; sacram... ecclesiā sanct... eterna accipe... tuocumq; g... cum vitam etc... pter hanc... plet. Item... crederet? Sed... alio capitali... ideo bec sic in... bonitas temp... em aliquis de... luerit baptiz... uer? suplet a... sacramēto defu... mī soluat tenē... vlt non impu... nā sacramentis uol... fides sanctificatio... dam mō mō Aug... Quomōdō sanctific... se 2 p... vlt... fidele vero sanctific... to vltimū fuerit... se p... tamē... tantumdem est...

Determinatio. pōt intrare in regnū celoz: qd si generalit̄
 vez est. nō vidēt esse va lupi⁹ posita. S3
 illud intelligendū est de illis q̄ pnt̄ r contē
 nunt baptizari: vel ita intelligēdū est. Ni-
 si q̄s renatus fuerit ex aqua r spūscō. i. ex
 ea regeneratiōe que fit p aquam r spūscō
 ctuz non saluabit̄. Illa aut̄ regeneratio fit
 nō tm̄ p baptismū: s̄ etiā p penitētiā r san-
 guinem. Unde autoritas dicit ideo aplm̄
 pluraliter dixisse fundamentū baptismatū
 qz est baptismus in aqua: in sanguine: i pe-
 nitentia. Hoc autem nō ideo dicit qz sacm̄
 baptismi fiat nisi in aqua: sed qz ipsius vir-
 tus r sanctificatio dat nō tātūmō p aquā:
 sed p sanguinē vel penitētiā interi⁹: ratio
 em̄ id suadet. Si em̄ non valentibus crede-
 re puulis sufficit baptism⁹: multomaḡ suf-
 ficit fides adultis volentibus r non valen-
 tibus baptizari. Unde Aug⁹. Queris qd
 sit maius fides an aqua: non dubito qn̄ re-
 spondeam fides. Si ergo quod minus est
 sanctificare potest: nonne qd̄ maius est. id
 est fides. d̄ qua xp̄s ait: Qui crediderit in
 me etiā si mortuus fuerit viuet. S3 dicunt
 aliq̄ nullū adultuz in xp̄m credere vel cha-
 ritate habere sine baptismo: nisi sangui-
 nem fundat p dño: subdita introducentes
 testimonia. Augul. ait: Ex illo tempe quo
 saluato: dixit. Nisi q̄s renatus fuerit rē.
 absqz sacramento baptismi pter eos qui in
 ecclesia sanguinem fundunt aliquis vitam
 eternā accipe non potest. Itē Nullum ca-
 thecuminū q̄uis in bonis opibus defun-
 ctum vitam eternam habere credim⁹. exce-
 pto martyrio vbi tota sacra baptismi com-
 plet̄. Item. Baptizatis iter tm̄ salutis eē
 credim⁹. Sed quod in his minus dixit in
 alijs capitulis supra positis supleuit. Et
 ideo hec sic intelligenda sunt: vt illi soli ha-
 bentes tempus baptizandi excipiantur: si
 em̄ aliquis habens fidem r charitatem vo-
 luerit baptizari r non valet necessitate pre-
 uent⁹: suplet omnipotētis benignitas qd̄
 sacramento defuerat. Dū em̄ soluere potest
 nisi soluat tenet: sed cum iam non pōt r tm̄
 vult: non imputat ei deus qui suam poten-
 tiā sacramentis non alligauit. Ex vero inui-
 sibilis sanctificatio sine visibili sacro q̄bus
 dam insit apte Aug. tradit sup Leuit. di.
 Inuisibile sanctificatiōe q̄busdam affuis-
 se r p̄fuisse sine visibilib⁹ sacramētis. Vi-
 sibile vero sanctificatiōe que fit sacramen-
 to visibili sine inuisibili posse adesse nō pos-
 se p̄desse: nec tamen visibile sacm̄ ideo cō-
 temendum est: qz contemptoz eius inuisi-

Sup epistolā
 ad De.

Aug⁹. de vni-
 co bapismo.

Opinio quo-
 rundā q̄ nul-
 lus sine bap-
 tismo possit sal-
 uari: nisi pari-
 ens p christo

In ecclia scilicet
 dogmatib⁹ ex
 verbis Aug.
 Responso.

biliter sanctificari non pōt. Hinc Corneli⁹
 r qui cum eo erant iam spū sanctificati ba-
 ptizati sunt: nec supflua iudicanda est san-
 ctificatio visibilis: quia inuisibilis p̄cessit
 Sine visibili ergo inuisibilis sanctificatio
 esse potest r prodesse. visibilis autē que fit
 sacramento tenus sine inuisibili p̄desse nō
 potest: cū illa sit omnis illius veritas. Sy-
 moni imago visibilis baptismus nō p̄fuit
 quia inuisibilis non affuit. Sed quib⁹ in-
 uisibilis affuit: p̄fuit nec tm̄ valet fides ali-
 ena paruulo q̄tum ppria adulto. Paruu-
 lis em̄ non sufficit fides ecclie sine sacramē-
 to: q̄ si absqz baptismo fuerit defuncti etiā
 cuz deserunt ad baptismū damnabunt̄. si
 cut multis sanctorz autoritatibus compro-
 bat. Ad qd̄ hoc vnum sufficiat Aug. ait:
 Firmissime tene puulos q̄ vel in vteris ma-
 trum viuere incipiūt r ibi moriunt̄: vel de
 matrib⁹ nati sine sacro baptismi de h̄ secu-
 lo transeunt eterno supplicio puniēdos: q̄a
 r si pprie actionis peccata non habuerūt.
 originale tamen peccatū traxerunt carnali
 p̄ceptione. Et sicut paruuli qui sine bap-
 tismo moriunt̄ infideliz ascribunt̄ numero
 ita qui baptizantur fideles dicuntur. qui a
 fidelium consortio non separant̄: cum orat
 ecclesia p fidelibus defunctis. Fideles er-
 go sunt nō ppter virtutē: sed fidei sacramē-
 tum. Unde Aug⁹. Paruulū r si nondum
 fides illa que etiam in credentiuz voluntate
 consistit: iam tm̄ fidei ipsius sacramentū
 id est baptismus fidelez facit: sicut credere
 responder̄: ita etiam fidelis vocat̄: nō rez
 ipsam mentē annuendo: sed ipsius rei p̄ci-
 piendo sacramentū.

Aug. in li de.
 fide ad Petru

Aug. ad Bo-
 nisfacium.

Quid p̄sit baptismus his qui cū
 fide accedunt.

Solet etiam queri

de illis qui iam sanctificati spū cum fide et
 charitate ad baptismum accedūt: quid eis
 conferat baptismus. Nihil em̄ eis videtur
 p̄stare: cum p fidem r contritionem iam re-
 missis peccatis iustificati sunt. Ad qd̄ sane
 dici potest eos quidē p fidē r contritionez
 iustificatos. i. a macula peccati purgatos:
 r a debito eterne pene absolutos: tamē ad
 huc teneri satisfactōe tpali qua penitentes
 ligant̄ in ecclia. Cū aut̄ baptismū p̄cipiūt
 r a peccatis si qua interim post p̄ersionē
 p̄traxerunt mundant̄: r ab exteriori satisf-

Hiero.

¶ exterior: satisfactio dimittitur.

fectione absoluunt ⁊ adiutrix gratia omnifq; x̄tus in eo auget: vt vere nouus hō tunc dici possit. Fomes quoq; peccati i eo amplius debilitat. Ideo Hiero. dicit q; fides que fideles facit i aquis baptismi dat vel nutrit: q; non habenti aliqñ ibi datur: ⁊ iam habenti vt plenius habeat dat. Sic ⁊ de alijs intelligendum est. Qui ergo mū dus accedit ibi fit mundior: ⁊ omni habenti ibi amplius dat. ¶ No omnis exterior satisfactio ibi relaxet. Ambro. ostendit sup illum locuz. Sine penitētia sunt dona dei ⁊ vocatio dicens. Gratia dei in baptismo nō requirit gemitū vel plāctū: vel ali quod opus: ⁊ omnia gratis cōdonat. Quidē de exteriori gemitu vel planctu accipiendum est. Nā sine interiore nemo adultus renouatur. sed exteriores satisfactiōes ⁊ afflictioēs. s. sordes penitentū ibi dimittuntur. Multū ergo cōfert baptismus etiam iam p fidem iustificato: q; accedens ad baptismū quasi ramus a colūba portat in arcam. Ante intus erat iudicio dei: s. nunc etiam iudicio ecclē: sic intus est. Cum x̄o in baptismo peccatū deleat ⁊ satisfactio exterior: nō impute: querit cur penalitas cui p peccato addicī sumus non tollat: hoc ideo tradunt fieri sancti: q; si a pena homines p baptismum liberarent ipaz putaret baptismi p̄cium: non eternū regnū. Iō soluto reatu peccati tēp̄alis pena tm̄ manet: vt illa vita studiosius q̄rat q̄ erit a penis oibus aliena. Ideo etiā manet vt sit fidei ⁊ certandi materia ⁊ vincendi occasio: qui nō vinceret si nō pugnaret: nec pugnaret si in baptismo fieret in ortis.

Cuius rei baptismus qui dat iam iusto sit sacramētū.

Si querit cui rei baptismus ille sit sac̄m qui dat iam iusto. Dicimus sac̄m esse ⁊ rei que p̄cessit. id ē. remissionis añ p fidem date: ⁊ remissionis t̄p̄alis pene siue peccati si habet qd̄ iterim cōmittit: ⁊ nouitatis ac ois gr̄e ibi p̄stite. Ois etiā rei signū est cuius causa est: nec mireris rem aliqñ p̄cedere sac̄m: cū aliqñ etiā lōge post sequat: vt in illis q̄ fite accedunt: qd̄ cū post penituerint incipiet baptismus p̄desse. In q̄bus fuit baptism⁹ sacramētū huius sanctificatiōis quā penitēdo habent. Sed si nūq; peniterēt nec a figmēto recederēt: cui rei sac̄m esset baptismus

ab illis suscept⁹? p̄dot dici rei que ibi fieret si nō eoz enormitas impediret.

Si paruulis dat in baptismo gratia qua possunt in maiori etate p̄ficere.

Solet etiam queri si puulis in baptismo dat gr̄a qua cuz t̄ps habuerint vtēdi libero arbitrio possint velle ⁊ currere? De adultis em̄ q̄ digne recipiunt sac̄m non ambigit quin gr̄am opantē ⁊ cooperantem p̄ceperint: que in vacuum eis cedit si p liberum arbitriū post mortali ter delinquerūt: qui merito peccati gratiā appositam pdunt. Unde dicunt ⁊ tumeliā sp̄s̄ sancto facere ⁊ ipm a se fugare. De paruulis x̄o qui nondū ratiōe vtunt questio est: an in baptismo p̄ceperint gr̄az qua ad maiorem venientes etatem possint velle ⁊ operari bonū? Aides q; nō receperint: q; gr̄a illa charitas est: ⁊ fides q̄ voluntatē p̄parat ⁊ adiuvat. Sed q̄s dixerit eos accepisse fidē ⁊ charitatē? Si x̄o gr̄am nō receperint qua bñ opari possunt cū fuerit adulti: nō ḡ sufficit eis in h̄ statu gratia in baptismo data: nec p illam p̄t mō boni esse: nisi alia addat: que si nō addit: nō est ex eoz culpa: q; iustificati sunt a peccato. Quidā putant gratiā operantē ⁊ cooperantē cunctis puulis i baptismo dari in munere nō in vsu: vt cum ad maiore venerint etatē ex munere soriani vsum: nisi p liberum arbitriū vsum muneris extinguāt peccando ⁊ ita ex culpa eozū est nō ex defectu gr̄e q; mali sūt q̄ ex dei munere valentes habere vsum bonū: p liberū arbitriū rennuerūt ⁊ vsum prauū elegerunt.

Ista est distinctio quarta huius quarti libri. In qua magister post q̄ super d̄terminauit de baptismo q̄tū ad ea q̄ cōuenit ei fm̄ sequē. Dic vero determinat de effectu baptismi q̄trum ad suscipiētes. Et circa hoc tria facit p̄ncipalr. Primo em̄ ostendit quō quidam suscipiūt sacramētū ⁊ rē: vel sacramētū ⁊ non rem: aut rem ⁊ non sacramētum. Secō excludit errorem quorundam dicentūz q; baptismus sanguinis cum fide adultis non proficit absq; baptismo flumis Tertio adiūgit quō baptismus gratiā p̄ferat puulis. Primū facit a principio distinctiōis vsq; ibi. Sunt ⁊ alij vt supra. Scdm vsq; ibi. Solet etiā q̄ri. Tertio vsq; ad fi. dii. In speciali sententia mgr̄i stat in trib⁹. p̄positionib⁹ quarū p̄ma est hec. Que sit inter suscipere sacramētū baptismi ⁊ rē sacramētū: vel sacramētū ⁊ nō rē: aut eōuerso differentia hic declarat certa euidētia. Hanc mgr̄ insinuans dicit q; quidam suscipiūt rem ⁊ sacramētum: quidā autē rem ⁊ non sacramētū: quidāz autē

facr̄m̄ z non rem. determinat̄ p̄m̄uz. rem̄ em̄ z sacra-
mentū recipit̄ adulti q̄ cum fide baptizant̄ z etiam
puuli qui in baptis̄mo ab originali m̄dant̄. Quāuis
dicunt aliqui q̄ puulis qui nō sunt electi z p̄destina-
ti in baptis̄mo peccata nō dimittant̄: quod nō est ve-
rum: quod auctoritate beati Augustini ostēdit. Pos-
tea dicit q̄ illi qui sine fide sic accedunt ad sacra-
mentū z nō rem sacramēti recipiūt: q̄d auctori-
tatis confirmat. Postea obijcit contrariū fm̄ bea-
tum Augustinū q̄ dicere videt̄ q̄ sic accedentes in
s̄po momento quo baptizant̄ remissionem peccatorū
recipiūt: licet post peccatum p̄pter fictionē remissio
s̄p̄a frustret̄ z peccata redeant. Et idē videtur dice-
re ap̄ls in ep̄stola ad Gal. Quotquot in xp̄o bapti-
zati estis: christū induistis. Et respondet ad hoc: q̄
Augustinus loquit̄ hoc conferendo z inquirendo z
non determinando neq̄ asserendo. Apostolus loq̄-
tur de his qui in suo baptis̄mo christum omnes indu-
unt. s. moriuntur vetustati peccati: sicut xp̄s vetusta-
ti pene. Isti em̄ christum induūt p̄ in habitationis ip-
sius gratiam. Vel dicuntur christum omnes indu-
ere q̄tum ad sacramentū christum omnes indu-
ere q̄tum ad interiorē sanctificationem. Postea dicit
q̄ aliqui recipiūt rem sacramenti z non sacramentū
sicut illi qui p̄ xp̄i fide sanguinem fundant: z sicut il-
li qui cum fide bona z contritione moriunt̄: z nō ha-
bent copiā recipiendi sacramentū sicut latro in cru-
ce: de quo tamen non asserit beatus Augusti. vtrūq̄
baptizatus fuerit vel non. Et quo concludit q̄ sine
aqua baptis̄mi aliqui iustificant̄ z saluantur: et post
obijcit p̄ plures auctoritates q̄ tales saluari non p̄nt
Et respondet q̄ auctoritates intelligunt̄ vbi homo ha-
bit oportunitatē z copiam recipiendi sacra-
mentū: sicut in casu sine baptis̄mo fluminis. Hāc
p̄positionem mgr̄ insinuans remouet errorē quorū-
dam dicentū nullum adultum p̄ fidem z charitates
posse iustificari sine baptis̄mo nisi sanguinem p̄ xp̄o
fundat: q̄d p̄z auctoritatib⁹ beati Augustini. Et re-
spondet mgr̄ q̄ auctoritates intelligende sunt si assit
tempus z contemptus baptis̄mi. Si autē fidem ha-
beant z contritionem z baptizari voluerit z nō p̄nt
morte p̄uenti omnipotentis benignitas supplet q̄d
sacramentū defuerat. Q̄ autē inuisibilis sanctificatio
q̄busdam insit sine visibili sacramento ostendit
quibusdam auctoritatibus beati Augustini. Subdit t̄m̄
q̄ p̄pter hoc nō est visibile sacramentū cōtēnendū
q̄: sacramenti p̄cepto: inuisibiliter sanctificari nō po-
test. De puulis autē quibus fides aliena subuenit di-
cit se esse q̄ in adultis: nō em̄ t̄m̄ valet fides aliena
in puulo q̄tuz p̄pa in adulto: paruulis em̄ non suffi-
cit fides ecclesie sine sacramento. H̄i si fuerit absq̄
sacramento defuncti etiam cum deferuntur ad bap-
tis̄mum damnantur: z numero infidelū ascribunt̄.
Si autem baptizant̄ fideles vocant̄ p̄pter fidelē sa-
cramentū que omnia auctoritatibus cōfirmat. Post
ea querit quid vtilitatis subsequens receptio sacra-
menti p̄ferat p̄us p̄ fidē z charitatē sanctitatis videt̄
em̄ esse sup̄flua cum nihil p̄stare videat̄. Et respon-
det q̄ non est sup̄flua: imo eis multū valet. q̄ enim p̄
fidem z p̄ritionē iustificant̄: purgant̄ q̄dē a peccati
macula: z a debito pene eterne absoluunt̄: tenent̄ t̄m̄
ad satisfactionē ad quā penitētes in ecclesia obligant̄:
p̄ susceptionē autē baptis̄mi hec obligatio seu satisfac-
tio remittit̄ z a peccatis. s. que iterū post cōuersio-
nem attraxerūt mundantur z gratia z omnis virt⁹
in eis augetur: z fomes in eis magis debilitatur z i-
tra ecclesiam numero z iudicio ecclesie collocantur.
Postea querit: cum in baptis̄mo remittant̄ peccata:
z reatus pene soluat̄: quare penitates ex p̄ctō cō-

secute nō tollant̄. Et respondet q̄ penitates rema-
nent post baptis̄mum duplici ratione. Primo ne talis
ablutio penitatum putaretur p̄mitus esse: finale ba-
ptis̄mi z non regnum eternum: s̄t ergo studiose illa
vita queratur que crit a penis omnib⁹ aliena reman-
ent penitates. Secda causa est vt detur baptis̄matis
materia pugnandi. z p̄ consequens vincendi. Non
em̄ aliquis vinceret nisi pugnaret: nec pugnaret si i
baptis̄mo omēs penitates tollerētur. Postea que-
rit cum p̄us iustificati postea baptizantur: cuius res
baptis̄mus ille sit sacramentum z signū. Et respon-
det q̄ iustificatōis p̄us habite sicut z imperfectis est
signum iustificationis faciende: nisi impedimentum
adesset. Unde non est inconueniens q̄ res precedat
q̄m̄ sacramentū z q̄m̄ sequat̄ lōge post: vt in fide
q̄ postea penitēt. Tertia p̄positio est hec. Nō t̄m̄ p̄
dest fides aliena puulis q̄tum fides p̄pa adultis et
contritis. Hāc magister insinuans querit. Utz par-
uuli in baptis̄mo recipiunt gratiam: de adultis autē
q̄ digne recipiāt non est dubium? Et videtur q̄ nō:
quia gratia illa ad p̄parationem voluntatis datur:
paruuli actu voluntatis vti non possunt. igit̄ zc. In
contrariū est q̄ non saluarentur nisi recipient̄ grām.
Et r̄ndet q̄ recipiūt grām in vita nature z nō in vsu.
vsu autē habent cū p̄ueniūt ad p̄fectam etatem: nisi
p̄ liberū arbitriū vsu huius muneris extinguant̄:
peccādo. Et t̄m̄ in sp̄ali.

q̄ baptis̄m⁹ eque sc̄t̄s est a bono
z a malo dat⁹ bono vel malo, a

Dist hec scien⁹

Dū est sacramentū baptis̄mi a bo-
nis z a malis ministris dari: sic
a bonis z malis sumitur: nec melior est bap-
tis̄mus q̄ p̄ meliorē dat⁹: nec min⁹ bonus
q̄ p̄ minus bonū dat⁹: nec malus q̄ p̄ malū
datur: nec maius munus dat⁹ in baptis̄mo
dato a bono: nec minus in baptis̄mo dato
a malo: sed equale: qz non est mun⁹ hoīs: s̄
dei. Q̄d totū subdit̄ declarat̄ testimonijs
Aug⁹. ait. Baptis̄mus talis est q̄lis est ille
in cuius p̄tate dat⁹: nō qualis est ille p̄ cui⁹
ministeriū dat⁹. Itē p̄sus fieri p̄t̄ vt aliq̄
verū habeant baptis̄ma z nō habeāt verā
fidē. Itē. Si inter bonos ministros cuz sit
ali⁹ alio melior: nō est melior baptis̄m⁹ q̄ p̄
meliorē dat⁹: nullo mō mal⁹ ē q̄ etiā p̄ malū
dat⁹: qz idē baptis̄mus dat⁹: z iō p̄ mistros
disparet dei mun⁹ est eq̄le: qz nō illorūz: s̄
ei⁹ est. Idē. Cū baptizat mal⁹ illud q̄d da-
tū est: vnū est: nō impar: p̄pter ipares mi-
nistros: s̄ par z eq̄le p̄p̄ hoc. Hic ē q̄ bap-
tizat. Itē. Ego dico z nos dicim⁹ oēs: q̄a
iustos oportet eē: p̄ quos baptizat⁹: iustos
optet esse t̄m̄ iudicis mistros. Sint mistri
iusti si volūt. Si autē noluerint eē iusti q̄ se-
dent in cathedra Moysi: securuz me facit
mgr̄ meus. s. xp̄s: de quo spiritus sanctus

DI.V

Aug. sup
Iohannē.

Aug⁹. contra
Crescentium
gramaticum

dicit: Hic est qui baptizat. Itē. Quos baptizauit iudas xp̄us baptizauit. Si quos ergo baptizauit ebriosus: homicida: adulter: si ebrius erat baptizatus: christus baptizauit. Nō timeo adulterū nec ebriosū nec homicidam: qz columbam attēdo per quam mihi dicitur: Hic est qui baptizat. Item homicida dedit baptismum christi quod sacramentū tam sanctū est vt nec homicida ministrante polluat. Itē Si in heresi quacūqz vel scismate quisquam in nomine patris ⁊ filij et spiritus sancti baptismi sacramentū accepit: integrum sacramentū accepit: sed salutem que virtus est sacramenti nō habebit: si extra ecclesiā catholicā ip̄m sacramentū habuerit. Debet ergo ad ecclesiam redire nō vt sacramentū baptismi iterū accipiat quod nemo debet in aliquo repetere: sed vt in societate catholica vitā accipiat. Baptismus enim extra ecclesiam nequit prodesse. Ibi enim cuiqz potest potest baptismus vbi potest potest se elemosyna. s. in ecclesia. Item Isidorus Romanus pontifex nō hominem iudicat qui baptizat sed spiritum dei subministra re gratiam baptismi: licet paganus sit qui baptizat. In his perspicue cernis baptismum verū bonis ⁊ malis dari: ⁊ a bonis ⁊ a malis: ⁊ ip̄m tamen eque sanctum esse ⁊ munus eius equale in bonis siue a bonis siue a malis baptizentur.

De potestate baptismi et ministerio.

Quia ministeriū tū hnt non potestatem baptismi. Potestatem em̄ sibi retinuit. Qd nouit Jobes cū vidit columbā descendente sup̄ xp̄m. Uñ Aug. Quid nouerat Jobes ba: dñm. Quid nō nouerat: prātez dñici baptismi in nullū hominem a dño transiurā: sed mysteriū plane transiurū. Prāte a dño in nemine: sed ministerium in bonos ⁊ malos. Nō exhorreat columba ministeriū malozū: respiciat potestatem dñi. Quid facit tibi minister malus: vbi bonus est dñs. Neqz q̄ plārat neqz qui rigat est aliquid: sed qui incrementum dat deus. Si sup̄bus fuerit minister: cum diabolo computat: sed non cōtaminat donū xp̄i. Qd p̄ illū fluit purū est. Iper lapideū canalē trāsita aqua ad areolas: in canali lapideo nil generat sed ortus fructus plurimos affert. Habent ḡ non mō boni sed etiā mali ministeriū baptizandi sed neutri po-

testatem baptismi. Ministeriū enī dedit christus seruis: sed potestatem sibi retinuit: quā si vellet poterat seruis dare: vt seruus daret baptismū suum tanq̄ vice sua ⁊ potestatem suam constituere poterat in aliquo vel in aliquibus seruis suis vt tāta vis esset in baptismo serui quāta est in baptismo domini sed noluit: ne seruus in seruo spem poneret. Baptizat seruus vt minister baptizat dñs tanq̄ potestatem habens quā si daret seruis: vt scz ip̄s esset quod dñs erat: tot essent baptismi quot serui: vt sicut dicitur est baptismus Jobanis: sic dicitur baptismus Petri vt Pauli. Qd ne fieret retinuit sibi dñs potestatem baptismi: seruis autē ministerium dedit. Si ergo seruus dicit se baptizare: recte dicit: sed tanq̄ minister baptizat: ⁊ ideo non differt siue bonus siue malus baptizet. Inde etiā nemo dicit baptismus meus cuz tamen dicat euangeliū meum prudētia mea: licet hec sint a dño in quibus differentia est. Alius enī alio melius opat in euangelizādo: ⁊ alius alio prudētior est. Alii autē alio magis minister baptizatus siue ab inferiori siue a maiori baptizetur dici nō potest.

Que fuit potestas baptismi quā potuit xp̄us dare seruis.

Hic q̄ritur que sit illa potestas baptismi quā xp̄s sibi retinuit ⁊ potuit dare seruis: Hec est vt plurimū voluit potestas dimitte di peccata in baptismō s̄ prās dimitte di pctā que in deo ē deus est. Ideo alij dicunt hanc prāte non potuisse dare alicui seruo: qz nulli potuit dare vt esset qd ip̄e est: vel vt haberet eēntiā quā ip̄e habet: cui hoc est esse qd posse. Dicit em̄ si hanc potentiā alicui dare potuit: potuit ei dare creaturas creare: qz nō est hoc maioris potētie q̄ illud. Ad qd dicit potuit ei dare potentiā dimitte di pctā ⁊ nō ip̄am eādē qua ip̄e potēs est s̄ potentiā creatā qua seruus posset dimitte re pctā: nō tñ vt autor remissiois: s̄ vt minister nec tñ sine deo autore: vt sicut in ministerio habet exterius sanctificare ita in ministerio habet interiū mūdare: ⁊ sicut illud facit deo autore qui cū eo ⁊ in eo opat illud exterius: ita interiū mūdare deo autore qui ei verbo velut quodā ministerio yteret. Ita etiā posset deus p̄ aliquē creare aliqua: nō p̄ eum tanq̄ autore sed ministrum cū quo ⁊ in quo oparetur sicut in

Aug. in li. de
fide ad Petru

Aug.

Ista ē

in li. de

fide ⁊ p̄

armis ⁊ c.

seruus. Et

no vt dicit

sunt effe

re: vt fac

lata de bou

q. Sicut v

ad fructu

ppositiōe

potestas a bon

lata: confer

ut: aduane

a nōa mūd

tum vt rrog

ne q̄ mūd

re: mūdā

no autē m

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

q̄ dicitur

bonis opibus nostris ipse operatur, et nos nec ipse tamen nec nos tamen: sed ipse nobiscum et in nobis: et tamen in illis agendis ministri eius sumus: non auctores. Ita ergo potuit dare seruo potestatem dimittere peccata in baptismo. id est. ut in mundatione interiori seruo cum domino operaretur: non seruo sine domino: nec dominus sine seruo: sed dominus cum seruo et in seruo sicut in exteriori ministerio dominus operatur cum seruo et in seruo. Unde et dominus dicit sanctificare et seruus: sed dominus inuisibili gratia: seruo visibili sacramento. Unde Augustinus super Leuiticum. Dominus ait: Ego dominus qui sanctifico. Et de Moyse etiam dictum est: et sanctificabis eum. Sed Moyse sanctificatus visibilibus sacramentis per ministerium. dominus autem inuisibili gratia per spiritum ubi est totus fructus visibilium sacramentorum. Sine hac sanctificatione visibilia sacramenta nihil proficiunt. Si quis hoc melius aperire poterit non inuideo.

Augusti.

Ista est distinctio quinta huiusmodi quarta libri. In qua magister postquam determinavit de baptismo sine se et per cooperationem ad suscipientes. hic vero de terminat de eodem per cooperationem quo ad ministros cooperantes. Et tria circa hoc facit. Determinat enim primo de quibus possit dari baptismus. Secundo subdit quod forte efficaciam sacramenti. cum sacramentum suscipit hereticus vel schismaticus. Tertio subiungit que preter sit colata hominibus. Primum visum ibi. Item si in heresi quacuque. Secundo visum ibi. Quia mysterium tamen. Tertium visum ad sine distinctione. In speciali sententia magistri stat in tripliciter propositionibus quarum prima est hec. Anus verus baptismus a bonis et a malis datur et essentiale munus iuste conferri sicut a puero ministro baptizant. Hanc magister insinuans proponit primo quod baptismus a bonis et a malis ministris dari potest: et eque sanctum est datum ab utroque. Non enim peior: baptismus datur a bono quam a malo: nec melior a bono quam a malo. Nec magis nec minus: sed equale datur in baptismus: dato a bono aut a malo: quia non est hominis munus sed est dei: quod pluribus auctoritatibus confirmat. Postea dicit quod huiusmodi causa est quod baptismus non est eorum. id est. baptizantium: sed christi. Ch. aliter: in baptismus ministerium habent: potestatem autem sibi christus retinuit. Unde non dicitur baptismus Petri vel Pauli: sed Christi. Potuit tamen potestatem baptizandi dare hominibus: sed noluit. ne tot essent baptismi quot homines: et ne homo in hominem spem poneret: quod diuersis auctoritatibus confirmat. Secunda propositio est hec. Quauis hereticus siue schismaticus recipiat solum sacramentum: non tamen accipit virtutem illius et incrementum. Hanc magister insinuans dicit. Si hereticus seu schismaticus baptismi sacramentum accipit: in tegetum sacramentum accipit: sed salutem que est virtus sacri non habebit: nisi scilicet extra catholicam ecclesiam ipsius sacramentum habuit. Debet ergo ad ecclesiam redire non ut sacramentum baptismi iterum accipiat: quod nemo debet in aliquo repetere: sed ut in societate catholica accipiat vitam: baptismus enim extra ecclesiam potest esse non potest sicut nec elemosina. Tertia propositio est hec. Iuxta sententiam magistrum deo potuit nobis conferre potestatem baptizandi: sicut et creature potentiam creandi. Hanc magister insinuans querit que sit illa potestas quam christus potuit dare hominibus et non dedit: Et respondet magister

in quosdam quod potestas dimittere peccata. Contra quod obijcit sic: quod potestas qua deus dimittit peccata est idem quod deus. ergo non potuit creature dare hanc potestatem. Item si potestas dimittere potuit et potest communicari creature: ergo et potestas creandi. Et respondet magister ad primum sic: quod potestas dimittere peccata que creature possit dari esset potestas creata: et esset potestas cuiusdam cooperationis: ut si aut creatura cooperaret deo in exteriori mundatione per modum ministerij: ita posset cooperari interiori mundatione. Hic magister communiter non tenet a doctoribus. Ad secundum respondet quod potestas creandi potest creature communicari: non ita quod creat per autoritatem sed per ministerium. Et tamen in speciali de sententia huius distinctionis.

Quibus liceat baptizare.

Hinc quibus

DI. VI

liceat baptizare addamus. De hoc Isidorus ait. Costat baptismus solus sacerdotibus esse traditum eiusque ministerium: nec ipsis diaconibus implere licitum absque episcopo vel presbytero: nisi his procul absentibus ultima languoris cogat necessitas: quod etiam laicis fidelibus permittit ex calio carthaginensi quinto. Item Ambrosius quibus sancta baptizare non presumat: nisi si necessitate cogente. De illis vero qui ab hereticis baptizant utrum baptizandi sint que ri solet: Ad quod breuiter dicimus: quod quicumque sit qui baptizet si seruat formam a christo tradita: verum baptismum dat: et ideo qui illum sumit non debet rebaptizari. Unde Beda. Siue hereticus siue schismaticus: siue facinorosus quisque in confessione sancte trinitatis baptizet: non valet ille qui baptizatus est a bonis catholicis rebaptizari ne confessionis et trinitatis inuocatio videatur annullari. Item Augustinus. Quauis unum sit baptismus et hereticorum scilicet eorum qui in nomine patris et filij et spiritus sancti baptizantur et ecclesie catholice: tamen qui foris ecclesiam baptizantur non sumunt ad salutem baptismum: sed ad perniciem habentes formam sacramenti: virtutem autem eius abnegantes: et ideo ecclesia non eos rebaptizat: quia in nomine trinitatis baptizati sunt: et ipsa est forma sacramenti. Item. Rebaptizare hereticum qui hec sanctificationis signa perceperit: omnino peccatum est: catholicum vero immanissimum scelus est. Ex his aperte colligitur: quod qui etiam ab hereticis baptizati sunt seruato caractere christi rebaptizandi non sunt: sed tamen impositione manus reconciliandi ut spiritum sanctum accipiant: et in signum detestationis hereticorum

Isido. in lib. de offi.

Utrum rebaptizati sunt qui ab hereticis baptizati sunt.

Beda

Aug. ad Geronimum Dorosij.

Aug. ad Maximilianum.

Opinio quorundam.

Sunt tñ nōnulli doctorū: vt Ciprianus et alij qđam qui dicere vident̃ ab hereticis non posse tradi baptismuz: et eos esse rebaptizandos cum veniūt ad eccliaz qui ab illis dicunt̃ baptizati. Sed hoc de illis vix est qui extra formam ecclesie baptizare psumūt. Ciprianus tñ ibi a veritate deviasse videt̃ qui ait de heretico quō sanctificare aquam potes cum ipse immundus est: et apud quē spūsanct⁹ nō est: cuz dñs dicat in lege. Quēcūq; tetigerit immūdu immun- da erunt: quis pōt dare qđ ipse non habet. Hoc ę ex ignorantia cum dixisse Augusti, innuit dicens. Ad Martyrem Ciprianū gloriosuz qui apud hereticos vel scismaticos datum baptismū nolebat cognoscere: duz eos nimis etetstaref: tāta eius merita vsq; ad triumphū martyriū secuta sunt: vt et caritatis qua excellēbat luce: obumbratio illa fugaret: et si quid purganduz erat passionis falce tolleret. Hec os qđ baptismi veritatē et hereticorū iniquitatē agnoscimus ideo Cipiano meliores sum⁹: sicut nec Petro: qz gentes iudaizare nō cogimus.

Aug⁹. de vni- co baptismo.

Hieronymus super epistolam ad Romanos.

Hoc etiā sciendum

Nullus in materno vterobaptizaf.

est qđ licet immergaf ppter mysterium trinitatis: tamen vnum baptisma reputaf. Illud etiā ignorandū nō est qđ in materno vtero nullus baptizari pōt: etiā si ma- baptizet. Unde Isidorus. Qui in matris vteris sunt: baptizari non possunt: qđ qui nat⁹ adhuc fm Adam nō est. fm christum nō potest renasci: neq; regeneratio in eum dici potest: quem generatio non precellit. Item Aug⁹. Nō potest quisq; renasci anteq; natus sit. Si vero opponitur de Hieremia et de Johanne baptista: qui ab vtero sanctificati legunt̃. qđ etiā de Jacob quidam putāt. Dicimus si sanctificatio ibi accipitur interior: en ū latio in miraculis diuine potentie esse habendū: vt August. ait ambigue sup hoc loquēs. Si vsq; adeo inquit i illo puero accelerat⁹ est vsus rationis et voluntatis: vt intra materna viscera iā posset agnoscere et credere qđ in alijs paruulis expectat etas vt possint in miraculis habendū esse diuine potētie nō ad humane trahendū exemplū nature. Nam qñ voluit deus etiā iumentū locutum est.

Augusti. ad Dardanū de Iohē bapti.

Idem de Hieremia legit̃: Priusq; exires de ventre sanctificauit te. Illa tñ sanctificatio qua efficiuntur templū dei nō nisi renato rū est. Nisi em̃ quis renat⁹ fuerit ex aqua et spūsancto nō pōt intrare in regnum dei. Nemo aut̃ renascit̃ nisi prius nascat̃. An illa sanctificatio pōt fm pdestinationē accipi. Ecce videt̃ dubitanter loqui: qui etiā in eodē dicit. Nō dicitū est qz credidit infans in vtero: s; exultauit: nec Elizabeth dicit exultauit in fide: s; exultauit in vtero meo. Et potuit esse hec sanctificatio tante rei a maiori cognoscende iudiciū nō a paruulo cognite absq; assertionē. De hac sanctificatio ne loquit̃: nō diffiniens qualiter intelligēda sit illa sanctificatio: an sit signū future rei: an veritas iustificationis p spūsanct⁹. Sed meli⁹ est vt dicamus illos pter cōem legē in vteris iustificatos et gratia p uēios: dimissis omnib⁹ pctis: qđ etiā multis sanctorū testimonijs edocef.

Si baptismus sit verbis corrupte prolatis.

Queri etiam solet

si corrupte pferant̃ verba illa an baptism⁹ sit: De hoc Zacharias Bonifacio scribit. Retulerunt mihi nunciū tui qđ fuerit sacerdos in eadē puincia qđ latina linguā penitus ignorabat: et dum baptizaret nesci⁹ latinē loquū infringens linguaz diceret: baptizo te in nomine patrie et filie et spūsanctae et ppter hoc considerasti rebaptizare. S; si ille qđ baptizauit non errore inducēs vel heresim: sed p sola ignorātia romane locutionis infringendo linguam baptizans dixisset: non possumus consentire vt denuo baptizetur.

Leo papa.

Preterea sciendum

est qđ illi de qb⁹ nulla extāt indicia inf. ppi quos vel domesticos vel vicinos a qb⁹ baptizati fuisse doceant̃ agēdū ē vt renascant̃ ne peant: i qb⁹ qđ nō ostēdit gestū: nō sinit vt videat̃ iteratū. Conferendū eis videt̃ qđ collatū ē nesci⁹: qz nō temeritas interuenit psumptiois vbi est diligētia pietatis.

De illo qđ pludo immergit̃.

Solet etiam queri

de illo qui iocās sicut mimus: cōmemento:

Aug. in ll. de baptismo.

tionem in trinitatis immergit vtrū baptizatus sit? Hoc autē Aug. nō diffinit ita inq̄ ens: Si totum ludice et mimice: et ioculiter ageretur: vtrum approbāndus esset baptisimus qui sic daret: diuinū iudiciū p̄ alicuius reuelationis miraculū oratiōe implozandū esse censerē. Videt̄ in sapientib⁹ nō fuisse baptisima: vt cū aliqui in balneis vel in flumē mergunt̄ in noīe trinitatis: nō est in baptisim⁹: q̄ nō intētiōe baptizādi illud gerit. Nā in hoc et i alijs sacris sicut forma est seruāda: ita et intētiō illud celebrandi est habenda. Illud etiā non temoueat q̄ qdā nō ea fide paruulos ad baptisimū ferunt: vt p̄ sp̄m ad vitāz regenerent̄ eternā: sed eos putant hoc remedio temporalem accipere sanitatē: nō em̄ p̄pterea illi non regenerant̄: q̄ nec ab illis hac intētiōe offerunt.

Aug. ad Bonifacium.

Leo papa.

Agnoscēdū est etiam in baptizādis electis duo tpa esse suāda. i. pasca et pentecosten: vt in sabbato pasce vel pentecosten baptisimū sacm̄ celebre tur. Qui vō necessitate mortis vel piculi vrgent̄: omni tpe dnt̄ baptizari.

De responsione patrinozū.

Porro cūcti ad baptisimū vententes fidē suā p̄fiteri dnt̄ et exponere qd̄ petendū venerint ad ecclesiam. Vñ etiā a baptizādo querit̄: qd̄ venisti ad ecclesiaz petere? Qui si adult⁹ est p̄ se respondet fidē. i. sacm̄ fidei et doctrinā. Ita etiā p̄ singula interrogat⁹ respondet se credere in patrem et filiū et spiritū sanctū. Si aut̄ puulus est nō valēs credere vel loqui. alius pro eo r̄ndet. Vñ Ili. Paruuli alio p̄fiteute baptizant̄ qui adhuc loq̄ vel credere nesciunt: si aut̄ etiā p̄ egros: mutis vel surdis alius p̄fiterur dū baptizant̄: sic et d̄ penitentib⁹ agendū est. Si vō p̄ eo qui respondere pōt alius r̄ndeat: nō itidez valet sicut dictū est. Etatez habet p̄ se loquatur. Si vō querit̄ ex quo sensu p̄ puulo dicat̄ credo vel fidē peto? Dicim⁹ de sacro si dei id esse intelligendū: qd̄ r̄ndet̄ petere cū deserit̄ ad ecclesiaz et habere cū baptizat̄ vt sit sensus eū dicit̄: fidē peto. i. sacramentū fidei p̄sto sū recipe: credo. i. sacm̄ fidei suscipio: qd̄ est. hic puulus p̄sto est sacm̄ si

De sensu illorū verborum.

dei accipe. Vñ Aug. Nihil est aliud credere q̄ fidē habere: et ideo cū respōdetur: credere puulus q̄ fidei nōdū effectū habet respondet̄ fidem habere p̄pter fidei sacramentū et conuertere se ad deū p̄pter cōuersionis sacramentū. Sed adhuc querit̄ ex quo sensu p̄ puulo r̄ndeat̄ credo in deū patrem: et in Iesum xp̄m et in spiritum sanctū. Nūquid de sacro fidei an de fide mentis ibi agit? Si de sacramento cur nominatim distinguunt̄ p̄sone. Si vō de fidei effectu: quō vez est cū ea puul⁹ carcat̄ respondetur. An illud facturur puulus spondet̄ cum creuerit: sicut et in omnib⁹ pompis d̄i aboli spondetur abrenunciare: quod si nō seruauerit factus adultus tenebit̄ ipse vel sponsor. Sane etiā dicit̄ pōt̄ ibi sponderi p̄ puulo: q̄ ad maiorē etatem si venerit et pōtis diaboli renuntiabit: et sanam fidem tenebit̄ cuius tunc sacramentū recepit. Hac autē sponsione paruulus p̄ quo fit tenebit̄ non sponsor: si tamen vt cautio impleatur q̄tum in se est: operam dedit: quia exigitur a patrino vt sit diligens circa eū p̄ quo spopōdit sollicitudo. De hoc Augustin⁹. Certissimā emisistis cautionē qua renūciare pompis diaboli spopōdistis.

De cathecismo exorcismo.

Illa autēz interrogatio et responsio fidei fit in cathecumino cui additur exorcism⁹. Ante baptisimū em̄ fit cathecismus et exorcismus: post cathecismum sequit̄ exorcismus: vt ab eo qui iā fide instructus est aduersaria virtus pellatur. Exorcismus de greco dicitur in latinū adiuratio. Cathecismus instructio Cathecizare est instruere: vt de symbolo ac rudimētis fidei. Exorcizare est adiurare. vt exi ab eo spiritus immunde. Symbolum est signum vel collatio. Signum quia eo fideles ab infidelibus discernuntur. Collatio quia ibi totius fidei sufficientia et integritas est collata. Cathecismus et exorcismus neophitorum sunt magisq̄ sacramentalia q̄ sacramēta dicit̄ debent. Neophitus nouitius interpretatur vel rudis et dicit̄ neophitus nup̄ ad fidem conuersus vel in disciplina religiose cōuersionis rudis. Hec ḡ p̄cedūt baptisimū nō q̄ sine istis nō possit esse baptisimus verus: sed vt baptizandus de fide instruat̄ et sciat cui debitor fiat deinceps: et vt diaboli potestas in eo minuat̄.

Rabanus de instructioe clericorum.

Auguf. in lib. de simbolo.

Un Rabanus. An baptismu cathecizan/ di debz in hoie puenire officium: vt fidei cathecuminus accipiat rudimentu z sciat cui debitor: fiat deinceps. Itē Aug. Paruuli exuffant z exorcizant vt ab eis pella tur potestas diaboli ne iam cōtendat eos subuertere ne baptismu psequant. Non g ab infantib creatura dei exuffat vl exorcizaf: s̄ diabolus vt recedat ab hoie.

Ista est distinctio sexta huius quartu libri. In qua magr postq̄ determinauit d̄ baptismu p compationem eius ad ministros baptizates z etiā ad baptizatos. Sic psequēter determinat de ei vsu z solemnitate. Et tria facit. Primo em̄ ostēdit q̄bus liceat baptizare. Secōdo docet quōd p ignorantia congrue locutionis possit sacm hoc annihilari. Tertio docet quōd ille cui deest congruū testimoniū sue regenerationis possit baptizari. Primum vsq̄ ibi. Queri etiā solet. Scōm vsq̄ ibi. Preterea sciendū est. Tertiu vsq̄ ad finem disti. In spālī s̄nfa mgrī stat in trībus ppositionib quaz p̄ma ē hec. Quāuis solis sacerdotibus cōuentat ad extra baptismi sacm ministrare: tū renati ab hereticis in forma ecclie nō dnt baptizari. Hanc mgr̄ insinuans pponit p̄mo q̄ solis sacerdotibus non competit nisi necessitate cogente: in quo casu laicis z mulieribus etiā mittit. Subdit etiā q̄ baptizati ab hereticis s̄m formā ecclie baptizati sunt z iterū baptizandi non sunt: q̄ veruz receperūt sacramentū. licet nō sacramenti effectum qd̄ confirmat auctoritatibus. Postea obijcit mgr̄ in contrariū auctoritatē Cipriani dicentis q̄ ab hereticis nō possit tradi baptismus: z ab eis baptizatos rebaptizādos esse. Magister autē determinat hoc verz esse de his q̄ pter formam ecclie baptizant ab eis. Et dicit Cipriani hoc qd̄ dicit ex ignorantia dixisse: z nō dñ hoc sensisse. Tñ s̄m b. Augu. eius ignorantia fuit martyrio purgata i eo. Et ne ex trina diuersione triplex baptismus videat esse subdit s̄m beatum Grego. q̄ trina immersio fit p̄p̄t mysteriū trinitatis. Nam vnū tñ baptismu facit. Postea inq̄rit an aliq̄s i vtero materno possit baptizari ex hoc q̄ m̄ baptizaf: Et r̄ndet q̄ nō: q̄ non pōt aliq̄s renasci anteq̄ sit natus. Postea obijcit in cōtrariū de Ioseph baptizaf Hieremia qui fuerunt in vtero sanctificati. Et respondet q̄ ista sanctificatio p̄ter legem fuit cōmune. Et inducit b. Augu. ambigue loquentez qualis fuit sanctificatio Iohannis: z virū in ea acceleratus fuit vsus rationis vel non. Secūda ppositio est hec. Sola ignorantia cōgrue locutionis nō destruit sacm pfecte regenerationis. Hanc mgr̄ insinuans q̄rit: si corrupte z incongrue pferant verba que sunt forma baptismi. vtruz sit baptismus? Et respondet q̄ corruptio pueniens ex ignorantia pferētis sacm non vitiat: quod auctoritate sanctorum confirmat. Tertia ppositio est hec. Cui deest p̄p̄nquoq̄ vl de r̄cozū p̄babile testimoniū cōgruum est vt sibi pferatur baptismi sacramentū. Hanc mgr̄ insinuans querit. Vtrū baptizati sunt illi de quibus ignoratur an sint baptizati? Et determinat q̄ sic: q̄ nō videt iteratū quod collatū esse nescitur. Postea querit vtrū sit baptizatus vel non baptizatus qui ioculando immergit in nomine trinitatis? Et respondet q̄ si intentio fuerit ioculandi z non baptizandi nō est baptizatus. In baptismu enim z alijs sacramentis sicut de bita forma est seruanda: ita z intentio illud celebrandi est habenda. Postea dicit q̄ paruuli qui ad bap-

simu deserant spe cōmodi temporalis veruz baptismu recipiūt. Postea dicit q̄ in pasca z pentecosten. i. sabbato vtriusq̄ solemnitatis debet baptismi sacramentū celebrari necessitate tñ vr gente vel periculo oi tēpe pōt dari baptismus. Postea dicit q̄ venientes ad baptismū si sunt adulti dnt p̄ sc̄ipos fidē suam p̄fiteri z exp̄mere: paruuli autē qui nesciunt p̄ se loqui p̄nt baptizari alijs. p̄ ip̄is loquētib? z p̄fite tibus. Querit autē ex quo sensu dicat p̄ paruulo credo vel fidem peto? Et r̄ndet q̄ r̄ndet paruulo credere id est fidēz habere vel fidē petere. p̄pter fidē sacm qd̄ suscipit p̄relo est. Querit ex quo sensu p̄ paruulo respondeat. Credo in deum patrem omnipotentem. S̄nt quōd p̄ ip̄o spōdeat oibz diaboli pompis abrenūciare: Et r̄ndet q̄ in susceptioe baptismi spōdetur p̄ paruulo q̄ cū ad maiorē. i. legitimā etatē puenit pompis diaboli renūciabit z fidē sanam tenebit. Et subdit q̄ hac s̄p̄sione tenetur paruulus p̄ quo fit s̄p̄sio: nō ip̄e qui spōdet si tñ diligēter z solite se habuerit circa eum: q̄ a patre nō exigit diligens sollicitudo. Ultimo dicit q̄ ante baptismus sit cathecismus. i. instructio p̄ quam baptizandus instruitur de simbolo z fidei rudimentis. Exorcismus nō adiuratio est p̄ quā adiuraf diabolus vt ab eo expellat. Un in exorcismo dicit Exi immūde spūs. Subdit q̄ cathecismus z exorcismus sunt neophorū. i. ad fidem nuper cōuertitū. Cathecizare est in disciplinis ch̄ustiane fidei vel rudimentis religionis ch̄ustiane instruere: z cathecismus z exorcismus magis debēt dici sacramentalia q̄ sacramenta: z p̄cedunt baptismum sed nō de necessitate. q̄ etiā sine istis est potest: sed ideo fiūt vt baptizandus p̄ cathecismū de fide instruat: z exorcismū diaboli p̄as minuat: qd̄ cōfirmat auctoritatib. Et tñ in sp̄cālī.

De confirmatione.

Hinc de sacra

mento confirmatiōis addendū est de cuius virtute queri solet. Forma em̄ apta est. i. verba que dicit episcopus cum baptizatos in frontibus sacro signat crismate. Hoc sacramētū ab alijs p̄fici non pōt nisi a summis sacerdotib: nec tpe ap̄toz ab alijs q̄ ab ip̄is ap̄lis legiū p̄ actum: nec ab alijs q̄ ab illis q̄ locū cor̄ te nent p̄fici pōt aut dz. Nā si aliē p̄sumptuz fuerit irritū habet z vacuum: nec inter eccl̄iastica reputabit sacra. licet autē p̄sbyteris baptizatos tangere in pectore: sed non crismate signare in fronte. Virtus autem huius sacri est donatio spūs sancti ad robur qui in baptismu datur ad remissionē. Un Raban. A summo sacerdote p̄ impositionē manus paraclyt? tradit baptizato vt roboret per spūs sanctum ad p̄dicādum alijs illud que d̄ ip̄e in baptismu p̄secutus est. Item. Omnes fideles p̄ manus impositionem episcopozū post baptismū accipere debent spūs sanctum vt pleni ch̄ustiani inueniantur.

DI VII

Euse. pa. Greg. n̄ ita scribit tanu rio ep̄o. p̄uenit ad nos quosdā sc̄da lizatos fuisse q̄ p̄ p̄sbyteros crismate tangere eos qui baptizati s̄nt p̄hibuimus z nos q̄des s̄m veterem vsū n̄re ecclie fecimus sed si cōno de hac re aliqui contrāstāt vbi ep̄i desunt vt p̄c̄ s̄bterū etiam in frontibus baptizatos crismate tangere debeant p̄cedim: sed istud p̄sc̄da lo sc̄dado semel tñ p̄cessit esse etiam

magr... rano... Ecce... p̄ferat... p̄te cog... augm... plus ad... nuerer... mi sp̄... nō de... forme... et vtr... tñ aie... et bap... De d... P̄mili... n̄ putat... aliqua... P̄a de b... rari ap̄e... est z quad... baptizaf... in eccl̄ia... ri q̄ neut... tantor em̄... De alijs... beam post...

Abelchhiades. Scito vtrūqz esse

magnū sacramētū sed vnuz maiori veneratione tenenduz sicut a maioribus datur. Ecce manus dicit sacramētū pfirmatōis s forte nō ob maiorē x̄tutē et vtilitatē quaz pferat. s qz a digniorib⁹ dat et in digniori pte corpis fit. s. in fronte. vlt forte qz maius augmentū virtutuz pstat. licet baptisimus plus ad remissionē valeat. Ad videtur in nuere rabanus dicens. in vnctione baptisimi spiritū sanctum descēdere ad habitatio nē deo cōsecrādā. In hac vō habitudē septi formem grām cū oī plenitudine sanctitatē et virtutis venire in hominē. Hoc sacm̄ tū a ieiunis accipi et ieiunis tradi dicitur sicut et baptisimus: nisi aliter cogat necessitas. Nec dicitur iterari sicut nec baptisimus vlt ordo Nulli enī sacro faciendā est iniuria. qd fieri putat qn nō iterandū iterat. Sed vtruz aliqua vlnulla iterari possint questio est: Nā de baptismo et ordine q nō debeāt iterari apte. Aug. dicit. Vtrūqz sacramētū est et quadā psecratiōe dat. illud qdē cum baptizat. illud vero cuz ordinat. Ideoqz in ecclesia catholica vtrūqz non licet iterari qz neutri faciendā est iniuria. qd indubitanter etiā de confirmatione tenenduz st. De alijs vero vtruz iterari valeant vel debeant postea discremus.

De modo pferendi.

Augusti.

Ista est distinctio septima huius arti libri. In qua mgr postq̄ determinauit de sacramentis intrantū. s. de baptismo. Dic p̄nr intēdit de terminare de sacro. p̄grediētū in via. s. de sacramēto cōfirmatōis. Et tria facit. Primo em̄ pponit virtutem et formam pfirmationis. Secdo subiungit quōd pfirmatio vāda sit ab ep̄is. Tertio annectit quōd accipiendā sit a ieiunis. Primo facit vsqz ibi. An̄ hā banus. Secdo vsqz ibi. Hoc sacm̄ a ieiunis Tertius vsqz ad finem dis. In speciali sn̄ia magistri stat in tribus ppositionibus quaz prima est hec. Que sit virtus et forma cōfirmatōis declarat s̄ra huius vlti. Danc magister insinuans. pponit p̄mo agendum de sacramento cōfirmationis. cur⁹ formā apte dicit esse ipsa verba que dicit ep̄s cū baptizatos crismate vngit in frontibus. in quo etiā tangit materiā eius que est crisma psecratum. Ista em̄ ē forma cōsecrationis signo te signo crucis. cōfirmo te crismate salutis in nomine patris et filij et spiritus sancti. Nec Eusebius et transfumit ex canone dis. v. Secda ppositio est hec. Hoc sacm̄ pferat a solis ep̄is. et dicit mag⁹ baptismo veneratione. s. baptisimus plus valeat in peccatoruz remissione. Hāc magister insinuās dicit q̄ sicut apostoloꝝ ip̄ibus nō potuit ab alijs nisi ab ep̄is esse peractum. sic nec postea pot̄ nisi ab illis q̄ locū eoz in ecclesia tenent. s. ab ip̄is conferri. qd si ab alijs conferat irrituz et vacuū habeat. An̄ p̄ byteri quis baptizatos vngere vel tāgere in pectore possit. non tamē eos crismate signare in fronte. Postea dicit q̄ effica

ta huius sacramenti est q̄ in eo datur spiritus sanct⁹ ad robur ad nomen x̄pi publice cōfirmandum. et vt ip̄i confirmati pleni ch̄ristiani inueniant vt dicit vban⁹ papa. Objicit contra hoc q̄ dixerit hoc sacm̄ tantū ab ep̄is posse pferri p gre. scribēs ianuario ep̄o qui tradidit q̄ p̄ byteri baptizatos tāgere in fronte debeant vbi ep̄i desunt. sed mgr dicit q̄ illud estimatur tū semel esse concessum. p scandalo. Subdit etiam q̄ hoc sacm̄ videt esse maius baptismo. qz a dignioribus dat. et qz in digniori parte corpis fit. s. in fronte. et qz forte p ip̄m maius virtutū augmentum pstat Sed baptisimus plus valet ad pctōꝝ remissionem. Tertia ppositio est hec. Cōfirmatio ieiunis et a ieiunis des. nec semel data vltorius iteratur. Hāc magister insinuans dicit. q̄ hoc sacm̄ dicitur ieiunis et a ieiunis tradit sicut et baptisimus nisi aliter cogat necessitas scz ifirmitas vlt moꝝ. nec dicitur iterari sicut nec baptisimus. nec ordo. ne fiat iniuria sacro quod tunc fit qn̄ sacm̄ nō iterādū iterat. Et subdit q̄ indubitanter tenēdū est q̄ baptisimus. pfirmatio. et sacer ordo iterari nō debēt. De alijs sacris vtz debeant vel possint iterari dicit infer⁹ esse determinandū. Et tū in sp̄all.

De sacramento altaris et eucharistie.

Est sacramē

tū baptisimi et cōfirmationis sequit eucharistie sacramentum p̄per baptismum mūdamur. p eucharistiam i bono consumamur. Baptisim⁹ est vicioꝝ extinguit. eucharistia spiritualiter reficit. An̄ excellēt eucharistia dicitur. i. bona grā qz in hoc sacro nō mō est augmentuz virtutis et grē. sed ille totus sumitur qui est fons et origo tot⁹ grē. Cuius figura p̄cessit qn̄ manna pluit deus patribus in deserto. q̄ quotidiano celi pascebant alimentum. Unde panē angelorum manducauit hō. Sed tunc qui panē illum manducauerūt mortui sunt. Iste vero panis viuus q̄ de celo descendit vitā mundo tribuit. Manna illud de celo. hoc super celū. Illud scaturiebat in diem alterum refuatum. hoc ab omni corruptione alienum. Quicūqz religiose gustauerit corruptionē nō videbit. Illud datū fuit antiquis post transitum maris rubri. vbi submersis egyptijs liberati sunt hebrei. Ita hoc celeste manna. nō nisi renatis p̄stari debet. Panis ille corporalis p̄lm̄ antiquū ad terrā pmissionis p desertum eduxit. Hec esca celestis fideles hui⁹ seculi desertū transeuntes in celū subuehit. An̄ recte viaticū appellatur. qz in via nos reficiens vsqz in patriam deducit. Sic q̄ in mari rubro figura baptisimi p̄cessit ita in māna significatio dñici corporis. Hec duo sacra demonstrata sunt vbi d̄ latere x̄pi sanguis et aq̄ pfluxerūt qz x̄ps p sanguinē redēptiōis et aquā abluitionis

DI. VIII

Unde dicitur Eucharistia

Unde dicitur Eucharistia

Quoniam

nos redimere venit a dyabolo ⁊ a peccato sicut israelitas p sanguinem agni pascalis ab exterminatore ⁊ p aqua maris rubri ab egyptiis liberauit. Huius etiā sacramēti ritū melchisedech ostendit vbi panem ⁊ vinū abrae obtulit. Unde vt ait Ambro. Intelligi dat anteriora esse sacramēta christianoꝝ q̄ iudeoꝝ.

De institutione sacramenti. b

Hic etiā alia consideranda occurunt. q̄tuor. s. sacramētū institutio. forma. ⁊ res. Sacm̄ dñs instituit qñ post tipicū agnū corpus ⁊ sanguinem suū discipulis in cena porrexit. Vñ Eusebius enisenu. Quia corp⁹ assumptū ablatur⁹ erat ab oculis. ⁊ illaturus sideribus. necesse erat vt die cene sacramētū nob corpis ⁊ sanguinis consecraret. vt coleret iugiter p mysterium qd̄ semel offerebatur in p̄cium.

Euseb. cml. fennas.

De forma c

Forma vō est quā ipse ibidē edidit dicens. hoc est corp⁹ meū ⁊ post. Hic ē sanguis me⁹. Lū em̄ hec verba pferunt: puerio fit panis ⁊ vini in substantiā corpis ⁊ sanguinis xp̄i. Reliq̄ ad laudē dei dicunt Vñ Ambrosi. Sermonē xp̄i hoc pficitur sacm̄. qz pmo xp̄i creatura mutat. ⁊ sic ex pane fit corpus xp̄i. et vinū cū aqua in calicē missum fit sanguis cōsecratione verbī celestis. Consecratio quibus fit v̄bis. Attende que sunt verba. Accipite ⁊ comedite ex eo oēs: hoc ē corpus meū. ⁊ iterū. Accipite ⁊ bibite ex hoc om̄s hic est sanguis me⁹. Per reliqua oia q̄ dicunt laus deo referē. oratio p̄mittit p populo. p regibus. Itē Aug. Credendū est qz in illis verbis xp̄i sacramenta cōficiant̄ reliqua om̄ia nihil aliud sunt q̄ laudes v̄ obsecrationes fidelū ⁊ petitiones. Ecce q̄ sit institutio ⁊ forma hui⁹ sacri. Vbi p̄sideratiōe dignū ē. q̄re illd̄ sacm̄ post cenā dedit discipulis. Dñs igit̄ ihs ad inuisibilia paterne maiestatis migratur⁹ celebrato cū discipulis typico pasca. qd̄ daz memoriale eis cōmēdare volēs. sub specie panis et vini: corp⁹ ⁊ sanguineꝝ suum eis tradidit. vt ostenderet legis veteris sacra. inē q̄ p̄cipuum erat agni pascalis sacrificium: in morte sua terminari. ac legis noue sacra substitui in q̄bus excellit mysteriū eucharistie. Vñ etiā p̄ alia dedit vt hoc vnū arti⁹ memo

Quare p̄ alium cibum dicit corp⁹ ⁊ sanguinē discipulis

rie discipuloꝝ isgere. ⁊ ab ecclia deinceps frequētare. S̄z nō exinde disciplinā sanxit in postez. vt post alios cibos sumatur potius a ieiunio sumi opter. sicut ap̄s docet vt singulari reuerētia diiudicetur. i. diiscernatur ab alijs cibis. Qd̄ dñs ap̄s d̄sponendū relinquit. Vñ Aug⁹. Apparet cū p̄mo acceperit discipuli eucharistia nō eos accepisse ieiunos. Nō iō tñ calūniandū est vniuersē ecclēse qz a ieiunio sumitur semp placuit em̄ spirituisctō vt in honore tantī sacri p̄ius in os xp̄iani dñicū corpus intraret q̄ alij cibi. ideo vbiq̄ mos iste fuerat. Nō em̄ qz post cibos dedit dñs. ideo pransi vel cenati illud accipere debēt vt illi faciebāt q̄s ap̄s redarguit. Nā saluator quo vehemētī cōmēdaret mysterij illi altitudine. vltimū hoc voluit insigere cordibus ⁊ memorie discipuloꝝ a q̄b⁹ ad passionem digressurus erat. Quo aut̄ ordine deinceps sumeret. ap̄s p̄ quos ecclēsiā d̄sponiturus erat referuauit docendum.

Aug. 1. 11. re. sponsonū ad ianuarū

De sacramento ⁊ re. d

Nunc quid ibi sacramentū sit ⁊ qd̄ res videam⁹. Sacramentum est inuisibilis gratie visibilis forma. Forma ergo panis ⁊ vini que ibi videtur est sacm̄. i. signū sacre rei. qz p̄ter speciem quaz ingerit sensibus aliquid aliud facit i-cognitionē venire. Tenet ergo species vocabula rez que ante fuerūt. s. panis ⁊ vini hui⁹ aut̄ sacri gemina est res. vna scz p̄tēta ⁊ significata. altera significata. ⁊ nō contenta. Res contenta ⁊ significata est caro xp̄i quā de v̄gine traxit ⁊ sanguis quē p nobis fudit. Res aut̄ significata ⁊ nō contenta est vnitas ecclēsie in predestinatis vocatis. iustificatis ⁊ glorificatis. Hec est duplex. caro christi ⁊ sanguis. Unde hiero. Dupliciter inquit intelligitur caro christi ⁊ sanguis. vel illa que crucifixa est ⁊ sepulta ⁊ sanguis q̄ militis lancea effusus est. vt illa spiritualis ac diuina de qua ip̄e ait Caro mea vere est cibus. et sanguis me⁹ vere est potus. ⁊ nisi māducaueritis carnē meā ⁊ biberitis meū sanguinē nō habebitis vitā in vobis. 4 Sunt ḡ hic tria distinguenda Vñ qd̄ tñ est sacm̄. alteruz qd̄ est sacm̄ ⁊ res. ⁊ tertiu qd̄ est res ⁊ nō sacm̄ Sacramentū ⁊ nō res ē spēs visibilis panis et vini. Sacm̄ ⁊ res caro xp̄i p̄p̄ta ⁊ sanguis Res ⁊ nō sacramētū mystica ei⁹ caro. porro illa species visibilis sacm̄ ē gemine rei

Aug. de d̄t. tate. vi.

Aug. in em̄. lia. pascali.

Hierony. sup. epi. ioham. ad. ephesios.

De trib⁹ que hic possunt distinguī.

Hand 2 p̄m̄ 707
I. 11. p̄m̄ 707
1. 11. p̄m̄ 707

q: vtriusq; rē significat. 7 vtriusq; rei simi-
 litudinē gerit exp̄ssam. Nam sicut panis p̄
 ceteris cibis corpus reficit et sustētat. 7 vi-
 num hoiem letificat atq; inebriat. sic caro
 xpi interiorē hoiem pl̄ ceteris gratiis spi-
 ritualiter reficit 7 saginat. Un̄ calix tu' in-
 ebrians q̄ p̄clarus est. Habet etiā similitudi-
 nē cū re mystica que est vnitas fidelituz. qz
 sicut ex multis granis cōficiū vn' panis. 7
 ex pluribus acinis vinū in vnū cōfluit. sic
 ex multis fidelitū psonis vnitas eccliaistica
 constat. Un̄ apls. Unus panis 7 vnū cor-
 pus multi sumus. 7c. Un̄ Aug. Unus pa-
 nis 7 vnū corpus ecclia dicitur. p eo q; sic vn'
 panis ex multis granis 7 vnū corp' ex mul-
 tis mēbris cōponit. sic ecclia ex multis fi-
 delib' charitate copulante p̄nectitur hoc
 misterii pacis 7 vnitatis nre xps i sua mē-
 sa p̄secrauit. q̄ accipit hoc misterii vni-
 tatis 7 nō tenet vinculū pacis nō accipit hoc
 misterii p se sed contra se. Cui' etiā sacm̄
 est corpus xpi ppriū de virgine sumptuz
 qz vt corpus xpi ex multis mēbris purissi-
 mis 7 immaculatis cōstat. ita societas ecclie/
 siastica ex multis psonis a criminali macu-
 la liberis cōsistit. In cui' rei tipo facta est
 arca dñi de lignis sethim. que sunt impu-
 tribilia 7 albe spine similia.

Ista est distinctio octaua huius
 qrti libri. In qua mgr postq; determinauit de sacris
 baptisimū 7 p̄firmatiōis. Incipit h̄ determinare de sa-
 cramento eucharistie. Et tria facit. Primo em̄ deter-
 minat quōd sumētes ipm̄ sacm̄ reficit. Scōdo qm̄ xps
 ipm̄ instituit. Tertio qd̄ in eucharistia sit sacm̄. 7 qd̄
 res distinguit. Prīmū vsq; ibi. Nūc etiā añalia. Se-
 cūdū vsq; ibi. Nūc qd̄ ibi sacm̄ sit. Tertii vsq; ad fi-
 nem dis. In spe. sen. 7c. Sicut baptisimū vicia extin-
 guit ita eucharistia spiritualitē reficit. Hanc mgr insi-
 nuans pponit p̄mo q; post sacm̄ baptisimū. 7 cōfir-
 matiōis: agendū est de sacro eucharistie. p qd̄ sp̄s
 liter reficimur 7 in ipso p̄firmamur. In ipso em̄ nō so-
 lū p̄ferunt gracie 7 virtutis augmenta. sed etiā ille
 totus sumit q̄ est totius gr̄e fons 7 origo. fuit autē
 hoc sacm̄ figuratū tpe legis p̄ manna. sed et sacm̄
 baptisimū in mari rubro tpe autē xpi p̄ sanguinē qui d̄
 latere eius fluxit: sicut baptisimū p̄ aquā q̄ etiā inde
 manauit. Ante legē x̄o p̄ oblationē panis 7 vini fa-
 ctā a melchisedech. Magister etiā ponit alias. cōue-
 niētias hui' sacri ad manā. Et ondit mgr quo illo ē
 excellentior. sicut ptz in lra. Scōda p̄positio est hec.
 Sacm̄ eucharistie xps instituit qm̄ suū corp' et san-
 guinē suis discipulis i cena porrexit. Hāc mgr insi-
 nuans dicit. q; hoc sacm̄ institutū est a xpo i cena post
 esum agni pascalis tpe quo xps p̄sentiam corporale
 erat discipulis subtractur' postea dicit q; forma hu-
 ius sacramenti talis est quam ipse xps met edidit scz
 hoc est corpus meū 7 h̄ est sanguis me'. Ita q; cum
 hec verba p̄ferunt sit p̄uersio panis 7 vini in substā-
 tiā corpus 7 sanguis xpi. Cetera vero q̄ in missa di-
 cunt ad laudē dei dicūt. 7 p̄ ea sit oꝝo p̄ p̄p̄o 7 p̄m
 apib'. Un̄ nō sunt nisi laudes. obseruatiōes 7 petiti-

ones fidelitū. qd̄ autoritatib' p̄firmat. postea red d̄t
 cām qre dñs hoc sacm̄ quasi quoddam memoriale
 sue passiois post cenā instituit celebrato typico cū d̄
 scipulis suis pasca. vt. f. onderet sacra veteris legis
 inter que p̄cipuū erat q̄tū ad significatiōē agni pa-
 scalis sacrificiū in morte sua terminari. 7 noue legis
 sacra substituūt iter q̄ excellit eucharistie sacm̄ post
 alia vero dedit refectiōē agni pascalis. sic vt hoc sa-
 cramentū artius discipuloꝝ memorie infingeret. Et
 quis hoc sacm̄ a xpo fuit post cenā datū. tū q̄lit de
 cetero sumendū ēēt discipulis reliquit ille a quo istū
 tutū fuit. vt scz p̄pter hui' sacri reuerentiam iste d̄
 bus p̄cipuū alij cibi in os intret. Tertia p̄positio
 est hec In isto sacro sunt tria p̄siderāda q̄ etiā inter
 se sunt p̄uidenter distinguenda. Hāc mgr intendēs
 ondit qd̄ in eucharistia sit sacm̄. 7 qd̄ res sit dicens
 Qd̄ sacramētū est species visibilis sub forma panis
 et vini. Res x̄o hui' sacramenti est gemina natura
 cōtenta 7 signata. vt corp' xpi verum qd̄ de virgine
 traxit 7 sanguis quē p nobis fudit. Alia x̄o signa-
 ta 7 nō p̄tenta. vt corp' xpi mysticū qd̄ est vnitas ec-
 clesie. Ex quibus vterius concludit q; in hoc sacra-
 mento sunt tria distinguenda. vnus qd̄ est tm̄ sacm̄
 vt species visibilis 7 vinum 7 panis. Aliud est qd̄ ē
 sacramētū et res. vt caro ch̄isti vera et sanguis ve-
 rus. Tertii x̄o est quod est res et non sacramētū
 vt corpus xpi mysticū. Prīmū est sacramētū gemi-
 ne rei. s. corpus xpi veri 7 mystici. qz vtriusq; rē signi-
 ficat 7 vtriusq; rei exp̄ssam similitudinē gerit. sicut
 magister ondit: vt patet in littera. Scōm̄ x̄o scz cor-
 pus xpi verū est res gemini sacramenti. s. speciei pa-
 nis 7 vini et corpus xpi veri. sicut patet in lra. Ter-
 tium vero est res vnus sacramenti 7 sacm̄ vnū rei
 Et tm̄ in specialit.

De duob' modis māducādi. a

Sicut due

sunt res illius sacri. Ita etiā
 duo modi māducādi. Unus
 sacramentalis. s. quo boni et
 mali edunt. alter spiritualis quo solij bo-
 ni manducant. Unde Aug. Quid est chri-
 stū māducare? Nō est hoc solū in sacramē-
 to corpus eius accipere. multi em̄ indigne
 accipiūt. h̄ in ipso manere 7 habere ipsum
 in se manentē. Sp̄ualiter em̄ māducatur qui
 i vnitate christi 7 ecclie quā sacramētū
 significat manet. Nā qui discordat a chri-
 sto: nec carnē christi māducatur. nec sangui-
 nē bibit. 7 si tante rei sacm̄ ad iudiciū sui
 quotidie accipiat. Sp̄ualitē māducationē
 Aug. distinguēs a sacramētali ait: Ut qd̄
 paras ventrē 7 dentez. crede 7 māducasti.
 Credere enim in eum hoc est comedere pa-
 nem 7 vinū. Qui credit in eū māducatur eū.
 Itē Quō māducādus est christus? Quō
 ipse dicit Qui manducat carnē meā 7 bibit
 sanguinem meum in me manet 7 ego in eo
 Si in me manet nec ego in illo: et si accipit
 sacramētū: acquirit magnū tormētū Itē

DI. IX

Aug. de ver-
 bis euāgelij.

Aug. in li.
 iniaz. p̄p̄t.

Aug. li. d̄ re
 medio p̄nic.

Aug. de fa-
 cran̄entis si-
 delium.

Aug. de
 sacram-
 forma.
 videtur
 speciem
 i sacri i-
 clesie vo-
 nis 7 vni-
 tatis. qz
 nō con-
 a est caro
 nis que p
 a 7 nō con-
 stituitur vo-
 lūte. h̄ec est du-
 lode h̄ero.
 caro ch̄isti
 ca est 7 sp̄ual-
 itas est. 7
 ipse autē. 7
 ome vere
 carnē meā
 ebibit vitā
 stinguenda
 qd̄ est sacm̄
 sacm̄. Sacra-
 m̄ panis et vi-
 ni 7 sanguis
 a ei' caro que
 nē gemine nē

Nulli ambigendū est tunc quēq; corporis
 et sanguinis dñi p̄cipem fieri qñ xpi mē-
 brū efficitur. nec alienari ab illi⁹ panis cali-
 cisq; p̄sortio. etiam si anteq; illū panē edat
 et calicē bibat de hoc seculo in vnitāte cor-
 poris p̄stitit⁹ abscedat. qz illius sacramen-
 ti bñficio non p̄iuatur: qñ ille in hoc qd̄ il-
 lud sacramentū signat inuenit. In illo em̄
 sacramento corpus ⁊ sanguines suū nobis
 commendauit quod ⁊ fecit nos ipsos. Naz
 ⁊ nos corpus ipsius facti sumus. Itē Qui
 discordat a xpo nō māducat carnem eius
 nec sanguinem. ⁊ si tanceret sacm̄ ad iudi-
 cium sibi quotidie accipit.

De errore quorūdam qui dicūt a
 bonis tātū corpus xpi sumi. b

Hec verba et alia

h̄mōi vbi de spūali manducatione agitur
 quidā obtuso corde legentes erroris caligi-
 ne inuoluti sunt adeo vt p̄sumpserint dice-
 re corpus ⁊ sanguinē xpi: a bonis tñ sumi
 ⁊ nō a malis. Sed indubitāter tenēdus est
 a bonis sumi. nō mō sacramentaliter sed ⁊
 spiritualiter. A malis vero tñ sacramenta-
 liter. i. sub sacramento scz sub specie visibi-
 li carnem xpi de virgine sumptā ⁊ sangui-
 nem p̄ nobis fufum sumi. sed nō mysticam
 que tñ bonorū est. Quod subditis p̄bat
 testimonijs Greg. Est qdem in peccatorū
 bus ⁊ indigne sumentib⁹ vera xpi caro et
 verus sanguis. S̄ essentia. non salubri effi-
 entia. Itē Aug⁹. Adulti indigne accipiūt
 corp⁹ dñi de qb⁹ ap̄ls ait. Qui māducat ⁊
 bibit calicē dñi indigne iudiciū sibi mādu-
 cat ⁊ bibit. Per qd̄ docemur q̄ sit cauedū
 male accipe bonū. Ecce em̄ factū est malū.
 dū male accipit bonū. sicut ecōtra ap̄lo fa-
 ctū ē bonū. cū bñ accipit malū. s. dñi stimu-
 lus sathane patiēter portat. q̄ ⁊ mala p̄sūt
 bonis: sic angelus sathane paulo. ⁊ sancta
 obsūt malis. bonis sūt ad salutē. malis ad
 iudiciū. Un̄ q̄ māducat ⁊ bibit indigne iu-
 diciū sibi māducat et bibit. non qz res illa
 mala est. sed qz malus male accipit qd̄ bo-
 num est. Idem. In digne quis sumens cor-
 pus xpi nō efficit. vt qz malus est: malum
 sit qd̄ accipit. vel qz non ad salutē accipit
 nil accipiat. Corpus em̄ et sanguis dñi ni-
 hilominus erat in illis quibus ait aposto-
 lus. qui manducat indigne ⁊c. h̄is alijsq;
 pluribus apte ostēditur: qz etiam a malis
 verum corpus christi ⁊ sanguis sumit. sed
 sacramentaliter nō spiritualiter.

Grego. in .li.
 dialogo. liij.

Aug. de vez-
 bis euangelijs

malū ⁊ auriū nō p̄dū

vidē

De intelligentia quorūdam ver-
 borū.

Scdm hos duos

modos sumendi intelligentia quorūdā ver-
 borū ambigue dictorum distinguenda est.
 Sit em̄ Aug. Bonus accipit sacramentū
 ⁊ rem sacramenti. malus vero sacm̄ ⁊ nō
 rem. Sacm̄ hic dicit corpus xpi p̄prium
 de virgine natū. Rem vō spūalem xpi car-
 nem. Bon⁹ ergo vtrāq; xpi carnē accipit.
 Mal⁹ vō tñ sacm̄. i. corp⁹ xpi sub sacro
 ⁊ nō rem spūalem. Itē. Nō māducat mā-
 ducat ⁊ māducans nō māducat. qz nō mā-
 ducās sacramentaliter aliqñ māducat spū-
 ritualiter ⁊ ecōverso. Et qui māducant spū-
 ritualiter veritatem carnis ⁊ sanguinis dñi
 cū sumere. qz ip̄am efficientiā habent. i.
 remissionē peccatorū p̄ qua videtur orari
 cum dicitur Perficiat in nobis dñe quesu-
 mus tua sacramenta qd̄ continēt. vt quod
 nūc specie gerimus rerū veritate capiam⁹
 Rerū veritate dicit ip̄am efficientiā qua-
 sip̄ hec sacramēta p̄sta. vt sicut sacramen-
 taliter carnem xpi sumim⁹ ita spiritualiter
 sumamus. Vel petit sacerdos vt xps qui
 nūc sub specie panis et vini sumitur mani-
 festa visione sicut in essentia diuinitatis ē
 qñq; capiat. Cōstat ḡ a bonis ⁊ malis su-
 mi corpus christi. sed a bonis ad salutē. a
 malis ad perniciem.

Augusti.

Ista est distinctio nona hui⁹ quar-

ti libri. In q̄ mgr̄ postq; egit de esse hui⁹ sacri s̄m se.
 Dic vō determinat de eo q̄tū ad vsum ei⁹. Et tria fa-
 cit. Primo suū intēss. p̄ponit Scdo quosdā errores
 excludit. Tertio q̄sdaz autoritates dubias exponit
 Primū vsq; ibi. Hec vba ⁊ alia. Scdm vsq; ibi. Sū
 hos duos modos. Tertiu vsq; ad finē dif. In spūali
 snia mgr̄ stat in hac pp̄de Corp⁹ xpi qd̄ māducat
 sacramentalit. qd̄ spūaliter. qd̄ vtr̄ oq; mō realiter
 Hāc mgr̄ s̄nuās p̄ponit p̄mo qz sū duas res hui⁹
 sacri i s̄t duo modi māducādi. vn⁹ sacramentalis q̄ cō-
 sistit in susceptōe ip̄i sub visibili sacro. s. sub sp̄e pa-
 nis ⁊ vini. Alit⁹ spūalis q̄ consistit in vntione ad xpi ut
 sacro p̄tēti. Un̄ ille spūalit māducat q̄ in vnitāte xpi
 ⁊ ecclie que sacm̄ significat manet. ⁊ ideo sōlī boni
 māducat spūaliter Sacramentaliter māducare p̄tē-
 tā boni q̄ mali. tñ mali ad suū iudiciū sumunt. qd̄ au-
 toritatib⁹ p̄firmat. Postea dicit qz rōne quarūdā au-
 toritatū qd̄a posuerūt qz a malis corp⁹ xpi nō sumit
 qd̄ ostēdit esse falsū mltis autoritatib⁹. q̄ dicit hoc sa-
 cramentū sumi ⁊ a bonis ⁊ a malis. s. a bonis sacra-
 mentaliter ⁊ spiritualiter. sed a malis tantum sacra-
 mentalit. Ultimo dat intellectū p̄trariū q̄rū dā autori-
 tatū. q̄ s̄t dubie vbi ostēdit. qz nō sp̄s panis et vini.
 s. etiā ip̄m corp⁹ xpi verū pōt dici verū sacm̄. ⁊ ex
 hoc p̄cedit ad expositionē illaz dñarū autoritatum
 in fine cōcludens intēss. s. qz hoc sacm̄ tā a bonis
 qz a malis sumit. Et tñ in specialit.

De be-
 que
 signo
 DL X
 mtes can-
 tradicunt
 pus xpi
 v̄ vni
 uerū
 ap̄ls dī
 tbi esse
 tñ in fū
 di occa
 Unde
 xpi. Cu
 neri car
 non hab
 tes dicit
 cū dicit
 abas m̄tr
 Spiritus
 dicit. verba
 et vitalit.
 et vita sum
 spiritus et
 ritualiter in
 hoc corpus
 et bibitur illi
 me cras
 b̄s comēda
 v̄ v̄ v̄ v̄
 Sumit
 ministrā
 culum h̄m
 cū dicit
 in quo reu
 veritas aut
 plona de
 celo p̄ id qu
 p̄p̄as p̄
 nō semper hab
 d̄ v̄ v̄ v̄
 Determinat
 Que cr
 ne oia accipit
 verū corp⁹ xpi
 ri esse. s̄ h̄m
 s̄m. qz ip̄m

De heresi aliorum qui dicunt corpus christi non esse in altari nisi in ligno.

¶ Sunt itē alij

precedentiū insanā transcen- dentes qui dei virtutē iuxta modū naturalū rerum meti-

entes: audatius ac piculofius veritati con- tradicunt. afferentes in altari non esse cor- pus xpi. vel sanguinē. nec substantiā panis vel vini i substantiā carnis et sanguinis con- uerti. Et ita xpm dixisse: H est corpus meū. sic aplos dixit: petra aut erat xps. Sicut enim ibi esse corpus xpi tm̄ in sacro. i. in signo et tm̄ in signo manducari a nobis. qui erran- di occasionem sumunt a verbis veritatis.

Unde prima heresis facta est in discipulis xpi. Cum eni diceret: Nisi quis manduca- uerit carnē meā et biberit sanguinez meum non habebit vitā eternā. Illi non intelligē- tes dixerūt. durus est hic sermo. quis pot- eū audire: et abierūt retro. Illis disceden- tibus instruxit duodecim qui remanserāt. Spiritus est inqt̄ q̄ viuificat. caro nihil p- dest. verba que locutus sum vobis spiritus et vita sūt. Intellexisti spiritualiter spiritus et vita sunt. Intellexisti carnaliē. etiaz sic spiritus et vita sunt sed tibi non sunt. Spi- ritualiter intellige que locutus sum. Non hoc corpus qd̄ videtis manducaturi estis et bibituri illū sanguinē quē fufuri sūt qui me crucifigent. Sacramentuz aliquod vo- bis cōmendauit. spiritualiter intellectuz vi- uificabit vos. caro autē non pdest quicq̄. Sunt etiam et alia illozū insanie fomitez ministrātia. At eni Augustin⁹. Donec sc- culum finatur sursum est domin⁹. Et tamen etiā hic nobiscū est veritas dñs Corp⁹ eni in quo resurrexit in vno loco esse oportet. veritas autē ei⁹ vbiq̄ diffusa est. Itē. Una psona de⁹ et hō: vbiq̄ p id qd̄ est deus. in celo p id quod hō est. Christus etiā dicit. Paupes sp̄ habetis vobiscum. me autem nō semper habetis. Ihs alijsq̄ vtunt̄ pfa- si heretici in assertionē sui erroris.

¶ Determinatio premissorum. b

¶ Que ex eadē ratio

ne oia accipienda sunt. nō enim his negat̄ verū corp⁹ xpi a fidelibus sumi vel in alta- ri esse. sed his veritas aplos et in eis nos i- struxit. Ex ipsius corp⁹ nō in ptes direptū

vt putauerūt illi discipuli qui retro ierunt sed integrū nec visibiliter in forma huma- na. sed inuisibiliter sub forma panis et vini corpus et sanguinē nobis traderet. Quem sensum Aug⁹ pfirmat dicens: Xpm qd̄ez et nō ipm corpus qd̄ videbatur manducat̄ ipm inuisibiliter. nō ipz visibiliter. Itē. Et si necesse est illud visibiliter celebrari necesse est tm̄ inuisibiliter intelligi. Ita etiaz intelli- gendū est corpus xpi esse in vno loco. i. vi- sibiliter in forma humana. veritas tm̄ eius id ē. diuinitas vbiq̄ est. veritas etiaz eius id est. vey corpus in oi altari est vbiq̄ celebrat̄. Sic etiā illud intelligendū ē. pau- peres semp̄ habetis vobiscū. me autēz non sp̄ habetis scdm̄ corp⁹alem p̄sentia. scz qua- cū eis puerfabat̄. Similiter p id quod hō- mo est in celo ē visibiliter. inuisibiliter autē est in altari. qz non in forma humana appa- ret sed forma panis et vini operit̄. Unde et inuisibilis caro eius dicit̄ que vere ē in al- tari. Sed qz in specie sua non apparet: inui- sibilis ē. At eni Aug. hoc est qd̄ dicim⁹: quod modis omnibus approbare cōtendim⁹ mus sacrificiū ecclesie duob⁹ cōfici. duob⁹ constare: visibili elementoz sp̄. et inuisibi- li dñi nostri ihu xpi carne et sanguine. sacra- mēto et re sacramēti. i. corpe xpi: sicut chri- sti psona pstat et cōficiē ex deo et homine. Cum christus sit verus deus et hō. qz om- nis res illaz rerum naturā et veritatē in se cōtinet ex quibus p̄ficitur. Confititur autē sacrificium ecclesie duob⁹. sacro et re sacra- menti. i. corpe xpi. Est ergo sacm̄ et res sa- cramenti idem corpus xpi. Ecce inuisibi- lē dixit carnē xpi. qz forma panis opta su- mitur et tractat̄. Idemq̄ corpus xpi dixit esse sacm̄ et rem. ex quo pfirmat̄ qd̄ supra diximus. Deinde addit qd̄ magis mouet lectorem. Caro inquit eius est. quā sub for- ma panis optā in sacro accipimus. et san- guis eius quem sub vini sp̄ ac sapore po- tamus. caro vicz carnis. et sanguis sacm̄ est sanguis. carne et sanguine vtroq̄ inui- sibili intelligibili et spirituali significat̄ cor- pus xpi visibile et palpabile. plenum gra- tia et diuina maiestate.

¶ Que sit intelligētia premissorū. c

¶ Attende his dili-

genter qz tropo quodā vtif h Augu. quo solent res significantes rerū sortiri vocabu- la quas significat̄. Ihs enim visibilis sp̄s panis vocat̄ noie carnis. et visibilis sp̄s

DL X

Augu. super psal. liiij.

Augu. super psal. liiij.

Augu. in li. iniaz. p̄sert

Idē in eodēz

vinū noīe sanguinis. Inuisibilis hō et itel-
ligibilis dicitur caro xpi. qz fm illā spēm nō vi-
det caro s̄ intelligit. Ita et sanguis. Caro
q̄ inuisibilis dicitur esse sacm̄ carnis visibilis.
qz spēs panis fm quaz illa nō videt. Caro
ē sacm̄ carnis visibilis. qz carne inuisibili
id ē spēs fm quā caro xpi nō videt. Caro: si /
gnificat corpus xpi qd ē visibile et palpa-
bile vbi in sua forma apparet. Ita et de san-
guine accipi dicitur. Quē sensū p̄firmat Aug.
ap̄tens qualiter p̄dicta intelligēda sint. qz
obscure dixerat cōsequenter dicens ita pa-
nē vocari corpus xpi cū vere sit sacramen-
tum corporis xpi qd in cruce positū est. sicut
sp̄a inolatio que fit manib⁹ sacerdotis vo-
catur xpi passio nō rei veritate: sed signifi-
candi mysterio. et sicut sacm̄ fidei dicitur fides
satis respōsum est hereticis et obiectiōibus
eorū q̄ negāt vtz corpus xpi in altari esse et
panē in corp⁹ vel vinū in sanguinē mysti-
ca cōsecratione p̄uerti dicentes. Quis au-
deat māducare dñm suū: Quis etiā aude-
at dicere quotidie formari corp⁹ xpi de ma-
teria vel substantia q̄ nō fuit caro vginis.

Ita intelligē-
dum alijs ver-
bis Augusti.
p̄firmat.

Autōritatibus probat verum cor-
pus christi esse in altari et in id pa-
nem conuertī.

Aug in li. de
sacramēntis.

Hec et his similia

obijciūt illi i diuino mysterio legē nature se-
ctantes. quoz p̄fidiā subdita p̄uincunt te-
stimonīa. Sit em̄ veritas. Accipite hoc est
corpus meū. Item Amb. Si tm̄ valuit ser-
mo helye vt ignē d̄ celo deponeret. nō vale-
bit tm̄ sermo xpi vt f̄bas mutet. De toti⁹
mūdi opib⁹ legif. qz ipse dixit et facta sunt
et. Sermo igit. i. fili⁹ qui potuit ex nihilo
facē qd nō erat. nō p̄tēa q̄ sunt i id mutare
qd nō erāt. Nō em̄ min⁹ ē causare q̄ muta-
renouas naturas reb⁹. Itē St ordinē q̄ri-
mus viro mixta femia generare p̄suerat
liquet q̄ p̄ter nature ordinē vgo genera-
uit. et h̄ qd p̄ficim⁹ corp⁹ ex vagine ē. Quid
q̄ h̄ q̄ris nature ordinē i xpi corp⁹. cū p̄ter
naturā sit ipse part⁹ ex vagine. Itē An̄ bñ/
dictionē alia spēs noīaf. post p̄secrationē
corp⁹ significat. An̄ p̄secrationē aliud dicitur
post p̄secrationē sanguis nūcupat. Tu vi-
cis amē. i. vtz ē. qd p̄mo sonat affect⁹ sen-
tiat. Itē Aug. In spēs panis et vini quā vi-
demus. res inuisibiles. i. carnē et sanguinē
honoram⁹. nec s̄lī pendim⁹ has duas spe-
cies sicut an̄ p̄secrationē pendebam⁹. cum
fideliter fateamur an̄ p̄secrationē panē esse

Aug. in li.
s̄n̄ay. p̄p̄c.

et vinū qd natura formauit. Post p̄seca-
tionē vō carnē xpi et sanguinē quod bene
dictio p̄secrauit. Itē Amb. Panis est i al-
tari v̄sitar⁹ an̄ verba sacra. vbi accessit p̄se-
cratio. de pane fit xpi caro. Quō autē pōt
qd panis est esse corp⁹ xpi: Cōsecratio ē q̄
fit sermone xpi. Itē. Si tanta vis est in ser-
mone dñi vt incipiant esse q̄ nō erant. q̄to
magis opatozius est. vt sint que erāt et in
aliud cōmutē. Et sic qd erat panis an̄ cō-
secrationē. iā corp⁹ xpi ē post p̄secrationē
qz sermo xpi creaturaz mutat et sic ex pane
fit corp⁹ xpi et vinū cū aqua i calicē misuz
fit sanguis p̄secratione vbi celestis. Item
Aug. Sicut p̄ spiritū sanctū vō christi ca-
ro sine coitu creat. ita p̄ eūdē ex substantia
panis et vini idē corp⁹ xpi et sanguis p̄se-
cratur. Corpus christi et veritas est et figu-
ra. Veritas dū corp⁹ christi et sanguis vir-
tute spūs ex panis viniq̄ substantia efficit.
Figura hō est id qd exteri⁹ sentit. Itē Lu-
sebius emiscnus. Inuisibilis sacerdos vi-
sibiles creaturas in subam corpis et sangui-
nis sui verbo suo secreta p̄tate commutat.
Ex his alijsq̄ plurib⁹ p̄stat vtz corp⁹ xpi
et sanguinē in altari esse. imo integrū xpm
ibi sub vtrazq̄ specie et substantiaz panis in
corpus. viniq̄ subam in sanguinē p̄uerti.

Ambro. in li.
de sacris.

Aug. in sermo
ne quodam
vbiis euan.

Eusebi⁹ em-
scnus.

Ista est distinctio decima huius
q̄rti libri. In q̄ magister postq̄ egit de sacro in se et
de vsu eius quātū ad suscipientē. Dic autē dēterminat
de esse ei⁹ q̄tū ad speciem in altari p̄tentam. Et tria
facit. Primo errorē quozdā p̄ponit. Secōdo quarū-
dam autoritatū solutionē subdit. Tertio quarūdam
autoritatū explanationē annexit. partes patēt in-
tenti textū huius dī. In speciali snia magistri stat in
ista p̄positione. Ex hīde cōstat verum corpus esse in
altari imo integrū xpm sub vtrazq̄ specie p̄tineri. Hāc
magister p̄tendens. p̄ponit quosdā intrātum errasse
q̄ dicerent verū corpus xpi non esse in altari. sed so-
lum sic ibi esse sicut signatū in signo. et hoc dicunt do-
minū notasse in euangelio. Joh. cū dixit sumptionē
huius non corporaliter sed spūaliter esse intelligendā
vbi de hoc loquēs ait. Verba que ego loquor vobis
spūs et vita sunt. hoc idē confirmat autoritate beati
Aug. Et vltorius p̄ idē qd dñs dixit i mattheo. p̄as
peres sp̄ habetis vobiscum. me autē nō sp̄ habebitis
s̄z em̄ ipm̄ habebimus si esset sp̄ in altari. Postea re-
spōdet q̄ dñs p̄ illa verba nō intendit negare corpo-
ris sui veritatē esse in sacro. sed significare q̄ nō visi-
biliter in forma hūana. s̄z inuisibiliter sub forma pa-
nis et vini corpus suū traderet sumēdū. et ita nō sub
specie corporalī sed sub specie sacramentali. Et hāc
opinionē magister sanctorū autoritatibus confirmat
Postea dicit. q̄ Augu. licet in quadā autoritate q̄ su-
matur corpus xpi visibile. qd sic intelligendū est. i. su-
mitur corpus qd de sui natura ē visibile. Ultimo po-
nit multas autoritates in quib⁹ habetur q̄ panis et
vinū p̄ virtutem verbi dñici transubstantiatur in ve-
rū corpus xpi et sanguinē et q̄ totus xps integer sub
vtrazq̄ specie existit. Et tm̄ in speciali.

OL. XI

nō factū
specie re
per et pon
statis
vt hoc est
se vobis

Op

Be

hic opo
vel vni

guinem

ita corp⁹

erat. et hoc

nō erat. et

formā de

itā. q̄. q̄.

q̄ non ca. i. d.

lita q̄ ipm̄

vā veniepa

m̄ q̄ an̄ nō h̄

celesti fit corp⁹

tes dicunt.

q̄ cor. multū

stantia vni fit

vtrazq̄ corp⁹

conū vel lang

Augusti

rum p̄p̄c

Si dō

dum quo id

q̄ dicitur h̄

uelligari salu

xpi panis muta

net sanguis ex y

ū et p̄tēte alcti

ne eluūt. si ergo

auspicio. Hec in

stantia panis aliq̄

caro respōsum

facta est vni. nec

aqua ē vni. Ali

panis vel vni post

p̄p̄c et sanguine

caro xpi vā vni

De modo conuersionis. a

Inter quae

ritur qualis sit illa conuersio an formalis an substantialis vel alteri generis: Bis finire

nō sufficio Formale tñ nō esse cognosco. qz species rez que ante fuerāt remanent ⁊ sa/ por ⁊ pondus. Quibusdam esse videt sub stātia dicētib⁹ sic sbam pueri in sbam vt hec essentialit fiat illa. Cui sensui pmissē se autoritates consentire videntur.

Oppositio. b

Sed huic sentētie

scōponit ab alijs. Si sba panis inquit vel vini pueritū substantialitē i corp⁹ vlt san guinem christi quotidie fit aliqua substan tia corpus vel sanguis christi que añ non erat. ⁊ hodie est aliquid corp⁹ xp̄i qd heri nō erat. ⁊ quotidie auget corpus xp̄i atqz format de materia. de q̄ in pceptiōe nō fu it factū. Quib⁹ hoc modo responderi pōt qz non ea rōne dicit corp⁹ xp̄i cōfici verbo ce lesti q̄ ipm corp⁹ in pceptu virginis forma tū deinceps formet. sed qz sba panis vlt vi ni q̄ añ nō fuerat corp⁹ xp̄i vlt sanguis vbo celesti fit corp⁹ ⁊ sanguis. Et ideo sacerdo tes dicunt p̄ficere corpus xp̄i ⁊ sanguinē qz eoz ministerio sba panis fit caro. ⁊ sub stantia vini fit sanguis xp̄i. nec tñ aliqd ad ditur corpi vel sanguini nec auget corpus christi vel sanguis.

Augustinus in libro sententiarum prosperi. c

Si vō queris mo

dum quo id fieri possit: breuiter respōdeo Misteriū fidei credi salubriter potest. in uestigari salubriter nō pōt. Ergo corpus xp̄i panis mutatione in id nō augmentat nec sanguis ex vini cōuersione: ei⁹ volūta ti ⁊ potētie ascribat q̄ idē corpus de virgi ne eduxit. fit ergo substantia illa ista sine ei⁹ augmento. Nec tñ cōcedūt quidam qz sub stantia panis aliqn fit caro christi. ⁊ si fiat caro xp̄i: sicut farina facta ē panis ⁊ aqua facta est vinū. nec tñ dicit farina est panis et aqua ē vinū. Alij vō pcedūt illud qd erat panis vel vinū post consecrationē esse cor pus ⁊ sanguinem. nō tñ sequitur panis est caro xp̄i vel vinū est sanguis. qz substantia

panis vel vini postq̄ facta est caro xp̄i vlt sanguis. non est substantia panis vel vini sed caro ⁊ sanguis. Ideo distinguendū vi det. cum dicit substantia panis. vel id qd erat panis mō ē corp⁹ christi. Panes enī panis nō ē corp⁹ christi. s̄ mutata in id qd facta est. est corp⁹ christi. Nec dicim⁹ sub stantia panis vel vini materia esse corpus vel sanguis. qz nō de ea vt de materia for mator corpus. sed ipsa format in illud ⁊ ef ficat illud. Vñ Aug. Corp⁹ christi dicim⁹ illud quod ex fructibus terre acceptum et prece mystica consecratum sumimus in me moria dñice passionis Quod cū p manus hominis ad illā visibile specie pducatur. nō sanctificat vt sit tam dignum sacramentuz nisi opante inuisibiliter spiritu dei.

asserunt dictum panem transire in corpus christi. d

Quidam vō sic di

cunt conuersionem illam esse intelligendam vt sub illis accidētib⁹ sub quib⁹ erat pri us substantia panis ⁊ vini: post cōsecratio nem sit substantia corpus ⁊ sanguinis. sic tñ vt nō eis afficiat. ⁊ sic asserunt dictū panē trāsire i corp⁹ christi qz vbi erat panis nūc est corp⁹ christi. Quod si est. quid ergo fit de substantia panis ⁊ vini? Illi dicunt vel in preiacentē materiā resolui vel in nihiluz redigi. Alij vō putauerunt ibi substan tiam panis ⁊ vini remanere. ⁊ ibidem cor pus christi esse ⁊ sanguinē. ⁊ hac rōne dicit illā substantiā fieri istam. qz vbi est hec. est et illa. Quod mirum est ⁊ ipsam substanti am panis vel vini dicunt esse sacm // Sed qz nō sit ibi substantia nisi corp⁹ christi ⁊ san guis. ex predictis ⁊ subditis aperte osten ditur Sit enim. Ambro. Panem istū quē sumimus in mysterio: illuz intelligo vtiqz qui manu sancti spiritus formatus ē in yte ro virginis. et igne passionis decoctus in ara crucis. Panis enim angeloz factus est cib⁹ hoim. Vñ vitas ait. Ego suum pa nis viuus qui de celo descendi. et iterum. Panis quē ego dabo caro mea est p mun di vita. Ex his nanqz duabus sententijs aperte datur intelligi. quia panis ille ⁊ iste non duo sed vnus panis. et vna caro pro culdubio vnuz efficitur corpus. Illud ve re illud sane quod sumptum est de virgi ne. quod resurrexit. et in celū ascēdit. Prez Greg⁹. Quis fidelis habere dubium pos sit in ipsa imolationis hora ad sacerdotis

panis et corpus xp̄i

Aug. in ll. de trinitate.

Ambro. ll. de sacris.

Grego. Ioma

voce[m] celos apiri in illo xpi mysterio an-
 geloz choros adesse: summa ⁊ ima sociari
 vnu qd ex inuisibilibus atq; visibilibus fie-
 ri. Idem. Eodem momento ⁊ in celu rapit
 ministerio angelozu cōsociandum corpori
 christi ⁊ ante oculos sacerdotis i altari vi-
 det. Sicut diuitas verbi totu implet mun-
 dum. ita multis locis illud corpus p̄scraf
 Nec sunt tamen multa corpora christi. sed
 vnu corpus ⁊ vnus sanguis. Ideoq; siue
 plus siue minus quis inde p̄cipiat. omnes
 equaliter corp⁹ christi integerrime sumunt
 Post cōsecrationem ergo nō est ibi substā-
 tia panis vel vini licet species remaneant.
 Est enī ibi species panis ⁊ vini sic ⁊ sapor
 Unde aliud videt. aliud intelligitur.

Quare sub alia specie. e

Sub alia autē spe-
 cie tribus de causis carnē ⁊ sanguinē tradi-
 dit christus ⁊ deinceps sumendū instituit
 vt fides. s. haberet meritū q̄ est de his que
 nō videt. qz fides nō habet meritū vbi hu-
 mana ratio prebet expimentū. Et ideo etiā
 ne abhorreret animus qd cerneret oculus
 qz nō habemus in vsu carnē crudā ⁊ san-
 guinē comedere. Quia ergo christū vora-
 ri dentibus fas non est. in misterio carnem
 ⁊ sanguinē nobis cōmēdauit. Et etiā ideo
 ne ab incredulis religioni christiane insul-
 taretur. Unde Aug. Nihil rationabilius
 q̄ vt sanguinis similitudinē sumam⁹ vt ⁊ ita
 vitas non desit. ⁊ ridiculū nullū fiat a pa-
 ganis. qz cruore occisi hois bibam⁹. Ne q̄
 hoc fieret ⁊ ne veluti quidam horror esset
 cruoris in similitudinē accipimus sacm. Ex
 premissis ita liquet quare sub alia specie et
 quare sub ista hoc sacm dñs celebrauerit
 ⁊ celebrari a nobis instituerit.

Quare sub duplici specie. f

Sed quare sub du-
 plici specie sumitur cum sub alterutra tot⁹
 sit christus. Et ostēderet totā humanam
 naturam assumpsisse: vt totam redimeret.
 Panis enim ad carnem refertur. vinuz ad
 animā. qz vinum opatur sanguinem i quo
 sedes anime a phisicis esse dicitur. Ideo er-
 go in duabus speciebus celebratur. vt ani-
 me ⁊ carnis susceptio in christo et vtrius-
 q; liberatio in nobis significet. Valer enīz
 vt Ambro. ait ad tuitionē corpis et anime
 quod percipimus: quia caro christi pro sa-

Grego. I. omē
 lia pascali.

Aug. 8. si.

Ambro. sup
 epistolam ad
 Corinth.

lute corpis. sanguis xpo p̄ aia nostra offer-
 tur sicut p̄figurauit moyses. caro in q̄t pro
 corpe vestro offertur. sanguis p̄ anima. s.
 tamen sub vtraq; specie sumitur quod ad
 vtraq; valet. quia sub vtraq; sumitur ipse
 totus christus. Sed si in altera tm̄ sumere
 tur. ad alterius tm̄. id est. anime et corpo-
 ris nō vtriusq; p̄iter tuitionē valere signi-
 ficaretur. Sub vtraq; specie tm̄ tot⁹ sumit
 xps. Nec plus sub vtraq;. nec min⁹ sub al-
 tera tm̄ sumitur. Eadem enī ratio est vt ait
 Hylarius: in corpe christi q̄ in manna pre-
 cessit. De quo dicitur Qui pl⁹ collegerat nō
 habuit ampli⁹. nec qui min⁹ parauerat ha-
 buit minus. Et lz sub vtraq; specie suma-
 tur totus christus. tamen non fit cōuersio
 panis nisi in carnem. nec vini nisi i sangui-
 nem. Nec debet dici duo sacra sed vnu
 quia sub vtraq; specie idēz sumitur. Nec
 debet iterari sacm. quia benedictio nō re-
 petitur super specie eandēz. Nec alie sub-
 stantie in sacrificiū veritatis offerri debent
 qz de alijs nō potest cōsecrari corpus xpi
 vel sanguis.

Quare aqua admisceat. g

Aqua vero admi-
 scenda est vino. qz aqua p̄m̄ signat: qui p̄
 christi passionē redemptus est. Calix ergo
 dñicus iuxta canonum p̄ceptum aqua et
 vino mixtum debet offerri. quia videm⁹ in
 aqua p̄m̄ intelligi. in vino ostendi sangui-
 nem christi. Lcz ergo in calice vino aqua
 misceat: xpo p̄ls adunat. ⁊ credentiū plebs
 ei in quē credit copulat. q̄ copulatio aqua
 et vini sic misceatur in calice xpi vt mixtio
 illa nō possit separi. Naz si vinū q̄s tm̄ of-
 ferat. sanguis xpi incipit esse sine nobis.

Julius papa h

Si vero q̄ritur an
 irritū sit quod geritur si aqua p̄termittat.
 Audi quod sequitur in eodē canone. Nō
 potest inquit calix dñi eē aqua sola aut vi-
 num solū nisi vtrūq; misceatur. Item Cy-
 prianus. Calix dñi nō est aqua sola aut vi-
 num solū nisi vtrūq; misceat. sicut nec cor-
 pus dñi p̄t esse farina sola nec aqua sola ni-
 si vtrūq; fuerit adunatum. ⁊ panis vini
 cōpage solidatū. Si q̄s tamē non inten-
 dēs introducere heresim obliuione vl̄ igno-
 rantia aquaz p̄termiserit. nō videtur esse
 irritū sacramentū. sed ille grauius est cor-

Hylarius.

Cyprian⁹.

ripicid
 ponere
 Ciprian⁹
 quis de
 ter ve
 nos dñs
 cui. pot
 min⁹ rem
 est igno
 mus vt
 sedm̄ quod
 Er hoc vi
 rante vi
 tum cor
 vino pot
 nisi de fr
 redactu
 panem se
 rat. Q
 se vinum
 ter recipi
 nulli imp
 potest. ad
 videtur hoc
 etiam ex poe
 mixtum de
 le dedit qu
 pallio. Et
 mortale et
 habet offic
 imitatio non
 mento cōm
 fuis alitū d
 totum cum
 vitas corp
 pus vno sa
 vtriusq; pe
 Ita est d
 nō. In qua
 dicitur. quan
 de eo q̄m̄ ad
 ostendit quom
 corpus dñi
 do p̄m̄ dñi ali
 vtraq; specie
 let in censu
 p̄m̄ vtrūq;. S
 vtrūq;. Corpus
 in vtrūq; p̄m̄
 vtrūq; p̄m̄
 vtrūq; p̄m̄
 pus dñi
 formā nō dñi
 eo q̄ p̄m̄
 vtrūq; p̄m̄
 vtrūq; p̄m̄
 eo q̄ p̄m̄

ripiendus. Nam et grecorum ecclesia non apponere aquam dicitur. Quod etiam ex dictis Cipriani videtur posse colligi. ait enim. Si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter non hoc seruauerit quod nos dominus facere et exemplo et magisterio docuit. potest simplicitati eius indulgentia domini venia concedi. Nobis vero non potest ignosci. qui nunc a domino instructi sumus ut calicem domini cum vino mixtum secundum quod dominus obtulit offeramus.

Ex hoc videtur quod si quis simpliciter vel ignoranter vinum offerat sine aqua: sacramentum conficiatur. Aqua vero nullatenus sine vino potest offerri in sacrificio. nec panis nisi de frumento. nec granum frumenti nisi redactum fuerit in panem. quia christus et panem se dicit et grano frumenti se comparat. Quod ergo supra dictum est non potest vinum solum offerri. determinari oportet. recipit enim exceptionem. Non potest nisi simpliciter vel ignoranter fiat. vel non potest. id est non debet. Quibusdam tamen videtur hoc generaliter verum. Colligitur etiam ex predictis quod christus vinum aqua mixtum dedit discipulis. Corpus vero tale dedit quale tunc habuit. id est. mortale et passibile. Nunc vero sumitur a nobis immortale et impassibile. nec tamen maiorem habet efficientiam. Eucharistia quoque intacta non debet dari populo pro supplemento communionis. quia non legitur christus alicui discipulorum prebuisse panem intinctum nisi iude. Tunc vero non accipit iudas corpus christi sed tamen panem. corpus vero et sanguinem christi ante cum alijs discipulis perceperat.

Ista est distinctio. xi. huius quarum libri. In qua magister postquam egit de sacramento eucharistie quantum ad suum esse. hic vero determinat de eo quantum ad eius fieri. Et tria facit. Primo enim ostendit quomodo substantia panis et vini in verum corpus christi transubstantiatur. Secundo quomodo ipsum sub aliena specie occultatum fidelibus sub utraque specie ministratur. Tertio quomodo discipulis in cena christi corpus passibile et mortale dabatur. Primum versus ibi. Sub alia autem specie. Secundum versus ibi. Corpus vero tale dedit. Tertium versus ad finem distinctionis. In specialis intentia magistri fiat in tribus propositionibus quarum prima est hec. Conuersio panis in corpus christi non est formalis sed quibusdam videtur esse substantialis. Hanc magister inlinuat quod. qualis sit ista conuersio panis et vini corpus christi. utrum scilicet sit conuersio substantialis vel formalis vel alterius modi. Et dicit quod non est formalis eo quod species que prius erant permanentes scilicet sapor. potus. figura albedo. Dicit autem postea quod quibusdam videtur quod sit conuersio secundum substantiam vel substantialis eo quod substantia panis et vini essentialiter sit substan-

tia corporis et sanguinis christi. Postea ponit circa hoc quorundam objectionem. si enim sic intelligatur conuersio tunc quotidie aliqua substantia fit corpus christi et sanguis que ante non fuerat et sic quotidie corpus christi augetur. et de materia aliqua formatur. de qua in propositione non fuerat factum. Et dicit magister sic ad hoc responderi posse quod perfectio corporis christi non sit secundum nouam corporis formationem aut per ipsum corpus formatum augmentum. sed per quandam transubstantiationem virtute diuina factam sine noua formatione aut augmento. Postea dicit quod secundum opinionem istam conceditur quod panis sit corpus christi sicut farina fit panis et sic panis fiat caro christi sicut farina facta est panis. et aqua facta est vinum. nec tamen dicitur farina est panis et aqua est vinum. Alij vero concedunt illud quod erat panis vel vinum post consecrationem esse corpus et sanguinem. non tamen manens panis et mutatus. Subdit autem quod panis non habet se ut materia respectu corporis christi. Postea dicit quod aliorum opinio est hanc propositionem sic esse intelligendam. quod sub accidentibus sub quibus prius erat substantia panis et vini post consecrationem est substantia corporis et sanguinis christi non tamen ut illis affectat. Substantiam autem panis et vini dicunt vel in placente materia resolui. aut in nihilum redigi. Dicit etiam magister quod alij dicunt. scilicet quod substantia panis et vini remaneant cum substantia. scilicet corporis et sanguinis christi. quod substantia panis et vini dicunt esse sacramentum. et ex hac ratione hec substantia dicitur fieri illa. quod ubi est hec est illa. Contra quod obijcit per autoritates quibus dicit nihil ibi aliud esse quam substantiam corporis et sanguinis. et species panis et vini. Secunda propositio est. Sub aliena specie corpus christi tribus de causis traditur. sed sub utraque specie christi sumitur. Hanc magister ponens assignat triplicem rationem quare corpus christi sub aliena specie occultatur seu sumitur. Prima est ad augendum fidei meritum que est de his que non videntur. Secunda ad vitandum horrorem. quia non habemus in communi visu carnem crudam et sanguinem maducare. Tertia ne detur infidelibus irridedi occasio. Postea dicit quod illud sacramentum sumitur sub duplici specie. ideo ut anime et carnis susceptio in christo et virtusque liberatio in nobis significaret. ordinat enim hoc sacramentum ad salutem corporis et anime. Addit etiam quod sub utraque specie totus christus sumitur. nec tamen panis conuertitur nisi in corpus. et vinum nisi in sanguinem. Subdit etiam quod in hoc duplex species vnitatem sacramenti non tollit. quia sub eadem specie ideo sumitur. nec benedictio super eandem speciem debet iterari. nec de alijs substantijs que de substantia panis et vini confici et consecrari debet corpus christi et sanguis. Postea dicit quod aqua vino admiscenda est. ad significandum vniorem populi cum capite christo que nullo modo scilicet de omitti. quod dominus eam apposuit. Si quis autem ex obliuione vel ignorantia omittat offerens vinum sine aqua conficit quidem sacramentum. quod etiam secundum communem consuetudinem aliquarum ecclesiarum dimittit aqua. tamen grauiter corripiendus est. Subdit autem quod aqua sine vino nullatenus offerri potest in sacrificio. nec panis nisi de frumento. nec granum frumenti nisi redactum fuerit in panem. quod ipse christus et grano frumenti se comparat et panem se dicit. Tertia propositio est hec. Quoduis christus in cena dedit corpus passibile et mortale. tamen nunc sumitur impassibile et immortale. Hanc magister insinuat dicens quod christus dedit discipulis suis tale corpus quale tunc habuit. scilicet passibile et mortale. Addit etiam quod eucharistia intacta non debet populo dari in supplementum communionis. nam christus panem intinctum non dedit nisi iude qui non accepit corpus christi tunc sed tantum panem. Ante tamen cum ceteris discipulis perceperat corpus et sanguinem christi. Et tamen in specialis.

Determinat
omissorum.

Julius papa
ad iuncta si
debet dari ho-
stia populo.

Ubi illa accidentia fundentur.

DI. XII

I aut queritur

de accidentibus queremur id est de speciebus et sapore et pondere in quo subiecto

fundentur: potius mihi videtur fatendum existere sine subiecto quam esse in subiecto quia ibi non est substantia nisi corporis et sanguinis dominici que non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus christi tale habet in se formam sed qualis in iudicio apparebit. Res manent ergo illa accidentia per se subsistentia ad mysterii ritum. ad gustus fidei que suffragium: quibus corpus christi habens formam et naturam suam tegitur.

De fractione et partibus.

Solet etiam queri de

fractione et portione que ibi videtur fieri utrum vera sit. et si vera fractio est: cui rei sit vel in qua re fiat. Cuius non sit ibi alia substantia quam christi. Si in aliqua substantia est illa fractio in corpore christi videtur esse. Sed contra cum ipsum corpus incorruptibile sit. quia immortale et impassibile. in ipso non posse esse videtur. Nam et christus redarguit carnalem sensum discipulorum qui putabant carnem christi sicut aliam in partes dividendam et in moribus dilacerandam. Ideo quibusdam placet quod non sit ibi fractio sicut videtur. sed dicitur frangi quia videtur frangi. Quibus obicitur quod ait Ambrosius. Nihil falsi putandum est in sacrificio veritatis. vel sicut fit in magorum prestigiis ubi delusione quadam falluntur oculi. ut videant esse quod non est. Ad huius illi dicunt. Non fallit nos visus nec fallit quod esset si crederetur ita frangi ut videatur. Nec illusio est. quia ad utilitatem fidei. non ad deceptionem ita fit. sicut et christus se ostendit duobus discipulis in via in specie peregrini: nec in eo tamen talis forma erat. sed oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent.

Opinio quorundam.

Aliorum opinio.

Alii vero dicunt quod si

cut ibi species panis est et non est ibi res cuius vel in qua sit illa species. ita est ibi fractio que non fit in aliqua re. quia nihil ibi frangitur. quod mirabiliter dei potentia fieri dicunt. ut ibi fiat fractio ubi nihil frangitur.

Aliorum opinio.

Alii tradunt corpus

christi essentialiter frangi et dividi. et tamen integrum et incorruptibile existere. Ad se colligere asserunt ex professione berengarii qui professus est coram Nicolao papa et pluribus episcopis: panem et vinum que in altari ponunt post consecrationem non solum solum sed etiam verum corpus et sanguinem christi esse. et sensualiter non solum sacramento. sed in veritate manibus sacerdotum tractari et frangi. et fidelium dentibus atteri.

Confessio berengarii.

Sententia probabilior. Sed quia corpus christi

si incorruptibile est. sane dici potest fractio illa et portio non in substantia corporis. sed in ipsa forma panis sacramentalis fieri. ut vera fractio et portio sit ibi que fit non in substantia corporis sed in sacramento. id est in specie. Ne autem mireris vel insultes si accidentia videantur frangi cum ibi sint sine subiecto: quidam asserunt a fundari in aere. Est ibi vera fractio et portio que fit in pane. id est in forma panis. An apostolus ait. Panis quem frangimus. quia forma panis ibi frangitur in partibus dividitur. christus vero integer manet et totus est in singulis. An Augustinus. An christus manducavit vitam manducavit. sed quis audeat manducare dominum suum: et tamen veritas inuitas nos ad manducandum ait. Qui manducat me vivet propter me. Nec occidit christus ut manducet. sed mortuos vivificat quem manducavit. refecit. non deficit. vivit manducatus quia surrexit occisus. nec quem manducamus partes de illo facimus et quod deum in sacro sic fit. Item. Moritur fidelis quod manducet carnem christi vniuersis accipit pre se suam. An et ipsa forma partes vocantur. partes manducantur et manet integer totus. partes manducantur in sacro et manet integer totus in celo. manet integer totus in corde tuo. Ad ista dicunt sacra quia in eis aliud videtur et aliud intelligitur: videtur panis et calix quod et oculi renunciant. quod autem fides instrueda postulat panis est corpus christi. calix est sanguis. Ex his datur intelligi quod fractio et partes que ibi videtur fieri in sacro sunt. id est in specie visibili. Sed quia illa berengarii verba distinguenda sunt ut sensualiter. non modo sacro. sed in veritate dicantur corpus christi tractari manibus sacerdotum. frangi vero et atteri dicitur. Ne quod deus in sacro tamen. Vera ergo est ibi attritio et portio. sed in singulis partibus totus est christus. An Hieronymus. Singuli accipiunt christum dominum et in singulis portio est totus: nec per singulos minuitur. sed integrum se prebet singulis. Item Iohannes. Ubi pars est corporis: ibi est et totus.

Aug. in fine ne de verbis euangely.

Dico. I. fmo ne quoddam.

Quid ille partes significant. f

Quid autē partes

ille significant. Sergi? papa tradit in dens Triforme est corp? xpi. ps oblate in calicē missa. corp? xpi qd ia surrexit mōstrat. ps comesta abulās adhuc sup terrā. ps i altari vsq; ad finē misse remanēs: corp? iacēs i sepulcro significat. qz vsq; i finē secti corpa scōz i sepulcris erūt Et sic ptes ille mysti cam tenēt significationē ita etiam r fractio passiois xpi r mortē ē representatio. An ipe ait: Hoc facite i meā cōmemoratōez. i. i me mortā passiois r mortis mee. Nam vt ait Amb. Quia i morte xpi liberati sum? h? i edendo r bibēdo carnē r sanguinē memores eē debem? Sz caueat qsq; ne idigne picipiat. qz iudiciū māducat. Nō ē em iste pāis q vadit i corp? s panis vite etne q aie nre s ham fulcit Sic g viue vt qtidie merearis accipe. nec accedas indign? Indign? est q aliter celebrat misterium q xps tradidit. vel q hns mortale pctm accedit. Ergo r si sint pctā quotidiana vel nō sint morti / fera. an q; accedas dimitte debitorib? tuis Si dimitti: dimitte tibi r sic secur? accede Panis em salutaris est nō venenū. Si ita accedis: spūalit māducas Spūalr em māducat: q innocentā ad altare portat.

Si illud sit sacrificium r si sepius imoletur chustus. g

Post hec queritur

si qd gerit sacerdos pprie dicat sacrificiuz vel imolatio r si xps qtidie imolef vel sel tm imolat? sit: Ad h breuiter dici p: illud qd offerf r psecraf a sacerdote vocari sacrificiū r oblationē qz memoria ē r repñtatio veri sacrificij. r sancte imolationis facite in ara crucis. Et semel xps mortu? i cruce est ibiq; imolat? ē i semetipso. quotidie at imolat in sacro: qz i sacro recordatio fit illi? qd factū est semel. An Aug. Certū habemus qz xps resurgēs ex mortuis iā nō moritur r ē. an ne obliuiscamur quod sel factū est in memoria nra oi anno fit. s. quoties pasca celebrat. Nūqd toties xps occidit? s. tm an niuersarij recordatō repñtat quod olim factū ē. r sic nos facit moueri tanq; videam? dñm i cruce. Itē Semel imolat? ē xps i semetipso r tm qtidie imolat in sacro. Qd sic itelligēdū ē. qz i manifestatiōe corpis r distinctiōe mēbroz semel tm i cruce pepedit

offerēs se deo pri hostiā redēptionis efficacem eozū. s. qd pdestinauit. Itē Amb. In xpo sel oblata ē hostia ad salutē potēs qd qnos: Nōne p singlōs dies offerim?. Et si qtidie offeram?. ad recordatōez ei? mortis fit. r vna ē hostia. nō mlte. Quō vna r nō mlte: qz semel imolat? ē xps: Hoc aut sacrificiū exemplū ē illi?. idipm sp ad ipm offertur. p inde hoc est sacrificiū. alioqn qm in multis locis offerf multi sunt xpi: non. sed vnus vbiq; est xps. r hic plen? existens r illic plenus. sicut qd vbiq; offerf vnum est corp? ita r vnū sacrificiū. Xpus hostiā obtulit. ipsam offerim? r nūc s quod nos agimus recordatio est sacrificij. Nec cā sue infirmitatis repetit. qz pficit hoim. s. nostre qz quotidie peccam?. Ex his colligit esse sacrificiū r dici qd agit in altari. r xpm sel mel oblatū. r quotidie offerri. s. aliter tunc aliter nūc. Et etiā que sit virtus huius sacramenti ostendit. remissio. s. peccatoz venialiu. r pfectio virtutis.

De causa institutionis. h

Institutū est enim

h sacm duab? de causis In argumētū virtutis. s. charitatis. r in medicinā qtidiane infirmitatis. An Amb. Si qdies effundit sanguis xpi. in remissionē pctōz effundit debeo sp accipe. q sp pecco. debeo sp hre medicinā. Itē Aug. Iterat qtidie hec oblatio lz xpus semel sit. passus. qz qtidie peccam? pctis sine qb? mortalis infirmitas vi uere non pōt. Et qz qtidie labimur. quoti die xps mistice imolat p nob. Bedit eniz nobis h sacm salutis. vt qz nos quotidie peccam? r ille iā mozi nō pōt. p h sacm remissionē psequimur. Quotidie cōedit ipe et bibit i vitate s integer r viu? manet. Itēz Misteriū fidei dicit. qz credē debes qz ibi salus nra pstat. Si aut qraf vtz qtidie cōmunicādū sit: Audi qd inde tradit Aug. Quotidie inqt eucharistiā accipe nec laudo nec vitupo. oib? tm dñicis dieb? cōicandū hortoz Si tm mēs in affectu peccādū est gvari magis dico eucharistie pceptiōe qz purificari. Et lz qd pctō mordeat: si peccādi tm decetero nō habeat volūtatē r satisficiat lachrymis r orōnib? accedat securus s h de illo dico quē mortalia pctā nō gūat Si nō frequētius saltē ter i anno hoies cōicēt. nisi forte qd criminalib? impediāt i pasca. s. pēthecoste. r i natali. Des g cōicēt q noluerint carere eccliaisticis liminib?

Ambrosi?

Si quis indignus sumat.

Ambro. sup epistolam ad hebricos.

De virtute sacramenti.

Ambrosi?

Augu. ad tannarium.

Atum quot die sit manducandū.

Fabian? papa

Anacletus

Augu. super psal. xx.

Augu. in sen tēijs. p speri

Aug. i. f. m. de
de corpore rpl.
unde dicit
missa

de hoc nō videt. Ad etiā Aug. tradere vi
detur dicens. Recolite nomen ⁊ aduertite
veritatē. Missa em̄ dicit eo q̄ celestis mis
sus ad cōsecrandū viuificū corpus ad
ueniat iuxta dictū sacerdotis dicētis. Om
nipotens deus iube hec perferri per man
sancti angeli tui in sublime altare tuum ⁊ c̄
⁊ dicit nisi angelus venerit: missa nequa
q̄ iure vocari potest. Nunquā em̄ si hoc mī
steriū hereticus ausus fuerit usurpare. an
geli de celis mittit de oblationē ei⁹ conse
crare. maxie cū eisdē p̄ prophetā cōminatus
sit dicēs. maledicā benedictionib⁹ vestris
⁊ si benedictiōib⁹ eoz se asserit maledictu
rū veritas. Quid erit de hostia: ḡ dicem⁹
illā posse bñdici ab illo quē scim⁹ a deo so
remaledictū cū sua bñdiciōe. Si em̄ deus
maledixerit bñdictionib⁹ hereticoz et sy
montac⁹ bñdixerit: q̄s eoz p̄ualebit. Nū
quā bñdictioni maledicti ad nihilū poterit re
digere. vba verissima cōminātis dei. Ex
his colligit q̄ heretic⁹ a catholica ecclia p̄
cisus ne at hoc sacm̄ p̄ficere q̄ facti āgeli
q̄ hui⁹ mysterij celebratiōi assistunt tūc nō
assunt qm̄ heretic⁹ vltimoniac⁹ hoc misste
riū temerarie p̄sumit. Non em̄ dubitari lz
vbi corpus dñici ⁊ sanguis misteria gerūt.
supnoz ciuiū adesse p̄uēt. In hui⁹ autē
mysterij expletōe sicut formā suari. ita or
dinē h̄ri. s. vt sit sacerdos ⁊ intētiōē ad h̄
beri optet vt illud facere in tēdat. Sz si nō
credit de illo misterio sic veritas h̄z nūquā
pōt intēdere illud p̄ficere ⁊ si nō intendit.
nūquā p̄ficat. Aliq̄ dicūt etiā nō recte d̄ illo
misterio sentiētē: posse itēdere. nō qd̄ illd̄
p̄ficere. qd̄ iā eēt recte credere. s̄ id agē qd̄
gerit ab alijs dū p̄ficat. ⁊ sic abibet intē
tiō. ⁊ si intētiō dicat deesse p̄ficiēdi illd̄ mi
steriū. tū ex quo intēdit ea dicere ⁊ agere q̄
ab alijs gerunt. implet misteriū. Illud
etiā sanedici pōt. q̄ a brutis aialib⁹ corp⁹
xpi nō sumit. ⁊ si videatur. Quid ḡ sumit
mus vlt qd̄ māducat. De nouit b̄ De b̄ ce
lesti misterio aliq̄ p̄strinxim⁹ a catholicis
fideliter tenēda. Qui em̄ his tradicit: her
eticus iudicatur.

Aug. i. f. m. de
de corpore rpl.
unde dicit
missa

Aug. maledi
cā bñdiciōi
b̄ vris. id est.
bis q̄ i eis bñ
diciōib⁹ pos
sident vlt q̄
qd̄ a vob bñ
dicit vlt qm̄ n̄
bñdicit scitis
ex vob corde.
vt q̄ q̄ iniq̄ a
gunt bñdiciōē
ab eis adulat
q̄ p̄tōib⁹ dū
mō dicitur sit
Hieronym⁹
maledicā bñ
diciōib⁹ vos.
id est. qd̄ qd̄ a
vobis benedi
cit: p̄ me erit
maledictum.
Aug. super
ezec̄. Qui s̄
expositiōe sa
cri eloquij vt
auditionibus
placeat aliq̄
singit sua ver
ba loq̄tur nō
dei q̄ aut i s̄
bis dñico ali
ter q̄ s̄ p̄tu
lit sc̄erit ⁊ si
sub alio intel
lectū tū ad edi
ficationē cha
ritatis tendit
dū sūt verba
q̄ dicit.

A brutis aut
malib⁹ eu cha
ritate nō sumi
tur.

Quid faciat hereticus ⁊ quid sit
hereticus. b
De autē ignores
qd̄ faciat hereticū. vel qd̄ sit heretic⁹. audi
breuit̄ qd̄ inde sc̄ti doctores tradāt. Hyla.
ait exiterūt plures q̄ celestū vboruz sim
plicitatē non veritatis ip̄ius absolutionez
susceperūt. alie interpretantes q̄ dictoz v̄r⁹

A brutis aut
malib⁹ eu cha
ritate nō sumi
tur.

postularet. De intelligentia em̄ heresis nō
de scriptura est. ⁊ sensus nō sermo fit crimē
Idē in. viij. Intelligentie sensus i crimie est
Hiero. dicit. q̄ ex v̄bis inordinate platis i
currit heresis. Aug. diffinitis qd̄ sit hereti
cus ait heretic⁹ est q̄ p̄ alicui⁹ tp̄alis como
di ⁊ maxie gl̄ie p̄ncipatusq̄ sui gr̄a: fallas
ac nouas opiniones gignit vel sequit.

Ista est distinctio. xiiij. hui⁹ quar
ti libri. In qua m̄gr postq̄ egit sup̄ de sacro eucha
ristie q̄rū ad esse ⁊ fieri. Die agit de eius m̄nistro. ⁊
tria facit. Primo em̄ inquit an mal⁹ sacerdos pos
sit p̄secrare. Sc̄do hereticū seu sc̄ismaticū non posse
p̄ficere nisi determinare Tertio ostendit aialia bruta
nullaten⁹ posse māducare. Primū a p̄ncipio vsq̄ ibi
illi v̄o q̄ ex cōcōcāsiunt. Sc̄dm̄ vsq̄ ibi. Illud v̄o sa
ne dicit p̄r. Tertij vsq̄ ad finē d̄t. In sp̄ali s̄nta m̄grē
⁊ c̄. A malo sacerdote v̄r sacm̄ p̄ficat. q̄ nō i m̄r
tōp̄ius. s̄ in v̄bo creatoris efficit. Hāc m̄gr insinu
ans querit p̄mo vtruz hoc sacm̄ mal⁹ sacerdos pōt
cōficere. Et r̄ndet q̄ bonitas vel malicia sacerdotis
nihil facit ad cōsecrationē. q̄ cōsecratio nō i merito
cōsecratis s̄ in verbo efficit creatoris. In hoc enim
sacro sub regimēto rex visibilitū diuina v̄tus secretū
us opat̄ salutē. qd̄ autoritatib⁹ p̄firmat. Sc̄da pro
positio est hec. Sc̄ismaticū ⁊ hereticū non posse p̄
ficere p̄ magistrū asserit ⁊ intētiō in ip̄o cōsecrāte ne
cessario exigit. Hanc m̄gr ponens dicit q̄ ad eccl̄is
dei p̄ ex cōcōcāsiōē vel heresim̄ p̄fici nō videtur hoc
sacm̄ posse p̄ficere. Quis sint sacerdotis. tū q̄ obla
tio hui⁹ hostie fit ex p̄ona totius eccl̄ie ip̄i aut extra
eccl̄iam sūt. Tū q̄ b̄mōi sacri celebratiōe nūcuz ce
lestis mittit ad bñdicendū. Nō est aut p̄sumendus q̄
de bñdicat bñdictionib⁹ p̄c̄soz ab eccl̄ia. Postea
dicit q̄ ad facti hui⁹ p̄fectionē duo requirunt. i. ordo
ministr̄. s. q̄ sit sacerdos ⁊ intētiō. Subdit q̄ ille q̄
non credit etiā pōt intētiōē habere ⁊ p̄ p̄sequēs cō
secrare dūmō intendit agere ⁊ facere qd̄ facit eccl̄ia
Tertia p̄positio est hec. Magister videt dogmatiza
re bruta aialia nullatenus ch̄ritū corpus māducare
Hāc m̄gr insinuat d̄ q̄ bruta aialia corpus xpi nō
sumūt. qd̄ aut sumāt dū hostiā māducat dicit q̄ de
nouit. Postea epilogaō dicit se de hoc mysterio bre
uiter dixisse a fidelib⁹ catholicis fidelit̄ tenenda q̄b⁹
si q̄s cōtradicit heretic⁹ videt. Ultimo quasi incidē
tialit̄ dicit q̄ hereticū facit intelligentia praua s̄m be.
Aug. d̄ vtilitate credēdi. aut heretic⁹ est q̄ cā cōmo
di tp̄alis ⁊ gl̄ozie vel falsum vel nouas opiniones gi
gnit aut sequit. Et tm̄ in speciali.

Hyla. in li. de
trinitate.
Hierony. sup
Dice.
Aug. de vtili
tate credēdi.

De penitentia.

Dist hec d̄ pe
nitētia agēdū est. P̄nitā lōge
positis a deo necessaria est vt
appropiquēt. Est enim vt ait
Hiero. sc̄da tabula post naufragiū q̄ si q̄s
vestē inocētie in baptisimo p̄ceptā peccan
do corrupit: p̄nter remedio reparare p̄t. P̄ni
ma tabula est baptisim⁹ vbi deponit vetus
hō ⁊ induit nou⁹. Sc̄da p̄nitā: qua post la
psum resurgimus. dū vetustas reuersa re
pellit. ⁊ nouitas p̄dita resumit. Post bap
tisinū. p̄lap̄i p̄ p̄nitā renouari valent. s̄

DI. XIII prima tabula
Hierony sup
Daniel.
sc̄da tabula
Duplex 2 p̄nitā
sc̄da

Ordo duplex pnia
Duo
Exord

nō p baptismū. licet hōi sepi⁹ penitere sed nō baptizari. Baptism⁹ tm̄ ē sacramētū s̄ pnia d̄: ⁊ sacramētū ⁊ x̄tus mētis. ⁊ Est em̄ pnia interior. ⁊ est pnia exterior. Exterior sacramētū ē. interior x̄tus mētis est. ⁊ ytraq; cā salutis est ⁊ iustificationis. Utr⁹ x̄o ois exterior pnia sit sacramētū: v̄l si nō omnis: que hoc noīe censenda sit cōsequēter inuestigabimus. A pnia cepit ioh̄is p̄dicatio dicentis: Penitentia agite ap̄ro pinquabit em̄ regnū celoz. Qd̄ aut̄ preco docuit. illud post veritas p̄dicauit exordi um sumens s̄monis a pnia. Pnia d̄: a p̄u n̄tendo. q̄ q̄s punit illicita q̄ cōmisit. Peni tētie x̄r̄ timore ⁊ p̄cipit. Un̄ Esa. A timore tuo d̄ne concepim⁹ ⁊ pepim⁹ sp̄m salutis. Est autē pnia vt ait Amb. Abala p̄terita plangere. ⁊ plangenda itez nō cōmittere. Itē Greg. Penitere ē ante acta p̄ctā desle re. ⁊ flēda nō cōmittere. Nā qui sic alia de plozat vt alia tm̄ committat. adhuc p̄niam agere aut ignorat aut dissimulat Quid em̄ p̄dest si p̄ctā luxurie q̄s desleat ⁊ adhuc auaricie estib⁹ anhelat. His verbis qui dam vehementius inherentes ⁊ tendūt ve re penitēte vltra nō posse peccare damna biliter. ⁊ si grauit̄ peccauerit: verā nō p̄ cessisse p̄niaz Qd̄ etiā alijs muniūt testimo nijs. Ait em̄ Jsi. Irrisor: est ⁊ nō penitēs qui adhuc agit qd̄ penitet Nec videt̄ deū p̄scere subditus sed sublannare superbus Lanis reuersus ad vomitum: et penitens ad p̄ctm̄. Multi lachrymas indefinenter fundunt. ⁊ peccare nō desinunt. quosdam accipe lachrymas ad p̄niam cerno. ⁊ affe ctum p̄nie nō h̄re. qz̄ inconstantia mentis nunc recordatione peccati lachrymas fun dunt. nūc reuiuiscēte vsu ea que fleuerunt iterādo cōmittūt. Esa. d̄ peccatorib⁹ dicit Lauamini mundi estote Lauaf ⁊ mūdus est q̄ ⁊ p̄terita plāgit ⁊ flēda iterum nō cō mittit. Lauaf ⁊ nō est mūdus q̄ plangit q̄ gessit nec deserit et post lachrymas ea que desleuerat repetit. Item Aug. Inanis est pnia quā sequēs culpa coinquāt. Nihil p̄ sunt lamēta si replicant̄ p̄ctā. Nihil valet veniā a malis p̄scere ⁊ mala denuo itera re. Item Greg. Qui cōmissa plāgit nec ta men deserit: pene grauiori se subicit. Itēz Ambro. Reipiunt qui sepius agendā pe nitentiam putant qui luxuriantur in x̄po. Nā si vere p̄niam in x̄po agerēt: iterandā postea nō putarēt. qz̄ sicut vnū baptisma ita est vna pnia. His alijsq; plurib⁹ v̄iū tur in asseritione sue opinionis. Sed Am

Ubi. d. pnia.
Ambro. I ser mone quadra gelimali.

Jns. in li. de sumo bono.

Aug. in li. so liloquioz.

Gregori⁹.

Ambro. in li. d̄ vnica pnia.

brofius dicit Hec vera penitentia est cessa re a peccato Et itez Magni p̄fect⁹ ē enū cialle error. imbutos enim vicijs animos exuere atq; emēdare x̄tutis est p̄fecte et ce lestis gr̄e. ⁊ ideo sane ita diffiniri p̄t. Pe nitentia est x̄tus q̄ cōmissa mala cum emē dationis p̄posito plangimus ⁊ odimus ⁊ plangenda vltēri⁹ cōmittere nolum⁹: quia pnia vera ē in animo dolere ⁊ odire vitia. Un̄ illa verba p̄missa. penitere ē ante acta deslere ⁊ flēda non cōmittere. recte sic ac cipi p̄nt vt non ad diuersa t̄pa sed ad idem referant̄. vt scz̄ t̄pe quo deslet cōmissa ma la nō cōmittat volūtate vel ope flēda. qd̄ inuif̄ et verbis cōsequētib⁹. Naz qui sic alia deplorat ⁊c. Hinc Aug. ait. Lauēduz est ne quis existimet nephanda illa crimi na qualia qui agūt regnū dei non posside bunt quotidie perpetranda. ⁊ clemosynis redimenda. In melius est enim vita mu tanda. et p̄clemosynas de peccatis p̄ter itis p̄piciand⁹ est deus. nō ad hoc emē dus quodammodo vt ea semp liceat impu ne cōmittere. Memini enī dedit laxamētū peccādi. ⁊ si miserando delect cōmissa pec cata. si nō satisfactio cōgrua negligat. Itē p̄pius papa. Nihil p̄dest homini ieiuna re et orare et alia religionis opa agere nisi mens ab iniquitate reuocetur. Qui ergo a malis sic mentem reuocat vt commissa plā git ⁊ plangēda cōmittere non velit nec satisfacere negligit: vere penitet. Nec ideo nō ē vera pnia. qz̄ forte p̄ nō de p̄posito s̄ casu vel infirmitate peccabit. Ille autēz tr̄ risor: est ⁊ non penitens qui sic cōmissa plā git vt plangenda voluntate vel ope cōmit tere nō desinat. Ille etiam qui post lachry mas repetit que fleuit lauaf ad tempus. s̄ mūdus nō est. i. illa mūdicia non est ei suffi ciēs ad salutē. qz̄ est momētanea nō p̄seuerans. Itē illud. Inanis est pnia quā se quēs culpa coinquāt. sic intelligēdū est Inanis est. s. carēs fructu illius p̄nie quaz sequens culpa nō in q̄nat. Illi⁹ eniz fruct⁹ est vitatio gebenne et adeptio glorie. moz̄ tificat̄ em̄ illa pnia et alia anteacta bona p̄ sequēs p̄ctm̄. vt nō sortiant̄ mercedē quaz meruerūt. cū fierēt. et quā haberēt si p̄ctm̄ nō succederet. Sed ⁊ si de p̄cto succedenti pnia agatur ⁊ pnia que p̄cessit. et alia an̄ acta bona reuiuiscunt. sed illa tm̄ q̄ ex cha ritate p̄dierunt. Illa em̄ sola viua sūt que ex charitate sūt. Ideoq; si p̄ se q̄nta p̄ctā mortificant̄. p̄ subsequētē p̄niam reuiuiscere possunt. Que vero sine charitate h̄nt

Ambro. sup epistolam ad corinth. Augu. super octonarium. xxiij. Quid sit pe nitentia. Determinatio p̄nuloz ⁊ v̄o rum.

Aug. I ench.

Pius papa.

Deus fons ⁊ manna

mitti
licet
lam
re
vel
qu
p̄
no
imm
p̄n
De
nū
salu
had
mal
lig
bi
di
se
cato
nū
sū
le
sū
p̄
re
p̄
de
g
dol
De
atom.
Depe
fate
ch
cū
S
re
p̄
dē
S
man
p̄t

mortua et inania generantur. et ideo p pe-
nitentiam reuiuiscere nō valent. **Simi-**
liter intelligendum est illud. Nihil p̄sunt
lamenta rē. Et illud. Nihil valet rē. Si ei
replicentur peccata nihil valet ad salutem
vel ad veniam in sine p̄cedens lamentum :
qz nihil relinquitur de vite m̄dicia . quia
aut peccata dimissa redeunt vt quibusdaz
placet cum replicant v̄l si non redeunt. eis
n̄ deletis p̄pter ingratitudinem ita rē et
immundus constituitur cum adhuc in ex-
piandis implicat. vt si iam deleta redirent
De hoc t̄m̄ se an peccata redeant post ple-
nius agemus . Similiter nihil valet ad
salutez obtinendam. vel ad in̄diciam vite
habendā. veniaz de malefactis p̄scere. et
malefacta venio iterare. **I**ta etiaz intel-
ligendum est illud quod idem Augus. ali-
bi ait. Penitentia est quedam dolētis vin-
dicta semp̄ puniens in se qd̄ dolet cōmissis-
se r̄ infra. Quotidie dolendum est de pec-
cato qd̄ declarat ipsa dilectiōis virtus. Pe-
nitere enī est penaz tenere. vt semp̄ puniat
in se vlciscendo. quod cōmissit peccādo. **I**
le penā tenet. qui semp̄ vindicat qd̄ cōmi-
sisse dolet. Penitentia ergo est vindicta sp̄
puniēs in se quod dolet cōmississe. Quid
restat nobis nisi dolere in vita. vbi enī do-
lor finitur. deficit et p̄nia . Si hō penitētia
finis. quid relinquetur de venia? Tandiu
gaudeat et speret de gratia. q̄ diu sustenta-
tur a penitentia. Dicit enim dominus. Va-
de et amplius noli peccare. non dixit. Ne
pecces. sed ne voluntas peccandi i te oria-
tur. Quod quomō seruabitur nisi dolor in
penitentia continue custodiatur. sed semp̄
doleat. et de dolore gaudeat et non sit satis-
q̄ doleat. sed ex fide doleat. et non semper
doluisse doleat.

**Determinatio intelligentie di-
ctorum.**

De penitentia per
fectoꝝ vel ad salutē sufficiētē intelligendū
est. qd̄ supra dixit scz Penitentia est vindi-
cta semp̄ puniens qd̄ cōmissit. et alia h̄mōi
Illud hō. Si penitētia finis nihil d̄ venia
relinquit. dupliciter accipi p̄t. Si enī iu-
sta quorundā intelligētia p̄ctā dimissa re-
deat. facile est intelligere nihil de venia re-
linqui. qz p̄ctā dimissa iterum replicantur
Sicut enī ille qui ex seruitute in libertatez
manumittit̄. iterum vere liber est. r̄ t̄m̄ p̄-
pter offensam in seruitutez postea reuocā

Sic et penitēti peccata vere dimittunt. et
t̄m̄ p̄pter offensam que replicat̄ itez rede-
unt. Si hō nō redire dicant̄ : sane p̄t dici
etiam sic nihil de venia relinqui non q̄ di-
missa p̄ctā iterū imputentur. s̄ qz p̄pter in-
gratitudinem ita reus r̄ immundus consti-
tuitur. ac si illa redirent.

De solenni r̄ vnica penitentia. c

Illud autez quod

Ambro. ait. Repiunt̄ rē. Et sicut vnū ba-
ptisma ita r̄ vna p̄nia . non s̄m̄ generalem
sed s̄m̄ specialem morem ecclesie de solēni
p̄nia dictū intelligitur. que apud quosdaz
semel celebrata nō iteratur. **I**te illud aliud
Ambrosij. Penitentia semel vsurpata nec
vere celebrata. et fructum prioris aufert r̄
vsum sequētis amittit. de solenni intelli-
gitur Solēnis ergo penitētia vt Amb. i co-
dem ait: est que fit extra ecclesiam in mani-
festo in cinere r̄ cilicio que p̄ grauioribus
horrendisq̄ ac manifestis delictis t̄m̄ im-
ponitur. r̄ illa non est iteranda p̄ reueren-
tia sacramenti. et ne vilescat et cōtemptibi-
lis fiat hoibus. **U**n̄ Aug. Quāuis caute
et salubriter p̄sum sit. vt locus illius hu-
milime p̄nie semel in ecclesia cōcedatur: ne
medicina vilis minus vtilis esset egrotis:
q̄ tantomagis salubris est quā t̄m̄inus cō-
temptibilis fuerit Quis tamē audeat deo
dicere. Quare huic homini qui post peni-
tentiam primā rursus se laqueis iniquita-
tis obstringit adhuc iterūz parcis? **D**ige-
nes quoq̄ de hac solēni p̄nia que pro gra-
uioribus criminib⁹ iniungitur ait: Si nos
aliqua culpa mortalis inuenerit que nō in
crimine mortali. vel in blasphemia fidei. s̄
in sermonis vel in morum vicio consistat.
hec culpa semper repari potest. Nec inter-
dicitur aliquando de huiusmodi peniten-
tiam agere. s̄z nō ita de grauiorib⁹ crimi-
nibus. In grauioribus enim criminib⁹ sel-
mel t̄m̄ penitētie conceditur locus. Com-
munia que frequenter incurrimus semper
penitentiam recipiunt et semper redimun-
tur. Communia dicit venialia peccata et
forte mortalia quedaz alijs minus graua.
Que sicut sepe committuntur. ita frequen-
ter per penitentia redimuntur Sed de gra-
uioribus criminibus semel tantum agitur
penitentia scilicet solēnis. Nam et de illis
si iterentur iteratur penitētia sed non solē-
nis. quod tamē in quibusdam ecclesijs nō
seruatur.

*Quia d̄ non baptisma
ita vna p̄nia*

Itud sic solēni p̄nia

*Aug. ad ma-
cedoniū.*

*Digenes su-
per leuiticū.*

*Aug. in li. de
vnica p̄nia.*

al

St

Authoritatib⁹ probat q non semel tantum sed frequenter pctā dimittant per penitentiam.

Quod homo penitentia

non semel tñ agat. sed frequenter iteretur. et p eā frequenter iteruz venia p̄stet pluri bus sanctorū testimonijs probatur. Sic cñ Aug. scribens contra quosdā hereticos q peccantibus post baptismū semel tñ dicēbant vtilem esse penitentiaz. ita. Adhuc in stant p̄fidi qui sapiunt plus q̄ optet. nō sō brij: sed excedentes mensuram: dicunt. et si semel peccantibus post baptismū valeat penitentia. nō tñ sepe peccantibus p̄derit iterata. alioquin remissio ad peccanduz es set incitatio. Dicunt enī. Quis non sp̄ peccaret si semp redire posset. Dicūt enī dñm incitatorez mali si semp peccantibus subuenit. et ei peccata placere quibus semper p̄sto est gratia. Errant autē. Constat enī ei peccata displicere. qui semp p̄sto ē ea destrucere. si ea amaret: nō semp ea destrueret. Idem ad macedoniū In tantū hoīum iniquitas aliqñ p̄greditur. vt etiā post peractam penitentiam: post altaris reconcilia tionem vel similia vel grauiora cōmittant et tñ deus facit etiā sup tales oziri sollē suuz nec minus tribuit q̄ ante tribuerat largis sima munera vite et salutis. et q̄uis eis in ecclesia locus ille patientie non concedat. deus tñ sup eos sue patientie non obliuiscit. Ex quoz numero si quis nobis dicat dicite mihi vtz aliqd p̄sit ad vitā futuraz si in ista vita illecebrofissime voluptatū blā dimenta contempsero. si me penitendo ve hemētius q̄ prius ex cruciauerō. si vberius fleuerō. si melius vixerō. si paupes largius sustentauerō. si charitate ardentius flagra uero. quis vestz ita desipit. vt huic homi ni dicat. nihil tibi ista in posterū p̄derūt. Uade saltem huius vite suauitate fruere. Auertat deus tam immanez sacrilegamq̄ dementiā. Itēz Jobes christo. derepatio nelapsi. Talis mihi crede: talis ē erga ho mines pietas dei. Nunq̄ spernit p̄niam si ei sincere et simpliciter offerat. etiā si ad sum mū q̄s pueniat malozum et inde tñ velit reuerti ad virtutis viā. suscipit libentē et amplectitur. et facit oia quatin⁹ ad p̄orez reuo cer statū. Quodq̄ est adhuc p̄stantius et eminentius etiā si nō potuerit q̄s explere om nem satisfaciendi ordinē. quātulacūq̄ ta men et quālibet breui tpe gestā non respuit

Augu. in li. d penitentis.

Aug. ad ma cedoniū.

Responsus ad verbū

Job. christ.

p̄niam. suscipit etiam ip̄am nec patit q̄uis exigue cōuersionis p̄dere mercedē. Ex emplis etiam hoc idē astrui p̄t. Dauid enī p̄ p̄niam adulterij simul et homicidij veniam ipetrauit. et grauius tñ postea deliq̄t i p̄li enumeratione. q̄d populi mltitudo p̄ strata ostēdit. Illud autē mirabile est q̄ an gelo serienti plebē. se obtulit dicens. Rex iste qd fecit. fiat man⁹ tua in me et in domū patris mei. Quo facto statim sacrificio di gnus iudicat. qui absolutione estimabat indignus. Nec mirū si tali sua oblatiōe p̄ p̄lo. peccati sui adeptus est veniā. cū moy ses offerendo se p̄ plebis errore. pctā dilue rit. His alijs q̄ testimonijs pluribus cui denter ostendit p̄ p̄niam non semel tñ s̄ se pius nos a peccatis surgere. et verā p̄niam sepi⁹ agi. Voluntarie enī peccantibus no bis: vt ait ap̄ls p̄ pctis nō reliquit hostia scda. s. q̄ semel tñ xpm oportuit pati: nec reliquit sc̄s baptismus. Relinquitur vō scda p̄niam et tertia et deinceps vt Job. chris to. sup hūc locū ait. Scienduz in q̄t q̄ h quidā exurgūt hoz verboz occasiōe peni tentiam auferentes. quasi per p̄niam non valeat pctōz post lapsum resurgere sc̄o et tertio et deinceps. Vtz etiā in hoc p̄niam nō excludit nec p̄pitationez que sepe fit p̄ p̄niam sed sc̄m baptismū et hostiam.

Ista est distinctio. xiiij. hui⁹ quar ti libri. In q̄ mgr postq̄ determinauit de sacramen tis. s. cōfirmatione et eucharistia que sunt sacra p̄o greditiū ordinata ad p̄fectionē in bono. Dic deter minat de p̄niam que ordinat ad amonitiōē mali. Et de uidit tractatus iste in quatuor p̄tes. In p̄ma deter minat de p̄niam in se. Sc̄o d̄ p̄niam p̄niam. Tertio de l strumētis. Quarto de tpe Sc̄da ps̄ icipit i. xvj. di. Tertia i distinctiōe. xvij. Quarta i distinctiōe. xxi. P̄ma ps̄ diuidit adhuc in duas p̄tes. In p̄ma p̄te determinat quidditatē p̄niam. et excludit quēdā erro rem. Sc̄o determinat de integritate. sc̄lz in di. xv In p̄niam autē di. facit tria. Primo enī determinat q̄ sit p̄niam distinctio. Sc̄o quō bona opa et p̄ cōsequēs pctis mortificata p̄ p̄niam reuiscunt. Tertio quo modo publica p̄niam p̄ eodem peccato nō sit reiterā da. Primum facit a p̄ncipio distin. vsq̄ ibi. Itē illud inanis est penitentia. Sc̄m vsq̄ ibi. Illud autē q̄d Ambrosius. Tertius vsq̄ ad finē distin. In specialī sn̄a magistri stat in trib⁹ p̄positionibus. quaruz p̄ma est hec Penitentia est virtus qua nostra peccata voluntate deplangimus. et ea vltra committere nō p̄ponimus. Hanc magister insinuans p̄ponit p̄mo p̄niam necessariā esse. Est enī s̄m Hierony. sc̄da ta bula post naufragiū ex eo qui vestem innocentie in baptismo p̄ceptam peccando destruxit. potest eam penitentie remedio reparare Baptismus autē dicit p̄ma tabula. vnde p̄niam sepe reiterari p̄t baptism⁹ aut nō. Postea volens p̄niam diffinire p̄mittit quat tuor. Primo enī p̄mittit eius genus q̄d est sac̄m et virtus mentis. sed baptismus est sac̄m tñ. Est enī duplex p̄niam. interior. s. et exterior: Interior: est habi

Ambrosio. in apologia da. uid.

Jo. chris.

Geno hunc
Sodomitas
Egypci
Sodomitas
Egypci
Sodomitas
Egypci

ligendū. **Alit** em̄ sic. Ex gen^o humanū dilu-
uio. sodomitas igne: egyptios mari: ⁊ isra-
elitas in heremo pdidit. scitote ideo t^opali-
ter p peccatis punisse: ne in eternū puniret
qz nō iudicabit deus bis in idisp̄m. Qui ḡ
puniti sunt postea nō puniēnt. alioq̄n mē-
tis scriptura: qd nefas est dicere.

Que sit intelligentia premissio-
rum. b

Attende lector his

verbis et caue ne de omnibus generaliter
intelligas: sed de his tm̄ q̄ inter ipsa flagel-
la penitentia egerunt: credentes in deū he-
breoz: quā ⁊ si breuē et momentaneam ta-
men nō respuit deus. Ex autē qui p tempo-
rale flagelluz non corrigunt post eternalitē
puniant: ibidē ostendit agens de fideli de-
prehensio in adulterio q̄ decollat vbi ostē-
dit leuia peccata breui et temporali suppli-
tio purgari: magna vō diuturnis et nifq̄
supplicijs referuari ita inquitens. Querat h̄
aliquis si fidelis deprehensus in adulterio
decollet. quid de eo postea fiat? Aut enim
puniēnt ⁊ falsum est qd dicit non iudicabit
deus bis in idisp̄m: aut nō puniēnt: ⁊ opran-
dum est adulteris vt hic breui pena puni-
antur vt frustrētur ibi cruciatus eternos.

Ad qd respondemus deū vt omniū re-
rum ita supplicioz quoq̄ scire mensuras.
⁊ nō preueniri sniam iudicis: nec illi in pec-
catorē exercende de hinc pene auferri po-
testatē: ⁊ magnuz peccatū magnis diutur-
nisq̄ lui cruciatibus. Si quis vero puni-
tus sit t^opali vt ille q̄ israelite maledixerat:
⁊ qui in sabbato ligna collegerat: tales po-
stea nō puniri: qz culpa leuif p̄nti supplicio
cōpensata sit: leuis em̄ culpa leui supplicio
cōpēsaf. h̄is satis inuit hierony. graua
peccata ⁊ hic puniri graui supplicio: ⁊ in fu-
turo punienda eternaliter: de quibus peni-
tentia nō agitur inter flagella. Leuia vero
que hic puniunt. leui pena cōpensationez
recipe: qd in bonis fieri nō ambigimus: et
in malis forte etiā fit ita. Satis iaz apparet
qd illi de pphetia induxerūt non facere p
eis qui dicunt ei q̄ crimen sibi referuat: de
alio veniā prestari p penitentiaz. Alias
quoq̄ autoritates inducūt. **Alit** em̄ Greg.
Pluit dñs sup vnā ciuitatē ⁊ sup alteram
nō pluit: ⁊ eandē ciuitatē ex pte cōpluit: ⁊
ex pte aridā reliquit. Quis ille qui primum
odit ab alijs vitijs se corrigit: vna eadēq̄
ciuitas ex pte cōpluitur ⁊ ex pte arida re-

Greg. sup
Ezech.

manet: qz sunt quidaz cū quedā vitia rese-
cēt: in alijs grauius pdurāt. Idē Ambro. **Ambr.** sup oco-
tonariū. xv. Prima cōsolatio est qz nō obliuiscit misere-
ri de^o. Secda p punitionē: vbi et si fides
desit: pena satisfact et releuat. Ratione q̄
ytunt dicentes. Si quis vnū peccatū con-
fiteret altero tacito: satisfactionē a sacerdo-
te iniunctā expleuerit: nūquid si ⁊ peccatū
tacitū cōuersus fuerit confessus p vtroq̄
ei penitentia imponet? Longe hoc videt
a ratione et ecclesie consuetudine que pro
eodē pctō nisi reitaret nulli bis penitētiā
imponit. Fuit ḡ illa peccati cōdigna satis-
factio vn̄ ⁊ pctm̄ deletū videt.

Quō accipienda sint pmissa. c

His responderi po

test sic. Illud Grego. pluit dñs ⁊c. Nō ad
criminis veniā: s̄ ad operis prauī desertio-
nem referendū est: vt ideo ps ciuitatis di-
catur cōplui: qz ab actu ⁊ delectatione pec-
cati cui ante seruebat mō cessat: nō qz eius
veniā habeat. Vocaturq̄ pluuia illa talis
continentia qua ab ope peccati reuocatur
qz ex fonte gratie dei id cordi istillat vt vel
sic paulatim ad p̄niam veniat: vel eo min^o
a deo puniat q̄ diuturniori delectatione ⁊
actu peccati mai^o sibi accumulasset tormen-
tū. Si vero ad indulgentiā reat^o pluuia re-
feratur: euangelice sententiē ⁊ traire vide-
bit. Si em̄ ppter misericordiaz qua quis
primo suo non miseret etiam que dimissa
sunt replicant ad penaz: multo magis que
nōdū sunt dimissa ppter odiū fraternū ad
penam referuari pbanē. Et si ille q̄ arbiter
sue volūtatis ⁊ stituit^o est: nō pōt inchoare
nouā vitā vt ait Aug^o. nisi peniteat seū ve-
teris vite: quō ad nouitatē indulgentie p-
ueniet q̄ odij vetustatē nō deposuit. Il-
lud etiā qd Amb. ait. et si fides desit pena
satisfact ⁊c. Nō de fide intelligit q̄ credit
in deū: sed de p̄scia delicti. **Deest** em̄ fides
cū p̄scientia pcti non subest. Nā cū delicta
omnia nemo intelligat: est aliqui in homie
peccatū cui^o non habet p̄scientiā. Quis apo-
stolus: Nihil mihi cōsciū sum sed non in
hoc iustificatus suz. Cum ergo q̄s flagella-
tur pro peccato cuius nō est cōsciū: si pa-
tenter fert penā ⁊ humiliter amplectitur:
cogitās se forte pctm̄ habere qd nō intelli-
git ⁊ p eo puniri a deo pena illa satisfact ⁊
releuat grauatū. **Ad** hoc asit qd obijci-
tur de satisfactione illa: si satisfactio non fa-
it itez imponēda est. Si vero iterū impo-

Ambr. sup oco-
tonariū. xv.

nenda non est: satisfactio fuit: et si satisfactio fuit: veniam impetravit: Responderi potest satisfactio ideo non fuisse: quia ille dignos fructus penitentiae non fecit. Est enim satisfactio penitentiae, ut ait Augustinus, peccatorum casus excidere nec suggestionibus earum aditum indulgere. Idem sane qui scelerate vivunt nec curant talem vitam moribus corrigere et inter ipsa facinorosa sua elemosinas frequentare non cessant: frustra ideo sibi blandiuntur quia dominus ait: Date elemosinam: et ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quod laute pateat non intelligunt. Multa enim sunt genera elemosinarum: quae cum facimus adiuvamur: non solum quod dat esurienti cibum sitienti potum et homini: sed etiam qui dat veniam petenti: elemosinam dat: et qui emendat verberare in quem potestas datur: vel cohercet aliquam disciplinam: vel orat ut ei peccatum dimittat: elemosinam dat: quia misericordia praestat. Multa enim bona praestantur inuitis: quoniam eorum consulitur utilitati et non vultant: sed eo maior est qua ex corde dimittitur: quod non nobis quisquam peccavit. Abi nus enim magnum est erga eum esse benivolentiam quod tibi nihil mali fecit. Illud multo gratius dicitur ut tuum etiam inimicorum diligas: et ei qui tibi malum vult et si potest facit: ergo bonum velis facias: quod possis. Ad ergo dominus ait date ele. et o. m. s. v. ita ne intellecturi sumus ut non credentibus in christum munda sint omnia si elemosinas istas dederint. Qui vult ordinate elemosinam dare a se debet primum incipere et eam primum sibi dare. Est enim elemosina opus misericordiae: verissimi meque dictum est. Absistere anime tue placeas deo. Quod ergo se fallunt qui per elemosinas largissimas fructuum suorum vel pecuniae impunitate se emere estimant in peccatis permanentes que ita diligunt ut in eis optent versari. Qui vero diligit iniquitatem odit animam suam et qui odit animam suam non est misericors ei sed crudelis. Diligendo quod per eam secundum seculum: odit eam secundum deum. Si ergo vult ei dare elemosinam per quam sit munda: odiat eam secundum seculum: et diligat secundum deum: hac elemosina quam sibi homo primum debet mundant interiora. Ad quod horrens christus ait: Abundate que intus sunt immundis enim nihil est mundum: sed polluta sunt eorum mens et conscientia ut ait apostolus. Immundi vero sunt omnes quos non mundat fides: qua credit in christum de qua scriptum est. Abundans fide corda eorum. Sed ne istas elemosinas que sunt de fructibus terre respicere christus videtur. Hec inquit optuit

facere. scilicet iudicium et charitatem dei: et illa non omittit. id est elemosinas fructuum terrenorum. Et his datur intelligi quod in peccato mortali permanentes et si elemosinas largas faciunt: non tamen per eas satisfaciunt: quia inordinate agunt dum a se non incipiunt: nec proprie dicitur elemosina tale opus: dum sibi ipsis crudeliter existunt: non placentes deo. Non ergo dicenda est illa peccati satisfactio: quia quis agit pro uno peccato: dum perdurat in altero: quia nihil potest ieiunare et orare: et alia bona agere nisi mens reuocet a peccato et si aliquis conuersus taciturnum peccatum sacerdoti fuerit confessus: de utroque imponenda est satisfactio: quia de primo indignum non satisfacit.

Secundum quosdam fuit satisfactio.

Quibusdam tamen

videtur fuisse satisfactio sed infructuosa dum in peccato altero persistit: precipue tamen fructus eius: incipietque proficere cum peccati alteri pernituerit. Tunc enim utrumque dimittit peccatum: et satisfactio procedens viuificat quae fuerat mortua: sicut baptismus illi qui sicte accedit. tunc primitus valet cum fictio a mente recedit per penitentiam. Et in huius opinionis munimentum auctoritates inducunt. Ait enim Augustinus. Ipsi est credere et nostra fides expostulat ut cum gratia christi in homine destruxerit mala peccatorum: etiam remuneret bona: et cum destruxerit quod suum non inuenit: diligit bonum quod in peccato plantauit. Item Hieronymus. Si quoniam videris inter multa peccata quemque facere aliqua iusta opera: non est tamen iniustus deus: et propter multa mala obliuiscat paucorum bonorum: sed faciat ea metere et in horrea congregare que in bona terra seminavit. Sed haec dicta intelligimus de illo qui in charitate quodam tempore bona facit et bonus est: alio vero tempore malus est et multa peccata facit. Non ergo intelligendum est cum inter multa peccata iusta opera fecisse: quasi simul eodemque tempore peccata fecerit et iusta opera: sed diuersis temporibus utraque fecisse. Nisi enim bonus foret quoniam bona fecit: non seminasset dicere in terra bona. Destructis quae malis post opera bona commissis: priora bona in charitate. scilicet facta quae sequentia mala mortificauerant: penitentia de illis malis habita viuificant et remunerant. Unde apostolus facientes fundamentum penitentiae ab operibus mortuis: opera mortua nominans priora bona significat: que persequens peccatum erant mortua: quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hec sic peccato irrita fiunt

Aug. in li. de penitentia auctoritates inducunt.

Hieronymus.

Apostolus in epistola ad hebraeos.

Aug. in li. de penitentia. Augusti. in encl.

De generib. elemosinarum.

Quid sit elemosina.

ita p penitentiā reuiuiscunt ⁊ ad meritum eternitatis pdesse incipiūt. Similiter et illud: Bonū amat deus qđ plātauit in peccante: in illo. s. qui post illud bonum peccauit: non simul peccans ⁊ bonū opans extitit: q: talis hominis opus nō diligeret deus ad remunerationē. Potest etiā accipi de opibus bonis que ab aliquo sūt dū malus ē: ⁊ in pctō mortali p̄sistit vel ad tēpus vel vsq; in finez. Que dicuntur a deo remunerari ⁊ nō dari obliuioni: non quia p̄ficiant ad vitam eternam obtinendā: sed ad tolerabilius extremi iudiciū supplicium sentiendum: sicut de fide ⁊ ceteris que sine charitate habētur. Augustinus ait Si q̄s non habens charitatem que p̄tinet ad unitatem spiritus et vinculuꝝ pacis quo ecclesia connectitur in aliquo scismate constitutus: nec christuz neget patitur tribulationes: famem: p̄secutionē: vel flammaz: vel bestiaz: vel ipam crucez: timore gehenne: nullo mō ista culpāda sunt: imo ⁊ hec laudāda est patiētia. Nō em̄ dicere poterim⁹ melius ei fuisse: vt christuz negando nihil horum pateretur que passus est confitendo: sed estimandum est fortasse tolerabili⁹ ei esse futurū iudiciū q̄ si xpm negando nihil horum pateretur: vt illud qđ ait apostolus: Si tradidero corpus meū ita vt ardeā: charitatē autē nō habuero nihil mihi p̄dest. Nihil p̄desse intelligat ad regnū obtinendū: nisi ad extremi iudiciū tolerabili⁹ subeundū suppliciuꝝ. ⁊ ifra. hęc p̄pter charitatem dicta sunt: sine qua in nobis nō potest esse vera penitētia: qm̄ in bonis charitas dei est que tolerat omnia.

Perstringit dictorum summam vt alia addat.

Ex his ostēdit bona que sine charitate fiunt p̄desse q̄dem ad tolerabiliorem penā sentiendā: sed non ad vitam obtinendā. Illa etiā que in charitate q̄s facit: si postea plap̄ius fuerit nec exur/rexerit nō esse in memoria dei Ezechiel dicit. Si auerterit se iustus a iusticia ⁊ fecerit iniquitatē nūqđ uiuet: omnes iusticie ei⁹ quas fecerat non recordabunt: in peccato suo morietur: et non erunt in memoria iusticie quas fecit. In cuius loci expositione Grego. ait. hīc nobis maxime cōsiderandum est quia cuz mala committimus sine causa ad memoriā transacta bona reuo-

camus: quoniam in perpetracione maloz nulla debet esse fiducia bonoz p̄teritoꝝ. Intelligendū est hoc ad vitam p̄cipiendaz bona p̄terita non dare fiducia: ⁊ si ad mītzorem penā: alioquin p̄misse autoritati Augustini obuiaret. Et bona ergo sine charitate facta ⁊ bona in charitate facta que cōcomitat mortalīs culpa: quā non delet seiquens penitētia: ad sensum mītzoris p̄ne p̄ficiunt nō ad vite fructū.

Autoritates alias inducit contra eos qui dicūt de vno pctō penitētia agi altero tacito.

Satis arbitroz il-lis esse responsum qui asserunt de vno crimine penitētia agi et veniam p̄stari: alio in delectacione retento vel per confessionē nō exposito qui non modo p̄missis autoritatibus confutantur: sed etiam subditis. Ait enim Aug⁹. Sunt plures quos penitet peccasse: s̄ tū oīno reseruantes sibi que dam in quibus delectētur: nō animaduertētes dominū simul mutum ⁊ surduz a deo monio liberaſse. p hoc docet nos nunq̄ nisi de omnib⁹ sanari. Si enīz vellet peccata ex parte reseruari: habentes septem demonia p̄ficere potuit sex expulsis: expulit autem septē: vt omnia crimina simul eijcienda doceret. Legionē x̄o demonuz ab alio eijciēs nullum reliquit de omnibus qui liberatum possideret: ostendens qđ si etiam peccata sint mille: oportet de omnibus penitere. Nunq̄ aliquē sanauit domin⁹ que non omnino liberauit. Totum em̄ hominē sanauit in sabbato: q: ⁊ corpus ab omni infirmitate: ⁊ animam ab omni contagiōne: indicās penitētem oportere simul dolere de omni crimine. Scio em̄ dominum inimicū omni criminoso. Quō ergo qđ crimen reseruat: de alio reciperet veniā: sine amore dei cōsequerēſ veniā: sine quo nemo vnq̄ inuenit gratiam. Hostis em̄ dei ē dum offendit p̄seueranter. Quēdā em̄ impietas infidelitatis est: ab illo qui iustus ⁊ iusticia est dimidiā sperare veniā. Baz em̄ sine vera p̄nia inueniret gratiā. Penitentia enim vera ad baptismi puritatem conatur ducere. Recte em̄ penitens quicquid sordis post purificationē baptismi contraxit: oportet vt abluat saltē lachrymis mentis. Sed satis durus est cuius mentis dolorem oculi non declarant: sed sciat se cul-

De operibus bonis.
Aug. in li. de penitentiis.

Summa peccatorum
Ezechiel
Affermar nonne p̄d mīqđ deus
Grego.

add.
Ex
causā nō
illa em̄
laccō p̄
la yel
crimine
infidelitatis
gūre sine a
ta non con
bil Sode p̄
las coniaz
peccata t̄
quā pecc
penitētis
memorab
fiat in pec
quērit p
cidij scilicet
ligaz illud:
peccator nō
intelligēda est
sed soluti exp̄
infirmitate dei
tu qui aiat qu
oculū vel m̄
peccatō conu
venit sicut p̄
aliam mēte
test: de lachry
si retinētur
qui p̄m̄ nō
qđ penitētia

pabiliter durum qui desit damna tempo-
ris vel mortem amici: et dolore peccati non
ostendit in lachrymis. Quem ergo penitet:
omnino peniteat. Idem. Penitentes si ve-
re estis penitentes et non estis iridentes
mutate vitam: reconciliamini deo. Peni-
tentiam agis: genua figis et rides: subsan-
nas dei patientiam. Si penitentiam agis pe-
nitet: si non penitet: non es penitens. Si er-
go penitet: cur facis que male fecisti? Si se-
cisse penitet: noli facere: si adhuc facis: cer-
te non es penitens. Item Innocentius se-
cundus. Ammonemus fratres nostros ne
falsis penitentibus laicorum animas decipi et
in infernum pertrahi patientur. falsam autem pe-
nitentiam esse constat: cum spreto pluribus de
vno solo penitentia agitur: vel cum sic agitur de
vno: ut non discedat ab alio.

Repetit de vera penitentia ut
addat.

Ex premissis perspi-
cua fit notitia penitentiae vel satisfactionis
Illa enim vera est penitentia que peccatum abo-
let: quod illa sola facit que scelus corrigit. Il-
la vero scelus corrigit: que odium commissi
criminis et committendi cum desiderio sa-
tisfaciendi affert. Judas enim penituisse le-
gitur sine afflictione venie: quia tali peniten-
tia non correxit crimen. Unde Hiero. Mi-
hil Jude profuit egisse penitentiam per quam sce-
lus corrigere non potuit. Sic quando frater
peccat in fratrem ut emendare non valeat
quod peccavit: potest ei dimitti. si autem
permanet opera: frustra voce assumit pe-
nitentia: hoc est quod deo dicitur: et oratio ei
fiat in peccatum: ut non solum emendare ne-
quiuerit peccati nefas. sed proprii homi-
cidij scelus addiderit. Laue qualiter intel-
ligas illud: ut emendare non valeat quod
peccavit etc. Non enim emendatio hic in-
telligenda est rei dempte recompensatio:
sed delicti exprobratio et abominatio cum
satisfactionis desiderio. Demit enim iniu-
ste quis alicui quod restituere non valet: ut
oculum vel vitam et hominem. et tamen si penituerit
peccati cum amove condigne satisfactio
veniam habet. Nec ideo quisque putet quod rem
alienam iniuste abstulerit quam reddere po-
test: de illo peccato penitere ac veniam pro se
si restituat ablatum. Quamdiu enim res propter
quam peccatum est non redditur si reddi potest: non
agitur penitentia sed fingitur.

Ista est distinctio. xv. huius quar-
ti libri. In qua magister postquam determinavit de pe-
nitentia gratiam ad sui quietatem. Dic determinat de
ea gratiam ad eius integritatem. Et tria facit. Primo enim
tangit quosdam errores et eos solvit. Secundo quid ele-
mosyne in peccato facte valeat subiungit. Tertio pe-
nitentiam factam de vno peccato et non de omnibus non va-
lere adiungit. Primum facit a principio distinctio usque
ibi. Ad hoc autem quod obiicitur. Secundo usque ibi. Satis
arbitro illis esse responsum. Tertium usque ad finem di-
stinctionis. In speciali sententia magistri statim tribus pro-
positionibus quarum prima est hec. Quibus modis infli-
guntur flagella et tribulationes et liberantur a pena pa-
tienter sustinentes seu punitiones tolerantes. Hanc
magister insinuans proponit primo quod sicut erroneus
est dicere penitentiam non posse iterari ut supra per auto-ri-
tates probatum est: ita erroneus est dicere quod de vno pec-
cato sine alijs potest penitentiam agi: quod quidam dixerunt con-
firmantes errorem suum per prophetam Naum. cap. i. qui dicit
Non iudicabit deus bis in idipsum. Ex qua autorita-
te arguunt sic. Si quis unum peccatum sacerdoti con-
fiteatur tacitis alijs: et penitentiam sibi iniunctam per illo pre-
ferat non debet per illo ulterius satisfacere nec penitentiam
agere. Alioquin deus bis in idipsum iudicaret duos
sacerdos qui vicem christi in ecclesia gerit bis per eodem
peccato penitentiam imponeret ergo de vno peccato solo
sine alio potest penitentiam agi. Postea solvit et dicit quod hec au-
toritas non cogit: intelligit enim de illis solum qui per fla-
gella presentia corriguntur et commutantur et pseuerant in bo-
no. Tales enim iterum non iudicantur. Secus autem est de il-
lis qui per flagella non corriguntur. ut Pharo. Exo. vij.
Talibus enim videtur iudicium incipi in presentia et termina-
ri in futuro secundum b. Aug. Unde incidentaliter adiun-
git magister quandam utilem distinctionem dicens quod
flagella infliguntur vel ad augmenta meritorum sicut fa-
ctum est in Job vel ad custodiam virtutis ut patet in pau-
lo cui datus est stimulus carnis ad Corinth. xij. vel
ad corrigenda peccata. ut Marie Numeri. xj. infli-
cta est lepra: vel ad gloriam dei ut patet in ceco nato
vel ad intuitum pene future ut patet in Herode qui sca-
turavit veribus ut patet Actuum. xv. Postea ex-
ponit quasdam autoritates Hieronymi super dicto
verbo Naum. qui dicit genus humanum diluio. Gen. vij.
zodomitas igne. Gen. xv. Egyptios mari. Exodi.
xvij. et irachitas in herema temporaliter punitos ne in
eternum punirentur. ut habet de penitentia dist. iij. quia non
punit deus bis in idipsum: non est generaliter intelli-
gendum: sed de illis tantum qui inter flagella penituerunt
qui enim per flagella temporaliter puniuntur et non corriguntur
cum hoc postea eternaliter puniuntur. quod confirmat
autoritate b. Job. qui dicit leuia peccata leui et tem-
porali supplicio puniri. per leuibus enim non puniuntur
eternaliter. Graua vero et hic purgari graui suppli-
cio et in futuro eternaliter puniendi illa. scilicet de quibus
penitentiam inter flagella non egerunt. Et subdit quod illud fieri in
bonis non est dubium: quia scilicet leuia leui remunerantur bona
Dic maior: et hic in futuro remunerabuntur. In malis
quidem idem fit. scilicet id quod boni per leuibus culpis leui puniuntur
vel hic vel in purgatorio. Mali vero per leui cul-
pa etiam leui puniuntur eternaliter per accidens ratione
peccati mortalis annexi. Ex quo procedit quod dicta autorita-
tas nihil per dicta opinio facit. Postea introducit au-
toritates sanctorum per confirmationem predicti erroris. et
primo ponit autoritatem Grego. qui dicit vna ciuitate
proplai et alia non sicut dicit Amos. iij. et est quod homo de
vno peccato penitentiam agit et de alio non. Postea ponit au-
toritatem Amb. qui dicit quod si fides desit pena satisfactio
ut possit de aliquo peccato satisfacere. Postea ponit ad
idem rationem ipso quod talis est. Aliquis qui de vno pec-
cato satisfecit et penitet alijs peccatis tacitis de quibus

Aug. in li. de penitencia q̄ ar tendēda sunt.

nihil vel min⁹ peccauit: ⁊ ei⁹ q̄ graui⁹ cecidit. **I**ō discretio penitēti valde necessaria est: vt illa gerat q̄ tradit Aug. dicēs. **C**ōsideret q̄litate criminis i loco in tpe: i pseuerantia: in varietate p̄sone: ⁊ q̄l h̄ fecerit tēptatōe ⁊ in ipsi⁹ vitij multiplici executōe. **O**portet em̄ penitere fornicantē s̄m excel lentia sui stat⁹ vel officij: vel s̄m modū meretricis: ⁊ in modū opis sui: ⁊ q̄lter turpi tudinē egerit: si in loco sacro: si i tpe ora tioni p̄stituto: vt sunt festiuitates ⁊ tpa ie iunij. **C**ōsideret q̄tū pseuerauerit: ⁊ desleat q̄ pseuerant peccauerit: ⁊ q̄ta vict⁹ fu erit ipugnatōe. **S**ūt em̄ q̄ nō solū nō vin/ cunf s̄ vltro septō offerūt: nec expectant tēptatōez s̄ pueniūt voluptatē: ⁊ ptractet secū q̄ multiplici actōe vitij delectabiliter peccauit. **H**is ista varietas p̄tenda est ⁊ deslenda vt cū cognouerit qd̄ pctm̄ ē: cito inueniat deū p̄pitiū. **I**n cognoscēdo aug/ mentū pcti: inueniat etiā cui⁹ etatis fuerit cui⁹ sapie ⁊ odis. **I**mmozet in singlis istū ⁊ sentiat modū criminis: purgās lachrymis oēm q̄litate vitij: desleat virtutē q̄ interim caruit. **D**olēdū est em̄ nō solū qd̄ peccauit sed qz se virtute priuauit. **D**esleat etiā qm̄ offendēs in vno fact⁹ est oim̄ re⁹. **I**ngrat⁹ em̄ exiitit q̄ plenus p̄uitib⁹ deū oino nō ti mit. **I**n hoc em̄ q̄scq̄ pctō: fit culpabilior q̄ est deo acceptior. **I**ō. n. **A**dā plus pecca uit: qz oī bono abūdauit. **A**lio etiā mō offē dens in vno fact⁹ est oim̄ re⁹: qz oīs v̄t⁹ pa titur det̄: imētū ab vno vitio. **P**onat se oī/ nō in iudicio ⁊ p̄tē. sacerdotis: nihil sui re seruans sibi vt oīa eo iubēte parat⁹ sit face re p̄cepta da vita aie: q̄ faceret p̄ euitan/ da corpis morte: et h̄ cū desiderio: qz vitā recupat infinitā. **L**ū gaudio em̄ facere dz immortalis futur⁹: q̄ faceret p̄ differenda morte moritur⁹: sp̄ de p̄cept deū: offerat deo mentē ⁊ cordis p̄titionē: deinde ⁊ qd̄ pōt det̄ de possessiōe: ⁊ tūc qd̄ offerat: securus offerat. **R**espexit dñs ad Abel ⁊ ad mune ra eius. **I**dn⁹ dicit ad Abel: q̄ ad munera eius. **I**n iudicio q̄ cordis p̄ferenda est ele/ mosyna tribuētis. **R**ec p̄siderādū est q̄tū sed q̄ mente: q̄ affectiōe dat qd̄ pōt. **Q**ui q̄ sua peccata redimere vult t̄paliū oblatiōe pus offerat mentē. **L**aqueat ne duct⁹ ve/ recundia diuidat apud se p̄fessionē: vt di/ uersa diuersis veltit sacerdotib⁹ manifesta re. **Q**uidā em̄ vni celāt qd̄ alteri manifestā da p̄seruāt: qd̄ est se laudare ⁊ ad hypocrī sim tēdere: ⁊ sp̄ vena carere ad quā p̄ fru/ sta putat puenire. **L**aqueat etiā ne p̄i⁹ ad

dn̄icū corpus accedat: q̄ cōfortet se bona p̄scia ⁊ doleat qz nō dū audeat sumere quē multū desiderat cibū salutare. **L**ohibeat etiā se a ludis a spectaculis seculi: q̄ p̄fectā vult p̄sequi remissionis gr̄am. **I**sti sunt dīgni fruct⁹ p̄nie: aīam captiuā elaqueantes ⁊ in libertate seruātes. ⁊ infra. **Q**uerat aīa dignos fructus: ⁊ si nō dignos p̄nie. **S**ūt em̄ digni fructus virtutū q̄ nō sufficiūt pe nitentib⁹. **P**nia em̄ grauiorē postulat vt dolore ⁊ gemitib⁹ mortu⁹ ipetret vitā. **E**x his on̄idif q̄ sint digni fructus p̄nie quib⁹ vera satisfactio expletur: ⁊ qz nō oēs digni fruct⁹ sunt digni fruct⁹ p̄nie. **Q**d̄ de illa pe nitētia intelligit q̄ maior est criminū. **N**ō em̄ sufficiūt grauiorē delinquentib⁹ q̄ suffi/ ciunt min⁹ vel parū peccatibus.

Que sit falsa satisfactio. b

Et sicut sunt digni

fruct⁹ p̄nie ac vera satisfactio: ita ⁊ indigni fructus ⁊ falsa satisfactio. i. falsa p̄nia. **A**n Grego. **F**alsas p̄nias dicim⁹ q̄ nō s̄m au/ toritates sanctorū p̄ qualitate criminū im/ ponunt. **I**deoz miles vel negotiator vel alicui officio deditus: qd̄ sine pctō exerce ri non possit: si culpis grauioribus irretit⁹ ad p̄niam venerit vel q̄ bona alterius iniu ste detinet vel q̄ odiū in corde gerit: recog noscat se verā p̄niam nō posse pagere: nisi negociū relinq̄t: vel officiū deserat ⁊ odiū ex corde dimittat ⁊ bona que iniuste abstu lit restituat. **N**e tū de sp̄ct: iterim q̄cqd̄ bo/ ni facere pōt hortamur vt faciat vt de⁹ cor ei⁹ illustret ad p̄niam: cuz sit p̄niam interior ⁊ exterior. **D**e vtraqz p̄ p̄missa satis appa/ ret q̄ sit vera ⁊ que sit falsa.

Grego.

De trib⁹ actiōib⁹ penitētiē. c

¶ Predictis vō adij

ciendū est: qz tribus modis agit penitētia ante baptismū. s. de prioribus pctis: post baptismū de grauiorib⁹ que post commit/ tunt. **E**st etiā p̄nia venialiū quotidiana que etiā humilium est ⁊ p̄fectoz. **U**nde Aug⁹. **T**res sunt actiōes p̄nie quas mecū eruditio vestra recognoscit. **U**na ē que no uum hoīem parturit: donec p̄ baptismum oīm p̄teritorum ablutio sit peccatorum: qz nullus sue voluntatis arbiter: nisi penite/ at eum veteris vite: nouā inchoare potest. a qua paruuli sunt immunes cū baptizantē

Aug⁹. ad se/ licianum.

R. 4

consi
a
DI. XVI
one
ada sum
p̄fessio
Eū Jo
ogit pec
rimo: i
decē fru
ū offēdi
modis sa
vrie: vt ait
dūm vel
q̄ in domo
altera: q̄ si p̄
cedit libitū
euidis: ⁊ mag
p̄fessio: dū
i t̄pore. **H**ec
de legi/ dū
iū r̄medo
infirmitate.
Scandue
p̄fessio: dū
uātor: ē sui.
p̄cedo ma
dite corā illo
ini alterum
p̄cipiē vbi an
vt s̄m q̄tū
q̄tū p̄nie
oni opis cui⁹

¶ nō est dicit denda p̄fessio p̄ diuersos sa cerdotes.

q: nōdum possunt vti libero arbitrio: qui-
bus tñ ad remissionē originalis pcti pdest
eoz fides a quib' offeruntur. Altera est lac-
tio pnie post baptismuz que fit p illis pec-
catis que legis decalogus cōtinet. Argunt
ergo hoies pniā ante baptismum de pec-
catis prioribus: ita tñ vt etiā baptizent: si-
cut Petrus ait. Argite pniā et baptizet
vnusquisq; vñ in nomine dñi rē. Argunt
etiā pniā si post baptismū ita peccauerūt
vt excōicari rē rēcōicari postea mereant.
Est aut pniā bonoz et humiliū fidelīū pe-
na quotidiana in qua pectora tundim' di-
cētes. Dimitte nobis debita nra rē. Neq;
ea nobis dimitti volumus que dimissa no-
bis in baptismo non dubitamus. Sed illa
que humane fragilitati q̄uis parua tamē
crebra surrepunt: que si collecta cōtra nos
fuerint ita nos grauabūt et opprimēt sicut
vnū aliqđ grāde peccatuz. Quid em̄ inter
est ad naufragiū: an vno grandi fluctu na-
uis operiat et obruat: an paulatim surre-
pens aqua in sentinā p negligentīū culpā
impleat nauem rē submergat. Ideo ieiuni-
um rē elemosyne rē oratiōes inuigilent. In
quibus rē dicim'. Dimitte nobis debita
nostra rē. manifestam' nos habere qđ no-
bis dimittat: rē in his rēbis hūilantes ani-
mas nostras quotidianam agere peniten-
tiam non cessamus.

De satisfactione venialium.

Que aut p venia-
libus sit satisfactio sufficiens Aug. insinuat
ita indens in ench. De quotidianis et bre-
uibus leuibusq; peccatis sine quibus hec
vita nō ducit quotidiana oīo fidelium sa-
tisfacit. Eozū em̄ est dicere: pater noster q̄
es in celis rē. Delet oīo hec oīo minima
rē quotidiana peccata. Delet rē illa a q̄bus
vita fidelium etiā scelerate gesta: sed peni-
tendo in meli' cōmutata discedit: sicut ve-
raciter dicit: dimitte nobis debita nra: ita
veraciter dicit: sicut rē nos dimittim' de-
bitoribus nris. i. sic fiat qđ dicit: qz rē ipsa
elemosyna est veniā petentib' oīo ignos-
cere. Ex his alijsq; pmissis iā facile est
intelligere que p venialib' sit exhibenda
satisfactio. Sufficit em̄ dñica oratio cū iei-
unio aliquo rē elemosynis. sic tamē vt pce-
dat cōtritio aliquātula rē addat cōfessio si
assit facultas de qua confessione post trac-
tabitur. p̄pro grauiorib' vero peccat' hec
etiā in satisfactione adhibenda sunt: s̄ mul-

to vehemēti' atq; districti' qz vt ait Aug.
ad agendā pniā nō sufficit mores in me-
llus cōmutare rē a malis factis recedere ni-
si rē de his q̄ facta sūt satisfaciat p̄no p pnie
dolorē: p hūilitatē gemitū: p p̄riti cordis
sacrificiū coopantib' elemosynis.

Aug. in li. de
penitentia.

Ista est distinctio. xvj. hui' quar-
ti libri. In qua magister post q̄ determinauit de pe-
nitentia generali: er. hic determinat de p̄nibus eius
specialiter. Et tria facit. Primo enim ostendit quo-
modo penitētia ex tribus partibus integratur. Se-
cundo quanta penitētia p quolibet peccato digne
intēgatur. Tertio quomodo veniale peccatū elemo-
syna rē oratione dominica expiatur. Primū a princī-
pio dist. vsq; ibi. Et sicut sunt digni fructus peniten-
tie. Scdm ab inde vsq; ibi. Que aut p venialibus.
Tertū vsq; ad finē dist. In speciali sententia magi-
stri stat in tribus p̄positionibus quarū prima ē hec.
In tribus cōsistit perfectio penitētie. s. cordis con-
tritione oīis confessione rē op̄is satisfactione. Hanc
magister ponens dicit q̄ perfecta penitētia requirit
in corde cōtritionē: in ore cōfessionē in ope satisfacti-
onem. Nā his. s. corde ore rē ope p̄uersa op̄atiōis cō-
suetudine peccamus rē specialiter morimur: in cuius
rei signum christus tres mortuos suscitauit vnuz in
domo. Alium extra portā. Tertium iam fetidū in se-
pulchro. Postea p̄numeratas has tres partes peni-
tētie declarat que patent in littera. Postea dat mo-
dum vere penitētie rē primo q̄tum ad compunctio-
nem: cordis dicens compunctiōnē in pniā esse neces-
sarias vt scilicet qui vult p̄fecte pctā delere p̄sideret
pcti circūstantias quas rāgit s̄m Aug. vt p̄t in lra
que sint damna q̄ p pctm incurrit: rē bona que p pec-
catū amisit: rē de omnibus conteras rē deuz p venia
depcetur: rē paratus ad arbitriū sacerdotis satisfacere.
Postea dat modū p̄tendi. s. ne confessio diu-
datur. Deinde ponit modū penitēdi quo ad satisfac-
tionē op̄is: debet em̄ attendere penitens ne ad san-
ctum altare accedat anteq̄ conscientia sit in bono cōfir-
mata. Scdm p̄positio est hec. Vere et condigne pe-
nitētie dicunt que s̄m auctoritates sanctorū p qua-
litate rē quantitate criminū imponunt. Hanc mgr̄ in
sinuans dicit q̄ qui vult facere dignos fructus pnie
restringit se a ludis rē spectaculis seculi: q̄ verā peni-
tētiā impediūt: rē verā satisfactiōnē faciendo dig-
nos fructus pnie expleat vt vitz s̄m qualitatē rē qua-
titatem culpe sit qualitas rē quantitas pene. Hic enī
est vere penitētie modus. Postea etiā dicit q̄ ille fa-
cit indignos fructus pnie vel falsam pniā vel falsā
facit satisfactiōnē qui existens in statu officio vel ne-
gocio in quo nō p̄t pmanere sine pctō ad pniā ac-
cedit: rē statū officii v̄l negocii nō dimittit. Expedit
tñ illi aliqua bona opa facere si statum non dimittit
vt de' cor eius ad penitētiā illustret. Postea distin-
git triplicem modū penitētie. Est em̄ quedā pniā
que agit ante baptismū. Adultū em̄ qui baptizatur
op̄et veteris vite penitere anteq̄ nouā lēbeat in ba-
ptismo. Alia est pniā que agit post baptismū. Et
hec est duplex. Una que agitur p peccatis mortali-
bus que sunt cōtra p̄cepta decalogi. Alia vero q̄
agitur p venialibus que ex infirmitate humana p-
ueniunt: que rē leuia videantur tamē multiplicata
grauant rē opprimunt sicut aqua paulatim intrans
submergit nauem. Tertia p̄positio est hec. Que sit
peccati venialis penitētia declaratur hic lucida sen-
tentia. Hanc mgr̄ ponens dicit q̄ ad deletionē hoz
pctōz venialium rē leuiū sufficit oīo dñica rē elemo-

In actib' apo-
stolorum.

De multitudine
venialium ita
aggrauat sic
vnum grande
peccatum.

peni-
faci-
in la-
mō-
mō-
Euan-
peni-
mum
peccat-
col. xlvii
cōfir-
ad hō-
Lerni-
In his
nūm' p-
dicitur
sine p-
nem p-
ent. Bū-
faciōnē
a deo cō-
Castro
phote: Et
Dicitur
remōit. 2.
penitōnē
ratione iudic-
cit: p̄mitte
venerat. P-
quod dicitur
Sufficit
enī q̄
sue sunt
viter. P̄o-
vritas inge-
am occidit
liberatiōe
vt ostendit
p̄no in sum-
venerat. P-
p̄no in sum-
dicitur
fote v̄m
penitētia
contem-
lur quō-
gōm' rē

syna dux aliqua p[er]tritione: addita confessione si affie
facultas: que etiam omnia p[er] gratioribus peccatis
in satisfactione inhiheda sunt multo fortius r[ati]o vebe
mētus: nō em̄ illi qui graua peccata cōmīsit sufficit
a malo recedere r[ati]o bonū facere nisi etiaz studeat fm̄
modū peccatorū suoz deo per penitentiā satisfacere
Et tantū in specialt.

Tria proponuntur querenda, pri
mum an sine cōfessione dimittat[ur]
peccatum.

DI. XVII.

Ic orit[ur] que

stio multiplex. **P**rimo em̄ q[ui] r[ati]o
rit[ur] vtrū absq[ue] satisfactione r[ati]o
oris p[er]fessione p[er] solaz cordis
cōtritionē pctm̄ alicui dimittat[ur]. **S**ecūdo an
aliqui sufficiat confiteri deo sine sacerdote?
Tertio an laico fideli facta valeat cōfessio
In his em̄ etiā docti diuersa sentire inue
niunt: q[ui] sup[er] his varia ac pene diuersa tra
didisse vident doctores. **V**icūt em̄ quidā
sine p[er]fessione oris r[ati]o satisfactiōe opis nemi
nem a pctō mūdari: si t[em]p[or]e illa faciēdi habu
erit. **A**lij dō dicit an oris p[er]fessione r[ati]o satisf
factionē in cordis cōtritione pctm̄ dimitti
a deo: si t[em]p[or]e votū cōstendi habeat: vñ pro
pheta: **D**ixi p[er]fitebor aduersū me. in. m. d.
r[ati]o tu re. im. rē. **Q**uod exponēs Cassiodo, ait.
Dixi. i. deliterauit apud me q[ui] cōfitebor: r[ati]o
tu remisisti. **M**agna pietas dei: q[ui] ad solā
p[er]missionē pctm̄ dimiserit: votū em̄ p[er] ope
ratione iudicat. **I**tem Aug. **M**odū p[er]nun
ciat: p[er]mittit se p[er]nunciaturum: r[ati]o deus di
mittit: q[ui] hoc ipm̄ dicere: quoddā p[er]nūcia
re est corde. **M**odū est vox in ore vt homo
audiat: confessionem: r[ati]o deus audit. **I**tem
Sacrificiū deo spūs p[er]tri. cor cō. rē. **A**libi
etiā legit. **Q**uacūq[ue] hora peccator conuer
sus fuerit r[ati]o ingemuerit vita uiuet r[ati]o nō mo
rietur. **N**ō dicit ore p[er]fessus fuerit sed con
uersus ingemuerit. **A**n dā[ur] intelligi q[ui] eti
am ore tacente veniā interdū cōsequimur.
Hinc etiā leprosi illi quibus dñs precepit
vt ostenderent se sacerdotib[us]. in itinere an
teq[ue] ad sacerdotes venirent: mūdati sunt.
Ex quo insinuat q[ui] anteq[ue] ora n[ost]ra sacerdo
tibus apiamus. i. peccata cōfiteamur a le
pra peccati mundamur. **L**azarus etiā non
prius de monumento est eductus r[ati]o post a
dño suscitatus: sed intus suscitatus p[er]iit
foras viuus: vt ostenderet suscitatio anie
cedere confessionem. **N**emo em̄ potest
confiteri nisi suscitatus: quā a mortuo ve
lut qui nō est: perit confessio. **N**ullus ergo
cōfiteatur nisi resuscitatus: nemo ante susci

tatur nisi qui a peccato soluitur: q[ui] pecca
tum mors anime est: que vt est vita corpo
ris ita eius vita de[us] est. **H**is alijsq[ue] plu
ribus autoritatibus probat[ur] ante confessio
nem vel satisfactionē sola cōpunctione pec
catum dimitti. **Q**uod qui negant: eas de
terminare laborant. **N**ec nō in huius sen
tentie depressionē r[ati]o ad sue opinionis asser
tionez autorum testimonia inducunt. **A**it
em̄ dominus p[er] **E**saia: **V**ic tu iniquitates
tuas vt iustificeris. **I**tem **A**mbro. **N**on po
test quisq[ue] iustificari a peccato nisi peccatū
ipsum antea fuerit confessus. **I**dem dicit.
Cōfessio a morte animam liberat. **C**ōfessi
o aperit paradysum: confessio spem salu
tis tribuit: quia non meret[ur] iustificari qui
in vita sua non vult peccatum cōfiteri. **I**n
la confessio nos liberat que fit cum penitē
tia. **P**enitētia vero ē dolor cordis r[ati]o ama
ritudo anime pro malis que quisq[ue] cōmī
sit. **I**tem **J**ohes. **N**ō potest quisq[ue] gratiā
dei accipere nisi purgatus fuerit ab omni
pctō p[er] penitētie cōfessione r[ati]o p[er] baptismuz
Item **A**ug[ustinus]. **A**gite penitentiā qualis agi
tur in ecclia. **N**emo dicat sibi: occulte ago
apud deū ago: nouit deus qui mihi igno
scit: quia in corde ago. **E**rgo sine causa di
ctū est: **Q**ue solueritis super terraz soluta
erunt in celis: **E**rgo sine causa clauēs da
te sunt: **F**rustramus verbū ch[risti] **J**ob di
cit. **S**i erubui in cōspectu populi peccata
mea confiteri. **I**tem **A**mbro. **V**enialis est
culpa quā sequitur cōfessio delictoz. **I**tem
Aug[ustinus]. **S**uper illum locum ps[almi]. **N**ō absorbe
at me pfundum nec virgeat super me pute
us os suum. **P**uteus est profunditas ini
quitatis: in quā si cecideris non claudet su
per te os suum: si tu non claudis os tuum.
Cōstere ergo r[ati]o dic. **D**e pfundis clamaui
ad te domine rē. et euades. **C**laudis super
illum qui in profundum contemnit: a quo
mortuo velut q[ui] nō sit perit confessio. **I**dem
Nullus debite grauioris pene accipit ve
niam: nisi qualem cunq[ue] r[ati]o si longe minerez
q[ui] debeat soluerit penam. **I**ta em̄ impari
tur a deo largitas misericordie: vt nō relin
quatur iusticie disciplina. **I**tem **H**ierony.
Qui peccator est plāgat delicta p[ro]p[ri]a vel
populi: r[ati]o ingrediatur eccliam: de qua pro
pter peccata fuerat egressus: r[ati]o dormiat in
sacco vt p[er]teritas delicias p[er] quas deū offē
derat: vite austeritate cōpenitet. **H**is ali
isq[ue] autoritatib[us] nitunt[ur] asserere: sine cōfes
sione vocis r[ati]o aliqua solutione pene: nemi
nē a peccato mundari.

Item autorita
tib[us] eccl[esi]e p[ro]
bat sine p[er]fessi
one nō dimit
ti pctm̄.

Ambro. in li.
de paradiso.
Idem in sermo
ne ch[risti].

Johes os au
reum.

Aug. de p[er]nitia

Job

Ambrosi[us].

Augusti.

Hiero. super
malachiam.

quar
ur de pe
bis eius
ndit quo
gram. Se
cano nepe
ccā dno
mā a p[er]ni
ctas p[er]ni
p[er]nitēti
reualous.
entia mag
ū p[er]ni d[omi]n[us].
L. **C**assiodo
facione. **D**ane
conia reque
e p[er]nitētiā
ra q[ui] p[er]nitēti
mum in cōf
māu[er]it in
am feniā in
a p[er]nitēti
volta de mo
compenitio
na t[em]p[or]e
dicit p[er]nitē
q[ui] p[er]nitētiā
bona que p[er]
deoz p[er]nitē
rdine satisf
confessio dicit
q[ui] ad satisf
q[ui] ne ad fan
in bono cōf[ite]
r[ati]o condige p[er]
conuoz p[er]nitē
it. **D**ane mag
ose fractus p[er]nitē
colla: q[ui] veri p[er]nitē
uoz factoz d[omi]n[us] oq
im equalitate: q[ui]
tae p[er]nitē. **D**ecoz
na etiā dicit q[ui] ille lo
tam p[er]nitētiā vel falli
hana offēso: vel no
e p[er]nitētiā ad p[er]nitētiā
d[omi]n[us]. **E**sp[irit]u
tamoz conu[er]tunt
p[er]nitētiā. **P**roha cōf[ite]
m̄ em̄ quā dā p[er]nitē
q[ui] dicit baptizatur
etiā i[bi] dicit in ba
p[er]nitētiā. **E**t
peccata mortu
logi. **A**lia vero q[ui]
mitate hominū p[er]
tamē multiplicata
a p[er]nitētiā t[em]p[or]e
simo est dec. **A**u[re]
ratur. **V**ic laudis in
q[ui] ad d[omi]n[us] d[omi]n[us]
de oro r[ati]o r[ati]o d[omi]n[us]

Eui sententie potius cōsentien-
dum sit. b

Quid ergo sup his

sentendū quid tenendū. Sanē dici potest
q sine p̄fessione oris: et solutione pene ex/
terioris peccata delent p̄ tritionem ⁊ hu/
militatē cordis. Ex quo em̄ p̄ponit mente
cōpuncta se cōfessurū deus dimittit: quia
sibi est confessio cordis ⁊ si nō oris: p̄ quas
anima interius mundat̄ a macula ⁊ conta/
gio peccati cōmissi: ⁊ debitū eterne mortis
relaxat. Illa ergo que superius dicta sunt
de p̄fessioe ⁊ p̄nia: vel ad p̄fessionē cordis
⁊ ad interiorē penam referēda sunt. Sicut
illud Aug. Q nullus dicit̄ veniā p̄ se nisi
p̄ quātulamcūq; peccati soluerit penaz
vel de exteriori pena accipiēda sunt ⁊ ad
cōtemnentes vel negligētes referēda sicut
illud Nemo dicat occulte ⁊c. Nōnulli em̄
in vita p̄ctā cōfiteri negligūt vel erubescūt
⁊ ideo nō merent̄ iustificari. Sicut em̄ p̄ce
pta ē nob̄ interior p̄nia: ita ⁊ oris p̄fessio ⁊
exterior satisfactio si assit facultas. An nec
vere penitēs est. q̄ cōfessionis votū nō ha/
bet: ⁊ sicut peccati remissio mun⁹ dei ē: ita
p̄nia ⁊ cōfessio p̄ quā p̄ctm̄ delet nō potest
esse nisi a deo: vt Aug⁹. ait. Itaq; inquit do/
nū spūs sancti habet qui p̄fitef ⁊ penitet: qz
non pōt esse p̄fessio peccati ⁊ cōpunctio in
hoie ex seipso. Cum em̄ irascif sibi quisq;
⁊ displicet: sine dono spiritus sancti nō est.
Oportet q̄ penitentē p̄fiteri si t̄ps habeat:
⁊ t̄m anteq; sit p̄fessio in ore: si votum sit in
corde prestaf ei remissio.

Augusti. sup
psal. i.

Si sufficit soli deo cōfiteri. c

Jam secundū que

stionis articulū inspiciamus: scz vtrū suffi/
ciat p̄ctā p̄fiteri soli deo: an oporteat p̄fite/
ri sacerdoti. Quibusdā visum est sufficere
si soli deo fiat cōfessio sine iudicio sacerdo/
tali ⁊ p̄fessioe ecclesie: qz David dixit: Vi/
xi cōfitebor dño ⁊ tu re. ⁊c. nō ait sacerdo/
ti: ⁊ t̄m remissum sibi p̄ctm̄ dicit. Itē Am/
bro. Ideo fleuit Petrus qz culpa obrepfit
ei: nō inuenio qd̄ dixerit: iuenio q̄ fleuerit
Lachrymas eius lego: satisfactionē nō le/
go. Sed quod defendi nō potest ab lui po/
test: lauant lachryme delictum quod voce
pudor est p̄fiteri ⁊ venie fletus p̄sulit ⁊ ve/
recundie. Hoc idē etiā maxm⁹ dicit epus
Itē Job. Chis. Nō tibi dico vt te p̄das

Autoritatib⁹
pbat q̄ suffi/
ciat.

Ambro. sup
lucam.

Job. chis su
per ep̄lam ad
hebreos.

in publicū neq; apud alios accuses: s̄ obe
dire te volo p̄phe dicēti: Reuela viā tuaz
ante dñm. Ergo tua p̄fiteri p̄ctā apud ve/
rū iudicē: cū oratione delicta tua p̄nuncia
nō lingua: s̄ p̄scientie tue memoria: ⁊ tunc
demū spera te misericordiam posse p̄seq. Si ha/
bueris p̄ctā tua in mēte p̄tinue nūq; malū
aduersus primū in corde tuo teneb. Idez
p̄ctā tua dicito: vt deleas illa. Sz si p̄fun/
deris alicui dicere: dicito ea q̄tūdie in ania
tua: nō dico vt p̄fitearis ea p̄seruo tuo: vt
tibi exproberet: dicito deo q̄ curet ea. Nec
em̄ si nō dixeris ignorat ea: cū faciebas ea
p̄sto erat: cū admitteres ea coguerat. Nū/
qd̄ ea vult te cognoscere: Peccare nō eru/
buisi: ⁊ p̄fiteri erubescis. Dicito i hac vi/
ta: vt in alia requiē habeas: dicito ingemī/
scēs ⁊ lachrymās. In codice sc̄pta sūt p̄ctā
tua. Spongia p̄ctōz tuoz ⁊ lachryme tue
sint. Itē p̄sper. Illi quoz p̄ctā humanaz
noticiā latent nō ab ip̄is p̄fessa: nec ab ali/
is publicata: si ea p̄fiteri vel emēdare nolu/
erint: deū quē h̄nt testē: ip̄m ⁊ bituri sunt
vltorē. Ex si ip̄i sui iudices fiāt ⁊ veluti sue
iniq̄tatis vltores: h̄ in se volūtariā penā se
uerissime ai aduersionis exerceant t̄palib⁹
penis mutabunt eterna supplicia: ⁊ lachry/
mis ex vera cordis p̄tritione fluētibus re/
stringūt eterne ignis incēdia. ⁊ ifra. Facili/
us sibi deū placabūt illi q̄ aut p̄p̄rijs p̄fes/
sionib⁹ crimē pdunt: aut nescientib⁹ alijs
ip̄i in se volūtarie ex cōicatiōis ferūt sentē/
tiā: ⁊ ab altari cui ministrabā: nō aīo s̄ of/
ficio sepati: vitā suā quasi mortuā plangūt
Certi q̄ reconcitati sibi efficacis p̄nie fru/
ctib⁹: a deo nō solū amissa recipiāt: sed etiā
sup̄ne ciuitatis gaudia recipiant. His au/
toritatib⁹ innitunt̄: q̄ sufficere contendunt
deō p̄fiteri p̄ctā sine sacerdote. Dicunt em̄
qz si quis timēs detegit culpā suā apud ho/
mines ne inde opprobriū habeatur vel alij
suo exemplo ad peccandum accingantur:
⁊ ideo taceat homini ⁊ reuelat deo: p̄sequi/
tur veniam.

Qd̄ nō sufficit soli deo confiteri si
tñ homini possit. d

Sed qd̄ sacerdoti

bus cōfiteri oporteat: non solum illa auto/
ritate Jacobi. Cōfitemini alterutrū pecca/
ta vestra ⁊c. sed etiā alioz plurib⁹ testimo/
nijs comprobaf. Ait em̄ Aug. Indicet se/
ipsum homo voluntarie duz potest: ⁊ mo/
res conuertat in melius. Nec cum iam non

Aug⁹. in om̄e
lia de p̄nia.

poterit: p̄ter voluntatem a dño iudicet: et
 cū in se ptulerit seuerissime medicine: s̄ ta-
 men v̄lissime sententiā: veniat ad antistiti-
 tes p̄ quos illi clauēs ministrant ecclesie.
 Tanq̄ bonus iā incipiēs esse filius: mater
 norum membrorū ordine custodito: a p̄po
 sitis sacramentorū accipiat satisfactōis sue
 modū in offerendo sacrificio p̄triti cordis
 deuotus et suplex. Id tū agat q̄ nō solum
 sibi p̄sit ad salutē: sed etiā ad exemplū ce-
 teris: vt si peccatū eius nō modo in graui
 eius malo: sed etiā in tanto scandalo alioz
 est: atq̄ hoc expedire v̄lilitati ecclesie vi-
 detur antistiti: in noticiā multoz vel toti
 plebis agere p̄niam non recuset. Ne letali
 plage p̄ pudorē addat tumore: cū tanta est
 plaga pcti et ipetus morbi: vt medicamen-
 ta corpis et sanguinis dñi differenda est au-
 toritate antistitis: debet se remouere ab al-
 tari ad agendā p̄niam: et eadem reconcili-
 ari. Itē Leo papa. Multiplex misericor-
 dia dei: ita lapsibus subuenit humanis vt
 nō modo p̄ baptismum sed etiā p̄ peniten-
 tiam spes vite reparatur: sic diuine volun-
 tatis presidys ordinatis vt indulgentiam
 dei nisi supplicationib⁹ sacerdotū nequeat
 obtinere. Christus em̄ hāc p̄positis eccle-
 sie tradidit potestātē: vt cōfitentib⁹ penitē-
 tie satisfactōne darent: et eos dē salubri satis-
 factiōe purgatos: ad cōmunionē sacramē-
 torū p̄ ianuā reconciliationis admitterēt.
 Itē Augul. Quē penitet oīno peniteat: et
 dolorē lachrymis oīdat: resp̄ntet vitā su-
 am deo p̄ sacerdotē. p̄ueniat iudicium dei
 p̄ cōfessionē. p̄cepit em̄ dñs mūdandis
 vt ostenderēt ora sacerdotib⁹: docens cor-
 porali p̄sentia p̄stenda pctā: nō p̄ scripta
 manifestāda. Dixit em̄ ora mōstrate et oēs
 nō vnus p̄ omnib⁹: nō aliū statuatis nunci-
 cū q̄ p̄ vobis offerat mun⁹ a Moyses sta-
 tutū: sed qui p̄ vos peccastis: p̄ vos erube-
 scatis. Erubescētia em̄ ipsa partes habet
 remissionis: Ex misericōdia em̄ hoc p̄cepit do-
 minus: vt nemo peniteret in occulto In h̄
 em̄ q̄ p̄ seipsum dicit sacerdoti et erubescē-
 tiā vincit: timore offensi sit venia criminis
 Fit enim veniale p̄ confessionez: quod cri-
 minale erat in operatione: et si non statim
 purgatur: fit tamen veniale qd̄ cōmiserat
 mortale. Multū em̄ satisfactiōis obtulit
 qui erubescētie dominās nihil eozū que
 cōmiserat nuncio dei negauit. Deus em̄ qui
 misericors et iust⁹ est sicut seruat misericor-
 diam in iusticia: ita et iusticiam in misericōdia.
 Opus em̄ misericōdie est peccanti peccata di-

mittere: sed oportet vt iustus misereat ius-
 te. Cōsiderat em̄ si dign⁹ est nō dico iusti-
 cia s̄ misericōdia. Iusticia em̄ sola dānat: sed
 dign⁹ est misericōdia qui spiritali labore que-
 rit gratiā. Laborat em̄ mens patiedo eru-
 bescentiā. Et qm̄ verecūdia magna est pel-
 na: q̄ erubescit p̄ x̄po: fit dignus misericōdia.
 Cū patet qz q̄to pluribus cōfitebit in
 tpe venie turpitudine criminis tanto faci-
 lius cōsequit gratiā remissionis. Ipsi em̄
 sacerdotes plus possunt p̄ficere: plus cōfi-
 tentib⁹ parcere. Itē Leo papa. Quāuis
 plenitudo fidei videat esse laudabilis que
 p̄pter dei timorē apud homines erubescere
 nō veref: tamē qz nō omniū sunt huius-
 cemodi peccata vt ea qui penitētiā poscūt
 nō timeant publicari. Remoueat impro-
 babilis consuetudo: ne multi a p̄nie reme-
 dijs arceant: dū aut erubescit aut timent
 inimicis sua facta referare: quib⁹ possunt
 legū p̄cellit p̄stitutione. Sufficit em̄ p̄fessio
 que primū deo offerf: et tunc etiā sacerdoti
 qui p̄ delictis penitentius p̄cator accedit.
 Tunc em̄ plures ad penitentiā poterūt p̄-
 uocari: si populi auribus nō publice p̄ci-
 entia cōfitentis. Ex his alijsq̄ plurib⁹ in-
 dubitanter ostendit: oportere deo primuz
 et deinde sacerdoti offerri cōfessionem: nec
 aliter posse p̄ueniri ad ingressum paradisi
 si assit facultas.

Quāto pluri-
 bus q̄ p̄fice
 tanto facili⁹ et
 ignoscitur.

Leo pa. theo-
 doro sorolinē
 sicpo.

Aug. de pe-
 nentia.

De tertio articulo, scz an sufficiat
 confiteri laico.

Nunc prius quā p̄-
 missis autoritatis que his contradicere
 videntur respondeam⁹: tertiā questionem
 intueamur. Quod enim scda questio conti-
 nebat. s. an sine cōfessione et iudicio sacer-
 dotis soli deo p̄fiteri sufficeret: expedituz
 est et certificatū: p̄missis testimonijs q̄ nō
 sufficit confiteri deo sine sacerdote: nec est
 vere humilis et penitens si nō desiderat et
 requirit sacerdotis iudiciū. Sed nunquid
 eque valet alicui confiteri socio vel primo
 suo saltē cū deest sacerdos? Sane ad h̄ pōt
 dici q̄ sacerdotis examen requirenduz est
 studiosē: qz sacerdotibus cōcessit deus po-
 testatē ligandi atq̄ soluendi. Et ideo qui-
 bus ipsi dimittūt et deus dimittit: si tñ de-
 fuerit sacerdos primo vel socio est facien-
 da confessio. Sed curet quisq̄ sacerdo-
 tem querere qui sciat ligare et soluere. La-
 tem enim esse oportet qui aliorum crimi-

Solutio.

Qualē debet
 querere sacerdo-
 tem.

Ad criminale
 fit veniale.

confiteri si
 d
 rdoti
 dum illa anno
 alterutru pecc
 plurib⁹ testimo
 Aug. Indictio
 duz poterit: tñ
 Peccam iam nō

Aug. in li. de
penitentia.

na dijudicat. **Uñ Aug.** Qui vult pñteri peccata vt inueniat gratiam: querat sacerdotem qui sciat ligare et soluere: ne cum negligens circa se extiterit: negligatur ab eo qui eum misericorditer monet et petit: ne ambo in foueam cadant: quaz stultus cuitare noluit. Tanta itaq; vis confessiois est: vt si deest sacerdos confiteatur pximo. Sepe em contingit q; penitens non pot̄ verecundari corā sacerdote: quē desiderati nec tempus nec locus offert: et si ille cui confitebitur potestatem nō habeat soluendi: fit tamen dignus venia sacerdotis desiderio q; crimen confitetur socio. **Abundati em sunt leprosi** dum ibant ora vel se ostendere sacerdotibus anteq; ad eos puenirent. Unde patet deū ad cor respicere: dum ex necessitate prohibent ad sacerdotes puenire. Sepe quidem querunt eos sani et leti: sed dum q̄runt anteq; pueniāt moriunt. Sed misericōdia dei vbiq; est: q; et iustis peere nouit et si nō tam cito sicut soluerent a sacerdote. Qui ergo omnino confitetur: sacerdoti meliori q; potest confiteatur: et si p̄ctm occultū est: sufficiat referre in noticiam sacerdotis. **Nā in resurrectione puelle pauci interfuerunt q; viderent.** Nondū em erat sepulta: nōdū extra portam delata: nōdū extra domū in noticiam portata. **Intus resuscitauit quā intus inuenit.** Relictis solis Petro et Jacobo et Johanne et patre et matre puelle: in quibus figuratim continetur sacerdotes ecclesie. **Quos aut extra inuenit: aduertenduz est quomō suscitauit.** Flebat enim turba post filiū vidue: fleuit **Bartha et Maria** supplicantes p̄ fratre: flebat et turba **Marīa** secuta. In quo docemur publice peccantibus nō p̄p̄iū sed ecclesie sufficere meritū. **Laboret ergo penitēs in ecclesia esse et ad ecclesie vnitatem tendere.** Nisi enim vnitatis ecclesie succurrat: nisi quod deest peccatori sua oratione compleat: de manibus inimici non eripietur anima mortui. **Credendum est enim q; omnes orationes et elemosyne ecclesie: et opa iusticie et misericordie succurrant recognoscenti mortē suā ad conuersionem.** Ideoq; nemo digne penitere potest: quem non sustineat vnitatis ecclesie. Ideoq; non petāt sacerdotes p̄ aliquā culpā ab vnitatis ecclesie diuisos. **Ex his factis apitur et absoluit p̄missis questionis articulus.** Querendus est em sacerdos sapiens et discretus: q; cum p̄tate simul habeat iudiciū: q; si forte defuerit: pñteri debet socio. **Beda vero inter p̄fessionē venialium**

et mortalium distinguit sup illū locū. **Confite mini alterutrū p̄ctā vestra.** **Sit em.** **Loeq;** lib^o quotidiana et leuia. grauiora vero sacerdoti pandam^o: et quāto iusserit tpe purgare curem^o: q; sine p̄fessione emēdatiois peccata nequeūt dimitti. Sed et grauiora coequalib^o pandēda sunt cum deest sacerdos et viget piculū. Venialia vero etiā sacerdotū ablata copia licet pñteri coeq̄li: et sufficit vt quibusdā placet: si tñ ex p̄cepto nō p̄termittat sacerdos. **Tuti^o est tñ et p̄fecti** vtiusq; generis p̄ctā sacerdotib^o pandere et cōsiliū medicine ab eis q̄rere: q;bus cōcessa est p̄tās ligandi et soluendi.

Hic aperit qualiter supradicte auctoritates intelligēde sunt.

Cū ergo ex his ali-

isq; pluribus testimonijs p̄spicuum fiat et indubitabiliter constet peccata p̄ximū deo deinde sacerdoti esse p̄fēda: et si ipse defuerit etiam socio. **Illud Iohis chrisostomi superi^o positū nō est ita intelligendum: vt liceat alicui si temp^o habeat sacerdoti non confiteri: sed q; sufficit vbi crimen occultū est soli deo per sacerdotem dicere et semel.** **Nec oportet publicari corā multis quod occultum est.** Quod notauit dicens: nō tibi dico vt te p̄das in publicū. Sicut enim publica nota publico eget remedio: ita occulta: secreta confessione et occulta satisfactio purgat. **Nec necesse est vt qd sacerdoti semel p̄fessi sumus: iterū confiteamur sed lingua cordis nō carnis apud veruz iudicem id iugiter cōfiteri debemus.** Unde idem **Iohes ait.** Nūc autem si recorderis peccatorū tuoz et frequēter ea in cōspectu dei p̄nuncies et p̄ eis des̄ceris: citius illa delebis. **Si vero obliuiscaris: tūc eozū recordaberis nolens: qñ publicabunt et i cōspectu omniū amicorum et inimicorum sanctorumq; angeloz p̄ferent.** Ita etiā illud **Ambrosij:** Lachryme lauant delictum qd voce pudor est pñteri: ad publicā penitentiam referendū est. **Ibi em virtutē lachrymarū et p̄fessionis ostendens: significare voluit q; lachryme occulte et confessio secreta sicut que fit soli sacerdoti: lauant delictum qd pudet aliquē publice confiteri.** **Ex vero dicit se lachrymas Petri legisse: nō satisfactio nē vel p̄fessionē: p̄ hoc nō excludit illa multa em facta sunt que scripta nō sunt vel forte nōdū facta erat institutio p̄fessio**

De p̄fessionē puelle

Lat. rinde

Job. Chris.

Hanc expositionē p̄firmat p̄ vba Job.

Ambrosij.

nis que modo est. Similiter et illud p[er]spe-
ri. Si sui iudices fiant: mutabunt eterna su-
plicitia. 7 illud. Facilius deum placabunt si-
bi: qui aut p[ro]p[ri]is cōfessionib[us] crimen p[ro]-
dūt: aut nescientibus alijs in se sententiā ex
cōmunicationis ferunt: ad publicā confes-
sionem 7 satisfactionē referri oportet. Nō
em̄ solis sacerdotibus ius ligandi atq[ue] sol-
uēdi datur: est: si cuiq[ue] suo arbitrio se pena
vel excommunicationis sententiā ligare 7
absq[ue] sacerdotali iudicio seip[s]m deo vel al-
tari recōciliari lz. Nō ecclesiastice institu-
tioni 7 cōsuetudini penit[ent]e repugnat. P[ro]p[ter]-
us ergo si publice peccasti publice confite-
re te reum 7 emenda. Si vero occulte deli-
quisti: etiā sic nō taceas: nec tñ dico vt pu-
blice. Taciturnitas. n. peccati: ex supbia
nascit[ur] cordis. Ideo em̄ peccatū suū q̄s ce-
lat ne reputet foris qualē se iam diuino cō-
spectui exhibuit: qd̄ ex fonte sup[er]bie nasci-
tur. Species em̄ sup[er]bie est se velle iustum
videri q̄ peccator est: atq[ue] hypocrita 7 in-
civis: qui adinstar p[ri]mox parentum vel ter-
tiorū s[er]uū verborū peccata sua leuigare
p[ro]tendit: vel sicut Layn peccata sua reticē-
do sup[er]primere querit. Ubi ergo supbia re-
gnat 7 hypocrisis: hūilitas locū nō habet
Sine humilitate nō alicui veniaz sperare
nō licet: vbi est ergo taciturnitas cōfessio-
nis: non est sperāda venia criminis. Jam
certissime liquet q̄ sit detestabile peccati si-
lentium: 7 econuerso q̄ sit necessaria con-
fessio. Est em̄ cōfessio testimoniū p[ro]scientie
deum timentis. Qui em̄ timet iudiciū dei
peccatū non erubescit cōfiteri. Perfectus
timor soluit omnē pudorem: p[ro]fessio pecca-
ti pudorem habet: 7 ip[s]a erubescētia ē gra-
uis pena. Ideoq[ue] iubemur cōfiteri pecca-
ta vt erubescētia patiamur p[ro] pena. Naz
hoc ipsum pars est diuini iudicij. Si er-
go querit ad quid p[ro]fessio sit necessaria: cū
in contritione iam deletū sit peccatū. Di-
cimus q[ue] quedā punitio peccati ē sicut sa-
tisfactio operis. P[ro]fessionem etiā in-
telligit sacerdos qualiter debeat iudicare
de crimine. P[ro]fessionem casu q[ue] peccator sit hu-
milior 7 cautior.

Ista ē distinctio. xvij. hui[us] quar-
ti libri. In qua magister postq[ue] determinauit de par-
tibus p[ro]fessionis hic circa determinata mouet tres questi-
ones incidentes quas s[ecundum] ordinē soluit. Primo eniz
q[ue]rit an ad remissionē p[ro]fessionis sit necessaria p[ro]fessio oris
7 satisfactio operis: vel sola contritio sine his sufficiat
Secōdo vtrum sufficiat confiteri solum deo sine sacerdote
Tertio vtrum possit fieri p[ro]fessio laico. Primum vsq[ue] ibi
p[er] s[ecundum] q[ue]stionē. Secūdo abinde vsq[ue] ibi. T[er]tium p[er]ius

q[ue] p[er]missis autoritatibus. Tertium vsq[ue] ad finē dicit. In
speciali s[ecundum] magistri stat in tribus p[ro]positionib[us] q[ue] p[ro]-
p[ri]a est hec. In cordis vera p[ro]fessione p[ro]fessionem a deo di-
mittit si votū cōfiteandi 7 satisfaciendi firmiter concē-
p[er]it. Hanc magister insinuans p[ro]ponit tres q[ue]stiones
quarū prima est. Utrum ad remissionē p[ro]fessionis necessaria
sit cōfessio oris 7 satisfactio operis: vel sola contritio si-
ne his sufficiat. Et tangit circa eam tres opiniones
Quidā em̄ dixerūt cōfessionē sine cōfessione suffice-
re. Ad q[ue] confirmandū adducunt plures autorita-
tes p[er] quas nitunt[ur] ostēdere q[ue] solū p[ro]fessionē p[ro]fite-
ndi 7 interior cordis gemit[us] sufficiat ad deletiōem peccati.
Alij 7 leprosi mundari sunt qm̄ ostēderūt se sacerdoti-
bus 7 Lazarus p[er] suscitāt[ur] intus q[ue] foras p[ro]dit.
Alij nō dicūt necessariā fore cōfessionē: nec sine ip[s]a
p[ro]fessionē dimitti: si t[em]p[or]e illa faciendi assit: q[ue] dictas auto-
ritates soluit 7 alias p[er] sua opinione adducunt: que
dicere vident[ur] q[ue] sola p[ro]fessio iustificat 7 a morte libe-
rat hōiem 7 ip[s]m facit a peccati p[ro]fundo nō abscidi-
7 dicit q[ue] si sine p[ro]fessione 7 p[ro]fessione delectantur
p[ro]fessionē. clauis ecclesie frustra institute viderēt. Indu-
cunt etiā quasdā autoritates p[er] quas videt[ur] p[ro]fessionē q[ue]
fiat remissio sine alicuius p[ro]fessione. Postea de
terminat hanc questionē d[icens] q[ue] sine exteriori p[ro]fessione 7
p[ro]fessione solute delectant p[ro]fessionē 7 humilitatē
cordis 7 cōfiteandi p[ro]fessionē. hoc em̄ est cōfessio cor-
dis 7 nō oris. Dūmō cōtēptus p[ro]fiteandi exterioris et
satisfaciendi nō assit sufficiunt contritio 7 humilitas
cordis: vbi aut facultas adest necessaria est cōfessio
7 satisfactio. Autoritates autē sup[er] radice ad cordis
p[ro]fessionē 7 interiorē p[ro]fessionē referēde sunt. Addit
etiā q[ue] sicut p[ro]fessionis donū dei est: ita p[ro]fessionis 7 con-
fessio p[ro]fessionē delectat a deo est. In hoc ergo cōclu-
dit t[em]p[or]e determinatio q[ue] ante q[ue] fuerit cōfessio in ore
si votū confessionis sit in corde sequit[ur] remissio p[ro]fessionis
rum: optet tñ penitētē cōfiteri si t[em]p[or]e habeat. Secū-
da p[ro]fessio est hec. Quāuis in cōfessione vere pec-
catū sit deletū: tñ absolutio est danda p[er] sacerdotē
discretū. Hanc m[ag]ist[er] insinuans p[ro]ponit scōdam questi-
onem. Utrum sufficiat confiteri soli deo 7 non sacer-
doti: vel an etiā necessariū sit cōfiteri sacerdoti. Ad
q[ue] q[ue]sdā autoritates quidā adducunt in quib[us] vider-
tur dici q[ue] sole lacryme interiorē lauāt delictū. Le-
gitur em̄ q[ue] Petrus fleuit 7 non cōfessus fuit: q[ue] nō
est necessariū q[ue] peccator p[ro]fessionem suā p[ro]dat 7 q[ue] sufficit
q[ue] peccat[ur] peccatū suū in se punit lacrymis. p[ro]p[ri]is
Postea ostendit oppositū videlicet q[ue] p[ro]fessionē deo
factā optet cōfessionē facere sacerdoti si facultas as-
sit. Et hoc pat[et] p[er] multas autoritates que dicunt q[ue]
satisfactionis modus 7 recōciliatio peccator[um] ad mi-
nistros ecclesie p[ro]tinent: que non p[ro]fessionē sine p[ro]fessione fi-
eri: 7 erubescētia que est in cōfessione peccatorum
7 pena ad remissionē opat[ur] peccator[um]. Uñ 7 leprosis
dicit[ur] est vt ora sua ostenderent: p[ro]p[ter] q[ue] q[ue]ro quis
pluribus confiteat in spe venie turpitudinē criminis
tanto facilius consequit[ur] remissionē peccator[um]. Sub-
dit aut[em] q[ue] non est necessariū vt peccator alij q[ue] sacer-
doti confiteat crimē suū: q[ue] ex hoc sequi posset scan-
dālū p[ro]fiteator[um] 7 retardatio a p[ro]fessione. Tertia p[ro]-
fessio ē hec. Et si in periculo mortis copia sacerdo-
tis nullatenus posset haberi: tunc licitū est ad caute-
lam laico cōfiteri. Hanc magister insinuans p[ro]ponit
tertiā questionē que est. Utrum cōfessio possit vl[ter] de-
beat fieri laico. Et determinat q[ue] faciēda est discre-
tō sacerdoti: q[ue] sciat soluere 7 ligare vt simul cuz po-
testate absoluendi habeat iudiciū 7 discretionē: si tñ
sacerdos defuerit faciēda est confessio p[ro]fessionis vel so-
cio. P[ro]fessionem tñ bonū p[ro]fessionem 7 desiderium 7 humiliatio
confitentis valent ei ad remissionē peccator[um]: 7 spe-
cialiter facta ad ministeriū ecclesie: q[ue] oia autoritati-

Eticus sup[er] le-
uiticum.

Johes chris.

Ad q[ue] valent
confessio.

bis confirmat. Subdit etiā q̄ extra ecclesiam non fit remissio. Beda tñ videtur dicere q̄ leuia pctā z quotidiana licet socijs cōfiteri etiā si assit copia sacerdotio: z sufficit si tñ non p̄mittatur sacerdos ex contemptu: grauiora autē sacerdoti cōfiteāda: si tñ sacerdotū copia nō assit: grauiora etiā sunt socijs cōfiteāda. Magister tñ dicit q̄ tñ p̄fectū est simul leuia z grauiora sacerdotibus cōfiteri: quibus cōcessa ē potestas ligandi z soluendi. Postea etiā ex determinatione p̄missorū dat intelligentiā quarundā auctoritatū que supra iuducebant cōtra veritates sc̄be opinionis. Q̄ em̄ Chyso. dicit q̄ pctōz nō d̄se in publicū p̄dere. hoc intelligendū est: nō q̄ nō oportet corā multis hoībus publicare pctm̄: s̄z sufficit sacerdoti dicere. Q̄ autē bea. Ambro. dicit iachymas laua re delictū intelligendū est p̄fessio saltē soli sacerdoti facta sit: z si nō fiat confessio publica criminis: quod autē ait idē se Petri iachymas legisse nō cōfessionē: dicēdum q̄dem est q̄ p̄pter hoc non excludit cōfessio: multa em̄ facta sunt que tñ nō sūt scripta vel forte nondū erat cōfessio instituta. Ad autē prosper dicit q̄ sufficit q̄ aliqui seipos puniunt: intelligendum est q̄ sufficit sine confessione publica. nō excludit cōfessionem priuatam que fieri debet sacerdoti. Addit etiā q̄ sine cōfessione pctm̄ nō remittitur si facultas assit. vltimo etiā querit si in contritione pctm̄ delet ad quid tunc necessaria est confessio. Et respōdet q̄ necessaria est p̄fessio. Primo q̄ est p̄ p̄nie. p̄p̄ erubescētia consentis. Secūdo q̄ p̄ confessionem sacerdos intelligit qualiter de pctō debeat iudicare. Tertio q̄ p̄ confessionē peccator reddat humilior: z cautior. Et tñ in specialit.

De remissione sacerdotis. a

DI. XVIII

Ic q̄ri solet si peccatum omnino dimissum est a deo p̄ cordis cōtritionē ex quo penitens votū habu/it p̄stendi: q̄d postea dimittat ei a sacerdote? Video em̄ quo vinculo eū ligat. s̄. tp̄alis pene: sed non a quo eū absoluat. Et idē que ro/ ante penitudinē quippe cordis aīa rei maculā h̄z z fetore pcti: atq̄ eterne vltionis vinculo ligata existit. Si p̄o añ cōfessionē p̄ cordis contritionē deus p̄ seipsum sine ministerio sacerdotis debitū oīno relaxat: z aīam interi⁹ purgat a cōtagione et fetore peccati: quid ergo mūdāt: q̄d dimittit sacerdos? vbi sunt clauēs ille quas dñs tradidit petro z successorib⁹ eius dicens. Tibi dabo clauēs regni celoꝝ: z quecūq̄ ligaueris sup̄ terrā erūt ligata z in celo: et quecūq̄ solueris sup̄ terrā erūt soluta zc. Et autē p̄missa questio pleni⁹ explicari valeat: quasi alii⁹ ducto rhete de his clauib⁹ z vsu earū disseramus.

De clauibus. b

Clauēs iste sūt nō corpales sed spirituales. s̄. discernēdi scien

tia z potētia iudicandi. i. ligandi z soluendi: qua dignos recipit: indignos debet excludere a regno ecclesiasticus iudex. Qui sicut habet ius ligandi: ita et soluendi: vñ Amb. Bñs par ius et soluendi esse voluit z ligandi: q̄ vtrūq̄ pari cōditione p̄misit. Ergo qui soluendi ius nō habet: nec ligandi habet. z infra. Tertū est q̄ ecclie vtrūq̄ licet: heresis vtrūq̄ non habet. Ius enim hoc solis p̄missum est sacerdotibus Recte ergo ecclesia hoc sibi vendicat: que veros sacerdotes habet: heresis vēdicare nō potest que veros sacerdotes nō habet.

De vsu clauium. c

Vsus vero haruz clauium multiplex est: discernere scilicet ligandos z soluēdos ac deinde ligare vel soluere. Qui em̄ indignos ligat vel soluit p̄pria potestate se pauat. id est. dignum p̄riuatione se facit.

Si sacerdos potest dimittere vel retinere peccata. d

Bed querit vtruz

a pctō soluere valeat sacerdos. i. a culpa: vt culpe maculā abstergat vel debitū eterne mortis soluere valeat? Quidāz arbitratī sunt. cuꝝ pctō: dupliciter ligatus teneat vt p̄dictum est. s̄. mentis contagione ac ceitate: z debito future pene: alteruz curari p̄ deū: alterū solui p̄ sacerdotes. Patet em̄ p̄ pctm̄ quas dāz tenebras interiores z maculas a quibus nisi liberet p̄ficiet in tenebras exteriores. Cum autē liberat ab his suscitaf a morte peccati. Vñ ap̄ls. Surge qui dormis z illuminabit te xp̄us. Solus em̄ christus nō sacerdos aīaz resuscitat: ac pulsas tenebris interioribus z maculis eā illuminat z mundat q̄ anime faciem lauat Debitū vero eterne pene soluere p̄cessit sacerdotib⁹. Quod in resurrectione Lazari signatū asserūt: quē xp̄s prius p̄ se interi⁹ viuificauit: deinde foras exire iussit eumq̄ adhuc ligatū soluere ap̄tis p̄cepit: quia vt aiunt ip̄e interi⁹ animā a caligine maculāz pcti emundat: sacerdotibus x̄c dedit vinculū eterne mortis soluere. Alij p̄o dicunt solū deū nō sacerdotē debitum eterne mortis dimittere sicut z aīaz interi⁹ p̄ se viuificat: nec tñ diffidēter sacerdotibus traditā p̄tatem pctā dimitteādi z retinēdi quibus dictū est: quozū remisistis pecca-

Opinio querundam.

Alia sententia verior.

ta tē. Sicut em̄ xps retinuit sibi p̄tātē ba/
 ptisat: ita t̄ p̄nic. Et ideo sicut interi⁹ gr̄a
 sua aiām illuminat: ita t̄ simul debitū eter
 ne mortis relaxat. Ipse em̄ p̄ seipm̄ pecca
 ta penitentiu⁹ tegit: t̄ tūc tegit q̄n̄ ad penaz
 nō refuat. Tūc ḡ tegit q̄n̄ debitū pene sol
 uit. Q̄ aut̄ ip̄e tegat apte dicit Aug. expo
 nens illū locū psalmi. Quoz̄ tecta sūt pec
 cata. i. coopta t̄ abolita. Si em̄ texit deus
 p̄ctā: noluit aduertere. si noluit aduertere
 noluit animaduertere. i. punire: s̄ ignosce
 re. Ita ergo dicit a deo tecta vt̄ deus non
 videat. i. eternalit̄ puniat. Videre em̄ dei
 peccata ē ad penā imputare. Auertere aut̄
 faciem peccatis: hoc est ea ad penam non
 referuare. Itē Hierony. Quibus deus di
 mittit peccata tegit ne in iudicio reuelētur
 Itē Cassiodorus. Qui grauiā habent pec
 cata: alijs deus imputat: alijs p̄ misericor
 diam non imputat. Ex his aperte ostendit̄
 tur q̄ deus ip̄e penitentem soluit a debito
 pene: t̄ tunc soluit q̄n̄ intus illūinat inspi
 rando veram cordis cōtritionē. // Cui sen
 tentie ratio suffragat̄ t̄ auctoritates attestā
 tur. Nemo em̄ vere compungit̄ de pecca
 to: habens cor cōtritū t̄ humiliatū: nisi in
 charitate. Qui autē charitatem habet: vi
 ta dignus est: nemo autē simul vita t̄ mor
 te dignus est. Non est ergo tunc ligat⁹ de
 bito eterne mortis. Filius em̄ ire esse deliit̄
 ex quo diligere et penitere cepit. Ex tūc er
 go solutus est ab ira que non manet super
 illum qui credit in christum sed super illū
 qui non credit. Nō ergo postmodum per
 sacerdotem cui confitetur ab ira eterna li
 beratur: a qua iam liberatus est per domi
 num ex quo dixit: confitebor. Solus ergo
 deus hominez̄ interiori mundat a peccati
 macula: et a debito eterne pene soluit qui
 per p̄phetam ait. Ego solus deleo iniqui
 tates t̄ peccata populi. Item Amb. Ver
 bum dei dimittit peccata: sacerdos et iu
 dex. Sacerdos quidem officium suum ex
 hibet: sed nullius potestatis iura exercet.
 Idem. Ille solus peccata dimittit: qui so
 lus p̄ peccatis ne stris mortuus est. Item
 Augul. Nemo tollit peccata nisi solus de
 us: qui est agnus tollens peccata mundi.
 Tollit autē et dimittendo que facta sunt et
 adiuuando ne fiant: t̄ p̄ducendo ad vitaz̄
 vbi omnino fieri nō possunt. Hīs alijsq̄
 pluribus testimonijs docetur domiuū so
 lum p̄ se peccata dimittere: t̄ sicut dimittit
 quibusdam ita t̄ aliozum quozundam pec
 cata retinet.

Qd̄ sacerdotes etiā dimittūt pec
 cata t̄ tenēt p̄ctā suo modo. e

Decideo tamē ne

gamus sacerdotib⁹ cōcessam p̄tātez̄ dimit
 tendi t̄ retinēdi peccata: cū hoc veritas in
 euangelio apte doceat. Hinc Aug. ait. Ec
 cleste charitas que p̄ spiritū sanctū diffun
 dit in cordib⁹ eoz̄ qui p̄ticipes sui sunt pec
 cata dimittit: eoz̄ q̄ nō sunt tenet. Idē Sa
 cerdotes p̄nt̄ p̄tētib⁹ p̄cere: q̄bus em̄ re
 mittunt remittit deus. Lazarū enī de mo
 numento suscitātū obtulit̄ discipulis soluē
 dum: p̄ hoc ostēdens p̄tātem soluendi con
 cessam sacerdotib⁹. Dixit em̄. Q̄d̄cunq̄
 solue. super ter. erit sol. t̄ in celo tē. hoc est
 Ego deus: t̄ omnes celestis curie ordines
 t̄ omnes sancti in gloria mea laudāt vobis
 scum t̄ confirmant quos ligatis t̄ soluitis
 Non dixit quos putatis ligare t̄ soluere.
 sed in quos exercetis opus iusticie et mise
 ricordie. Aliter autē vel alia opa vestra in
 peccatores non cognosco. Idem. Cum ve
 raciter ad deum cōuerso peccata dimittūt̄
 ab eis dimittunt̄ quibus ipse veraci p̄uer
 sione cōiungit̄. Spiritus sanctus ea dimittit
 qui datus est omnibus sanctis sibi cha
 ritate coherentibus: siue se nouerint corpo
 raliter siue nō. Similiter cum alicui⁹ tenē
 tur peccata: ab eis tenent̄ a q̄b⁹ ille cordis
 p̄auitate disiungitur siue notis corporaliter
 siue ignotis. Omnes mali sp̄ualiter a bonis
 seiuicti sūt. Ecce hic dicit p̄ctā dimittit vel
 teneri a sc̄tis viris: t̄ t̄n̄ sp̄m̄ sc̄m̄ ea dimittit
 t̄ dicit: t̄ q̄d̄ maiori p̄sideratiōe dignū est
 idē etiā dicit: q̄ deus p̄ se vel p̄ sc̄tōs suos
 t̄n̄ dimittit p̄ctā. Ait em̄ sic. Sac̄m̄ gratie
 dat deus etiam per malos: ip̄am vero gra
 tiam non nisi per seipsum: vel per sanctos
 suos. Et ideo remissionem peccatoz̄ vel p̄
 seipsum facit vel p̄ ipsius colūbe membra
 quibus ait. Si cui dimiseritis: dimittent̄.
 // Ecce q̄ varia a doctoribus tradunt̄ su
 per his: t̄ in hac tāta varietate q̄d̄ tenēdū
 hoc sane dicere ac sentire possumus: q̄ so
 lus de⁹ dimittit peccata t̄ retinet: t̄ tamen
 ecclesie cōtulit potestatem ligandi t̄ soluē
 di: s̄ aliter ip̄e soluit vel ligat: aliter ecclia.
 Ip̄e em̄ p̄ se t̄n̄ dimittit peccata: quia t̄
 animā mundat ab interiori macula: t̄ a de
 bito eterne mortis soluit.

Quomodo sacerdotes ligāt vel
 soluant a peccatis. f

Aug. sup
 Johannē.

In li. de peni
 tentia.

Aug. sup
 Johannē.

Aug. sup
 Johannē.

Aug.

Aug.

Aug.

Aug.

Aug.

Aug.

Hiero.

Cassiod.

Hinc vtilē ad
 pbanduz qd̄
 licit.

Amb. auctori
 tanibus p̄bat
 idem.

Aug. contra
 Julianum.

Non autem hoc sa

cerdotibus ꝓcessit: quibus tñ tribuit pote-
statē soluendi ꝛ ligandi. i. ostēdendi homi-
nes ligatos vel solutos. **Uñ** dñs leprosum
sanitati ꝓꝓ se restituit: deinde ad sacer-
dotes misit quoz iudicio ostenderet mun-
datus. Ita etiā **Lazarus** iam viuificatū ob-
tulit discipulis soluendum: qꝛ ꝛ si aliquis
apud deū sit solutus: nō tñ in facie ecclesie
solutus habetur: nisi ꝓ iudicium sacerdotū.
In soluendis ergo culpis vel retinendis:
ita opatur sacerdos euāgelicus ꝛ iudicat
sicut olim legalis in illis q̄ cōtaminati erāt
lepra que peccatū signat. **Uñ** hiero. super
Mattheū vbi dñs ait ꝓ petro. **Tibi** dabo
claves regni celoꝝ: ꝛ quod cūꝓ ligaueris
sup terrā erit ligatū ꝛ in celis: ꝛ quod cūꝓ
solueris super terrā erit solutum ꝛ in celis.
Hunc inquit locū quidam nō intelligētes
aliq̄d sumunt de sup cilio phariseozum: vt
dānare innoxios: vel soluere se putent no-
xios: cū apud deū nō snia sacerdotū: sꝛ re-
ozum vita querat. **In** leuitico se ostēdere
sacerdotibus iubent leprosi: quos illi non
faciunt leproso vel mūdos: sed discernūt
q̄ mundi vel immundi sunt. Ita ꝛ hic apte
ōndit qꝛ nō sp sequit deus ecclesie iudiciū
que ꝓ surreptionē ꝛ ignorantiam interdū
iudicat. **Deus** autē semp iudicat fm verita-
tem. **Et** in remittendis vel in retinēdis cul-
pis id iuris et officij habent euāgelici sa-
cerdotes: qđ olim habebant sub lege lega-
les in curandis leprosis. **Hic** ergo peccata
dimitunt vel retinent: dum dimissa a deo
vel retenta iudicant ꝛ ostendunt. **ponunt**
em̄ sacerdotes nomen dñi sup filios israel
sed ipse benedicit vt dicit in numeris. **Hūc**
modum ligandi ꝛ soluendi **hieronymus** su-
pra notauit.

Alius modus ligandi ꝛ soluendi. **G**

Ligant quoqꝛ sa

cerdotes dum satisfactionē ꝓnie cōfirētibꝫ
imponūt. **Soluūt** cū de ea aliq̄d dimitrūt
vel ꝓ eā purgatos ad sacramentoz cōmu-
nionē admittūt. **Quē** moduz supius **Leo**
papa notauit. **Scđm** hunc modū dicūtur
etiā sacerdotes dimittere peccata vel reti-
nere. **Uñ** superius **Aug.** dixit. **Quibꝫ** re-
mittūt ꝛ remittit deus ꝛc. **Opus** eni iusti-
cie exercēt in peccatores cum eos iusta pe-
na ligāt: opus misericordie: dum de ea ali-

quid relaxant vel sacramentozū cōmunio-
ni conciliāt: alia opera in peccatores exer-
cere nequeunt. **Et** notandū est quia quos
satisfactione penitentie ligant: eo ipso a pec-
catis solutos ostēdunt: qꝛ non imponitur
alicui satisfactio penitētiā: nisi quem sa-
cerdos vere penitentē arbitratur. **Alij** nō
imponit: ꝛ eo ipso peccatū retineri a deo iu-
dicat. **Ex** autē hoc ad clauē ꝓtineat. **Aug.**
ostēdit dicens: **Frustrat** clauē ecclesie q̄
sine arbitrio sacerdotis ꝓniam agit: si sine
ozis confessione criminis indulgētia impe-
tratur. **Est** ꝛ alius modus ligandi ꝛ sol-
uendi qui ꝓ excoicationē gerit dū aliquis
fm canonicā disciplinā tertio vocatus ad
emendationē manifesti delicti ꝛ satisfacere
vilipendens: sentētia ecclesie a loco oratio-
nis ꝛ sacramentoz cōione ꝛ fidelīū cōfor-
tio ꝓcedit vt erubescat ꝛ pudore sceleris
cōuersus peniteat: vt sic spiritus eiꝫ saluꝫ
sit. **Ex** si penitentiā ꝓfiteres respuerit: nega-
te cōmunioni admittit: ꝛ ecclesie recōcilia-
tur. **Hec** est autē ecclesie anathematizatio:
hanc penā illis qui digne ꝓcellunt infligit
qꝛ gratia dei ꝛ ꝓtectio illis amplē subtra-
hit: ac sibī ꝓprie relinquit: vt sit eis liberū
ruere in interitū peccati. **In** quos etiā ma-
ior diabolo seuendi dat ꝓtās. **Orationes**
qꝛ ecclesie ꝛ benedictionū ac meritoz sus-
fragia eis nequaꝫ suffragari putant.

Quomodo fm hos modos in-
telligendum sit illud. **Quod** cūꝓ
solue. ꝛc.

Scđꝫ hos ligandi

ꝛ soluēdi modos quō verum est qđ dicit:
Quod cūꝓ solueris sup terram erit solutū ꝛ
in celis: ꝛ quod cūꝓ ligaueris sup terram
erit ligatū ꝛ in celis ꝛc. **Aliqñ** em̄ ostēdūt
solutos vel ligatos qui nō sunt apud deū
ꝛ pena satisfactiois vel excoicationis
interdū indignos ligant vel soluūt: ꝛ indi-
gnos sacramētis admittunt: ꝛ dignos ad-
mitti arcent. **Sz** intelligēdū est hoc in illis
quoz merita solui vel ligari postulāt. **Tūc**
em̄ snia sacerdotis iudicio dei ꝛ totius ce-
lestis curie approbat ꝛ confirmatur: cū ita
ex discretionē ꝓdit vt re eoz merita nō cō-
tradican. **Quos** cūꝓ ergo soluunt vel li-
gant adhibentes clauē discretionis reoz
meritis: soluunt vel ligant in celis. i.
apud deum: quia diuino iudicio sacerdo-
tis sentētia sic ꝓgressa approbat ꝛ ꝓfirmat

hiero.

alio modo

Leo ad

Aug. in li. de
penitētia.

Quos ergo pro merita sententia ecclesie percellit: ledit. et illi foris sunt apud deum. Qui autem non meruit: sententia ecclesie non leditur nisi contemnat. **Uñ Origenes.** Exijt q̄s a veritate a fide: a charitate: p̄ hoc exiit d̄ castris ecclesie: etiam si ep̄i vocenō abijciat̄ sicut ecōtra aliquis nō recto iudicio foras mittit̄. S̄z si nō egit vt mereret̄ exire: nihil ledit̄. Interduz em̄ qui foras mittit̄ intus est: et qui foras est: intus videtur retineri.

Ecce qualis et q̄tus est vsus apostolicarum clauium. Jam ostensum est ex parte qualiter sacerdotes dimittūt peccata vs̄ teneat̄: et tñ retinuit sibi deus quādā singularem potestatem dimittendi vel retinendi. q̄ ipse solus p̄ se debuit̄z eterne mortis soluit et animā interius purgat.

Que sint interiores tenebre et interior macula.

Hic querit̄ que sit illa macula et q̄ sint ille tenebre interiores: a quib⁹ deus interius animā purgat: cum veraz p̄niam immittit̄. De tenebris et interiori caligine satis facile est et intelligere et responderē. Cum em̄ quis mortaliter delinquit et gr̄a virtutis p̄uatur si qua p̄cessit: et naturalit̄ bonorum elisionē patit̄: vñ et intellectus obtundit̄ et totus hō interior obtenebrat̄: et ita quasi caligine quādā mens obuoluit̄: que caligo peccati pena ē. Hāc x̄o deus pellit cū p̄niam immittit p̄ quam p̄dita bona restituit: et vitiata reparat. **Uñ p̄pheta. Nebulam sicut cinerem spargit. Sed que est macula peccati a qua animaz lauat. Ecce em̄ quis voluit facere homicidium et patrauit: quo patrato desinit tam velle q̄ facere: nōdum tñ vere et humiliter penitet: nec confiteri p̄ponit. Que ḡ remāsit in anima illius macula: **Abala voluntas** quidem fuit macula illius anime: illa transit. **Abacula** etiā est si penitere cōtemnit sed hoc est peccatum aliud a p̄cedētī. Que ḡ macula remāsit a qua ip̄e in penitētia purgatur: **Polluta** quidem est anima quousq̄ peniteat: sicut erat dum in ea praua erat voluntas. Sicut em̄ qui tangit morticinū vel aliud immūdum: ita pollut⁹ est post tactum quousq̄ lauat̄: sicut fuit dū tangeret̄ ita post actuz peccati ita polluta remanet anima sicut fuit in ip̄o actu peccati: quia ita est lōge a deo per dissimilitudinem qui est vita et mundicia mentis: sicut fuit dum peccatum ageret. **Ip̄a** ergo dissi-**

millitudo que inest anime ex peccato: et est a deo elongatio: anime macula intelligit̄ a qua purgatur in penitētia. **Hoc autem solus deus facit: qui solus suscitatur animaz et illuminat: quod sacerdotes nequeunt qui tamen medici sunt animarum. Unde propheta.** Nunquid medici suscitabunt et cōfitebuntur tibi: quod exponens **Aug.** ait. **Boni doctores recte medici dicūt: qui uiuentes curare ministerio possunt: sed non mortuos suscitare. Sola em̄ dei gratiā reuiuiscunt.**

Ista ē distinctio. xviii. hui⁹ quarti libri. In qua magister post q̄ determinauit de penitētia q̄tū ad eius pres. Dic autē cōsequēter determinat de potestate ministroz hoc sacramētū dispensantū. Et circa hoc tria facit. Primo em̄ numerum clauium: et in quo eoz vsus cōstat p̄ponit. Secūdo quōd solus deus peccata dimittat subdit. Tertio etiā modum quo sacerdotes ligant et soluunt adiungit. **Primo** q̄dem facit a principio distm. vsq̄ ibi. Sed queritur vtrū a pctis. Secūdo vsq̄ ibi. Nō autē hoc sacerdotibus. Tertio x̄o ab inde vsq̄ ad finē dist. In specialia snia magistri stat in tribus p̄positionib⁹ quarū prima est hec: **Claves** he sacerdotibus concessę sunt scia discernendi: et spiritalis potētia iudicādi. Hęc em̄ p̄positionē magister insinuans querit. Cū in sola contritione cum p̄posito consistendi dimittat peccatū q̄tum ad maculam et reatum pene an p̄fessionē sacerdoti factaz: quid ergo dimittit sacerdos in sua absolutione: et quid etiam virtus clauium egetur. **Postea** autē magister determinat quid sit virtus clauium et dicit: q̄ ille claves nō corporaliter s̄z spiritaliter intelligende sunt et nihil aliud sunt q̄ scientia discernendi: et potentia iudicandi: q̄ iudex ecclesiasticus habet dignos recipere: et indignos excludere a regno dei. i. ab ecclesia vel sacramentoz p̄ceptione: vbi etiā subdit q̄ vis ligādi s̄lter et vis soluēdi sacerdotibus ecclesie cōpēnt et non hereticis. **Postea** etiam dicit q̄ vsus clauium in duob⁹ cōsistit. i. in discernendo ligandos et soluendos: et etiā in ligādo ligādos similiter et in dissoluendo ligatos. **Secūda** p̄positio ē hec. **Solus deus maculā culpe abstergit et a debito mortis eterne absoluit.** Hanc em̄ p̄positionē magister insinuans querit quid opef sacerdos in absolūdo a peccato: vtrū scz culpā vel etiā penā tollere possit. **Tangit** autē magister circa hoc duas opiniones **Ambrosiaz** videt̄: q̄ deus animā suscitatur a morte et sacerdos remittit reatū pene. **Uñ** et dñs **Lazarū** prius suscitauit et viuificauit: et postea ap̄lis soluēdum reliquit. **Alijs** vero videt̄ q̄ solus deus sicut animā viuificat interius tollēdo culpā sic et reatū pene eterne relaxat. **Tamē** sacerdotibus tradita est potestas dimittendi pctā et retinendi. sicut em̄ deus solam potestatem baptisimi sibi retinuit ita et p̄nie. **Et** hanc sententiam approbat magister tanq̄ rationabilē: sit em̄ cū culpa pena dimittit̄: et nemo vere p̄terit nisi hō q̄ est in charitate: qui autē charitatē h̄z dignus est vita eterna: et non pena eterna vel morte: et ideo de⁹ q̄ dicitur culpā etiā dimittit penā. **Quod** autoritatibus sanctorū confirmat. **Postea** dicit q̄ nō obstante q̄ solus deus dimittit pctā: verūtū est q̄ etiā sacerdos h̄z p̄tatem dimittendi et retinendi peccata aliquid opatur p̄ istā p̄tatem: q̄ pctā dimittit et retinet: q̄d plaribus autoritatibus cōfirmat. **Postea** dat vnū modū quo sacerdotes dicunt ligare et soluere dicēs: q̄ de⁹

significat fiduciam bone vite: quā qui ve-
 re pfecteq; nō significatiōe sed veritate sa-
 cerdos habet solus potest auferre peccata
 Item Greg⁹. Illi soli habent in hac carne
 positi potestate ligādi ⁊ soluendi sicut san-
 cti apostoli: qui illorum exempla simul cū
 doctrina tenent. Itē ex dictis Orige. Hec
 potestas soli Petro concessa est ⁊ imitato-
 ribus Petri. Nam quicumq; vestigia pe-
 tri imitant: habent recte ligandi et solu-
 di potestates. His alijsq; testimonijs inni-
 tunt qui asserūt potestatem ligandi ac sol-
 uendi illis solis concessam sacerdotibus q̄
 vita ⁊ doctrina pollent sicut apostoli.

Aliorū sentētia verior.

Alijs aut videtur

quod ⁊ mihi placere fateor: cunctis sacer-
 dotibus hanc clauem dari. s. ligandi ⁊ sol-
 uendi: sed nō eā recte ac digne habent: nisi
 qui vitā ⁊ doctrinam apostolicam seruāt.
 Nec pmissē autoritates malos sacerdotes
 hanc potestatem negant habere: sed illos
 solos digne ac recte hac potestate vti signi-
 ficat: qui pediti sunt vita ⁊ doctrina apo-
 stolica: q̄ soli ipsorum apostolorū imitato-
 res digne recteq; possunt ligare ⁊ soluere.
 Et per dominū tm̄ vel p̄ sanctos i quibus
 habitat spiritus sanctus digne ⁊ recte fit re-
 missio vel retētio peccatorum. Fit tamē et
 p̄ illos qui sancti nō sunt: sed nō digne vel
 recte. Dat enī deus benedictionem digne
 poscenti etiam p̄ indignū ministrū. Q̄ ve-
 ro hanc potestatem habeant omnes sacer-
 dotes. Hiero. testatur sup̄ illum locū euan-
 gelij: vbi dñs dixit Petro. Tibi dabo cla-
 ues regni celorum ⁊c. Habent inquit ean-
 dem iudiciariam potestatem alijs apostoli.
 Habet ⁊ omnis ecclesia in episcopis ⁊ pre-
 sbyteris. Szideo Petrus eam specialiter
 accepit: vt omnes intelligant q̄ quicumq;
 ab vnitate fidei ⁊ societate ecclesie separa-
 uerit: nec a peccatis solui nec celum potest
 ingredi. Item q̄ sacerdos etiam si malus
 sit gratiam tamen transfundit p̄ sue digni-
 tatis officio. Aug. ostendit dicens. Dictū
 est a dño in numer⁹ ad Moysen ⁊ Aaron
 sacerdotes: vos ponite nomen meū super
 filios israel. Ego dominus benedicaz eos
 vbi gratiaz traditio per ministerium ordi-
 nari transfundat hominibus. nec volūtas
 sacerdotum obesse vel prodesse possit: sed
 meritum benedictionem poscētis. Quan-
 ta autem sit dignitas sacerdotalis officij ⁊

ordinis hinc aduertamus. Dictum est de
 nequissimo Caypha inter cetera. Hoc au-
 tem a semetipso non dixit: sed cum esset pō-
 tifer anni illi⁹ prophetauit: per quod ostē-
 ditur spiritū gratiarum non psonam sequi
 digni vel indigni: sed ordinem traditionis
 vt quis aliquis boni meriti sit: non tamē
 possit benedicere nisi fuerit ordinatus: vt
 officij minister exhibeat: dei autē est effe-
 ctum tribuere benedictionis. Hinc euidē-
 ter ostenditur ordo non priuari potestate
 tribuendi gratiaz ob ministri indignitatē.

Esicius sup le-
 uiticum.

Huic tamen Augustini sententie videt̄
 obuiare quod ait Esicius. Sacerdotes in-
 quit nō p̄p̄a virtute benedicūt: sed quia
 figuram christi gerunt: ⁊ p̄pter eum qui in
 ipis est plenitudinem benedictionis tribu-
 unt: nec solum is qui sacerdotium sortitus
 est: sed quicumq; christū in seipso habet ⁊
 eius figuram gerit: per cōuersationē bonā
 sicut Moyses: idoneus est vt benedictio-
 nem prestet. Ecce hic habes q̄ non solū sa-
 cerdos sed omnis in quo christus habitat
 benedictionē prestat. Sed alia est benedi-
 ctio que solis sacerdotibus congruit. alia
 que ab hominibus bonis cōmuniter exhibe-
 tur. Veniq; illi sacerdotes in quib⁹ chri-
 stus habitat benedictionis plenitudinem
 tribuere dicuntur: nō quia soli illi transun-
 dāt gratiam: sed quia illi soli licite ⁊ digne
 id agunt: nec subditos mala vita sacerdo-
 tis ledūt si bona faciunt que ille dicit. An-
 de Grego. Multi dum plus vitam sacer-
 dotū q̄ suaz discutunt: in erroris foueam
 dilabuntur minus cōsiderantes q̄ nō eos
 vita sacerdotū lederet: si hu⁹ militer bonis
 sacerdotum admonitionibus aurem acco-
 modarent.

De hoc quod scriptū est in Malachia.
 Maledicā benedictionibus
 vestris.

Premissē vō sentē

tie qua dicitur etiam p̄ mali sacerdotis mi-
 nisterium transfundi gratiam benedictio-
 nis videtur obuiare quod dominus p̄ ma-
 lachiam p̄phetam malis sacerdotib⁹ com-
 minatur. Maledicam benedictionib⁹ ve-
 stris. Et alibi. De his qui viuificant ani-
 mas que non viuūt: ⁊ mortificant animas
 que non moriūtur. Si enim maledicit do-
 minus benedictionibus eorum: ⁊ si anime
 quas viuificant non viuunt: quomodo p̄

Grego. in tra-
 ctatu euange-
 liozum.

Q̄ oēs sacer-
 dotes habeāt
 potestatem ligādi
 ⁊ soluendi cō-
 firmat.

Quētiā p̄ indi-
 gnos transun-
 dit gra dignis
 Aug⁹. in li. q̄
 stionū nouit et
 vete. testa.

ur et
 a
 ste
 DLXX
 aplice
 est in-
 dent
 rium
 is em
 as da
 es vel
 r: q̄ pie
 scern
 onē ca
 uū istru
 et omnes
 lugendū
 eme qua
 u gradus
 signi qui
 habet di
 redi. So
 recipi
 bo an fa
 a sunt: ly
 est claus
 rre. Hoq;
 ueritas
 ta dū cre-
 is valeat
 nes ha-
 gandi r
 b
 mstet
 as claus ha-
 leriq; carat
 soluendi cū
 am habeant
 3 p̄p̄a illis
 om̄ ac
 am̄ clas
 am̄atoz
 nam auto-
 tum sue op̄i
 istimū sensū
 in peccatoz
 columbe men
 om̄ita vel te
 am vbi dela
 em lamina re
 is. Hec inquit

eos gratia benedictionis transfundit? Sed illud capitulum *Abaledicā* rē. quidā referunt ad hereticos: qui ab ecclesia preclisi sunt: et ad excommunicatos quorum benedictiones sunt maledictiones: his qui eorum sequuntur errores. Illud vero alterum. s. viuificant rē. super omnes illos sacerdotes exponunt: qui absq; clauē scientie et forma bone vite presumunt ligare vel soluere. Sed nullus officio sacerdotis uti debet nisi im- munis sit ab illis que in alijs iudicat: alioquin seipm̄ condemnat.

Qualis debet esse iudex ecclesiasticus.

Qualem autē oportet esse qui aliorū iudex constituit.

Aug. in li. de penitentia.

Aug^o describit ita dicens. Sacerdos cui omnis offertur peccator: ante quem statuitur omnis languor: in nullo eorum sit iudicandus que in alio iudicare est p̄mptus. Iudicās em̄ alium qui est iudicandus: cōdemnat se ipm̄. Cognoscat ergo se et purget i se quod alios videt sibi offerre: caueat ut a se proiecerit quicquid in alio damnosum reperit. Animaduertat: q; qui sine peccato est: prius in illam lapidē mittat. Ideo em̄ liberavit peccatricem: q; non erat qui iuste p̄ficeret lapidē. Quomodo lapidaret qui se lapidādum cognosceret? Nullus em̄ erat sine peccato in quo intelligitur omnes fuisse reos. Nam venialia remittebantur per ceremonias. Si qd̄ ḡ in eis pctm̄ erat criminale erat. In hoc ergo patentissimū est crimen sacerdotum et detestabile: qui non prius se iudicant et alios alligant. Laueat spiritalis iudex sicut non comisit crimen ne quiete: ita nō careat munere sciētie. Oportet ut sciat cognoscere q̄cquid debeat iudicare. Iudiciaria em̄ potestas hoc postulat ut quod debet iudicare discernat. Diligēs ergo iuestigator: sapiēter interroget a peccatore quod forsitan ignorat vel verēcūdia velit occultare. Cognito vero crimine: varietates eius non dubitet inuestigare: et locum et tempus et cetera que supradiximus quibus cognitis assit beniuolus: paratus erigere et secū onus portare: et habeat dulcedinem in affectione: discretionē in varietate: doceat p̄seuerantiā. Laueat ne corrumpat: ne iuste perdat iudiciariam potestatem

Nota. nā venialia s̄ dicit et criminalia s̄m legē ut venialia putab̄t q̄ p̄ cerimonia- lia dimittēb̄tur sine morte vel mutilatōe criminalia que mortē vel mutilationē inferebant.

Et si enim penitētia possit ei acquirere gratiam: non tamē mox restituat in potestatem p̄mā. Et si Petrus post lapsum restitutus fuerit et sepe lapsis sacerdotib; reddita sit dignitatis potestas: non tamen est necesse ut omnibus cōcedatur quasi ex autoritate. Inuenitur autoritas que p̄cedit et quasi imperat. Inuenit autoritas alia que nō concedit: sed vetat que scripture non repugnant sed cōcordant. Cum em̄ tot sunt qui labuntur ut pristinam dignitatem ex autoritate defendant: et quasi vsum peccandi sibi faciant: recidenda est spes ista. Si vero locus est ubi ista non concurrant: restitui possunt qui peccant. Ex his satis p̄penditur qualis debeat esse sacerdos qui alios ligat et soluit: discretus scilicet et iustus: alioquin mortificat sepe animas que non moriuntur: et viuificat que non viuunt: et ita incidit in maledictionis iudicium. Illud autem *Abalachies* maledicam benedictionibus vestris: siue sup̄ hereticos tantum et excommunicatos: siue super omnes sacerdotes qui vita et scientia carentes benedicere presumunt: dictum accipiatur: sic intelligi potest: maledicam benedictionibus vestris. id est. his que in eis b̄ndictionib; possidetis: quia faciam ea cedere vobis in maledictionem non in benedictionē: quia et si benedicūt sanctis: non hoc faciunt ex vero corde: et ideo eorū benedictio eis vertitur in maledictionē. Vel maledicam benedictionibus vestris. id est. quod a vobis benedicitur: a me erit maledictus: quia benedicunt inique agentib; adulat̄orib; peccantibus: dūmodo diuites sint.

Ista est distinctio. xix. huius quartum libri. In qua magister postq̄ ostendit potestatem clauium s̄m se. hic consequenter determinat quorū sit habere clauē. Et circa hoc tria facit. Primo em̄ ostendit quibus et quando clauē dantur. Secundo quomodo habentes clauē se virtutibus ornare tenentur. Tertio quorum benedictiones suscipiētibus suffragentur. Primum quidem facit a principio distinctionis vsq; ibi. Alijs autem videtur. Secundum ab inde vsq; ibi sc̄ ad quantum capitulum: qd̄ incipit. Q̄ vero hanc potestatem. Tertium vsq; ad finem distm̄. In speciali sententia magistri stat in tribus propositionibus quarum prima est, hec. Quāuis non magister tamen omnes doctores dicunt: q; vtramq; clauē omnes sacerdotes in cōsecratione recipiunt. Hanc magister insinuans proponit p̄mo q; post predicta considerandum est quando et quibus dantur clauē. Et subdit q; clauē dantur p̄ ministerium ep̄i in promotione sacerdotij: simul em̄ cū quis recipit ordinē sacerdotij recipit et clauē. Postea obijcit in contrarium quantum ad clauē scientie

quam nec solum sacerdotes habere videtur: plures enim non sacerdotes scientiam discernendi habent et multi sacerdotes ea carent. Et respondet quod hanc clauem scilicet que est scientia discernendi non omnes sacerdotes habent. Unde qui scientiam non habent in consecratione hanc clauem non recipiunt: sacerdotes vero qui scientiam discernendi habere possunt: non tamen dicuntur habere clauem: quia non possunt ea claudere vel aperire: sed quando tales ad sacerdotium promouentur dicuntur clauem discretionis recipere: quia ante etiam habita scientia habentur et sic fit in eo clauis ad claudendum vel aperendum: et sic soli sacerdotes habent clauem. Postea querit de clauis potentie. Vtrum omnes sacerdotes eam habeant. Et ponit opinionem quorundam dicentium quod non omnes eam habent: sed solum imitatores doctrine simul et vite apostolice: quod auctoritatibus confirmat. Secunda propositio est hec. Qui vult alios soluere vel ligare debet se virtutibus prius adornare. Hanc magister ponens narrat secundam opinionem de clauis potentie quam magister approbat: que est quod omnes sacerdotes eam habent et non habent eam recte bene et digne: nisi qui doct. inam et vitam apostolicam seruant: propter quod auctoritates quas prima opinio pro se inducit non negat malos sacerdotes habere clauem potentie: sed dicunt solum digne vni posse eis qui predicti sunt doctrina et vita apostolica. Postea approbat hanc opinionem pluribus auctoritatibus sanctorum. Tertia propositio est hec. Alia est benedictio que solum conuenit sacerdotibus. et alia que scilicet iustus exhibetur hominibus. Hanc etiam propositio nem magister insinuans obijcit contra predicta quamdam auctoritate qua dicere videtur quod omnes sancti vni benedicere habent: et non solum sacerdotes: cuius oppositum predictum est in quadam auctoritate. Et respondet quod alia est benedictio que fit ex merito sanctitatis: que quidem benedictio omnibus hominibus congruit: et alia est benedictio que fit ex auctoritate ordinis que solum competit sacerdotibus: quam si omnes sacerdotes habeant: soli tamen boni sacerdotes dicuntur eam habere que recte vritur. Subdit autem quod mala vita sacerdotum subditos non ledit: si bona faciunt que ipse dicit. Unde etiam non debent subditi vitam sacerdotis multum discutere. Postea enim aliter obijcit contra dicta: quia enim dominus per prophetam comminatur malos sacerdotibus quod maledicturus sit benedictionibus eorum: et specialiter illis sacerdotibus qui viuificant animas que non viuunt et mortificant animas que non moriunt. Postea quidem soluit et dicit ad hoc secundum quosdam: quod illa intelligantur de sacerdotibus prescisis ab ecclesia vel etiam de illis sacerdotibus qui sine scientia bona vita presumunt soluere et ligare. Debet enim sacerdos immunis esse ab omnibus his que in alio iudicat. Postea etiam occasione huius inducit quasdam auctoritates quibus ostenditur qualis debet esse sacerdos qui soluit et ligat. Debet enim sacerdos ille esse iustus in vita et similiter discretus in scientia. Et tunc quidem ponit expositionem illius Malachie. Maledicam benedictionibus vestris secundum beatum Gregorium duplicem. Prima quidem est quod benedictio malorum sacerdotum eis conuertatur in maledictionem. Secunda quidem est quod multis inique agentibus benedicunt mali sacerdotes adulari non illis quos deus non benedicit. Et tunc in special.

De his qui in fine penitent.

Sciendum est

etiam quod tempus penitentiae est usque in extremum articulum vite. Unde Leo papa. Nemo est desperandus dum in hoc corpore constitutus est: quia non nisi quod diffidentia etatis differat: consilio maturiore perficitur. Augustinus in de penitentia differentiis ita scribit. Si quis postquam in ultima necessitate voluerit accipere penitentiam et accipit: tunc mox reconciliatur et hinc vadit: fateor: et vobis non illi negamus quod petit: sed non presumimus: quia bene hinc exit. Si securus hinc exierit ego nescio. Penitentiam dare possumus: securitate vero non. Nunquam dico damnabitur: sed nec dico liberabitur. Vis ergo a dubio liberari: age penitentiam dum sanus es. Si sic agis dico tibi quod securus es: quia penitentiam egisti eo tempore quo peccare potuisti. Si vis agere penitentiam quando iam peccare non potes: peccata te dimiserunt: non tu illa. Item. Duces sunt: aut ignoscis tibi: aut non ignoscis: quod horum tibi sit futurum nescio. Ergo tene certum: et dimitte incertum. Sed quare hoc dixit Augustinus. cum penitentiam que in fine agit in psalmo appellet sacrificium vespertinum: quod erat acceptabilius in lege et cum in quocumque die inuocet deus assit: et quacumque hora ingemuerit et conuersus fuerit peccator: vita viuere et non morietur. Sed illa dixit Augustinus. propter illos qui penitentiam usque in finem vite protrahunt: et tunc non ex dei amore videntur penitere: sed timore mortis quasi ex necessitate. Unde idem quia si aperies quare superiora dixerit ait. Nullus expectet quando peccare non potest. Arbitrii enim libertatem querit deus: ut deleteri possint commissa: non necessitate sed charitatem: non tamen timorem: quia non in solo timore viuere homo. Quem ergo sero penitet: oportet non solum timere iudicem: sed diligere quia sine charitate nemo saluus esse potest. Non ergo tantum timeat penitentiam qui penitet. sed anxietur pro gloria. Que conuersio si contigerit alicui etiam in fine: et desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix vel raro est tam iusta conuersio: timendum est de penitente sero: maxime cum filii quos illicite dilexit sint presentes: vixor et mundus ad se vocet: multos solet serotina penitentia decipere. Sed quoniam deus semper potens est: semper etiam in morte iuuare valet quibus placet. Cum ergo opus sit non hominis sed fidei fructifera penitentia: inspirare eam potest quacumque vult sua misericordia: et remunerare ex misericordia.

DI. XX.

Leo papa.

Augustinus.

Augustinus in libro de penitentia

dia: quos damnare potest ex iusticia. Sed quoniam multa sunt que impediunt et languentē retrahunt: periculosum est et interitui vicinum ad mortem pertrahere penitentie remediū. Sed magnū est cui deus tūc inspirat (si quis est) verā penitentiā. Sed si etiam sic conuersus vita viuat et non moriatur: non promittimus quod euadat omnes penas. Nam prius purgandus est igne purgationis: qui in aliud seculum distulit fructum cōuersionis. Ibi autē ignis et si eternus non sit miro modo grauis est: excellit enim omnem penam quā vnq̄ passus sit aliquis in hac vita. Nunq̄ in carne tanta inuenta est pena licet mirabilia martyres passi sint tormenta et multi nequiter quāta sepe sustinuerūt supplicia. Ex his satis ostēditur quod periculosum sit differre penitentiam vsq̄ in finē vite. Si tūc etiam tunc vera habeatur penitentiā: hominē liberat: et vitam mortuo impetrat: non sic tamen: vt nullam sentiat penā: nisi forte tanta sit vebementia gemitus et contritionis: que sufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo sit difficile vt tunc sit vera penitentiā: que tam fera venit quādo cruciatus membra ligat et dolor sensum opprimit vt vix homo aliquid cogitare valeat: melior est tamen fera quā nulla. Penitentiā enim si in extremo vite hyatu aduenit: sanat et liberat. Multum fera fuit latronis penitentiā: sed nō fuit fera indulgentia. Sed licet latro veniā meruisset in fine de omni crimine: non tamen dedit baptizatis peccandi et perseuerandi auzoritatem.

De his qui hic penitentiam nō complent. b

Si vero queritur

de illis qui in hac vita penitentiam nō complent vtrū transituri sint per ignē: vt ibi quasi cōpleant quod hic minus fecerunt? Idem dicimus et de istis esse sentiendum et de his qui in extremis penitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio et delicti exprobratio: vt sufficiat ad puniendū peccatū: liberi ab alijs penis transeunt ad vitam: et si inexplata fuerit penitentiā: quia perfecte penituerūt et in gemuerūt corde. Qui vero nō adeo cōteruntur corde et ingemiscunt pro peccato: si ante expletionem penitentie discesserint: ignem purgatorij sentient: et grauius punientur quā si hic impleissent penitentiam. Ihorrenduz est enim incidere in manus dei viuētis. De

enī cum sit misericors et iustus. ex misericordia penitenti ignoscit non reseruās peccatū ad penam eternam. Ex iusticia vero impunitū nō dimittit delictū: aut enim puniit homo: aut deus: homo autē punit penitendo. deus autē penā exigendo. Et est penitentiā interior et exterior. Si interior penitudo fuerit tāta vt sit sufficiens vltio peccati de hoc nouit: ab illo qui taliter penitet: vltio penā non exigit. Si vero interior penitudo nō sufficit in vindictam peccati nec exterior penitentiā impletur: deus qui modos et mensuras peccatorum et penarum nouit: addit penam sufficientem. Si uideat ergo quis sic delicta corrigere vt post mortem non oporteat penam tolerare. Quedā enim peccata mortalia in penitentiā sunt venialia: non tamen mox sanantur. Sepe infirmus moreretur si non medicaretur: non tamē statim medicatus sanatur. Languet victurus qui prius erat moriturus. Qui autem impenitens moritur: omnino moritur et eternaliter cruciatur. Si enim semper viueret semp peccaret.

De illo cui sacerdos indiscretus iniungit paruā penam. c

Si vero de illo que

ritur qui satisfactionem iniunctam impleuerit: que ignorantia vel negligentia sacerdotis: peccato condigna nō fuit: vtruz de vita migrans ab omni pena liber sit? Ideo respondeo quod supra de illo qui penitentiam non compleuit. dixi quod si tūc est lamentum interioris doloris vt sufficiat in vindictam peccati: omnino liberatus est. Si vero non sufficit dolor interior simul cum pena iniuncta: addet deus penam. Quod autem interdum sufficiat dolor interior ad vindictam peccati: certum documentum habemus in illo latrone: qui sola mentis contritione et confessione statim vt conuersus fuit: paradysum ingredi meruit. Sed quia dispersi factores ecclesie contritionis contritatem non pendunt quibus non est datus intelligere occulta cordiū. oibus leges penitentiā ostentunt tā magis quā minus de peccato dolētibus. Quorū studiū ad hec precipue tendere debet: vt cordis dolorem quāntū fas est cognoscant: et in ipius modum satisfactionem iniungāt. Unde Augustinus. In actione in encl. Augusti.

consideranda est mensura temporis quod doloris
 Loro enim contritum et humiliatum deus non
 despicit. Verum quia plerumque dolor alteri
 us cordis occultus est alteri: nec in aliorum
 noticiam nisi per verba vel alia quecumque si
 gna peccat: cum sit coram illo cui dicit. *Be-*
mitus meus a te non est absconditus: recte
constituuntur ab his qui ecclesijs presunt
tempora penitentie: ut satisfaciat etiam ecclesie
in qua peccata ipsa remittuntur: extra eam que
pe non remittuntur. Ipsa enim spiritus sanctus
pignus accipit: sine quo non remittuntur
vlla peccata. Item Hiero. Absensura tem-
poris in agenda penitentia ideo non satis
aperte presuntur canones per vnoquoque cri-
mine: ut de singulis dicant qualiter vnum
quodque emendandum sit: sed magis in arbi-
trio sacerdotis intelligentis relinquendum
statuerunt: quia apud deum non tantum
valet mensura temporis quantum doloris:
Nec abstinentia tantum ciborum quantum morti-
ficatio vitiorum. Ideoque tempora penitentie
per fide et conuersatione fidelium peniten-
tium abbrevianda precipiunt: et per negligetia
prelata: per quibusdam tamen culpis mo-
di penitentia sunt impositi.

Hiero.

Quod morientibus non sit imponenda
 satisfactio sed innotescenda.

Solet etiam queri

utrum satisfactiois lex morituris sit im-
 ponenda. De quo Theodoros cataractensis epi-
 scopus in penitentiali suo sic ait. Ab in-
 firmis in periculo mortis positis: pura iniqui-
 renda est confessio peccatorum: non tamen
 est illis imponenda quantitas penitentie sed
 innotescenda: et cum amicorum orationibus
 et elemosinarum largitionibus pendus pe-
 nitentie subleuandus: si forte migrauerint
 Si vero conualuerint penitentia modum
 a sacerdote impositum diligenter obseruet.
 Alijs vero pro qualitate peccati: peniten-
 tia decernenda est presidentium arbitrio.
 Unde Leo papa. Tempora penitentia
 habita moderatione constituenda sunt tuo
 iudicio: prout conuersorum animos spes-
 peris esse deuotos. Pariter etiam habere
 debes etatis senilis intuitum: et respicere pe-
 riculorum quorumcumque vel egritudinum
 necessitates.

Leopapa.

In necessitate non est neganda pe-
 nitentia vel reconciliatio.

Sciendum etiam quod tem-

poris necessitatis non est neganda penitentia vel re-
 conciliatio penitentibus. Unde Leo papa. In his
 que tempore necessitatis: et periculi vrgentis instantia
 periculum penitentia et mortis reconciliatiois implorant
 nec satisfactio interdicens: nec reconciliatio
 deneganda: quia misericordie dei nec mensu-
 ras possumus ponere: nec tempora definire. Quod
 si ita aliqua egritudine aggrauati sunt: ut
 quod paulo ante poscebant: sub penitentia significare
 non valeant: testimonia eis fidelium circumstantium
 predesse debebunt: sicut penitentia et reconciliatio
 onis consequantur beneficium. Item Iulius papa.
 Si presbyter penitentiam abnegauerit morientibus
 reus erit animarum: quia dominus ait: cum
 conuersus fuerit tunc saluus erit. Vera enim
 confessio ultimo tempore potest esse: quia non
 modo temporis sed etiam cordis deus in-
 spector est sicut latro perbat.

Leopapa.

Iulius papa.

Quod presbyter non reconciliet in con-
 sulto episcopo nisi in necessitate.

Non debet tamen

presbyter penitentem reconciliare inconsul-
 to episcopo: nisi vltima necessitas cogat.
 Unde in carthaginiensi concilio. Presbyter in-
 consulto episcopo non reconciliet penitentem
 nisi absente episcopo si vltima necessitas co-
 gat. Cuiuscumque penitentis publicum cri-
 men est quod vniuersam commouerit urbem
 ante absidam. scilicet introitu ecclesie manus ei
 impenatur. Item Aurelius episcopus di-
 xit. Si quis in periculo constitutus fuerit et
 se reconciliari diuinis altaribus petierit. Si
 episcopus absens fuerit: debet presbyter con-
 sulere episcopum: et sic periclitantem eius
 precepto reconciliare. Inconsulto vero epi-
 scopo non potest excommunicatos vel pu-
 blice penitentes presbyter reconciliare. Unde
 in carthaginiensi concilio secundo: statutum
 est ut crisma vel reconciliatio penitentium
 et puellarum consecratio a presbyteris non
 fiat. Item Reconciliare quecumque in publica mis-
 sa presbytero non liceat. puellarum tamen
 consecratio consulto episcopo per presbyterum
 fieri valeat. Unde in carthaginiensi
 concilio secundo. Presbyter inconsulto epi-
 scopo virginis non consecret. crisma vero
 nunquam conficiat. Sicut precepto episcopi
 potest presbyter consecrare virginis: sic et re-
 conciliare penitentes.

In concilio carthaginiensi.

Aurelius eps.

An oblatio eius sit recipienda qui currens ad penitentiam preuenit morte.

Si autē querit de illo qui ad penitentiam festinans sacerdotem inuenire nō potuit et ita decessit: vtruz oblatio eius sit recipienda? Dicimus quia est. Unde in apenensi cōcilio. Si aliquis fuerit mortuus qui non sit confessus: et testimonium habet bonū et non poterat venire ad sacerdotem sed preoccupauit eum mors in domo vel in via: faciāt p̄ eo parētes eius oblationē ad altare: et dent redemptionē p̄ captiuos.

Ista est distinctio. xx. huius quartū libri. In qua magister postq̄ egit de penitentia et potestate ministroꝝ hoc sacramentū dispensantium. Dic agit de quibusdam consequentibus. Et tria facit. Primo em̄ ostendit tempus penitentie durare in extremū vite. Secundo querit quomodo agendū sit cū illis qui p̄niam differunt vsq̄ in finē vite sue. Tertio asserit simplicem sacerdotem crimen publicū ep̄i scopo inconsulto in extrema necessitate reconciliare. Primum facit vsq̄ ibi. Solet etiam queri vtrū satisfactio. Scdm̄ vsq̄ ibi. Non debet tñ p̄sbyter. Tertium vsq̄ ad finem dist. In speciali sn̄a magistrat in tribus p̄positionibus: quarū prima est hec. Si se rotina penitentia mortuo valet vitam impetrare periculosum ē tñ p̄niam vsq̄ in finē vite differre et procrastinare. Hanc magister insinuans pponit primo q̄ tempus penitentie durat vsq̄ in finem vite. Augustin⁹ tamen dicere videtur q̄ illi qui solam in fine vite penitent in securo statu non transiunt de hac vita sed q̄ p̄niam ferotina est satisfactio et sacrificiū versperitū et ideo deo accepta: et ideo p̄missa Aug. intelligenda sunt de illis qui non ex amore dei sed ex timore mortis penitentia faciunt: vel p̄ tanto securitatem non dat beatus Aug⁹. quia difficile est q̄ in tali statu penitentiam agant verā: p̄pter filios: vixorem mūdū et dolorē mortis que in illo statu retrahūt hominem a cōuersiōe ad deū: tñ qui in fine vite sue penitent bene p̄nt digne penitere: sed in purgatorio soluent penā quaz in p̄senti non soluit: nisi forte tñc tā vehemens esset contritio vt sufficeret ad delicti punitionem. Ostendit etiā postea q̄ illi qui penitentia inunctam in hac vita non impleuerunt: et etiā qui penitentia eis iniunctam fecerunt: que si tamen non fuisset condigna p̄ peccato cōmissio p̄ his punient in purgatorio: nisi forte haberent tam vehementē cōtritionem que sufficienter in eis peccata puniret: s̄ quia cōtritio nō constat ideo p̄niam imponit: que vt ibidem beatus Aug. dicit s̄m̄ ip̄m contritionis modū diuersimode imponēda est. Secūda p̄positio est hec. Ab infirmis in piculo mortis inquirēda est cōfessio peccatoꝝ et p̄nc pondus subleuandū est elemosinis et orationibus amicoꝝ. Hanc magister insinuans ostendit qualiter agendū sit cū illis qui in fine vite sue penitent: et dicit q̄ morientibus nō est pena satisfactoria imponēda: nec postq̄ cōualuerūt sed innotescēda. Alijs x̄o s̄m̄ arbitrium sacerdotis inlīgēda est. Dicit etiā q̄ morientibus nunq̄ recollatio denegāda est: q̄ sacerdos denegās reus est aīaz illarū: ad quarū recollationē sufficit q̄ eā p̄: petierunt etiā

si tñc petere nō possint p̄pter infirmitatē. Tertia p̄positio est hec. Presbyteri inconsulto ep̄o publicū crimen vel excoicatum nō absoluat nisi ad hoc vltima necessitas cogat. Hanc magister insinuans dicit q̄ illi cui est crimē publicū puta q̄ vniuersam cōmouit vrbem possit sacerdos simplex in casu mortis inconsulto ep̄o si sit absens reconciliare: alias tñ non v̄z facere ep̄o inconsulto: sicut nec virgines consecrare. Addit etiam insup q̄ si moriens sacerdotē habere nō possit: dum tñ bonū testimoniuū habeat q̄ sacerdotē petiuit non est illa que offertur oblatio respūda sed recipienda. Et tñ in speciali.

De peccatis que post hanc vitam dimittuntur.

Delet etiā q̄ri

vtrū post hanc vitam aliqua peccata remittantur? Quia aliqua post hanc vitam remittantur christi

stus ostendit in euāgelio vbi ait: Qui peccauerit in spiritu sanctū non remittet ei neq̄ in hoc seculo neq̄ in futuro. Ex quo dat̄ intelligi sicut sancti doctores tradūt: q̄ q̄daz peccata in futuro dimittet. Quedā em̄ culpe in h̄ seculo relaxant: q̄dam x̄o parue etiaz in futuro: q̄ q̄dem post mortē grauāt s̄ dimittunt si digni sunt si bonis actib⁹ in hac vita meruerūt vt dimittat̄ eis. De illis etiam q̄ edificat̄ lignū: fenū: stipulam. Dicit Aug⁹. q̄ ignē tribulatiois transitorie inueniunt cremabilia edificia q̄ secū portauerunt crematē. Ait em̄ sic. Post istū sane corpis mortē donec de igne purgatorio veniat̄ ad diem damnationis et remuneracionis. si hoc tempus interuallo spiritus defunctorū q̄ edificauerūt: lignū: fenū: stipulā: huiusmodi ignē dicant̄ p̄peti: que alij non sentiunt q̄ h̄mōi edificia nō portauerūt: vt inueniant ignē transitorie tribulationis venialia cōcremantem non redarguo q̄ forsitan verū est. Sed q̄ dicitur saluus erit quasi p̄ ignē: cōtemnit ille ignis. Grauior: tamē erit ignis ille q̄ q̄cqd̄ p̄t h̄o pati in hac vita. Hic apte insinuat̄ q̄ illi qui edificant lignum: fenū: stipulā: quedā cremabilia edificia. i. venialia peccata secum portāt: q̄ in igne emēdatorio cremant̄. Vñ p̄stat q̄dā venialia peccata post hanc vitam deleri.

Quod alij citius alij tardius purgatur in igne.

In illo at̄ igne purgatorio alij tardi⁹ alij citi⁹ purgatur s̄m̄ q̄ ista peccata magi v̄l min⁹ amauerūt: vñ aug⁹ p̄ hanc vitam incredibile si ē: nōn illos fideles

DI. XXI.

Aug. in li. de ciuitate dei.

Augusti. in ench.

per ignem quendam purgatorium: quanto magis minusve bona penitentia dilexerunt tanto tardius citiusque saluari. Unde non frustra illa tria distinguit apostolus: lignum fenulum: stipulam: que illi edificant: qui et si aliena non rapiunt: rebus tamen infirmitati concessis aliqua dilectione inhererent. Qui per suos amandi modos vel diutius vel lignum vel minus vel fenulum: vel minimum vel stipulam ignem sustinebunt. Qui vero superedificat aurum: argentum: lapidem preciosum: de vitro que igne securi sunt: non solum de illo eterno que cruciaturus est impios in eternum: sed etiam de illo emendatorio quo purgabitur quidam salvandi.

Oppositio.

Hic obijci potest. Si lignum: fenulum: stipulam venialia intelliguntur peccata: et nullus adeo perfectus est que venialiter non peccet. Ergo qui edificat aurum: argentum: lapidem preciosum: edificat etiam lignum: fenulum: stipulam. ergo per ignem transibunt. Ad quod dicimus quia non omnis que venialiter peccat: lignum: fenulum: stipulam edificat: sicut econverso non omnis qui contempletur deum et diligit proximum et opera bona facit edificat aurum: argentum: lapidem preciosum: et tamen in auro intelligitur contemplatio dei: in argento dilectio proximi: in lapide precioso bona opera. Sed illi qui edificant lignum: fenulum: stipulam deum contemplantur et proximum diligunt et opera bona faciunt: nec tamen edificat aurum: argentum: lapidem preciosum. Hec enim edificat qui sic illa tria facit: ut cogitat que sunt dei: et quod placeat deo non mundo. Lignum vero et fenulum: et stipulam accipi possunt secularium rerum que licite necessarum tales cupiditates ut amitti sine animi dolore non possint. Hec ergo edificat is qui cogitat que mundi sunt: quod placeat mundo: qui circa divitias suas quodam carnali affectu tenet: et tamen ex eis multa beneficia facit nec peccis aliquid fraudis vel rapine molitur. Ex his ergo patet que non idem homo simul hec et illa edificat. Illa enim edificatio perfectior tamen est: qui non cogitant placere mundo sed tamen deo: qui et si venialiter aliquando peccat fervore charitatis ita absumentur in eis peccata sicut gutta aqua in camino ignis: et ideo non que secum portant cremabilia. Hec autem inferior edificatio minor est: que non tamen deo et etiam mundo placere cogitat: deum tamen proponit. Si vero mundo proponeret: non superedificaret: sed destrueret fundamentum. Affectus ergo carnales que dediti sunt dominibus conjugibus: possessio nimirum: ita ut nihil proponant christo: illis tribus significantur que in mentes perfectorum non cadunt: et si alia venialia admittant. In cordibus vero minorum interdum durant usque in finem: qui cum talibus edificijs transeunt. sed dissoluntur in igne. Ipsi vero merito fundamenti salvi erunt: gravissimam tamen penam sentient. Ex quo apparet quanta hic misericordiam exhibet deus et quantam ibi exerceat severitatem: cum pro eodem peccato multo gravius ibi puniat quam hic.

Opinio quorundam cum objectione.

Sed forte dices illud esse accipiendum de pena peccati: non de ipso peccato. quod Gregorius dicit: quaedam levia in futuro dimittenda. Si enim veram penitentiam habuerit quis peccata omnia dimissa sunt ei: sed pena forte remanet. Ideoque si vere penitens obiit: sine peccato transit. Si autem vere penitens non est in obitu: maculam portat que nunquam delebitur. Qui vero edificat lignum: fenulum: stipulam vere penitet: quia bonus est et charitatem habet: et in charitate de hac vita transit: ergo sine peccato transit: non sequitur. Verum quidem est quia bonus est et charitatem habet et vere penitet: et tamen cum veniali peccato transit quod non deleuit penitentia. Penitentia enim non delet nisi peccatum illud quod deserit homo. Tale autem peccatum sepe in hac vita non relinquatur ab homine: et tamen vere penitens est: et si non de omnibus venialibus peniteat. Possunt enim quis de omni mortali et de omni veniali penitere: excepto uno vel pluribus venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem et unum vel plura venialia. Quod de criminalibus nullatenus esse potest. Est enim aliquis bonus charitatem habens: sed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hec secularia. Talis existens subita morte opprimetur. In illo terreno affectu mortuus est: et tamen salvabitur: a quo non se habet absolute ergo post hanc vitam ab illo purgabitur. Constat ergo quaedam peccata sunt levia post hanc vitam dimitti. Si vero de pena peccati illud intelligi voluissent auctores: cur magis commorassent levia quam gravia: cum etiam gravius pena hic inexplera pro hac vita restet.

Quod aliquis vere penitet et si non de omni veniali.

Quid sit edificare. li. fe. sti. pu.

Augusti. sup psal. cxxij.

Solut.

Quid sit edificare a. a. r. i. pze.

ortu p
luci oi
ma ne
a qd
out re
olabo
facere
adde
offici
erant
reca

tam
DI. XII
qn
3 aliqua
aliqua
tant ch
ui pecca
ci neq
o daf in
q: qd
i culpe
ue m
ant f di
p in hac
e illis et
am dicit
ie m
aurum
e corpis
entur
ationis.
functio
a: bant
non senti
rur: vi
onis ven
o q: fecer
is erit qu
ranice tam
ati in hac vi
edificati
mabilia edi
it: q in ig
at qda ve

is purga
e pur
argum fmg
uer: m ag
onlos hdo

De generali confessione quid
profit.

Post hec cōsiderā-
dum est quid p̄sit cōfessio illa ubi singula
peccata que quisq; fecit non exprimuntur?
Sane dici p̄t: q̄ omnia criminalia semel
saltē oportet in cōfessione exprimere nisi aliq̄
a mente exciderint. S; quia nemo delicta
intelligit omnia: generalit̄ saltē ea cōfiteri
quorum memoriā non habes: et sic nihil ce-
lasti de scelerib; tuis. Venialia vero quia
innumerabilia sunt sufficit generaliter con-
fiteri: nisi aliqua sint frequēter iterata: p̄se-
ctius est tamē etiā illa exprimere si vales.
Ideoq; quotidie generaliter fit cōfessio in
ecclesia p̄ venialibus scz peccatis que quo-
tidie admittimus: et p̄ illis mortiferis q̄rū
noticiā nō habem; . **Uñ Aug.** Veritatem
dicit deo penitens q̄n nihil illi de commis-
sis sceleribus celat: nisi qd̄ et si volūrate ce-
lauit: deus ignoret: sed veritatem sibi di-
ci vult ab eo vt veniā p̄sequat̄. Si v̄o mē-
te aliqua exciderint: p̄tetur veritatē deo
cū generaliter dixerit. Deus q̄ nosti occul-
ta cordis et opa mea et delicta a te non sunt
abscondita q̄b; veniā largiaris p̄cor: et hec
est veritas cōfidentis quaz diligit de; . **Uñ**
Ecce enī veritatē dilexisti. Hic insinuat̄
q̄ general cōfessio etiā mortalia delet quo-
rū intelligentiā nō habet̄.

Aug. in d̄nta
r̄sione cōtra
pelagianos.

Nemo confiteatur peccata que
non fecit.

Sicut autem peni-
tens celare nō debet peccatū suū qz sup-
bia ē: ita nec humilitatis causa fateri se reū
illius qd̄ se nō p̄misisse noscit: qz incauta ē
talis hūilitas et peccatorē cōstituit. **Unde**
Aug. Cum humilitatis causa mentiris si
nō eras peccator ante q̄ mētiris mentiē/
do efficieris qd̄ vitaras. Veritas in te nō
est nisi ita te dixeris peccatorē vt etiā esse
cognoscas. Veritas autē ipsa est vt quod
es dicas. Nam quomō est veritas ubi re-
gnat falsitas.

Aug. de ver-
bis apli.

De penis sacerdotis q̄ peccatū
publicat cōfidentis.

Lauent autē sacer-
dos ne peccata p̄tentiuz aliū p̄dat alioq̄n
deponat̄. **Uñ Greg.** Sacerdos añ omnia

Grego.

caueat ne de his que ei p̄tenti peccata alii
cui recitet: nō p̄pinq̄is: nō extraneis: nec
qd̄ absit p̄ aliquo scandalo. **Nā** si hoc fece-
rit deponat̄ et oibus diebus vite sue igno-
miniosus pegrinando p̄gat. **Ad** v̄o di-
ctum est vt penitens eligat sacerdotē scien-
tem ligare et soluere: videtur contrariuz cū
qd̄ in canonibus reperit̄: vt nemo scz alte-
rius parrochianū iudicare p̄sumat. S; ali-
ud est fauore vel odio p̄prium sacerdotem
contemnere qd̄ canones p̄hibent: aliud ce-
cum vitare: quod Urbanus facere monet
ne si cecus cecū ducat ambo in foueam ca-
dant. **Aut** enī Urbanus scd̄s. Placuit vt
nulli sacerdoti deciceps liceat quēlibet cō-
missum alteri sacerdoti ad penitentia susci-
pere: sine ei; p̄sensu cui se prius cōmisit ni-
si p̄ ignorantia illi; cui prius cōfessus est.
Qui vero cōtra hoc facere tēptauerit gra-
uis sui periculo subiacet.

Ista est distinctio. **xxj.** hui; quar-
tuli. In qua magister post q̄ egit de tpe penitētie
Dicit mouet quasdā questiones circa determinata et
soluit. Et circa hoc duo facit. Primo enī querit an
etiam aliqua peccata dimittant̄ post hāc vitā. Secū-
do ostendit quō mortale remittat̄ cur̄ noticiā nō habe-
tur. Prīmū facit vsq; ibi. Post hec considerandū est
Secūm vsq; ad finē disti. In sp̄ali ista magistri stat
in tribus p̄positionib; quarū prima est hec. Magi-
ster hoc attestat q̄ p̄ctū veniale etiā post hāc vitā re-
mittatur. **Danc** magister insinuans q̄rit. **Utrū** post
hanc vitā etiā aliqua peccata dimittant̄. Et r̄ndet q̄
sicq; autoritate; dñi dicentis aliqua peccata nec hic
nec in futuro remitti. Et p̄ autoritatē Gregorij dice-
tis quasdā culpas in futuro remitti q̄busdā si tamen
hoc meruerint in hac vita. Et p̄ autoritatē Augus-
tini dicentis eos qui edificat̄ lignū fenū et stipulā: et q̄ ve-
nialia peccata secū portant: p̄ ignē purgatorij salua-
ri quo ista peccata cremabunt̄. **Postea** dicit q̄ illelig-
nis purgatorij quosdā tardi; quosdā citius purgat
fm̄ q̄ aliqui magis vel minus bona corporalia in hac
vita dilexerunt. vñ gradus dilectionis notant̄ p̄ hec
tria. s. lignū fenū et stipulā. Illi tñ qui sup̄edificat̄ au-
rū argentū et lapides p̄ciosos: taz ab igne eterno q̄
purgatorij securi sunt. **Postea** obijcit p̄tra predicta
hoc mō. **Si** p̄ lignū fenū et stipulā intelligunt̄ venia-
lia: cū nullus sit sine venialibus: ergo nullus est qui
ista nō edificet: et ita etiā viri p̄fecti q̄ edificant̄ aurū
argentū et lapides p̄ciosos: edificabūt lignū fenū et
stipulā. Et q̄ alij sunt qui edificant lignū fenū et sti-
pulam sicut imperfecti: qui quis deus contemplant̄ et
primū diligant et bona opa faciūt tñ nō dicunt̄ sup̄
edificare aurū argentū et lapides p̄ciosos p̄ q̄ predi-
ca tria intelligunt̄: qz nō habent̄ hec tria excellētē
sed cū aliquo modinato amore rerum tpaliuz. **Alij**
v̄o sunt qui edificant aurū argentum et lapides p̄ci-
ofos: sicut p̄fecti q̄ qd̄m intenti sunt cōtemplationē
dei q̄ intelligit̄ p̄ aurū: et dilectioni p̄ximī que intelli-
gitur per argentum: et ceteris bonis operibus que
intelliguntur p̄ lapides p̄ciosos. **Isti** edificare dicū-
tur nō lignum fenū et stipulam: sed imperfecti qui
simul cum deo cogitant̄ que sunt mundi edificant̄ li-
gnū fenū et stipulā. et cū talibus edificijs transeunt̄

et cremabuntur igne purgatorio. Licet transitorie tamen grauitus puniunt. Sic enim misericordia exhibetur: illic iusticia exercebitur. Sed a proposito est hec. Sicut per generalē confessionē et verā contritiōē veniale delect sic etiam mortale cuius nō habetur noticia etiam si non recitet. Hanc magister insinuat querit: si confessio p̄sit sicut ea singula peccata expriman- tur. Et respondet q̄ singula peccata mortalia quorum quis memoriā habet debet singulatum simul in- p̄fessione expr̄mere: sed quorū memoriā nō h̄z oportet saltem generaliter confiteri: venialia autē quia innumerabilia sunt oportet et sufficit ea generaliter confiteri. In subdit q̄ confessio generalis fit in eccle- sia per quā remittunt peccata venialia et etiam mor- talia quorum memoriā non habemus. Addit eti- am q̄ sicut penitens non debet peccata celare que fe- cit quorum sc̄z habet memoriā: ita debet attendere vt peccatū non confiteatur quod nō fecit: quia sic men- tiretur peccare. Ultimo dicit q̄ sacerdos debet oī- bus modis peccata confitentū celare: quod si nō fe- cerit deponendus est: addit etiā q̄ penitens nūq̄ d̄z p̄ptium sacerdotē dimittere nec sacerdos quicumq̄ aliquem alteri sacerdoti commissum ad penitentiam suscipere debet: p̄pter ignorantiam p̄prij sacer- dotis potest penitens querere discretū sacerdotem. Et t̄m in speciali.

Si peccata dimissa redeant. a

DI. XXII

Unqz mul-

c tis auctoritatibus supra sit as-

sertū in vera cordis contritio- ne pctā dimitti an̄i cōfessionē vel satisfactionē ei etiā q̄ aliqui in crimē relapsurus est: q̄rit. Si post cordis cōtritiō- nem cōfiteri p̄tēperit: vel in pctū idē vel sile ceciderit: an peccata dimissa redeant?

Lui? questionis solutio obscura est et per- plexa: alijs asserētib? alijs ecōtra negātib? pctā semel dimissa vltēri? replicari ad penā Qui nō dicūt pctā dimissa redire: subditil se mununt testimonijs. Amb. ait Bonate inuicē si alter in alterum peccat: alioq̄n de- us repetit dimissa. Si em̄ in his cōtēptus fuerit sine dubio reuocabit s̄niam p̄ quam misericordiā dederat: sic in euāgelio de ser- uo nequā legit. qui in cōseruū suū impius deprehēsus est. Item Raba. Nequā suū tradidit deus tortoribus quoad usq̄ red- deret vniuersum debitum: q̄ nō soluz pec- cata que post baptismū homo egit reputa- buntur ei ad penā: sed etiā originalia que in baptismofunt ei dimissa. Item Grego.

Ex dictis euangelicis constat: q̄ si ex cor- de nō dimittimus: quod in nos delinquit et hoc rursum exigē qd iam nobis p̄ peni- tentiā dimissum fuisse gaudebamus. Item Aug. Dicit deus: dimitte et dimitte tibi ego prius dimissi: dimitte vel postea. Nā si non dimiseris reuocabo te: et quicqd di-

miseram replicabo tibi. Item Qui diuini beneficii oblitus suas vult vindicare iniu- rias: non solū de futuris peccatis veniam non merebitur: sed etiā p̄terita que iam si- bi dimissa credebat: ad vindictā ei replica- bunt. Itē Beda. Reuertar in domū meā et. Timendus est ille versiculus nō expo- nendus: ne culpa quā in nobis extinctam credebamus: p̄ incautelā nos vacātes op- primat. Itē. Quicumq̄ em̄ post baptismā siue prauitas heretica seu cupiditas mun- dana arripuerit: mox oim̄ p̄sternit in ima- vitioz. Item Aug. Redire dimissa pctā: vbi fraterna charitas nō est: aptissime do- minus in euāgelio docet: in illo suo a quo dimissum d̄ns debitū petijt: eo q̄ ille cōfer- uo suo debitū nollet dimittere. His auto- ritatib? innunt q̄ dicūt pctā dimissa si re- plicant redire simplr. Quibus opponitur

Beda sup Lu- cam.

Oppositio cō- tra eos.

Aug. in lib. de baptisimo.

Si q̄s p̄ pctō de quo penituit et indulgen- tiam accepit iterū puni: nō videt iustum Si punitur p̄ eo qd peccauit et nō emēda- uit: iusticia est apta. Si vero req̄rit qd su- erat cōdonatum: vel iniusticia est. vel iu- sticia occulta. Videtur etiam deus bis in idipsum iudicare: et duplex tribulatio con- surgere quod scriptura negat. Sed ad hoc potest dici: q̄ neq̄ duplex tribulatio sur- git: neq̄ iudicat deus bis in idipsum. Hoc em̄ fieret si post condignam satisfactionem et sufficientem penam iterum puniret: sed non satisfecit digne et sufficienter: qui nō p̄ seuerauit. Debuit enim iugem peccati ha- bere memoriā: non ad faciendum: sed ad cauendū: debuit non obliuisci oēs retribu- tiones dei: q̄ tot sunt quot sūt peccatorum remissiones. Tot ḡ debuit cogitare dona- dei: quot mala sua: ac p̄ illis vsq̄ in finem ḡfas agere. Sed q̄ ingratus ad vomituz sicut canis redijt: ante acta bona mortifica- uit: et peccatuz dimissum reuocauit: vt cui hūiliato an̄ deus pctū dimiserat: eidē po- stea elato et ingrato imputet.

Aliorum sententia. b

Sed quia absonū

videt vt pctā dimissa iterū imputent: pla- cet quibusdam naminem p̄ peccatis semel dimissis iterum a deo puniri. Sed ideo di- cunt dimissa redire et iputari: quia p̄pter ingratitudinē ira reus et peccator cōstitutus: vt ante fuerat. Si em̄ quod dimissum fuerat dicij exigij: quia remissiois p̄cepte ingratus: ita reus fit: vt ante fuerat. Ciri-

Autoritatib? astituit peccata redire.

Greg. in om- nia quadam.

q̄ p̄ti questionis probati fauent doctores
Ideo q̄ alicui p̄ti non p̄iudicans studio
so lectori iudicium relinquo: addens mihi
tutū fore: ac saluti p̄pinquū: sub mensa do
minorū micās edere.

Quid sit hic sac̄m̄ ⁊ res. c

Post p̄dicta restat

investigare q̄d in actiōe p̄nie sit sac̄m̄ ⁊ res
Sac̄m̄ em̄ signū est sac̄re rei. Quid ḡ hic
signū ē: ⁊ q̄ ē res sac̄ra hui⁹ signi: Quidaz
dicūt sac̄m̄ h̄ esse q̄d exteri⁹ t̄m̄ gerit. s. ex
terior p̄nia que est signū interioris p̄nie. s.
p̄tritionis cordis ⁊ humiliatiōis. Ad si ē:
nō omne sac̄m̄ euāgelicū id efficit q̄d figu
rat. Exterior em̄ p̄nia nō efficit interiorē
potius interior causa est exterioris. Sz
ad hoc inquirunt illi hoc esse intelligendū
de illis sacramētis q̄ in nouo testamēto in
stituta sūt: vt ē sac̄m̄ baptismi: p̄firmatio
nis ⁊ corporis xp̄i. Sac̄m̄ vero p̄nie sicut ⁊
coniugij ante t̄pus gratie etiam a primor/
dio humani generis fuit. Atq̄q̄ em̄ insti
tutū fuit in primis parētibus. Itē Si exte
rior p̄nia sac̄m̄ est: ⁊ interior res sac̄m̄
ti: sepius p̄cedit res sac̄m̄ q̄ sac̄m̄ rē. Sz
nec hoc incōueniēs est. Nā ⁊ in alijs sac̄ra
mentis que efficiunt q̄d figurant: hoc sepe
p̄tingit. Quidā aut̄ dicūt exteriorē penitē
tiā ⁊ interiorē esse sac̄m̄ nec duo sacramē
ta: sed vnū: vt species panis ⁊ vini: nō duo
sunt sacramēta sed vnum. Et sicut in sac̄o
corporis: ita etiā in hoc sac̄o dicūt aliud eē
t̄m̄ sac̄m̄: scz exteriorē p̄niā aliud sac̄m̄
⁊ rē. s. interiorē p̄niā: aliud rē ⁊ nō sac̄m̄:
scz remissionē peccatorū. Interior. n. p̄nia
⁊ res ē sac̄i. i. exterioris penitētiē: ⁊ sac̄m̄
remissionis p̄cti: q̄d ⁊ signat ⁊ facit. Exte
rior quoq̄ p̄nia ⁊ interioris signū est: ⁊ re
missionis peccatorū.

Ista est distinctio. xxij. hui⁹ quar
ti libri. In qua magister post q̄ egit de t̄pe p̄nie dic
determinat quedā que p̄tinent ad effectū ei⁹ que est
remissio peccatorū. Et tria circa hoc fac̄. Primo. n.
inquir̄ vtrū peccata in cōtritiōe dimissa cōfessione
sequenti om̄issa vel cōtempta redeāt. Sec̄do quid in
hoc sac̄o sit res ⁊ q̄d sac̄m̄ s̄m̄ quosdā manifestat.
Tertio quōd p̄nia exterior ⁊ interior vnū sit sacramē
tū s̄m̄ alios insinuat. Primū facit a p̄ncipio dis. vsq̄
ibi. Post p̄dicta. Sec̄dū vsq̄ ibi. Quidam autē
dicūt. Tertū vsq̄ ad finē distinctionis. In sp̄ali sen
tentia magistri stat in tribus p̄positionibus quarū
prima est hec. Quidaz dicunt peccata semel dimissa
p̄ gratie p̄ditionē iterū ad penam replicari: sed alijs
placet h̄m̄di p̄ctū iterū a deo nō imputari. Hāc ma
gister insinuat. p̄ponit p̄mo vtrū dimissis peccatis

in cōtritione si h̄o postmodū p̄fiteri cōtemnat vel in
p̄stina p̄ctā vel in cōsimilita p̄ctā incidat: an p̄ctā p̄/
dimissa redeāt. Postea rāgit circa hoc diuersas op̄/
niones. Quidā em̄ dicūt ea redire ⁊ adducūt para
bolā de seruo nequā a quo videtur vniuersus debi
tū etiā p̄t̄ dimissum exactū esse: tangunt etiā in li
tera plures autoritates que faciūt ad p̄positū. Sed
p̄tra hoc opponit: nō em̄ videt iustum vt p̄ peccato
quo h̄o semel iudicat⁹ ē: iterū iudicet. Et respondet
q̄ p̄pter hoc nō bis sup̄ eodē p̄ctō iudicaf: q̄ nō p̄se
cie penituit eū nō indigne p̄soluit ⁊ ingratus fuerit
Aliorū opinio est q̄ p̄ctā dimissa an nō redeāt iterū
nisi p̄pter ingratiudinē: p̄pter ingratiudinē em̄ q̄s re
us constituit sicut an fuerat ac si peccata rediret p̄/
stina. Postea magister a determinatione hui⁹ questi
onis cessat ⁊ se excusat relinquēs studiū eius studio
so lectori: eo q̄ vtrāq̄ opinionū doctores fauentes
habet. Sec̄da p̄positio est hec. In sac̄o penitentię
penitentia exterior est sac̄m̄: interior autē res sac̄ra
menti. Hāc magister insinuat querit cū sacramē
tum sit sac̄re rei signum: quid in p̄nia sit sacramētū
⁊ quid res. Postea soluit s̄m̄ opinionē aliquorū dice
tium exteriorē esse sacramētū interiorē esse rem
sac̄m̄ti. Contra q̄d statim opponit q̄ sacramēta
noue legis efficiūt q̄d figurant: exterior autē p̄nia nō
efficit interiorē ergo non est sac̄m̄. Et s̄m̄ opinionē
eorum r̄ndet dicens q̄ verū sit de illis sacramētis q̄
i noua lege instituta sunt: vt baptismus p̄firmatio ⁊
corpus xp̄i: p̄nia autē non est talis q̄ in primis parē
tibus fuit: ⁊ temporibus eorū instituta sicut ⁊ mat̄ri
monium. Objicit etiā alio modo q̄ sacramētū de
bet p̄cedere rē: p̄nia autē exterior non p̄cedit interio
rē vt sepius. Et respondet q̄ etiā in alijs sacramē
tis sepe p̄cedit res sacramētū sicut econuerso vt in
adultis contritis gratia ante baptismū cōfer̄. Ter
tia p̄positio est hec. Alij dicunt tā exteriorē penitē
tiā esse sac̄m̄ q̄ interiorē: t̄m̄ nō esse duo sacramē
ta: sed vnum completū. Hāc em̄ p̄positionem p̄po
nens soluit questionē p̄missam s̄m̄ aliorū opinionē
qui dicunt tā exteriorē q̄ interiorē vnū esse sacramē
tū sicut species panis ⁊ vini non duo sunt sac̄ra sed
vnum. Exterior autē p̄nia est t̄m̄ sac̄m̄. Interior autē
est res ⁊ sac̄m̄ remissio autē peccatorū ē t̄m̄ res: et sic
tria sunt in hoc sac̄o sicut sunt in alijs sacramētis.
Et t̄m̄ in specialī.

De sac̄o vntiōis extreme. a

Reter p̄mis. DI. XXIII.

Psa est etiā aliud sacramētū
scz vntiō infirmorū que fit in
extremis oleo p̄ p̄ctū p̄sacra
to. Et sunt tria genera vntiōis. Est enim
vntiō que fit crismate: q̄ dicit̄ p̄ncipalis
vntiō: q̄ in ea p̄ncipaliter paraclit⁹ da
tur. Unde et p̄pter abundantiam gr̄e du
os liquores mixtos habet oleū scz ⁊ balsa
mum: oleum conscientie: balsamum fame.
Crisma ḡo grece vntiō latine dicit̄. Nec
t̄m̄ omne oleū ad vntionem sanctificatum
crisma vocatur: sed illud solum q̄d misce
cum balsamo: quo capita regum ⁊ pontifi
cum vngunt: quo etiam baptizatos sacer
dos vngit in vertice: ⁊ pontifex p̄ imposi

De trib⁹ gene
rib⁹ vntiōis.

tionem manus confirmandos vngit in frōte. Est et alia vinctio qua cathecumini et neophyti vnguntur in pectore et inter scapulas: in perceptione baptismi. Tertia vero vinctio est que dicitur oleum infirmorum: de qua nunc agitur.

A quibus institutum sit hoc sacramentum.

Hoc sacramentum

vinctio infirmorum ab apostolis institutum legitur. Sit enim Jacobus: Infirmatur aliquis i vobis inducat presbyteros ecclesie: et orent super eum: vngentes eum oleo in nomine domini et alleviabit eum dominus: et si in peccatis fuerit: dimittentur ei. In quo ostenditur duplici ex causa sacramentum institutum. scilicet ad peccatorum remissionem et ad corporalis infirmitatis alleviationem. Unde constat eum qui hanc vinctioem si deliter deuteque percipit. et in corpore et in anima alleviari. si tamen expedit ut in utroque alleviatur. Et si forte corporis validitudo illi habere non expedit. illarum que est anime sanitatem in hoc sacramento acquirit. Et sicut in alijs sacramentis ita et in isto. aliud est sacramentum. aliud res sacri. Sacramentum est ipsa vinctio exterior. res sacramenti vinctio interior: que peccatorum remissione et virtutum ampliatione perficitur. Et si ex contemptu vel negligentia sacramentum hoc permittitur periculosum est et damnabile.

De iteratione huius sacramenti.

Querunt aliqui si

hoc sacramentum iterari possit. cum baptismus et alia quedam sacramenta semel suscepta non iterentur? Aug. dicit. sacramentum non iterandum et sacramento non faciendum esse iniuriam. sed hoc dicit ubi ait de sacro baptismi et confirmationis et ordinationis. Unde non videtur illud generaliter accipiendum. sed de sacramento baptismi et confirmationis et ordinationis. que nullatenus sunt repetenda. quia semel tantum et non sepius datur baptismus confirmatio et ordinatio. Sacramentum vero altaris et penitentie et conjugii sepe iterari videtur. quia sepe sacramentum corporis percipitur. frequenter penitentia agitur: conjugium sepe contrahitur. Quare ergo vinctio similiter non potest iterari? Si morbus non revertitur. medicina non iteretur. Si vero morbus non potest cohiberi. quare

medicina debet prohiberi. Sicut oratio iterari potest: ita et vinctio iterari posse videtur. utraque enim illic commemorat Jacobus et utrumque illic cooperatur ad proferendam alleviationem corporis et anime. Cur ergo negatur vinctio super infirmum posse iterari ad impetrandam sepius sanitatem mentis et corporis. cum propter idem sepe iteranda sit oratio? Quidam autem de omni sacramento intelligi volunt quod non sit iterandum. sed solum illud quod pertinet ad sacramentum. dicentes quedam sacramenta sepius posse suscipi. quedam vero non. Nec tamen que sepius sumuntur. totaliter iterantur: ut sacramentum altaris et vinctio. que licet sumantur sepius. tamen quod non iterum benedicuntur eadem hostia vel idem oleum. non iteratur sacramentum cum iniuria. Sed dicitur quis sic et baptismus non iteratur. et si aliquis frequenter baptizetur dum eadem aqua non iterum benedicatur? Sed aliud est inquit illi de benedictione aque qua fit baptismus. aliud de benedictione panis et olei. Potest enim baptismus celebrari in aqua etiam non benedicta. quia illa benedictio per reverentiam tantum fit et decore. non virtute sacramenti. Sed corpus christi non potest confici nisi de pane consecrato: nec vinctio illa fieri potest nisi de oleo ab episcopo consecrato. Ideoque illa sanctificatio ad virtutem sacramenti pertinere videtur. In conjugio quoque semel tantum benedicuntur quibus non sepius. Benedicuntur enim. ut ait Ambrosius. cum prima et non secunda vxore. Si ergo cum dicitur sacramentum non esse iterandum. nec iniuria ei esse faciendum. rationem dicitur referas ad sanctificationem rei qua sacramentum expletur. de omni sacramento generaliter id verum est. Si vero ad susceptionem sacramenti. de quibusdam verum est quod non iterantur crebra susceptione. de alijs vero quibusdam non quod frequenter sumuntur. ut hoc vinctio sacramentum quod in omni pene ecclesia sepe repetitur.

Ista est distinctio. xxiij. huiusmodi quarta in libro. In qua magister postquam determinavit de baptismi quod est sacramentum intrinsecum. et de confirmatione eucharistia et penitentia que sunt sacramenta per se. terminat de extrema vinctio que est sacramentum excusatum. Et tria circa hoc facit. Primo enim quod sit hoc sacramentum manifestat. Secundo ostendit quod efficiat. Tertio suscipit ne quis ipsum ex contemptu et negligentia permittat. Primo facit a principio distinctio. vix ibi. Hoc sacramentum vinctio. Secundo vix ibi. Querunt aliqui si hoc sacramentum Tertium vix ad finem dicit. In speciali sententia magistri stat in tribus propositionibus quarum prima est hec. Extreme vinctio infirmorum que fit in oleo consecrato per manus episcopi

sunt tria genera iuxta dicta magistrorum. Hanc magister sit
 sinuans dicit pmo qd sacm extreme vinctois fit oleo
 p epm psecrato. Et tangit triplex genus vinctois.
 Est em quedam vinctio principalis que fit chrisimate
 z oleo. s. mixto balsamo. z tali vinctioe vngunt re-
 ges z potiffices in capite. pfirmadi autē in fronte. ba-
 ptizandi aut in vertice. Alia est vinctio qua vnguntur
 cathecumini inter scapulas. Tertia ē vinctio qua vn-
 guntur infirmi. z de hac ad pns agitur. et de due fi-
 unt simplici oleo bndicto. Postea dicit hoc sacm in-
 stitutu fuisse ab aplis vt dicit. b. Jacob in canonica
 sua. c. ij. Scda ppō est bec. Hoc sacm duplici s cā
 ab aplis est institutu. s. ad pctōz remissionē z ad cor-
 poralis infirmitatis alleviationē. Hanc magister insinu-
 ans dicit hoc sacm institutu fuisse ad duplicem effe-
 ctū. ad sanitatē aie. z corpis. q: tm nō expedit hō vt
 sp alleviet corporaliter. ideo nō sp hoc sacm sanitatē
 acquirat qn hoc sacm deuote z fideliter recipit. Po-
 stea ponit huc sacm pformitatē ad alia. Nam in hoc sa-
 cramento est aliquid qd est sacm tm. vt est extrema
 vinctio. z aliqd qd res sacri. vt interior vinctio. i. pec-
 catorū remissio. z virtutū appositio. z ideo hoc sacra-
 mentū cōtemnere vel negligere piculosum est. Ter-
 tia ppositio est bec. Hoc sacramentū ex pemptu et
 negligentia nō ptermittat nec ipm reiterat nisi mor-
 b⁹ reuertat. Hulus ppositiois pma ps patet ex pre-
 missis. scdm magister insinuans querit. An hoc
 sacm possit reiterari. Et ostendit p. b. Aug. q nō. qd
 iniuriam facti sacro q reiterat sacm. et sic rñdet q
 Aug. loquit tm de tribus sacris. s. de baptismo con-
 firmatione z ordine que nullo mō iterada sunt. Alia
 hō sept⁹ iterari pnt. vt eucharistia. pnia. z matrimo-
 niū. quare etiā vinctio iterat. si em morbus iteratur
 z vinctio q est medicina morbi iterat. Et tm spall.

De ordinibus ecclesiasticis.

Hinc ad con-

DI. XX III

siderationē sacre ordinatiōis accedamus. Septē sunt spi- ritualium officioz gradus si-

ue ordines sicut ex sanctorū patrum dictis
 apte tradit. et capitis nostri. s. iesu xpi ex
 emplo monstratur. qui omniū officia in se
 menpso exhibuit. et corpi suo qd est ecclia
 eosdem ordines obseruados reliquit. Se-
 ptem autē sunt ppter septiformē gratiam
 sancti spiritus. cuius qui nō sunt picipes
 ad gradus ecclesiasticos indigne accedūt.
 Illi hō in quoz mentibus diffusa est septi-
 formis gratia spiritus sancti. cum ad eccle-
 siasticos ordines accedūt. in ipsa spirituali
 lis gradus promotione ampliorē gratiam
 percipere creduntur.

Quare septē sunt.

Quales assumendi sunt ad cle- rum.

Tales autē z ad mi-

Clemēs papa

nisteriū spirituale eligendi sunt clerici. qui
 digne possint dominica sacramēta tracta-
 re. Melius est em domini sacerdoti pau-

tos habere ministros qui possunt digne
 opus dei exercere qm multos inutiles q o-
 dinatoz graue onus inducāt. Tales em
 decet esse ministros christi qui septiformis
 gratia spiritus sancti sint decoz. ex quoz
 doctrina z puerfationis forma eadem gra-
 tia in alijs transfundat: ne celestes marga-
 ritas spiritualium verborū officioz qz
 diuinoz sordide vite pedibus concul-
 cent. In sacramento ergo septiformis spi-
 ritus septē sunt gradus ecclesiastici. scilicet
 hostiarū: lectoz: exorciste: acoliti: subdy-
 aconi: dyaconi: sacerdotes. Dēs tm clerici
 vocant. i. sortiti. Corona em signaculum
 est q signant in pte sortis ministerū diuini
 Corona regale decus significat: z seruire
 deo regnare est. Tm ministri ecclesie reges
 esse debent. vt se et alios regant. Quibus
 petr⁹ ait. Vos estis gen⁹ electi. regale sa-
 cerdotiū zc. Summitas capitis desup nu-
 datur. vt eoz mens ad dnm libera mon-
 strez. que reuelata facie gloriā dei com-
 pletur. Summitas em capitis est eminen-
 tia mentis. denudatio capitis est reuelatō
 mentis. Clericus em secretoz dei nō igna-
 rus esse debet. Tondent etiam cap illi vsqz
 ad reuelationē sensuum scz oculoz z au-
 rium. vt vicia i corde z ope pullulātia do-
 ceant poidenda. ne ad audiendū z intelli-
 gendum verbum dei ppediatū mēs. p
 quo seruato. reddetur in excelsis corona.
 Tonsure autem ecclesiastice vsus a nazā-
 reis exortus videtur. q prius crine serua-
 to. deinde ob vite continētiam caput rade-
 bant: z capillos in igne sacrificij ponebant
 hinc vsus inoleuit vt qui diuinis cultib⁹
 mācipantur. quasi nazarei id est sancti cri-
 ne posito inueniantur. Sicut ad ezechielē
 dicitur. Fili hominis sume gladium acu-
 tum z duc super caput tuū z barbā. In
 actibus etiam apostoloz priskillā z aquī
 lam hoc fecisse legimus. Paulus quoqz et
 alij quidam discipuli christi hoc fecerunt.
 Recte ergo in quibuslibet gradibus con-
 stituti clerici vocantur. quoz nomina z
 rationes nominum z sidorus exponēs ait
 Cleros z clericos hinc appellatos esse cre-
 dimus. quia Athathias electus est sorte.
 quem primum per apostolos legimus or-
 dinatum. Cleros em grece. latine fors vel
 hereditas dicitur. Ideo ergo dicti sūt cle-
 rici. quia de sorte sunt domini. vt quia de-
 um partem habent. Generaliter vero cle-
 rici nuncupati sunt omnes qui in ecclesia
 dei seruiunt. quoz gradus z nomina sunt

De corona et tonsura.

31. in lib. vj. c. bimo.

hec. hostiarius. lector rē.

De hostiarijs.

Hostiarij idez r i a
 nitores sunt qui in veteri testō electi sūt aq̄
 custodiam templi vt nō ingredere in ill
 immundus. Dicit aut̄ hostiarij eo q̄ pre
 sint hostijs templi. Ipi em̄ tenentes clauē
 omnia intus r extra custodiunt. atq̄ inter
 bonos r malos habentes iudiciū. dignos
 recipiunt. indignos respuunt. An̄ r eis cū
 ordinant̄ clauēs ecclesie dan̄ ab ep̄o. Et
 dicitur eis: Sic agite tanq̄ rationem deo
 reddituri pro rebus que clauibus istis re/
 cludunt. Hoc officium dñs in sua p̄sona su
 scepit qñ flagello de funiculis facto vendē
 tes et ementes eiecit de templo. Ipse enim
 se hostiarium significans dicit: Ego sum
 hostium per me si quis introierit saluabit̄
 et ingrediet̄ r egrediet̄ r pasca inueniet.

De lectoribus.

Secundus est gra

du lector. lectores a legēdo sicut psalmi
 ste a psalmis canendis vocati sunt. Illi em̄
 predicant populis qđ sequant̄. isti cantāt
 vt excitent ad compunctionē animos au
 dientium. licet quidam lectores ita misera
 biliter p̄nuncient. vt quosdam ad luctū la
 mentationemq̄ cōpellant. Adē etiā p̄nun
 ciatores vocant̄ q̄ potro añ nunciāt. q̄ tā
 erit clara eoz vox. vt etiā longe positoz
 aures adimpleat. Ad lectores autem p̄ti
 net lectiones p̄nunciare. r ea que p̄phete
 vaticinauerūt p̄lis p̄dicare. vt iā ex officio
 in ecclesia legant p̄phetias r lectiōes. vñ
 r ei vidēte populo tradit̄ ab ep̄o codex di
 uinarū lectionum. r dicitur. Accipe r esto
 verbi dei relator. habiturus si fideliter im
 pleueris officiū: p̄tem cum his q̄ bene ver
 bum dei ministrauerunt. Qui ad hūc gra
 dum p̄chif. litteraz. scientia debet esse in
 structus. vt sensum verborum intelligat.
 vim accentuū sciat. distincte legat. ne con
 fusione plationis intellectū auditorib⁹ au
 ferat. Atēdat quid indicatiue. quid inter/
 rogatiue sit legendū. vbi sit in ofone faciē
 da distinctio. hec em̄ male seruata. intelle
 ctū turbant r alios ad risum prouocāt. au
 ribus r cordi consilere debet vox lectoris
 hoc officii impleuit x̄ps cū in medio senio
 rum libzū Esaię ap̄iens. distincte ad intel
 legendū legit. spiritus dñi sup me rē. Ex q̄

lectorib⁹ datur intelligi qz gratia spiritua
 li clarere debent qui alijs verbū dei annū
 ciant. Hic ordo formā et initiū a p̄phetis
 accepisse videt̄. quib⁹ dicit̄. Clama ne ces
 ses quasi tuba exalta vocem tuam.

De exorcistis.

Tertius ē ordo ex

orcistarū. Exorciste aut̄ ex greco in latinū
 adiurantes vel increpātes vocant̄. Inuo
 cant enī super cathecuminos et super eos
 qui habent spiritum immundū nomē dñi
 adiurantes p̄ eum vt egrediat̄ ab eis. Ad
 exorcistaz pertinet exorcismos memoziter
 retinere. manusq̄ sup energuminos et ca/
 thecuminos in exorcizādo imponere. Be
 bet aut̄ habere spiritum mundum qui spi
 ritibus immundis imperat. r malignū ex
 pellere de corde suo quem expellit de cor
 pore alieno. ne medicina quā alij facit sibi
 nō p̄sit. r dicat ei. medice cura teipm. Ibi
 cū ordinātur accipiunt de manu ep̄i libzū
 exorcismozum r dicitur eis. Accipite r ha
 betote potestatem imponendi manus sup
 energuminos vel cathecuminos. Hoc offi
 cio vsus ē dñs qñ salua sua tetigit aures r
 linguam surdi r muti dicēs: Effeta. quod
 est adapire. p̄ hoc docēs nos spiritualiter
 debere ap̄ire aures p̄cordioz hoīm ad in
 telligendum. et ora ad cōstendū. vt pulso
 demone: spiritus sanctus vas tuum recipi
 at. Hoc etiā officio vsus est x̄ps cū de mo
 niacos multos sanauit. Hic ordo a Salo
 mone videtur descendisse qui quendā mo
 dum exorcizandi inuenit quo demōes ad
 iurati ex obsessis corporibus pellebantur.
 Huic officio mācipati exorciste vocati sūt
 De quibus christus in euangelio. Si ego
 in beelzebub eicio demonia. filij vestri. scz
 exorciste in quo eijciunt?

De acolitis.

Quarto loco succe

dunt acoliti. Acoliti x̄o grece. latine cero
 ferarij dicuntur. a deportandis cereis qñ
 legendū est euangelium vel sacrificiū offe
 rendum. Tunc em̄ accēduntur luminaria
 et deportantur ab eis. nō ad effugādas ae
 ris tenebras cū sol eo tēpe rutilet. sed ad si
 gnum leticie demonstrandum. vt sub tipo
 luminis corp̄alis. illa lux ostendat̄ de qua
 legitur. Erat lux vera que illuminat oēm
 ho. ve. in hūc mūdū. Ad acolitū p̄tinet p̄/
 OB 2

paratio luminarium in sacrario. Ipse cereum portat. ipse vicecolū cum vino et aqua suggesta: per eucharistia subdiaconis preparat. Ibi cum ordinantur cum edocti fuerint ab episcopo qualiter in officio suo agere debeant. ab archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo. et vicecolū vacuū. Hoc officium dominus se habere testatur dicens: Ego sum lux mundi. qui sequitur me non ambulat in tenebris. Ibi officij formā illi gerebant in veteri testamento quod lucernas candelabri componebant et accendebant igne celesti. ad illuminandas tenebras aquilonares.

De subdiaconibus.

Quintus est ordo sub

diaconorum. Grece hipodiales vocantur. Quos nos subdiacones dicimus. Qui ideo sic appellantur. quia subiacent preceptis et officiis leuitarum. Oblationes enim in templo a fidelibus suscipiunt. et leuitis superponendas altaribus deferunt. Ibi apud hebreos nathinnee vocabantur. id est in humilitate domino seruiens. Ad subdiaconum pertinet calicem et patenam ad altare christi deferre et leuitis tradere eisque ministrare. Arceolum quoque et aquamanile et manutergium tenere episcopo et presbiteris et leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam portare. Ibi lex continentie imponitur. quia altari propinquantes vasa corporis et sanguinis christi portant. Unde illud implere debent. Mundamini quod fertis vasa domini. Ad hos etiam pertinet tantum de oblationibus ponere in altari: quantum sufficere possit populo. nec non corporales et pallas et substratoria lauare. Ibi cum ordinantur accipiunt de manu episcopi patenam et calicem vacuū. ab archidiacono vero vicecolū cum aquamanili et manutergio. Hoc officio usus est dominus quando lintheo se precinxit. et mittens aquam in peluim. pedes discipulorum lauit et lintheo terxit.

De diaconibus.

Diaconorum ordo

sexto tenet locum propter senarij perfectionem. Ibi ordo in veteri testamento a tribu leui nomen accepit vel traxit. Dicunt enim et leuite. Precepit quippe dominus moysi ut post ordinationem aaron et filiorum eius. prozibus tribus leui ad diuini cultus ministeria

ordinarentur et consecrarentur domino. et seruirent pro israel coram aaron et filiis eius in tabernaculo. Ipsi quoque gestarent arcam et tabernaculum et omnia vasa eius. et in circuitu tabernaculi excubarent et in trasportando tabernaculo ipsi deponerent rursus et componerent. A viginti vero annis et supra iussi sunt seruire in tabernaculo. quam regulam in nouo testamento sancti patres constituerunt. quod hec etas ad ferenda onera est robusta. Leuite ergo ex nomine auctoritate vocati sunt. De leui enim leuite exortus sunt a quibus in templo mystici sacramenti misteria explebantur. Ibi grece diacones latine ministri dicuntur quia sicut in sacerdote consecratio. ita in diacono ministerij dispensatio habetur. Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus et ministrare in omnibus que aguntur in sacramentis christi scilicet in baptismo. in chrismate. in patena et calice oblationes quoque inferre et disponere in altari. Componere etiam mensam domini et vestire: crucem ferre. et predicare euangelium et epistolam ad populum. Nam sicut lectoribus veteri testamento. ita diaconibus nouum predicare preceptum est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum et recitatio catholicorum nominum. Ipse premonet aures habere ad dominum. ipse donat pacem. et ipse annunciat. Quod autem huic ordini a Moyse statutum est. hoc etiam in nouo testamento representatur. cum diacono super leuum humerum stola ponitur. et casula in diebus ieiunij complicatur. quia quicquid laboris et sustentie in hac vita toleratur. quasi in leua portatur donec in dextera. id est in eternitate requies habeatur. Ibi ordo ab apostolis celebratus est. quando ut legitur in actibus apostolorum septem viros plenos spiritu sancto ad hoc officium elegerunt. et oratione premissa manus eis imposuerunt. Unde et consuetudo inoleuit ut in omni matrice ecclesia septem diacones circa christi aram quasi septem colonne assistant. Ibi sunt septem angeli tuba canentes in apocalypsi. Qui quales esse debeant apostolus docet thimotheo scribens. Ibi cum ordinantur solus episcopus eis manus imponit. quia ad ministerium applicantur. ponit eis ozarium. id est stola super leuum humerum. ut per hoc intelligant se accepisse iugum domini suae. quod ad sinistram pertinentia. diuino timore subiiciant. Accipiunt et textum euangelij. ut intelligant se esse presbiteros euan-

gellij christi. Ibi autē anteq̄ ordinē pben-
tur vt docet apostolus. et sic ministrēt nul-
lum crimen habentes. Hoc officio vsus est
christus. quando post cenā sacramentum
carnis et sanguinis discipulis dispensauit
et quā apostolos dormientes ad orationem
exercitauit dicens: Vigilate et orate vt non
intretis in temptationem.

De presbyteris.

Septimus ē ordo

presbyterorū. Presbyter grece senior inter-
pretatur latine. Nō modo pro etate vl' de-
crepita senectute. sed ppter honorem et di-
gnitatem quam acceperunt presbyteri no-
minātur. qui morum prudentia et maturi-
tate conuersationis precellere debēt in po-
pulo. vnde scriptum est. Senectus vene-
rabilis est non diuturna nec annorum nu-
mero computata. Lani enim sunt sensus
hominis et etas senectutis vita immacu-
lata. Ideo autē etiā presbyteri sacerdotes vo-
cantur. quia sacri dant. qui licet sint sacer-
dotes tamen pontificatus apicem non ha-
bent sicut episcopi. qz ipsi nec crismate fron-
tem signant nec paraclitum dant. quod so-
lis debent episcopis lectō actū aploz de-
monstrat. Unde et apud veteres idem epi-
scopi et presbyteri fuerūt. qz illud est nomē
dignitatis non etatis. Sacerdos nomē ha-
bet compositū ex greco et latino. quod est
sacrum dans siue sacer dux. Sicut enī rex
a regendo. ita sacerdos a sanctificando di-
ctus est. consecrat enim et sanctificat. Anti-
stes vero sacerdos dictus est ab eo qd an-
testat primus enim est in ordine ecclesie.
Ad presbyterum autem pertinet sacramē-
tum corporis et sanguinis dñi in altari dei
cōficere. Orationes dicere. et dona dei be-
nedicere. Qui cum ordinantur inungūtur
eis manus vt intelligant se accepisse grati-
am consecrandi. et charitatis opera debe-
re extendere ad omnes. Accipiunt et stolā
que vtrumqz tenet latus. quia debent esse
muniti armis iusticie contra aduersa et pro-
spera. Accipiunt etiam calicem cum vino
et patenam cum hostijs. vt per hoc sciant
se accepisse potestatem placabiles deo ho-
stias offerēdi. Ilic ordo a filiis Aaron sum-
psit initū. Summos enim pōtiffices et mi-
nores sacerdotes instituit deus per moy-
sen qd ex precepto dei aaron in summum pō-
tifficem. filios vero eius dicit in minores
sacerdotes. Christus quoqz duodecim ele-

git discipulos prius quos et apostolos vo-
cauit. quorum vicem gerunt in ecclesia mā-
iores pontifices. deinde alios. lxx. et duos
discipulos designauit. quorum vicem in
ecclesia tenēt presbyteri. Unus autem inter
apostolos princeps extitit petrus. cuius
vicarius et successor est pontifex summus.
Unde dicitur apostolicus qui et papa vo-
catur scilicet pater patrum. Qualis autē
eligi debeat presbyter. apostolus scribens
thimotheo ostendit. vbi nomine episcopi
presbyterum significat. Hoc autem officio
vsus est christus cum seipsum in ara crucis
obtulit. idem sacerdos et hostia. et quando
post cenam panem et vinum in corpus su-
um et sanguinem commutauit. Ecce de sep-
tē ecclesie gradibus breuiter elocuti quid
ad quemqz pertineat insinuauimus. Cū
qz omnes sint spirituales et sacri excellen-
ter tamen canones duos tantum sacros or-
dines appellari cēsent. dyaconatus scilicet
et presbiteratus. quia hos solos primitiua
ecclesia legitur habuisse. et de his solis pre-
ceptum apostoli habemus. Apostoli enī
in singulis ciuitatibus episcopos et presbi-
teros ordinauerūt. Leuitas etiam ab apo-
stolis ordinatos legimus. quorum mari-
mus fuit beatus stephanus. Subdyaco-
nos vero et acolitos procedente tempore
ecclesia sibi constituit.

Quid sit qd hic dicitur ordo.

Si autem queritur

quid sit qd hic vocat̄ ordo? Sane dici pōt
signaculum esse. i. sacrum quoddam. quo
spiritualis potestas tradit̄ ordinato et of-
ficium. Character ergo spiritualis vbi sit p-
motio potestatis: ordo vel gradus vocat̄.
Et dicunt̄ hī ordines sacramenta. quia in
eorū perceptione res sacra. id est gratia cō-
fertur quā figurant ea que ibi geruntur.

De nominibus dignitatum vel
officij.

Sunt et alia quedā

non ordinum sed dignitatum vel officiorū
nomina. Dignitatis simul vel officio nomē
est episcopus. Episcopatus autē vocabu-
lum inde dictum est. qz ille qui episcopus
efficitur superintendat. curam. s. subditoz
gerens. Scopin enī grece. latine intende-
re dicitur. Epi autem grece. latine specula-
tores interpretantur. Nam speculator est

prepositus in ecclesia dictus eo quod speculatur atque respiciat populorum infra se positorum mores et vitam. Pontifex est princeps sacerdotum quasi via sequentium ipse et summus sacerdos nuncupatur. ipse enim levitas et sacerdotes efficit. ipse omnes ecclesiasticos ordines disponit.

De quadripartito ordine episcoporum.

Ordo autem episcoporum quadripartitus est. scilicet in patriarchis, archiepiscopis, metropolitanis, et episcopis. Patriarcha grece summus patrum interpretatur. quia primum. id est apostolicum tenet locum. ut romanus. anthiocenus. alexandrinus. sed omnium summus est romanus. Archiepiscopus princeps episcoporum. Archos enim grece. latine princeps dicitur. Metropolitane autem a mensura civitatum dicuntur. Singulis enim provinciis preminent quorum auctoritati et doctrine ceteri sacerdotes subiecti sunt. Sollicitudo enim totius provincie. ipsis episcopis commissa est. Omnes autem superius designati ordines episcopi nuncupantur. Nota quod archiepiscoporum nomine prelati superius significasse videtur. et metropolitanorum quos nunc archiepiscopos dicimus. Horum autem discretio a gentilibus introducta videtur. qui suos flamines. alios simpliciter flamines alios archiepiscopos. alios prothoeflamines appellabant. Sacerdotes enim gentilium flamines dicebantur. qui habebant in capite pilcum in quo erat brevis virga. desuper habens aliquid lane. quod cum pestu ferre non possent filum tantum in capite ligare ceperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat. Unde et a filo quo utebantur flamines dicebantur. quasi filamines. Sed festis diebus filo deposito pilcum imponebant pro sacerdotum eminentia. Gates a vi mentis appellati sunt. cuius significatio multiplex est. Modo enim sacerdotum. modo prophetarum. modo poetarum significat. Cantor vero vocatur qui vocem modulatur in cantu. Huius sunt duo genera. precantorum et succentorum. Precantorum qui vocem premit in cantu. succentorum qui subsequenter canendo rident. Concantorum autem dicitur qui consonat. Qui autem non consonat nec concinit. precantorum non erit. His breviter tractatis ammonendi sunt christi ministri. quare nus sicut excellunt ordinis dignitate ita precellant vite sanctitate. ut plebs eis commissa eorumque disciplinis edocta. gratanter

eis obediat. et eorum imitatione de die in diem proficiat. a quibus divina sacramenta percipiunt et missarum solennia audiunt. Missa autem dicitur vel quia missa est hostia cuius commemoratio fit in illo officio unde dicitur. Ite missa est. id est sequimini hostiam quam missa est ad celestia tendentes post eam. vel quia missus celestis venit ad consecrandum dominicum corpus. pro quo ad altare celeste deferretur hostia. Unde et dicitur missa est.

Ista est distinctio. xxiii. h. quartum libri. In qua magister postquam superius determinavit de sacramentis que ordinantur ad remedium unius persone. hic determinat de sacramentis in remedium totius ecclesie. Et dividitur in duas partes. Primum de terminat de sacramentis ordinis. quod ordinatur ad gubernationem ecclesie. et spiritualem multiplicationem. Secundo de matrimonio quod ordinatur ad multiplicationem fidelium naturalium. Secunda pars incipit in. xxvi. dist. Prima pars adhuc dividitur in duas partes. In prima determinat de sacro ordine. In secunda parte de conferendis hoc sacramentum. et de suscipientibus. Secunda pars in. xxv. dist. incipit. In prima parte tria facit. Primum enim numerum sacramentorum ordinis proponit. Secundo officia et dignitates que ordinibus sequuntur subdit. Tertio quandam salubrem ammonitionem subiungit. Prima pars versus ibi. Sunt et alia que. Secunda versus ibi. His breviter tractatis. Tertia versus ad finem dist. In specialiter in fine magister stat in tribus propositionibus quarum prima est hec. Septem sacros ordines christus in semetipso exhibuit et istos universali ecclesie observandos reliquit. Hanc magister in suis proponit primo quod septem sunt gradus sive ordines ecclesiastici. scilicet hostiarum. lectores. exorciste. acoliti. subdiaconi. diaconi. et sacerdotes. quorum omnia officia christus in semetipso ostendit et corpori suo. scilicet ecclesie hos ordines servandos reliquit. Sunt autem septem propter septiformem. scilicet gratiam spiritus sancti cuius gratia qui non sunt participes indigni ad gradus ecclesiasticos accedunt. quod non primum quod ad hos ordines accedant hanc gratiam habent. in ipsa promotione amplius accipiunt. Ex quo patet huius sacramenti effectus. Hi autem ordines propter sui dignitatem dignos requirunt ministros. Ex quo patet suscipientium conditio. Postea dicit quod hos ordines preceat clericali tonsura que quidem corona regalem dignitatem significat. quod non in summitate capitis nudatio erectionem mentis ad deum per contemplationem designat versus autem huius tonsure initium habuit a nazareis quorum ritus paulus et christiani imitati sunt. Omnes vero in ordinibus constituti clerici vocantur quod forte in domini et hereditate sunt admissi. clerici enim grece soris vel hereditas latine dicitur. vel quod omni diuino fuitio sunt mancipati. Postea de his ordinibus determinat singillatim incipiens ab hostiariis qui sunt primi in tertio ordinis gradus de quibus quattuor determinat. Primum figuram quia figurati sunt in veteri testamento per ianitores qui custodiebant templum ne ingredere in illud immundus. Secundo nominis ratione sive officii. dicunt enim hostiarii. quod presunt hostiis templi ut dignos recipiant et indignos excludant. Tertio ordinandi modum quod in eorum ordinatione dantur eis claves ab episcopo cum determinata forma. Vbi dicitur quod episcopus dicit. Agite tanquam deo ratione redditori. pro rebus que clauduntur istis reconduntur. Quarto institutionem quod christus hoc officium exercuit. quoniam vendentes et ementes de templo eiecit. Et ipse de se dicit. Ego sum hostium pro

q̄s hostiarū designat. Postea dicit de sec̄do ordine. s. lectoz. De quo sex determinat. Primo notis rōnem quia dicitur a legendo. q̄ etiā p̄nunciatores vocant q̄: p̄cul auditorz aures eoz vor adimplet. Sec̄do officium q̄: ad eos p̄tinet p̄phetas et psalmos legere et eadē populis p̄dicare. Tertio ordinandi modum in ordinatione librum diuinaz lectionū ab ep̄o accipiunt cū determinata forma verborz. s. accipe et esto x̄bi dei plato: habiturus si fideliter adimpleueris partē cū his qui b̄n̄ x̄bū dei amministruerit. Quarto additionē. q̄: q̄ ad hūc ordinē assumit debet scientia lrārū esse instructus vt distincte legat et sic possit auditoribz p̄desse. Quinto institutionē. q̄: hoc officium x̄ps adimpleuit q̄n legit illud esate. sp̄s d̄ni super me vt h̄ Lu. xj. Sexto p̄figurationē q̄: p̄figuratiū ratiū et nūciatū est hoc officium in p̄phetis q̄b̄ d̄. Clama ne cesses quasi tuba exalta vocē tuam. Postea d̄ terminat de tertio ordine. s. exorcistaz. de q̄b̄ quinque determinat. Primo notis rōnem dicunt em̄ exorciste quasi adiurātes. Sec̄do officium. q̄: ad eos p̄tinet per exorcismos suos demones ab obsessis fugare. Unde d̄nt mundi esse qui spiritibus immūdiatē impant. Tertio ordinandi modū q̄: libz exorcismoz in ordinatōne recipiūt ab ep̄is cū determinata forma verborz scz. accipite et habetote p̄tatem imponendi manū super energūinos et cathecūinos. Quarto institutionē q̄: d̄ns hoc officio vsus est q̄ salua otis sui tigit aures et linguā surdū et mutū. et demoniacos ml̄tos sanauit. Quinto figuraz quia a salomone videt hic ordo primitus descendisse qui quidaz modū exorcizandi inuenit quo demones adiurati ab obsessis pellebant cordibus vnde et hoc officio mancipati exorciste apud iudeos vocati sunt. Postea determinat de quarto ordine. s. acolitozū de quo quinque determinat. Primo nominis rationem. dicuntur enim acoliti grece ceteroferarij latine quia ceteros portāt ad sitium leticie demonstrandum et ad figurandū verū lumen. s. christum. Secundo officium. quia ad eos p̄tinet luminaria portare et preparare ac subdyaconis ministraria. Tertio ordinandi modū q̄: candelabruz cum cereo et viceolū in ordinatione accipiūt. Quarto institutionem quia hoc officio x̄ps vsus fuit cum dixit. Ego sum lux mundi. Quinto figuram q̄: huius figura p̄cessit in veteri testamento. in his qui lucernas candelabz continebat. Postea determinat de quinto ordine. s. subdyaconoz. de quibus quatuor determinat. Primo nominis rationem. dicunt em̄ subdyaconi q̄ dyaconozūm de quo quinque determinat. hi figurati sunt in veteri testamēto p̄ nathanneos de quibus dicit paralip. c̄tra q̄ erant ministri leuitaz. vñ nathannei dicuntur quasi in humilitate domū seruientes quod subdyaconis cōuenit qui sunt ministri leuitarum. Secundo officium. quia calicem et patenam portant. propter quod mundiciam habere debent vt implent illud. mundamini q̄ fertis vasa domini sacerdotibus et leuitis ministrant et ornamentozū altaris specialē curā h̄nt. Tertio ordinandi modū q̄: patenam et vacuū calicem accipiunt et viceolū cū aqua et manutergiu. Quarto institutionem quia christus hoc officio vsus est q̄n lintheo se p̄cingit et mittit aquam in peluim pedes discipulozū lauit et lintheo terit. Postea determinat de sexto ordine. s. dyaconozū qui sexto loco ponitur ad perfectionez que in eis esse debet. De quibus quinque determinat. Primo nominis rationem. quia de tribu leui nomen traxerunt. dicunt enim leuite. Unde primo in eis figurati fuerunt dicunt em̄ grece dyaconet ministri. Sec̄do officium. quia ipsi sacerdotibus in sacramētozū dispensatione assunt et ministrant. noui em̄

testamenti predicandi habent officiu. Similiter em̄ leuite qui leuo humero stolam portant. qui labores huius vite in leua portant sicut in veteri testamento. Huic ordini a moyse statutum fuit que ad tabernaculum pertinebant portare. Tertio conditionem institutionis dyaconi. Apostoli em̄ elegerunt septē viros plenos spiritu sancto. Hū septē solēt esse i p̄ncipalibus ecclesijs qui etiā p̄ septē angelos tuba canentes in apocalipsi significatur. quales autē esse debeant apostolus ad thimotheū docet. qui autē q̄ ordinent p̄bri debent. vt scz ministrent nullū crimen habentes. Quarto ordinandi modū. quia in ordinatione episcopus eis manū imponit. Nam et apostoli dyaconibus quos elegerunt oratione p̄missa manus imposuerunt. Ponit etiam stolā supra leuū humerū. Accipiunt etiam dyaconi textū euangelij in ordinatione. Quinto institutionē. quia christus hoc officio post cenam vsus est q̄n sacramentū sui corpis et sanguinis discipulis dispensauit. et q̄n ap̄os dormientes ad orationem incitauit. nā ad dyaconos p̄tinet p̄monere aures ad deū habere. Postea determinat de septimo ordine. s. p̄sbyteroz. de quibus sex determinat. Primo em̄ nominis rationē. dicunt em̄ p̄sbyteri. i. seniores. p̄pter dignitatē et bonozū quez acceperūt. et quia morum p̄dētia et maturitate cōuersionis in populo p̄cellere debent. Dicunt em̄ sacerdotes. vel q̄ sacra dant vel in factis sūt duces vel quia sanctificant. Antistes vero dicuntur quia ante alios debent stare. Secundo officium q̄: ad sacerdotē pertinet ad sacramētū corpis et sanguinis cōficere orationes dicere. et dona dei benedicere. Tertio ordinandi modū quia in ordinatione eis manus unguunt patenam cum hostijs. calicē euz viro accipiunt. et stolā que tenet vtrunq̄ latus q̄: cōtra aduersa et p̄spera armis iusticie debent esse induti siue muniti. Quarto figurā. q̄: hic ordo in filijs Aaron fuit figuratus et. lxxij. discipulis quos christus designauit quozum vices p̄sbyteri in ecclesia tenent. tamē inter apostolos vnus princeps exiit. s. Petrus cuius successor est summus pontifex qui etiam dicitur papa. i. p̄s p̄taz. Quinto cōditionem. Hū ap̄s ad thimotheū ostendit qualis debeat eligi p̄sbyter vbi p̄sbyterz noīe ep̄i designat. Sexto officium quia christus hoc officio vsus est in ara crucis q̄n seip̄s obtulit. ille fuit sacerdos et hostia q̄n post ceuam panem et vinum in corpus et sanguinem suum mutauit. Postea dicit q̄ solum duo ordines dicūt sacri. s. diaconatus et p̄sbyteratus et hos solos primitiua ecclesia habuit. alios vero processu temporis ecclesia sibi constituit. ex quo patet ordinum differētia quia quidam sūt sacri quidā nō. Et dicit q̄ ordo d̄: quod dā sacruz per q̄s specialis potestas traditur ordinatione. et hi ordines dicuntur sacramenta quia in eis sacramentum confertur et significatur. scilicet gratia ex quo patet ordinum quedam conuenientia. q̄: em̄ in omnibus huiusmodi gradibz traditur aliqua potestas spiritualis. idco nomen ordinis omnibus conuenit. quia etiam in omnibus confertur et significat sacramentum. ideo omnes dicuntur sacri. Postea dicit q̄ quedam sunt nomina que non ordinem sed dignitatem vel officium nominant sicut ep̄scopi pontifices patriarche et archiep̄scopi et metropolitani. Ep̄scopus enim aut pontifex est. quia habet alijs i tendere et p̄ncipari. quia ep̄scopus dicit a scopin grece quod latine intendere dicitur vnde etiam ep̄scopi grece dicuntur latine speculatores. Nam speculatoz p̄positus in ecclesia dicitur: in eo q̄ speculari debet mores et vitam populozū infra se positurum. Pontifex est princeps sacerdotum quasi via sequentium. ip̄e em̄ summus sacerdos nūcupatur. eo

istinus in eis. ita in eis mansit ordinatio in
 tegra. quia in perfectione fuerat vicium quod in
 unitate pacis est correctum. non in sacra-
 mentis: que ubique sunt: ipsa sunt. Et cum
 ipsi expedire videntur ecclesie ut prepositi
 eorum venientes ad catholicam societatem
 honores suos ibi non amministrent. non eis
 tamen ipsa ordinationis sacramenta detra-
 hant. sed super eos manent. Ideoque non eis
 manus imponitur: ne non homini: sed ipsi
 sacramento fiat iniuria. Sicut autem in ba-
 ptismo est ius quod per eos dari possit. sic
 in ordinatione ius dandi est. utrunque quidem
 ad penitentiam suam. Sed aliud est non habere aliud peni-
 tiosum habere. aliud salubriter habere. Idem. De his
 qui ab ecclesie unitate separati sunt nulla iustitia
 est. qui habeant et dare possint. si penitentia
 se habent penitiososque dant. quia extra vincu-
 lum pacis sunt. neutri sacramento facien-
 da est iniuria. Sicut non recte habet qui
 ab unitate recedit. sed tamen habet. et ideo
 redeunt non redditur. Sic etiam non re-
 cte dat qui ab unitate recedit. et tamen dat
 et ideo qui ab eo accipit. venientem ad unita-
 tem non iteratur. Idem. Aliud est non habe-
 re aliquid. aliud est non iure habere vel illi-
 cite usurpare. Non ergo ideo non sunt sa-
 cramenta christi et ecclesie quia eis illicite
 utantur. non modo heretici sed etiam om-
 nes impij. sed illi corrigendi sunt et punien-
 di. illa autem sunt agnoscenda et veneranda.
 Item. Greg. Ad dicitur ut qui ordinatus
 est iterum ordinem valde ridiculosum est.
 Et enim baptizatus semel iterum baptiza-
 ri non debet. ita qui consecratus est semel
 in eodem ordine non valet iterum consecra-
 ri. His alijsque autoritatibus videtur asseri in
 omnibus impijs. etiam in hereticis perficis
 et damnatis. christi sacramenta permane-
 re cum iure dandi. possunt enim dare. sed per-
 nitiosos. et quibus dederint. non sunt iterum
 ordinandi. Que premissis ex opposito ob-
 uia videntur.

Determinatio premissis contra
 dictionis autoritatum.

Hec autem quidam

ita determinant. Dicunt enim hereticos
 accepta sacerdotali vel episcopali unctio-
 ne ab ecclesia recedentes: baptismi quidem
 dandi ius retinere. sed non habere faculta-
 tem tribuendi sacros ordines vel consecrandi
 dominicum corpus. postquam perficis et damnati
 sunt ab ecclesia. Sicut degradatus episco-

pus non habet potestatem largiendi sacros or-
 dines. facultatem tamen baptizandi non amisit.
 Ad hoc Aug. ait. intelligit dictum de here-
 tics qui non sententia ecclesie sed prauitate
 sensus sui a fidei veritate ac doctrine vni-
 tate diuisi sunt. Qui licet tales sint: ius ta-
 men ordinandi et consecrandi habent. et quod
 ab eis ordinantur ante manifestam preci-
 sionem: etiam si cum eis apte exierint. et sen-
 tentia ecclesie damnati fuerint. tamen si re-
 dierint iterum ordinandi non sunt. Et ubi-
 que legitur de ordinatis ab hereticis quod ser-
 uatis eis ordinibus ministrare valeant: vel
 iterum ordinandi non sunt. de huiusmodi ac-
 cipiendis dicunt. Nam postquam percisi fue-
 rint et damnati iudicio ecclesie. ius ordinandi
 et consecrandi eis detractum asserunt. ut
 degradatis vel excommunicatis. Alij
 hoc dicunt sacramenta ab hereticis etiam pre-
 cisissimam formam ecclesie celebrata. vera esse
 et rata. quia recedentes ab ecclesia ius dandi
 et consecrandi non perdidierunt. et qui sic
 ab hereticis ordinantur. cum redeunt iterum
 ordinandi non sunt. Que vero ab he-
 reticis aliter quam in ecclesia sunt. falsa sunt et
 inania. et qui a talibus ordinari videntur
 non munus sed vulnus accipiunt. Et hanc
 differentiam varie de his loquuntur
 doctores. Quidam hoc dicunt eadem sacra-
 menta ab hereticis percisis posse celebrari
 que a catholicis. si ab illis forma ecclesie ser-
 uetur. et ab eis celebrata vera esse et rata: et
 quantum ad se. quantum vero ad effectum. fal-
 sa esse et inania. Et in his qui male tractantur:
 et in his qui male suscipiunt. ideo irrita et
 falsa. quia quod promittunt et proferre credunt
 non tribuunt. Damna etiam dicuntur
 quia illicite dantibus vel accipientibus sunt
 in iudicium. Polluta etiam dicuntur non
 quantum ad se. sed propter indignam hereti-
 corum tractationem. Ideo. Grego. commu-
 nionem arrii vocat execrationem. et inno-
 centius bonosij ordinationem. damnatio-
 nem. non quod ita in se sint. sed quia male dantes
 vel accipientes tales faciunt. Sicut etiam
 Hiero. Sacrificia eorum panis luctus vo-
 cat. non quantum ad se. sed quantum ad effectum.

Nonnulli vero tradunt illos hereticos
 qui in ecclesia ordinati sunt. ius ordinandi
 et consecrandi etiam cum separati fuerint
 habere. Qui vero in scismate vel heresi po-
 siti ab eis ordinati et iuncti fuerint: illo
 iure carent. Ideoque cum ordinare volunt
 vulnus potius infigunt quam gratiam conse-
 runt.

Alioquin.

Hierony. sic
per Dec.

Grego. Johi
rauenti epo

De symonia vnde dicitur. et quid sit.

De symoniacis vero non est ambigendum quin sint heretici. et tunc ante suam degradationem et ordinantur et consecrantur. Et licet simoniaci proprie dicantur qui instar simonis magi impudibilem gratiam precio conducere volunt. et qui per ministerio sacro precium recipiunt in modum gregi. Grege vocandi sunt. omnes tamen et dantes et accipientes simoniaci dicuntur et vtrique eadem sententia pelluntur.

De his qui scienter a symoniacis ordinantur.

Differt tamen inter eos qui ordinantur a simoniacis scienter. et eos qui ignorant. Qui enim scienter a simoniacis se permiserint consecrari. imo execrari. eorum consecratio omnino irrita est. Qui vero ordinantur a simoniacis quos cum ordinantur nesciunt esse simoniacos. qui et tunc pro catholicis habentur. eorum ordinatio misericorditer sustinetur.

De his qui dicunt se emere corporalia non spiritualia.

Si vero aliqui obiecerint se non consecrationem emere. sed res ipsas que ex consecratione pueniunt. penitus desipere probantur. Nam quisque horum alter vendit sine quo alter non habetur: neutrum vendere derelinquit.

Distinctio symoniacorum.

Simoniace autem heresis tripartita est distinctio. Alii enim simoniace a simoniacis ordinantur. Alii simoniace a non simoniace. Alii non simoniace a simoniacis. Unde Nicolaus papa. Statuimus decretum de simoniaca tripartita heresi. scilicet de simoniacis simoniace ordinantibus vel ordinatis. et de simoniacis non simoniace a simoniacis. Simoniaci simoniace ordinati vel ordinatores simoniace a proprio gradu decidant. Simoniaci etiam simoniace a non simoniacis ordinati similiter ab officio remoueantur. Simoniacos vero non simoniace a simonia-

Nicolaus papa

is ordinatos. misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio permittimus permanere. Quod intelligendum est de his qui ordinantur a simoniacis ignorantes eos esse simoniacos. hos facit simoniacos non reatus criminis. sed ordinatio simoniaci.

Alexander papa de his qui violenter a simoniacis vel ab hereticis ordinantur.

Similiter cum decernit Alexander papa simoniacos omnino damnandos ac deponendos. subintelligendum est nisi violenter quis attractus fuerit. De his enim et a quibuslibet hereticis violenter ordinatis dicit Innocentius. qui possunt habere aliquem colore excusationis si statim discedunt ab eis. et pessimo eorum concilio renunciant.

De etate ordinandorum ita decreuit Nicolaus papa.

Sacri inquit canones sanxerunt ut subdiaconus non ordinetur ante xiiij. annos. nec diaconus ante xxv. nec presbiter ante xxx. Deinde si dignus fuerit ad episcopatum eligi potest quod nos etiam pari modo suare iubemus. Item Fabianus. Si quis xxx. etatis non impleuerit annos. nullo modo presbiter ordinatur et si valde sit dignus. quare et ipse dominus xxx. annorum baptizatus est. et sic cepit docere.

Ista est distinctio. xxv. huius quarum libri. In qua magister postquam superius determinauit de sacro ordine. tunc prius de hoc sacramento conferentibus et suscipientibus determinat. Et tria facit. Primum enim inquit an heretici sacrum ordinis possunt conferre seu dare. Secundo ostendit simoniacos fore qui dant penitentiam pro ordinibus et etiam qui aliquid pro ordinibus presumunt accipere. Tertio quomodo ignorantes ordinati a simoniaco debeamus misericorditer tolerare. Primum facit versus ibi. de symoniacis vero. Secundum versus ibi. Differt tamen inter eos Tertium versus ad finem dicit. In speciali sententia magistri stat in tribus propositionibus quarum prima est hec. Alii dicunt quod sacra ab hereticis forma ecclesie celebrata sint vera et rata. Alii autem quod sint falsa et reprobata. Hanc magister inueniens querit an heretici ab ecclesia presbiteri sacros ordines conferre. Et vtrius ordinati ab eis dicit reordinari. Et dicit hanc questionem esse difficile et proplexam. propter diuersitatem doctorum opinantium circa eam. Quod tamen dicunt hereticos non posse ordinare et ordinatos ab eis non esse in suis ordinibus suscipiendos sed tamen ad laicam communionem. Hic dicit Arrianorum consecrationem sacrilegam esse. Ciprianus dicit sacra hereticorum inania et sacrilega esse. Hieronymus dicit que offeruntur ab hereticis contaminata esse et deo odibilia. Leo papa dicit non esse rata sacrificia ex-

Fabianus

De sacra
mentis
et c.

tra ecclesia nec vera. Postea ponit straria opinionem
 dicitur ab hereticis ordines tradi posse et ordinaros
 ab eis non esse iterum ordinandos. quod maxime Augustinus dicit
 cere videtur sicut ius habet baptizandi ita etiam et ordi
 nandi. sed heretici tale ius habent ad sui primum. ca
 tholici vero ad salutem Gregorius dicit ordinatum semel nun
 quam debere reordinari. Postea circa hanc dubitationem
 tangit diversam opinionem. Quidam enim dicunt here
 ticos ab ecclesia presbiteros baptizandi ius habere non autem
 ordinandi et auctoritates que in contrarium sunt debent intel
 ligi de hereticis que secundum sententiam ecclesie sunt ab ecclesia pres
 biteros tales enim ius habent baptizandi. Alij vero dicunt quod
 facta ab hereticis et presbiteris collata si secundum formam eccle
 sie sperant vera esse et rata. Alij vero nequaquam. et secundum
 hanc opinionem varie de his doctores loquuntur. Alij autem
 dicunt facta ab his collata vera esse in se si forma ec
 desie servetur. falsa esse et inania quo ad salutis effe
 ctum. damnanda esse dicuntur hereticorum sacramen
 ta. que presbiteribus et accipientibus sunt in iudicium et
 secundum hoc potest intelligi ut dicitur auctoritates super adicte
 Alij vero dicunt hereticos in ecclesia ordinaros ius or
 dinandi habere. eos vero que in heresi nequaquam. Postea
 dicit simoniacos esse hereticos et ante degradationem
 ordines perferre posse. Secunda propositio est hec pro col
 latione sacrorum ordinum dantes et accipientes pecuni
 am simoniaci dicuntur. et pro tali delicto ambo eadem
 pena puniuntur. Hanc magister insinuans dicit quod sym
 moniaci proprie dicuntur emptores a symone mago de
 nominati. videlicet. grege sic dicit a seruo elizei. in
 largo nomine utique dicuntur simoniaci. Tertia propositio
 est hec. Qui ignoranter a simoniaco ordinantur ipso
 rum seruitium misericorditer tolerat. Hanc magister po
 nens dicit quod ordinari a simoniaco scilicet consecratio
 nem irritam habet. Qui vero sunt ordinati ignoranter pos
 sunt misericorditer in ordine sustineri. Et quod possit
 aliquis dicere quod non emittit spirituale vel consecrationem
 sed spiritale emittit spirituale annexum ut res ipsas que ex se
 emanant proveniunt. et sic non est simoniacus. Ideo
 hoc remouet hic dicens quod quoniam aliqua duo sunt iun
 cta non vniuere sine alio potest emi vel vendi. Postea ponit
 triplicem distum. simoniace heresis dicens. quod quidam
 simoniaci simoniace a simoniaco ordinantur. Quidam
 enim simoniaci simoniace a non simoniaco ordinantur
 et verum istorum sic ordinatoz proprium gradum patitur. Tertij
 vero quod non simoniace a simoniaco ordinantur potest mis
 ericorditer tolerari dummodo ignorant eos que ordinantur si
 moniacos esse. Addit etiam quod cum dicitur ordinaros ab he
 reticis vel simoniaco esse damnandos est intelligen
 dum nisi aliquis violenter ab eis ordinaret. Ultimo
 determinat de suscipientibus ordines quod ad etatem
 dicens. quod subdiaconus ante decimum quartum an
 num. diaconus ante. xxv. annum. presbiter ante. xxx.
 annum ordinari non debent. Et tamen in speciali.

De sacramento coniugij cuius in
 stitutio et causa ostenditur. a

DI. XXVI

De alia sa

cramenta post peccatum et
 propter peccatum exordium sum
 pserint. matrimonij sacramen
 tum etiam ante peccatum legit institutum a domino non tamen
 ad remedium sed ad officium. Refert enim
 scriptura Genesim in adam misso sopore. at
 vna de costis eius sumpta. et ex inde mulie
 re formata. virum in spiritu intelligentem ad quem

virum mulier facta esset. post extasim prophete
 tice dixisse. Hoc nunc os ex ossibus meis et
 caro de carne mea. propter hoc relinquet homo
 patrem et matrem et adheret uxori sue
 et erunt duo in carne vna.

De duplici institutione coniugij. b

Coniugij autem insti

tutio duplex est. vna ante peccatum ad officium fa
 cta est in paradiso vbi esset thorus imacu
 latus et nuptie honorabiles. ex quo sine ar
 dore percipitur sine dolore peritur. altera post
 peccatum ad remedium facta extra paradysum. propter
 illicitum motum deuitandum. Prima vt natu
 ra multiplicaret. Secunda vt natura exci
 det et vitium cohiberet. Tercia et ante peccatum dixit deus
 Crescite et multiplicamini. et post peccatum omnibus
 pene hominibus per diluuium consumptis. Quod
 ante peccatum institutum fuerit coniugium ad officium
 post peccatum vero ad remedium processit Augustinus te
 stis dicitur. Quod sanis est ad officium egrorum
 est ad remedium. Infirmitas enim incontinencie
 que est in carne per peccatum motu. ne cadat in rui
 nam flagitiorum. excipit honestate nuptiarum.
 Si vero non peccassent primi homines. sine carnis
 incentiuo ac seruoze libidinis ipsi ac succes
 sores eorum ueniret. Et sic remunerabile est
 aliquod bonum opus. sic coitus eorum bonus esset et
 remunerabilis. Quia vero propter peccatum leuata est
 cupiditatis. lex membris nostris inhebit sine
 que carnalis non fit commixtio. reprehensibilis est
 et malus coitus. nisi excusetur per bona coniugij.

Aug. super
 Gen. in li. de
 nuptijs et con
 cupiscentia.

Quando secundum preceptum quando
 secundum indulgentiam contractum sit
 coniugium. c

Prima institutio ha

buit preceptum. secunda indulgentiam. videlicet et ab
 apostolo humani generi propter vitia fornicatoz
 indultum esse coniugium. Indulgentia vero quod me
 liora non eligat remedium habet non potest. a quo si quis
 declinauerit. meretur exitale iudicium. Quod
 secundum indulgentiam procedit. voluntarium est non ne
 cessarium. alioquin transgressor esset que illud non
 faceret. Et potest sane intelligi illo sub precepto
 dictum hominibus primis ante peccatum. Crescite et mul
 tiplicamini. Quo etiam post peccatum tenebatur vsu
 quoque est facta multiplicatio. postquam secundum in
 dulgentiam matrimonij factus fuit. Ita etiam
 post diluuium que vniuersum pene humanum gen
 erum deletum est. secundum preceptum dictum est filiis noe. cre
 scite et multipli. Multiplicato vero homine
 secundum indulgentiam factum est. non secundum imperium.

Quibus modis accipiatur indulgentia.

Indulgentia autē

diuersis modis accipit. s. pro peccatione p remissione. p peccatione. Et est pmissio in nouo testamēto de minoribus bonis et de minoribus malis. De minoribus bonis ē coniugium quod non meretur palmam. sed est in remediū. De minoribus malis. i. de venialibus est coitus qui fit causa incontinentie. Illud. s. coniugium indulget. i. cōcedit. Illud vero. i. coitus talis pmittit. id est tolerat ita q̄ nō phibetur.

Qd̄ nuptie sint bone.

Fuerūt autē non

nulli heretici nuptias detestātes qui taciāni appellati sunt. hi nuptias omnino damnant. ac pares fornicationibus alijsq̄ corruptionibus faciunt. nec recipiunt in suorum numero: cōiugio vtentem marem vel feminā. Q̄ aut̄ res bona sit coniugium nō modo ex eo. pbatur q̄ dominus legitur cōiugium instituisse inter primos parentes. sed etiam q̄ in cana galilee nuptijs interfuit x̄ps. easq̄ miraculo commēdauit. aqua in vinum conuersa. Qui etiam postea virum dimittere vxorem phibuit. nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait. Virgo non peccat si nubat. Constat ergo rē bonam esse matrimonium. alioquin non esset sacm. Sacm̄ em̄ sacrum signum est.

Cuius rei sacramentum sit coniugium.

Luz ergo coniugii

um sacramentum sit. et sacm̄ signum est. et sacre rei. s. coniunctionis christi et ecclesie. sicut ait apostolus. Scriptum est inquit. Relinquet homo patrem et matrem et adheret vxori sue. et erūt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico. in christo et in ecclesia. Ut em̄ inter coniuges coniunctio est s̄m̄ consensum animorum et s̄m̄ permixtionem corporum sic ecclesia christo copulat̄ voluntate et natura: qua idem vult cum eo. et ipse formaz̄ sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualiter et corporaliter. i. caritate ac conformitate nature. huius vtiusq̄ copule. figura est in cōiu-

gio. Consensus enim coniugum copulam spiritualement christi et ecclesie que fit p̄ charitatem significat. Commixtio vero sexuum. illam significat que fit per nature conformitatem.

Qualiter intelligendum sit illud mulier illa non pertinet ad matrimonium cum qua non est commixtio sexuum.

Inde est qd̄ quidā

doctorum dixerunt. illam mulierem nō pertinere ad matrimonium. que non experit carnalem copulam. Ait em̄ Aug. Nō dubium est illam mulierem nō pertinere ad matrimonium. cū qua docetur nō fuisse commixtio sexus. Item leo papa. Cum societas nuptiarum ita a principio sit instituta vt preter cōmixtionem sexuum non habeat in se christi et ecclesie sacramentum. non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium. in qua docetur non fuisse senuptiale mysterium. Item August. Nō est perfectum coniugium sine commixtione sexuum. Hoc si s̄m̄ suspiciem verborum quis acceperit. inducitur in errorem tantū vt dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium. sic et inter mariam et ioseph non fuisse cōiugium vel nō fuisse perfectum. quod nephas est sentire. Tanto em̄ sanctius fuit atq̄ perfectius. q̄to a carnali opere immunius. S̄z superius posita e ratione dicta intelligendum est. non quin pertineat mulier illa ad matrimonium cum qua nō est permixtio sexuum. sed non pertinet ad matrimonium qd̄ expressam et plenam tenet figuram coniunctionis christi et ecclesie. Figuratur enim illam vniōnem christi et ecclesie que est in charitate. Sed non illam que est in nature conformitate. Est ergo et in illo matrimonio typus coniunctionis christi et ecclesie. sed illius tñ qua ecclesia christo charitate vnitur. non illa qua per susceptionem carnis capiti membra vniuntur. Nec ideo tamen minus sanctum est coniugium. quia vt ait Augusti. In nuptijs plus valet sanctitas sacramenti. q̄ secunditas ventris. Et etiam coniugium signum spiritualis coniunctionis et dilectionis animorum quo inter se coniuges vniri debent. Unde apostolus ait Viri diligite vxores v̄ras vt corpora vestra.

Augusti.

Leo papa.

Aug. in li. de soliloquijs.

Aug. in li. de bono cōiugali.

Ista est distinctio. xxvj. huius quar-
 ti libri. In qua magister postquam iugius determinavit de
 sacro ordinis quod pertinet ad spirituale ecclesie multiplicacionem.
 Dic determinat de matrimonio quod pertinet
 ad eius multiplicacionem naturalem. Et dividit
 hic tractat in quatuor partes. In prima determinat de ma-
 trimonio in se. In secunda de eius causa efficiente. In ter-
 tia de eius fine. In quarta de eius bonis. In quinta
 de eius causis materialibus. scilicet personis et rebus
 prima pars durat a principio distinctio. ista pars ad. xxvij
 dist. que incipit. Post hec advertendum. Secunda pars ad
 finem. xxx. dist. quasi ubi dicit. Exposito que sit effi-
 ciens. Tertia pars ad. xxxj. dist. que incipit. Post hec
 de bonis coniugij. Quarta ab inde usque ad. xxxiiij.
 dist. que incipit. Nunc superest attendere. Quinta
 pars ad. xliij. dist. que incipit. Postremo de condi-
 tione resurrectionis. In presenti distinctioe tria facit.
 Primo tempus et locum institutiois huius sacramen-
 ti demonstrat. Secundo matrimonium condennat reprob-
 bar. Tertio eius mysticam significationem recitat. Pri-
 mus pars ubi fuerunt nonnulli heretici. Secunda pars ubi
 cum ergo coniugij. Tertium pars ad finem distinctio. In spali
 sententia magistri stat in tribus propositionibus: quarum
 prima est hec. Coniugij sacramentum fuit in paradiso ante pecca-
 tum solum ad officium primo institutum nunc secundario in re-
 medium. Hanc magister insinuans proponit primo hoc sacra-
 mentum ante peccatum institutum fuisse quoniam Adam dixit.
 Hoc nunc os ex ossibus meis et nihilominus post peccatum in-
 stitutum: sic duplex est eius institutio. Differt autem prima a
 secunda quod prima facta est in paradiso. Secunda extra paradisum
 Item prima facta est ad officium nature multiplicande: se-
 cunda ad remedium percipiende. Item prima fuit in preceptum
 necessitatis. Secunda fuit voluntaria a tempore multipli-
 cari generis humani: et est accipienda secundum indulgen-
 tiam: quoniam per remissionem quoniam per concessione: quoniam per
 permissionem. Dic autem per permissionem accipit: permittit au-
 tem coniugium non quasi malum: sed quasi minus bonum.
 Secunda propositio est hec. Heretici dicunt Taciani in
 hoc principio errant quod nuptias condennant. Hanc ma-
 gister ponens condennat errorem damnantium et de
 testantur nuptias: ostendens quod bona res sit matrimo-
 nium per hoc quod christus interfuit nuptijs: et precepit uxorem
 a viro non dimitti. Unde apostolus ad Eph. ait. Viri dili-
 gite uxores vras sicut propria corpora vras. Tertia
 propositio est hec. Electorum ecclesia non solum iugitur
 christo spiritualiter: sed etiam vere et corporaliter. Hanc ma-
 gister insinuans dicit quod matrimonium est signum con-
 iunctionis christi et ecclesie in conformitate nature et si-
 gnificam unionis in charitate. Que duo matrimonium
 carnali copula summam perfecte significant. Est tamen
 perfectum matrimonium in quo est consensus animorum
 sine carnali copula. Deficit tamen ab hac perfecta signifi-
 catione: licet quidam auctoritates vident dicere tale non
 fore verum et perfectum matrimonium. Matrimonium
 enim tale. scilicet ubi est tamen consensus aiorum est signum dilectio-
 nis: qua coniuges inter se uniri debent. Aug. enim
 dicit. Plus valet sanctitas sacramenti quam fecunditas
 ventris. Et tamen in specialiter.

**Que sunt considerata in con-
 iugio.**

**Dist hec aduer-
 tendum est quid sit coniugium: et que sit
 efficiens causa coniugij: et causa
 propter quam contrahi debeat: et que sint bo-
 na coniugij: et quod per ea excuset coitus car-**

nalis: que sint legitime persone ad matrimonium:
 Sunt et alia plura in matrimonio consideranda
 que sub copendio perstringemus.

Quid sit coniugium.

Sunt ergo nuptie
 vel matrimonium viri mulierisque coniunctio
 maritalis inter legitimas personas individua-
 am vite consuetudinem retinens. Ad indiui-
 duam consuetudinem vite pertinet quod absque con-
 sensu alterius neuter continentiam proferri po-
 test vel oroni vacare: et quod inter eos dum vi-
 uunt vinculum conjugale permanet: ut alij se
 copulare non liceat: et ut inuicem alter alteri
 exhibeat quod quisque sibi. Hac autem descri-
 ptione: legitimum et fidelium tamen matrimonium
 includitur.

De consensu que efficit coniugium.

Efficiens autem cau-
 sa matrimonij est consensus: non quilibet: sed per
 verba expressus: nec de futuro: sed de presenti.
 Si enim consentiunt in futurum dicentes: Accipiam
 te in virum: et ego te in uxorem: non est iste
 consensus efficax matrimonij. Item si con-
 sentiant mente et non exprimat verbis vel alijs
 certis signis: nec talis consensus efficit ma-
 trimonium. Si autem verbis explicant quod ta-
 men corde non volunt si non sit coactio ibi
 vel dolus: obligatio illa verborum quebatur consen-
 tiunt dicentes: accipio te in virum: et ego te in
 uxorem matrimonium facit.

**Autostatibus probatur quod solus consen-
 sus facit matrimonium.**

Quod autem consensus
 matrimonium faciat subditis probatur testimo-
 nijs. Ait enim Isidorus. Consensus facit ma-
 trimonium. Item Nicolaus papa. Suffi-
 ciat solus secundum leges eorum consensus: de quo-
 rum coniunctionibus agitur. Qui solus si
 forte in nuptijs defuerit: cetera etiam cum ip-
 so coitu celebrata frustratur. Item Job. ch. 2.
 solus. Matrimonium quidem non facit coitus
 sed voluntas: et ideo non soluit illud separatio
 corporis. Item Ambrosius. Non defloratio virgi-
 nitatis facit coniugium: sed pactio coniugal-
 is. Ex his apparet quod consensus. id est pactio con-
 iugal-
 is matrimonium facit: et extunc coniu-
 giu est: etiam si non precessit vel secuta est copu-
 la carnalis.

Nico. papa.

Job's Ch'is.
 sup Martb.

Ambrosius.

DI. XX
 VII.

Quā incipiat esse coniugiū. e

Quod enī ab ipsa de

sponsatione in qua pactio iugalī expmī
tur iuges sint sanctorū testimonia pbant.
Ait enī Amb. Cū inītiā coniugiū cōiugij
nomen asciscit: cum coniūgit viro cōiugi-
um est: nō cum viri admixtione cognoscit
Item Irido. Cōiuges verius appellantur
a p̄ma despōsationis fide: quāvis adhuc inē
eos ignoret coniugalī concubitus. Item
Aug. Cōiunx vocat ex p̄ma despōsati-
onis fide quam ꝑcubitu non cognouerat:
nec fuerat agniturus: nec ꝑierat: nec men-
dat manserat iugis appellatio: vbi nō fu-
erat nec futura erat carnis vlla commixtio
ꝑpter qd̄ fidele coniugiū ambo parentes
xpi vocari meruerūt: non solū illa m̄r: sed
etiam ille pater eius: sicut cōiunx m̄ris ei?
vtrūq; in mente et nō carne. Ex his euidē-
ter insinuat qd̄ ex tempe quo intercedit cō-
sensus voluntarius ac maritalis qd̄ sol? cō-
iugium facit: veri cōiuges sunt sponsus et
sponsa.

Scdm̄ quosdam nō est cōiugium
ante carnalem copulā, sed sponsi
et sponse sunt. f

Quidā tamen asse-

rūt verū coniugiū nō contrahi ante tradu-
ctionem et carnalem copulam: nec vere cōi-
uges esse aliquos anteq; incedat cōmixtio
sexus: sed a p̄ma fide despōsationis vir spō-
sus: et mulier sponsa ē nō cōiunx. Spōsōs
aut et sponas iuges frequenter appellari
dicunt: non qd̄ sint: sed qd̄ futuri sunt: cui?
rei sponatione inuicem fecerunt: et fm̄ hoc
x̄ba ꝑmissarū autoritatū intelligenda fore
tradunt.

Quaratione nitunt. g

Quod vero inter spō-

sam et cōiugē plurimū inter sit: ex eo astru-
unt: qd̄ licet sponse ante carnalem copulam
inconsulto vel nolente spōso monasteriū
eligere: quo facto: sponso etiam licet aliaz
ducere. Coniugatus x̄o vel cōiugata nec
continentiā nisi ex cōmuni cōsensu ꝑuare va-
let: nec monasteriū petere: nisi vterq; conti-
nentiā pariter ꝑstet. Qd̄ x̄o liceat spō-
se monasteriū eligere autoritatib? sanctorū
ꝑbatur: Ait enim Eusebi? papa. Despon-

Amb. in li. de
virginibus.

Irido. in li. de
eterno.

Aug. in li. de
bono cōiugij.

Qd̄ spōsa pōt
monasterium
eligere nō ex-
quisito sponsi
consensu.
Euse. pa.

fatam puellam nō licet parentib? alij viro
tradere: nō licet sibi mōasteriū eligere. Itē Grego.
Greg. Decreta legalia despōsata si con-
ueri voluerit nullo penitus censuerūt dā/
no mulctari. Refert etiā Hiero. qd̄ macha-
rius inter xpi heremitas ꝑcipuus: celebra-
to nuptiali conuiuio cū vespere thalamū
esset ingressurus ex vrbe egrediens trans-
marina petijt et heremi solitudinem sibi ele-
git. Beatus etiam Alexius s̄r ex nuptijs
diuina gratia vocatus sponas deferuit: et
nudus xpo famulari cepit. His autoritatib?
et exemplis liquet licere spōsis sine cō-
sensu suarum sponarū et cōuerso continē-
tiam ꝑstari.

Grego.

Ex p̄la ponit

Qd̄ cōiugatus vel coniugata ne-
queant cōtinentiam ꝑstari sine al-
terius consensu. h

Hoc aut cōiugatis

nullatenus licet. Non enī pōt vir melioris
vite ꝑpositū sumere sine vxoris cōsensu: et
econuerso. Unde Greg. scribēs theutiste
patricie. Sunt qui dicūt religionis gratia
coniugia debere solui. Unde sciēdum est.
qd̄ et si hoc lex humana cōcessit: nō lex diuī
na ꝑhibuit. Si x̄o vtrisq; conueniat cōti-
nentem vitam ducere: hoc qd̄ audeat accu-
sare: Sic enī multos sanctorū nouimus cū
suis coniugibus et ꝑus cōtinentem vitam
duxisse: et post ad sancte ecclie regimīa mi-
grasse. Si x̄o continentiam quam vir ape-
tit mulier non sequit: aut quam vxor ape-
tit vir recusat: coniugiū diuidi nō potest.
qd̄ scriptum est: Mulier ꝑtatez sue carnis
non habet: s̄ vir. Similiter et vir potestate
sue carnis nō habet: sed mulier. Idē Aga-
thosa latrīx ꝑsentium quæta est vir suum
contra voluntatem suam in monasterium
esse conuersum: qua ꝑpter experientie tue
ꝑcipimus: vt diligenti inquisitione discu-
tias: ne forte eius voluntate conuersus sit
vel ipsa mutare se ꝑmiserit: et si hoc repere-
ris et illū in monasterio ꝑmanere ꝑuideas
et hanc sicut ꝑmiserit mutare vitam compel-
las. Si x̄o nihil horum est: nec quondam
fornicationis crimen ꝑpter quod licet vx-
orē dimittere: predictam mulierem commi-
sisse cognoueris: ne illius ꝑuersio: vxoris
relicte in seculo fieri possit perditionis occa-
sio: volumus vt maritum suum illi etiam
si iam tonsuratus est reddere debeas: om-
ni excusatione cessante: quia nisi fornicari

Idē Adriano
parmenio epi
scopo.

onis causa viz vxorem dimittere nulla ratio concedit. Postq̄ enī copulatiōe coniugij viri & mulierī vnū corp⁹ effici: nō pōt ex pte pueriti: & ex pte remanere in seculo.

Itē ex. viij. synodo. Si q̄s cōiugar⁹ cōuertit ad monasteriū velit: non est recipiens nisi p̄us a p̄iuge castimoniā p̄ficiente fuerit absolutus. Tales ergo tunc sine culpa sequunt̄ xp̄m relicto seculo: si habēt ex pari voluntate castitatis consensum. Itē Si vir & vxor diuertere p̄ sola religiosa inter se consenserint vita: nullatenus sine consensu ep̄i fiat: vt ab eo singularit̄ p̄uiso cōstituantur loco. Nam vxore nolētē vel altero illorū etiam p̄ tali re matrimoniū non soluit. Itē Aug⁹. Si abstines sine vxoris voluntate: tribuis ei fornicatiōe licentiā & peccatū illius tue imputabit̄ abstinentie. Itē Nicolaus papa. Scrip̄it nobis Thaberga regina: regia se velle dignitate vl̄ copula exui: & sola vita puata esse contentam desiderare. Cui scripsim⁹: nō hoc aliter fieri posse: nisi eādē vitam vir eius Lotharius elegerit. Ex his patet q̄ p̄iugati sine cōmuni p̄sensu monasteriū eligere. cōtinētiā p̄fiteri vel habitum religionis sumere nō valēt: & si fecerint: reuocari debent. Sponsi vero p̄nt sine cōi cōsensu monasterium eligere. An videtur inter sponsum & sp̄sam cōiugium nō esse. Ideoq̄ asserūt a prima fide desp̄satiōis p̄iuges appellari: non re p̄sentium: sed spe futurorū: q̄ ex si de quam ex desp̄satiōe sibi inuicem debent: postea efficiunt̄ cōiuges. Premissas aut̄ auctoritates q̄bus asserit̄ q̄ consensus m̄rimonium facit: ita intelligi volūt vt p̄sensu vel pactio coniugalis non an̄ coitum faciat m̄rimoniū: s̄ in coitu. Sicut enī defloratio & ginitatis non facit m̄rimoniū nisi p̄cedat pactio p̄iugalis: ita nec pactio coniugalis anteq̄ assit copula carnal. Ex pactio ergo coniugali sponsi & sp̄se hūt ante coitum. In coitu v̄o efficiunt̄ p̄iuges. Facit enī pactio coniugalis: vt q̄ p̄us erat sponsa: in coitu fiat coniunx.

Responsio ad p̄dicta cū determinatione superiorū.

His aut̄ ita respon

dem⁹. Fit aliq̄n desp̄satio vbi est commissio viri & mulieris de contrahēdo m̄rimonio. nō est aut̄ ibi consensus de p̄senti: & est desp̄satio habens p̄sensum de p̄sen

ti. i. pactionē conjugalem que sola facit cōiugium. In illa ergo desp̄satione vbi est pollicitatio contrahendi m̄rimonium: sp̄s si tantū & sponse fiunt: nō coniuges. & talibus sponsis licet sine cōmuni consensu continētiā p̄fiteri & monasteriū eligere. In ea v̄o desp̄satione vbi est p̄sensu de p̄senti p̄iugij p̄trahit̄: & ab illi⁹ desp̄satiōis p̄ima fide veri cōiuges appellant̄. Sc̄dm hāc distinctionem desp̄satiōis: de sp̄sis varie loquunt̄ doctores.

Quō accipiatur sponsa in subditis capitulis.

Aliquādo enī sp̄-

sas vocant q̄ talem habuerūt desp̄sationē vbi fuit pactio cōiugalis de p̄nti: & ille vere p̄iuges sunt. An Greg⁹. Si q̄s vxorem desp̄sauerit vel subarrauerit: q̄q̄ post modū p̄ueniente die mortis eius nequerit eam ducere in vxorem: tñ nulli de consanguinitate eius licet accipere eam in cōiugio. & si inuentum fuerit factum separet̄ oino. Itē Julius papa. Si quis desp̄sauerit vxorē vel subarrauerit: & vel p̄ueniente die mortis: vel irruentibus q̄busdā causis eā non cognouerit: nec frater eius nec vll⁹ de consanguinitate eius eandē sibi tollat in vxorem vllō vnq̄ tempe. Itē Gregori⁹. Qui desp̄sata p̄xiimi sui puellā ceperit in coniugij: anathema sit ip̄e & omnes cōsentientes ei: q̄ fm̄ legem dei mori decernitur. Nam diuine legis mos est sp̄sas appellare p̄iuges: vt in euāgelio. Accipe mariam p̄iugē tuā. Et in Deut. Si q̄s alteri sponsam in agro vel quolibet loco oppresserit vel adduxerit in domū suā: mortaf: q̄a vxorem p̄xiimi sui violauit: non que iā vxor erat: sed que a parentibus vxor fieri debebat. Ex his colligit̄ q̄ sponse q̄dam coniuges sunt ante cōmixtionem sexuu. Sed forte illud mouet qd̄ in fine capituli dicit̄. non q̄ iam vxor erat: s̄ q̄ vxor fieri debebat. Qd̄ nō ita intelligi debet q̄si vxor vere nō fuerit: ex quo pactio p̄iugalis intercessit: s̄ q̄ nondū trahenda fuerat: nec res vxoria intercesserat. s̄ p̄cubit⁹ p̄iugalis.

Qd̄ aliter accipit̄ in his alijs capitulis sponsa.

Hec etiā sponsa est

que sic viro desp̄sata est: vt nō intercessit

Augusti.

Tico. papa.

Sp̄sam de missam ali⁹ cognat⁹ nō pōt ducere.

Jul⁹ pa.

Grego.

Ex pello tbi
burienfi.

rit pſensus de pñti: s̄ spōsio futuri. Scdm
quez modū illud decretū intelligit. Si q̄s
sponſam filij oppreſſerit: ⁊ post filius ei⁹ eā
duxerit: pat̄ postea nō habeat vxores: nec
mulier viz: filius qui patris facinus igno-
rauit aliam ducat. Si coniunx illa fuisset:
qđ vtiq; foret. si in sponſalibus pactio con-
iugalī interceſſiſſet: non pmitteret sponſo
aliam ducere. Nechis aut̄ pena nō nubē
di ex rigore infligit vt alij terreant. Idem
ex eodem. Quidam desponsauit vxores ⁊
dotauit: ⁊ cum ea coire non potuit: quam
clanculo frater ei⁹ corrupit ⁊ grauidā red-
didit. Decretū est vt quīs nupta non po-
tuerit esse legitimo viro desponsatā tamen
fratri frater habere nō possit: sed mechus
⁊ mecha fornicationis quidem vindictam
sustineant: licita vō eis coniugia nō negen-
tur. De illa desponsatione hoc intelligi de-
bet vbi non fuit consensus coniugalī de
pſenti: alioqn nō liceret eis alia sortiri con-
iugia. Scdm hoc etiā illud intelligi debet.
Statutū est a sacro pñtū vt si q̄s spōsam
alterius rapuerit publica pnia mulctetur.
⁊ sine spe p̄iugij maneat: ⁊ si ipa eidē crimi-
ni pſentiēs nō fuerit: licentia nubēdi alteri
non neget. Apparet hāc fuisse desponsatā si-
ne pactioe coniugalī de pſenti: ⁊ ideo nō
fuisse coniugē: cui viuente sponſo alteri nu-
bēdi licentia nō negat̄. Sunt em̄ quedāz
nuptialia pacta de futuro: ex q̄bus spōsi et
sponse vocant̄: nec exinde coniuges sunt.
Et est pactio quedā cōiugalī de pſenti: q̄
sponſum ⁊ sponſam etiam p̄iuges facit: ⁊
vtraq; pactio desponsatio vel spōsalia in-
terdum dicunt̄: p̄p̄tē tñ sponſalia dicunt̄
quedā solēnia pacta nuptialia.

Quare nō statitradant̄ spōse, m

De nuptialib⁹ pa-
ctis vbi est tñ sponſio futuri ait Augusti.
Institutū est vt iā pacte sponse non statim
tradant̄ ne vilem habeat maritus datam.
quā suspirauit sponſus dilatā.

Augusti.

Que spōsa sit vidua mortuo spon-
so ⁊ quenon.

Et ē sciēduz qđ illa
spōsa q̄ tñ in futuro est pacta: mortuo spō-
so nō remanet vidua: q̄ non fuerat vir ei⁹
vñ si q̄s eā duxerit ad sacros ordines con-

scendere nō phibet: q̄ non duxit viduam
Vidue em̄ maritus eque sicut bigamus sa-
cerdos fieri phibet. Ex tali at̄ copula nul-
lus arceat a sacris ordinibus.

Qui alterius sponſam eo mortuo
ducit. ad sacros ordines accedere
potest.

Secundum hoc in

telligendū est qđ ait Pelagius papa de il-
lo qui mortuo sponſo: eius sponſam ducit
in vxorē. Nihil est inq̄: q̄tū ad hunc arti-
culū attinet: qđ ei obuiet de canonicis isti-
tutis qn ad sacros ordines pmoueri vale-
at. Si vō talis sponſa fuisset inter quam ⁊
spōsum eius pſensus de pñti interceſſiſſet:
eo mortuo vidua remansiſſet: cui copulat⁹
in coniugio alter ad sacros ordines nō ac-
cederet cū viduom duxerit. Non est ḡ am-
bigendū qn solus de pſenti consensus con-
iugij efficiat̄: ⁊ exinde veri p̄iuges appellē-
tur. Ideo post talē pſensum si q̄s alij se co-
pulauerit: etiā si carnis cōmixtio illie seq̄t̄
ad priorē copulā reuocāduz est.

Pela. pa.

Ista ē distinctio. xxvij. hui⁹ quar-
ti libri. In qua maḡ postq̄ superius determinauit de
sacro matrimonij finē q̄tum ad eius institutionē
Die determinat de eo q̄tum ad eius causam efficiē-
tem. Et tria facit. Primo em̄ qđ sit m̄rimonij diffi-
nit. Secdo qualis debeat esse consensus matrimonij
subdit. Tertio que sponſalia coniugij facit sublin-
git. Prīmū vsq; ibi. Efficiens aut̄ causa matrimonij
Scdm vsq; ibi. De nuptialibus pactis. In spāli sen-
tentia maḡistri stat in tribus ppositionibus. quarū
p̄ma est hec. Quicumq; alicui p̄ matrimonium legit-
ime copulatur sine alterius cōsensu ab eo nō separa-
tur. Hanc maḡister ponens diffinit matrimonij di-
cens: q̄ est viri ⁊ mulieris maritalis cōiunctio inter
legitimas psonas indiuiduam vite cōsuetudinem re-
tinens. Ad quam indiuiduam cōsuetudinem p̄tinet
mutua debiti redditio: ⁊ vnus sine altero cōtinen-
tiam vouere nō pōt: nec se alteri altero viuēte copu-
lare. Secda ppositio est hec. Causa efficiens m̄rimo-
nij est mutuus consensus p̄ verba de pſenti realit̄ ex-
pressus. Hanc maḡister ponens dicit q̄ causa effici-
ens matrimonij est consensus cordium p̄ verba de pſ-
enti expressus: aliter matrimonij fieri non pōt. Et
hoc confirmat maḡister per multas auctoritates q̄ di-
cunt coniugij esse post talem consensum: etiā si car-
nalis copula non se quaet. Postea dicit quosdā dice-
re at̄ carnalem copulam sponſalia esse ⁊ nō p̄iugij.
⁊ alias dici sponſas ⁊ alias coniuges sponſas ⁊ non
p̄iuges q̄ sit v̄ra inter sponſas ⁊ p̄iuges. Ex hoc p̄-
bat q̄ sponſus inuita sponſa potest monasterij elige-
re ⁊ ecōuerso: p̄iugatus vel coniugata non pōt. Au-
toritates tñ aliquādo vocant sponſos cōiuges: q̄ fu-
turi sunt p̄iuges. Tertia ppositio ē hec. Si quis cū
sponſa vidua contrahit p̄ hoc bigamias nō incurrit.
Hanc maḡister insinuans distinguit de sponſalibus

dicens q̄ sponsalia de futuro coniugium non faciūt
sponsalia de presenti coniugium faciūt: q̄ pbat p mul-
ta iura. s. q̄ quedam sunt sponsalia de futuro et que-
dam de presenti. pbat etiam q̄ ista sponsalia differūt:
q̄ post sponsalia de futuro licet sp̄s ad sacros or-
dines accēdere: nō aut̄ post sponsalia de presenti. Et
tñ in spēalt.

Si cōsensus de futuro cū iuramē-
to faciat coniugiū.

DI. XX
VIII

Acqueri debz

Curū cōsensus de futuro addi-
to etiā iuramento coniugii effi-
ciat: vt si quis pmittat vel etiam iuret ali-
cui se vsq; ad tps placitū illā ducturū: et il-
la pmittat vel iuret se illi nupturā: nūqd̄ ta-
lis sp̄sio eos iuges facit? Si mutato p-
posito alē vel vterq; ad alienā copulā trā-
sit nūqd̄ ob p̄orē sp̄sione iuramēto sub-
nixam: secunde federatiōis pactum scinde-
tur? Cōsidera q̄ longe aliud est pmittere
et aliud facere. q̄ pmittit: nōdū facit. Qui
q̄ pmisit se in vxorem ducturū aliquā: nō-
dum eam duxit vxorem: et que spondit
se nupturam nondum nupsit. Quomō eri-
go coniuges appellari possunt: qui nōdum
contrahunt: sed in futuro se contracturos
iurando pmittūt? Item. Si ex vi iuramē-
ti ad futurū ptinentis mox efficiuntur con-
iuges: cur iurāt in futuro se facturos q̄ in
presenti efficiuntur? Itē. Si ex quo iurant
mox efficiuntur cōiuges: tūc rem hanc effi-
ciunt quam iurant se facturos. Ideo dico
q̄ cōiugium tunc nō fuit: sed futurū pmit-
titur. Si vero ille post vxorem duxit et il-
la marito nupsit: cōiugium vtrinq; fuit. et
non potest dissolui. P̄cedens ergo men-
dadium vel piurū: penitentia est corrigē-
dum: sed cōiugium sequens non est dissol-
uendū. Non autē sic est quando iuramen-
tum cōiugij presentis cōsensus attestatiōe
firmat: quia post talem consensum si quis
aliq; se copulauerit: etiam si plem p̄creauc-
rit: et irritū debet fieri: et ipse ad priorem co-
pulam reuocari.

Que vident obuiare p̄missis. no-
uellarum institutio.

Premisse autē sen-

tentie videtur obuiare illud q̄ leges tra-
dunt. Si q̄s tactis diuinis scripturis iura-
uerit mulieri se eam legitimā vxorē habi-
turū: vel etiam si in oratorio tale sacramen-
tū dederit: sit illi legitima vxor: q̄uis nul-

la dos: nulla alia scriptura interposita sit.
Sed hic ostendit̄ quid fieri vel esse debeat
nō quid tunc fit. Non enī p̄ illud iuramen-
tum tunc fit vxor: sed fieri debet: quia iura-
tum est. Potest et de illo iuramento hoc
dictum intelligi vbi de presenti cōsentiunt
ac seinuicem suscipiunt. Illi etiā sententie
qua dictum est solū cōsensum facere coniu-
gij: videtur obuiare quod euaristus pa-
pa ait. Aliter legitimū non fit cōiugū nisi
ab his qui sup̄ feminā dñationem habere
videntur: et a quibus custoditur vxor: pe-
taf: et a parētibz sponsetur et legibus do-
tetur: et a sacerdote vt mos est benedicatur
et a panimphis custodiat̄ ac solenniter ac-
cipiatur. Itē. Ita legitima scitote esse con-
nubia. Aliter vero p̄sumpta: nō coniugia
sed adulteria vel fornicationes sūt nisi vo-
luntas p̄pria suffragata fuerit et vota suc-
currerint legitima. Hoc autē nō ita intelli-
gendū est tanq̄ sine enumeratis non possit
esse legitimū coniugū: sed q̄ sine illis non
habet decorem et honestatez debitam. In
huius enī sacramenti celebratione sicut in
alijs quedam sunt ptinentia ad substantiā
sacramenti: vt consensus de presenti qui so-
lus sufficit ad contrahendum matrimoni-
um: quedam vero ptinentia ad decorem et
solennitatez sacramēti: vt pentū traditio:
sacerdotū benedictio et h̄mōi. sine quibus
legitime fit coniugium: quantum ad virtu-
tem non quantū ad honestatem sacramen-
ti. Sine his ergo non quasi legitimi coniu-
ges: sed quasi adulteri vel fornicatores cō-
ueniunt vt illi qui clanculo nubūt et vtiq;
fornicatores essent nisi eis suffragaret̄ vo-
luntas verbis expressa de presenti. que le-
gitimū inter eos facit matrimonij. Nam
et cōsensus occultus de presenti p̄ verba ex-
pressus coniugū facit: licet nō sit ibi hone-
stus contractus: sed matrimoniū nō sancit
consensus qui in occulto fuit. Si enī alter
alterū dimiserit nō cogitur iudicio ecclesie
redire et cōmanere cum coniuge: quia non
potest p̄bari testibus cōtractus qui in oc-
culto est factus. Et si ipsi qui in occulto si-
bi cōsenserunt: eundem p̄sensum volunta-
rie in manifesto p̄fiteantur: tunc vtiq; pro-
pria voluntas suffragat̄: et legitima vota
succurrunt ad sanciendū iugū q̄ prius
occulte fuerat p̄tractū. Volūtas q̄ verbis
expressa in occulto ad hoc suffragat̄ vt fiat
coniugium: manifeste vero expressa suffra-
gatur vt sanciat et roboret ac liberum sit ec-
clesie de hoc iudicare si expedierit.

Determinatio

Que ad neces-
sitate: q̄ ad de-
corē p̄nēt sa-
cramenti.

De qua re sit consensus ille, an de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio. C

Hic queritur cum consensus de presenti matrimonium faciat: cuius rei consensus sit ille: an carnalis copule an cohabitationis: an vtriusque? Si cohabitationis consensus matrimonium facit: tunc frater cum sorore: pater cum filia potest contrahere matrimonium. Si carnalis copule: tunc inter Abariam et Ioseph non fuit coniugium. Proposuerat enim Abaria in virginitate manere: nisi si deus aliter facere iuberet: sicut quod videtur angelo dixisse. Quod fiet istud quoniam virum non cognosco. id est non cognituram proposui. Neque enim quod virum tunc non cognoscebat: necesse erat inquiri quod posset habere filium: sed quod se nunquam cognituram proposuerat. Dicit enim Beda quod in virginitate manere disposuerat. Si ergo contra suum propositum post consensus in carnalem copulam videtur facta voti rea: mente et si non opere violata. Dicamus ergo quod consensus cohabitationis vel carnalis copule non facit coniugium, sed consensus coniugalium societatis verbis sicut presentis tempus expressus: ut cum vir dicit. Ego accipio te in mea: non dominam: non ancillam: sed coniugem. Quia enim non ancilla vel domina datur: ideo nec de summo nec de imo a principio formata est: sed de latere viri ob coniugalem societatem. Si de summo fieret: ut de capite: videretur ad dominationem creata. Si de imo: ut de pedibus videretur ad seruitutem subiicienda. Sed quia nec in dominam nec in ancillam assumitur: facta est de medio. id est de latere: quod ad coniugalem societatem assumitur. Cum ergo sic conveniunt ut dicat vir. accipio te in mea coniugem et dicat mulier: accipio te in meum virum. His verbis vel alijs idem significantibus exprimitur consensus: non copule carnalis vel cohabitationis corporalis: sed coniugalium societatis. ex qua oportet eos cohabitare: nisi forte causa religionis pari voto corporaliter separent vel ad tempus vel usque in finem.

Ista est distinctio. xxviii. huius quarti libri. In qua magister postquam ostensum est quod consensus est causa efficiens matrimonij. Dicit deo ostendit qualis debeat esse consensus qui matrimonium facit. Et tria facit. Primo inquit vtrum consensus de futuro iuramento confirmatus verum facit matrimonium. Secundo subdit: quid parentum traditio et sacerdotum benedictio faciat ad matrimonium. Tertio subiungit quod verbis quibus contrahitur matrimonium non exprimitur consensus copule carnalis. Primum facit a principio distinctio. vbi dicitur. Premissa autem sunt. Secundo vbi dicitur. Dicitur quod cum consensus. Tertia deo usque ad finem distinctio. In speciali sententia magistri statitur tribus propositionibus quarum prima est hec. Non tenet matrimonium quod per consensus de futuro contrahitur: licet fuerit etiam iuramento stabilitum. Hanc magister insinuans querit per se. Utrum consensus de futuro firmatur iuramento faciat verum matrimonium? Et ostendit primo quod non: quod per talia verba promittitur futurum consensus non potest exhiberi et per iuramentum nihil aliud fit quam confirmatio promissionis super contracto faciendo. Unde si alter vel uterque sic promittentium ad aliam copulam transierit coniugium verum sit. et non potest dissolvi: nec per precedentem sponsionem impeditur. Postea obijcit in contrarium huius per quandam legem. Et respondet quod lex illa loquitur de iuramento adhibito verbis de presenti: vel lex dicit post iuramentum de futuro matrimonium fieri debere non ante fore. Secunda propositio est hec. Parentum traditio et sacerdotum benedictio ad istius sacramenti pertinent solemnitate: sed consensus mutuos ad ipsius pertinet realitate. Hanc magister insinuans dicit quod quia super predictum est in precedenti distinctione quod solus consensus facit matrimonium. Obijcit in contrarium dicens de matrimonio non esse si non interueniat dos et benedictio et solentis traditio. Et respondet magister quod talia sunt de honestate et solemnitate sacramenti. occultus enim consensus per verba de presenti expressus facit matrimonium quousque in ecclesia talem presentium iudicio non presequatur. Tertia propositio est hec. Illis verbis quibus minimum contrahitur consensus copule carnalis et coniugalium non exprimitur. Hanc magister insinuat querit. In quod debeat esse consensus faciens matrimonium: an in cohabitationem. Si sic: tunc frater et soror essent coniuges: si deo in carnalem copulam: tunc inter beatam virginem et Ioseph non fuisset matrimonium seu coniugium. Et respondet dicens quod consensus ille debet esse in coniugalem societatem: in cuius societatis signum mulier non de capite nec de pedibus: sed de latere viri formata fuit. Et tunc in speciali.

mitur consensus copule carnalis. Primum facit a principio distinctio. vbi dicitur. Premissa autem sunt. Secundo vbi dicitur. Dicitur quod cum consensus. Tertia deo usque ad finem distinctio. In speciali sententia magistri statitur tribus propositionibus quarum prima est hec. Non tenet matrimonium quod per consensus de futuro contrahitur: licet fuerit etiam iuramento stabilitum. Hanc magister insinuans querit per se. Utrum consensus de futuro firmatur iuramento faciat verum matrimonium? Et ostendit primo quod non: quod per talia verba promittitur futurum consensus non potest exhiberi et per iuramentum nihil aliud fit quam confirmatio promissionis super contracto faciendo. Unde si alter vel uterque sic promittentium ad aliam copulam transierit coniugium verum sit. et non potest dissolvi: nec per precedentem sponsionem impeditur. Postea obijcit in contrarium huius per quandam legem. Et respondet quod lex illa loquitur de iuramento adhibito verbis de presenti: vel lex dicit post iuramentum de futuro matrimonium fieri debere non ante fore. Secunda propositio est hec. Parentum traditio et sacerdotum benedictio ad istius sacramenti pertinent solemnitate: sed consensus mutuos ad ipsius pertinet realitate. Hanc magister insinuans dicit quod quia super predictum est in precedenti distinctione quod solus consensus facit matrimonium. Obijcit in contrarium dicens de matrimonio non esse si non interueniat dos et benedictio et solentis traditio. Et respondet magister quod talia sunt de honestate et solemnitate sacramenti. occultus enim consensus per verba de presenti expressus facit matrimonium quousque in ecclesia talem presentium iudicio non presequatur. Tertia propositio est hec. Illis verbis quibus minimum contrahitur consensus copule carnalis et coniugalium non exprimitur. Hanc magister insinuat querit. In quod debeat esse consensus faciens matrimonium: an in cohabitationem. Si sic: tunc frater et soror essent coniuges: si deo in carnalem copulam: tunc inter beatam virginem et Ioseph non fuisset matrimonium seu coniugium. Et respondet dicens quod consensus ille debet esse in coniugalem societatem: in cuius societatis signum mulier non de capite nec de pedibus: sed de latere viri formata fuit. Et tunc in speciali.

Coactio excludit consensum coniugalem. a

Portet autem consensus coniugalem liberum esse a coactione. Coactus enim consensus non facit: sicut testatur Urbanus papa scribens sancto regi arragonum in hec verba.

De neptis tue coniugio quam te cuidam militi datur necessitatis infirmitate articulo sub fidei pollicitatione confirmasti. hoc equitate dictante decreuimus ut si illa virum illud omnino ut dicitur renuit: et in eadem voluntate persistit: ut viro illi se prius denegat nupturam: nequaquam eam inuita ac renitentem eiusdem viri cogas coniugio copulari. Idem. Si vez esse constiterit quod nobis legati tuo: danis principis retulerunt. scilicet quod ipse coactus et dolens filiam suam flentem et per viribus renitente Raynaldo desponsauerit quoniam legum et canonum auctoritas talia

Beda sup Lu cam.

Ecce in quam rez fuit ille consensus.

Quare & latere viri formata sit mulier.

DI. XXIX.

Urba. pa.

Sponsalia non approbat: ne ignoratibus le-
ges & canones nimis durū videat: ita sen-
tētia temperamus: vt si pnceps cum as-
sensu filie id quod ceptum est plicere volu-
erit: cōcedam. Sin autē: legat nō vtrasq;
partes audiat & si nihil fuerit ex pte Ray-
naldi quod amplius impediatur: ab ipō loz/
dane sacm quo cōstent hec que dicta sūt
accipiat: & nos canonū & legū sc̄pta sequē-
tes: deinceps non phibemus: quin aliq vi-
ro si voluerit p̄dicta etus filia tm̄ in dño
nubat. Ex his apparet coniugiū fieri inter
consentientes & spontancos: nō inter reni-
tentes & inuitos. Verū tamen qui inuiti et
coacte cōiuncti sunt: si postea aliq̄ tem-
poris spacio sine cōtradictione & querimo-
nia cohabitauerint facultate discedēdi vel
reclamādi habita consentire vident: & cō-
sensus ille consequēs supplet: qđ p̄cedēs
coactio tulerat.

In libro pandectarum,

b

Cōsentire autē pro-
bat qui euidenter non p̄tradicit: fm̄ illud.
In sponsalibus eorum consensus exigen-
dus est quorū in nuptijs desiderat. Intel-
ligitur tamen semper patri filia consentire:
nisi euidenter dissentiat. Item. Sponsalia
sicut nuptie consensu fiunt contrahentiū
& ideo sicut in nuptijs: ita & in sp̄salibus
patris familias filiam consentire oportet: q̄
si patris voluntati non repugnat: consenti
re intelligitur.

Ista est distinctio. xxix. huius q̄r
ti libri. In qua m̄gr postq̄ supius determinauit de
causa efficiente. hic autē determinat de impedi-
tis cause efficientis. Et circa hoc duo facit. Primo
em̄ ponit aliquid qđ impedit consensum ne m̄rimo-
nium possit facere. Secdo ponit secundū impedi-
tum cuiusmodi est error. s. in sequenti distin. In spe-
ciali sn̄a m̄gr stat in hac p̄positione. Cōiugal̄is cō-
sensus oportet qđ nō sit coactus sed volūtari⁹. Hanc
m̄gr insinuans p̄ponit p̄mo qđ consensus p̄ coactio-
nem extortus non facit matrimoniu: quia nec cōsen-
sus appellari debet. quod autoritatib⁹ p̄firmat. Po-
stea dicit qđ si post talem coactionem subsequens cō-
sensus interuenerit vtpote si fil̄ cohabitent: & cōtra
matrimoniu non reclamant: vident consentire & cō-
sensus ille subsequens supplet qđ p̄cedēs coactio tu-
lerat. Unde pater correlarie qđ qui in p̄ncipio vite cō-
iungunt si non discedūt oportunitate habita consen-
tire vident. Et iterū quemadmodū in nuptijs ita in
sponsalibus debet esse consensus volūtari⁹. Ultimo
dicit qđ ille dicit consentire qđ manifeste & euident nō
contradicit: & talis tacitus consensus non soluit ma-
trimoniū: sed etiam sponsalia p̄uora confirmat. Et
tm̄ in speciali.

De errore qui euacuat cōsensum

a

Etsolum coa- DI.XXX

ctio impedit vel excludit p̄sen-
sum: sed etiam error. Nō autem
omnis error consensus impedit. Est enim
error alius p̄sone: alius fortune: alius con-
ditionis: alius qualitatis. Error p̄sone qñ
hic putatur esse homo ille: & est alius. Er-
ror fortune quādo putat esse diues q̄ pau-
per est vel ecōuerso. Error conditionis qñ
putatur esse liber q̄ seruus est. Error quali-
tatis quādo putat esse bon⁹ q̄ malus est.
Error fortune & qualitatis coniugij cōsen-
sum non excludit. Error vō cōditionis con-
iugalem consensum euacuat. De qua con-
ditione postmodū tractabim⁹. Error quo-
q; p̄sone p̄sensum iugalem non admittit
vt si quis feminam nobilem in coniugium
petat: & p̄ ea alia ignobilis tradat ei: nō est
inter eos iugium: qz nō p̄sensit vir in istā
sed in aliā: vt si quis p̄mitteret mibi se ven-
diturum aurum: & p̄ auro offerret mibi au-
ricalcum: & ita me deciperet: nūqđ diceret
cōsensisse in auricalcum: nunq̄ volui eme-
re auricalcū. nec q̄ in illud cōsensi: quia cō-
sensus nō nisi volūtatis est. Sicut ergo er-
ror materie excludit p̄sensum: ita & in cōiu-
gio error p̄sone. Sed obijciat de Jacob:
qđ p̄ Rachel septem annis fuit: & suppo-
sita est ei lya. nūqđ error p̄sone excludit cō-
iugium: cum nō in eam: sed in Rachel cō-
senserit: Sed quod ibi factum: in mysterio
gestum nō improbe tradit. ibi tm̄ & si nō p̄-
cessit: secutus est consensus: nec ex illo con-
cubitu qui consensum p̄cessit fornicarij iu-
dicantur: cum ille maritali affectu eam co-
gnouerit: & illa vxorio affectu debitum p̄-
soluerit putans lege p̄mogenitaz & pater-
nis imperijs se illi iure copularā. Excusāf
etiam qz dei consilio in mysterio ita actū ē.
Hodie etiam excusāf ille cui infcio vxor-
is soror lectulū eius ingressa se subijceret:
que cum sine spe coniugij p̄petuo manere
censeatur. ille tamē qui cognouit eam per
ignorantiaz excusāf: quod p̄ simile proba-
tur. Si enim diabolus transfigurans se in
angelum lucis credatur bonus: non est er-
ror piculosus. q̄ aut vir ille in illā mulie-
rem non consenserit: ex simili ostendit. Si
quis heretic⁹ nomine Augustini vel An-
broij alicui catholico se offerret: eumq; ad
sue fidei imitationem vocaret: si ille assenti-

Proposito.

Solutio.

ret: in cuius sententiā fidei diceret p̄sensisse. Non in hereticorum sectam: sed in integritatem fidei quam ille hereticus se mentiebat habere. Error vero fortune cōsensum nō excludit. Que enim nubit pauperi putās illud esse diuitem: non pōt renūciare p̄ori conditioni quā errauerit. Nec error qualitatis vt si quis ducat uxorem meretricē vel corruptā quam putat esse castam vel virginem nō pōt eam dimittere.

De cōiugio Marię et Ioseph. b

Premiſſis aliquid

addendum est de mō illius p̄sensus: qui inter Mariā et Ioseph intercessit. Sane credi potest nō solū Mariā sed etiā Ioseph apud se disposuisse virginitatē seruare vellet: nisi deus aliter iuberet: eosq; sic consensisse in cōiugale societatem: vt vterq; de altero reuelate spū sancto intelligeret qd virginitatē seruare vellet: nisi deus aliter inspiraret: sed illam voluntatem vobis nō expresse- rant: postea vero expresse- runt et in virginitate p̄manserunt. Consensit ḡ Mariā in maritalem societatem: sed nō in carnalē copulam: nisi de eadē specialiter deus p̄ciperet cuius etiam consilio in maritalem cōsensit copulā: qd virginitates seruare volebat: et ideo nō aliter consensisset in cōiugale societatem: nisi familiare dei consiliū habuisset. De qua Aug. sic ait. Beata Mariā p̄posuit se seruaturā votum virginitatis in corde: sed ipm̄ votum non expressit in ore. Subiecit se diuine dispositioni: p̄posuit se p̄seueraturā virginem: nisi deus aliter ei reuelaret. Cōmittēs ergo virginitatem suā diuine dispositioni p̄sensit in carnalē copulam: nō illam appetēdo: sed diuine inspirationi in vtroq; obediendo: postea vero simul cū viro labijs exp̄ssit: et vterq; in virginitate p̄mansit.

Quod perfectum inter eos fuit coniugium

Inter quos vt ait

Aug. perfectum fuit cōiugium perfectum quidem nō in significatiōe: sed in sanctitate. Sanctiora sunt enim coniugia pari voto p̄tinetium. Unde Aug. Quod deo pari voto et cōsensu voueratis: ambo p̄seuerant red dere debuistis: a quo p̄posito si lapsus est

Aug. in lib. 8
vitijs et p̄cupi
scentijs.

Augusti.

ille tu saltem p̄seuera. Non qd pariter temperabatis a cōmixtione carnali: id maritatus esse destiterat: imo vero tanto sanctius cōiuges manebatis: quanto sanctiora concorditer placita seruabatis. Perfectum ḡ fuit Marię et Ioseph coniugium in sanctitate. Perfectum etiā fuit secundum triplex bonum coniugij. fidei scilicet, pietatis et sacramenti. Omne enim nuptiarum bonum vt ait Aug. impletum est in illis parentibus christi: fides: pietas: sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum dominum. Fidem quod nullum adulterium. Sacramentum quod nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit. quod in carne peccati fieri non poterat sine pudenda p̄cupiscentia carnis: que accidit ex peccato: sine qua concipi voluit quod sine peccato futurus erat. Et licet non intercesserit cōiugalis concubitus: cōiuges tamen vere fuerunt: mente non carne. sicut et parentes: quibus Ambrosius dicit perfectum fieri cōiugium per carnalem copulam. In omni inquit matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis: quā cōfirmat et p̄ficit coniunctorum commixtio corporalis. Sed intelligendum est coniugium perfectum cōmixtione corporali: non quantum ad veritatem vel sanctitatem coniugij: sed quantum ad significationem: quod perfectius vniōnem christi et ecclesie tunc figurat.

De causa finali cōiugij.

Exposito quod sit efficiens

causa matrimonij: p̄sequens est ostendere ob quam causam soleat vel debeat contrahi matrimonium. Est igitur finalis causa matrimonij contrahendi principalis procreatio prolis. propter hoc enim instituit deus coniugium inter primos parentes: quibus dixit: Crescite et multiplicamini etc. Secunda est post peccatum vitatio fornicationis. Unde apostolus. Propter fornicationem vnusquisque habeat uxorem suam: et vnaqueque habeat virum suum. Sunt et alie cause honeste vt inimicorum reconciliatio: et pacis reintegratio. Sunt etiam et alie cause minus honeste propter quas aliquando contrahitur: vt viri mulierisque pulchritudo: que animos amore inflammatos sepe impellit inire coniugium vt valeant suum explere desiderium. Questus quoque et diuitiarum possessio frequens est coniugij causa: et alia multa que cuiusque diligentia adhibenti facile est discernere. Nec est assentiendum illis quod dicunt non esse coniugium quod propter has causas minus honestas contra-

Aug. in li. de
bono coniugij.

bitur. Constat em̄ ex p̄missis coniugiu hie-
ri ex cōmuni cōsensu verbis de p̄senti exp̄s-
so: quīs amor ad hoc attraxerit. Cui rei
documentū p̄stat Jacob qui Rachel de-
corā facie ⁊ venusto aspectu amavit: cāq;
multum diligens ait. Seruiam tibi p̄ Ra-
chel septem annis. In Deutronomio etiā
legitur: Si videris in medio captiuorum
mulierem pulchram ⁊ adamaueris eā: vo-
luerisq; vxorem habere: introduces eā in
domum tuam. ⁊c.

Quia malus finis non contaminat sa-
cramentū. e

Et licet sine non bo-
no contrahat coniugium: quā species contra-
henti mouet animū: coniugium tñ bonum
est: quia vita mala vel intētio puerſa alicui?
sacram̄ nō p̄taminat. Habuit autē coniugium
Marie ⁊ Ioseph alias causas speciales
scz vt x̄go solatio viri sustentaret: ⁊ vt di-
abolo part⁹ celaret: vt Ioseph esset testis
castitatis: defendens eā ab infamia suspiti-
onis: ne vt adultera damnaret.

Ista est distinctio. xxx. huius q̄r-
ti libri. In qua mgr̄ postq̄ sup̄ius determinauit de
impedimento coactionis. Dic determinat de impe-
dimento erroris. Et tria facit. Primo em̄ determinat
de impedimento erroris. Secūdo determinat de ma-
trimonio beate virginis. Tertio quōd p̄ncipalis eius
causa sit p̄creatio proles. Pr̄mūz vsq; ibi. Pr̄missis
aliquid. Secūdo abinde vsq; ibi. Est igit finalis.
Tertū vsq; ad finem distinctiōis. In sp̄iali senten-
tia mgr̄ stat in tribus p̄positionibus quaz p̄ma est
hec. In matrimonio p̄trahendo q̄tuo: errores pos-
sunt contingere. quoz duo dinoscunt ip̄m soluere.
Vanc magister ponens p̄ponit p̄mo q̄ error potest
dissoluerē matrimoniu non quidem error qualitatis
vel fortune: sed error conditionis: vt q̄ putat esse li-
ber q̄ seru⁹ est. Sicut error p̄sone impedit m̄rimo-
nium: sicut si petit hanc mulierem. s. nobilem in ma-
trimoniū: ⁊ detur sibi alia. s. ignobilis. sicut etiam si
aliquis emat aurum ⁊ det sibi auricalcū: nō est ven-
ditio: sed deceptio. Et est error p̄sone q̄ putat h̄ hō
⁊ est allus. Error autē conditionis est q̄ q̄ liber cre-
ditur seruus est. Error fortune est quando credit di-
ues esse qui pauper est. Error qualitatis est: quan-
do credit pulcher qui turpis est: vel q̄ creditur bo-
nus qui est malus. Postea obicit in contrarium de
Jacob qui p̄ errorem accessit ad Lyam. ⁊ respōdet
q̄ hoc mystice gestum fuit: nec fuit illud matrimoniu
p̄ illud errorem: sed p̄ consensum qui postea accessit
Excusatur tamen Jacob de fornicatione: q̄ ad eam
accessit vxorem suam credens: ⁊ sic maritali affectu
eam cognouit: ⁊ illa vxorio affectu debitum persol-
uit. sicut aliquis excusaretur accedens ad sororem
vxoris quam in loco nesciens inuenerit. Et sicut ex-
cusaretur aliquis accedens angelum malum credēs

bonum esse: ⁊ sicut consentiens opinioni illius quem
crederet Augustinum vel Ambrosiū esse. non pecca-
ret. Secunda propositio est hec. Et si inter Ma-
riā ⁊ Ioseph p̄fectum cōiugiu fuerit: tamen Maria
licite in sua virginitate p̄manere proposuit. Hāc ma-
gister insinuans querit in quo consenserunt Maria
⁊ Ioseph quando fuit inter eos matrimonium cele-
bratum? Et respondet fm̄ beatum Augustinum q̄
beata virgo proposuit seruare virginitate: nisi de⁹
ei aliter reuelaret: sed ip̄m votum non expressit ore:
commitens virginitatem suam diuine dispositioni:
consensit in copulam maritalem siue in societate con-
iugalem ex familiari consilio sp̄s sancti. Etiam fm̄
beatum Augustinum implicite licet non explicite cō-
sensit in carnalem copulam: non illam appetendo: s̄
diuine dispositiōi in vtroq; s. virginitate ⁊ commi-
tione obediendo. Postea simul cum viro expressit
labijs votum. ⁊ vterq; in virginitate permansit. Po-
stea dicit q̄ illud coniugium perfectum sit sanctitate
licet non significatione: quia coniugium qd̄ est sine
carnali copula q̄uis sit perfectum q̄tum ad verita-
tem sanctum q̄tum ad sanctitatem coniugij. non ta-
men q̄tum ad significationem: quia non tam perfe-
ctam significat vnionem christi ⁊ ecclesie sicut coniu-
gium per carnalem copulam consummatum: ⁊ q̄ il-
lud coniugium perfectū fuit ostendit per tria bona
matrimonij que ibi fuerunt. s. fides: proles ⁊ sacra-
mentum. Proles enim fuit christus. fides quia nul-
lum adulterium. sacramentum q̄ nullum diuortiu.

Tertia propositio est hec. P̄ncipalis causa con-
trahendi matrimoniu est proles procreatio. Secun-
da est fornicationis vitatio. Sunt etiā quedam alie
cause minus honeste: vt pulchritudo viri vel mulie-
ris: vel abundantia pecunie ⁊ diuitiarum. Sūt etiā
quedam alie honeste cause: sicut inimicorum recon-
ciliatio: ⁊ pacis reintegratio. ⁊ huiusmodi. Postea
remouet errorem quozundam dicentium p̄pter cau-
sam minus honestam matrimonium non contrahit:
dicendo q̄ propter huiusmodi causas nō impeditur
quin sit matrimonium: et quin etiam sit bonum ma-
trimoniū: quia malicia vel puerſa intentio alicui⁹
non commaculat sacramentum: nec eius bonitatem
impedit: quod autoritatibus confirmat. Ultimo di-
cit q̄ intentio beate virginis Marie ⁊ Ioseph sunt
quedam cause speciales. Prima fuit vt virgo viri so-
latio ⁊ auxilio sustentaretur. Secunda fuit vt part⁹
virginis diabolo celaretur. Tertia fuit vt Ioseph sit
testis castitatis beate virginis vt possit defendere eā
ab infamia suspicionis: ne vt adultera lapidaret. Et
tñ in speciali.

De tribus bonis coniugij. a

Dist hec de bo DI. XXXI.
nis cōiugij q̄ sint: ⁊ qualiter coi-
tum excusent dicendū est. Tria
sunt p̄ncipaliter bona coniugij. Unde Aug⁹. Aug⁹. super
Nuptiale bonū tripartitū est. s. fides: p̄les: Beneficium.
sacramentū. In fide attendit non post vin-
culū cōiugale cū alio vel alia coeatur. In
prole vt amanter suscipiat religioſe educa-
tur. In sacramento vt coniugiu nō separet
⁊ dimissus vel dimissa nec causa plis alte-
ri coniugatur.

De duplici separatione. b

Separatio aut gemi

na est corporalis. s. 7 sacramentalis. Corporalis possunt separari causa fornicationis vel ex communi consensu causa religionis siue ad tempus: siue vsq; in finem. Sacramentali vero separari non possunt dum viuunt si legitime plone sint. Manet enim vinculum conjugale inter eos etiam si alius a se discedentes adhaerent. *Uñ Aug.* vsq; adeo manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum: vt potius sint inter se coniuges etiam separati q̄ cum alijs quibus adhaerunt. Item Manet inter viuentes quoddam coniugale vinculum: quod nec separatio nec cum altero copulatio possit auferre. Sic apostata anima de coniugio xpi recedens etiam fide pdita: sacramentū fidei nō amittit qđ lauacro regenerationis accepit. Redderet enim redeunti si amisisset abscedens. Hic aut hoc qui recesserit ad cumuluz supplicij: nō ad meritum p̄mij. Item. Quibus placuit ex consensu ab vsu carnalis concupiscētie in perpetuum continere: absit vt vinculū inter illos conjugale rumpat: imo firmi⁹ heret quō magis ea pacta secum gerit: q̄ charius cōcordiusq; seruanda sunt: non voluptarijs corporū nexib⁹: sed volūtarijs animoz affectibus. Et attende q̄ tertium bonum coniugij dicit sacramentū: nō q̄ sit ipsum coniugij: s̄ qz eiusdem rei sacre signū est id est spiritualis 7 inseparabilis iunctiois christi 7 ecclesie.

Aug. de bono coniugali.

Hec tria nō assunt oi coniugio. c

Et est sciendum ab

aliquibus cōtrahi coniugij vbi h tria bona nō comitant. Deest enim fides vbi vir cū alia: vel mulier cum alio coit. Hoc ḡ bonū ita coniugio adheret: vt ex eo si assit ampli⁹ cōmendet coniugium. Si nō assit: non inde annihilatur. Que enim adultera est: nō ideo coniugij nō est: imo si coniugij nō esset: adultera non foret. Quod cum sit: culpa cōmittitur: sacramentū vero non cassat. Bonū q̄ prolis nō omnibus adest coniugibus. Quisdam enim pari voto continentia seruāt: alij p̄ etatis defectu vel alteri⁹ rei causa generare non valēt. Hec oēs illi etiam qui plē recipiūt bonum plis habent. Nam bonū plis dicit non ipsa proles: vel prolis spes.

que ad religionē nō refertur: imo ad hereditariam successionē: vt cum qs heredes terrene possessionis habere desiderat: sed spes ac desiderij quo pler ad hoc querit: vt religione informet. Multi ergo pler habent qui tñ bono plis carent: nec iō tamen coniugij esse desinit. Sacm vero ita inseparabiliter coniugio heret legitimariū plonarum: vt sine illo coniugium nō esse videat qz semp manet inter viuentes vinculū conjugale: vt etiam interueniente diuortio fornicationis causa: conjugalis vinculi firmitas nō soluat. Vbi vero nō inter legitimas personas contrahit coniugij nō adest illud bonū quod dicit sacm: qz potest solui talium copula: de quib⁹ post dicit. Quod coniugium sit inter eos qui coniugali affectu non tamē gra plis: sed explende libidinis conueniūt: nec fornicarij sed coniuges appellentur ostendit Aug. in dēns: Solet q̄ri cum masculus 7 femina: nec ille maritus nec illa vxor alterius: sibimet nō filiorū p̄creandozū: s̄ p̄ incontinentia solius concubitus causa copulant ea fide media vt nec illa cum altero: nec ille cū altera faciat id. vtrū nuptie sint vocande? Et pōt fortasse non absurde h appellari p̄nubiū: si vsq; ad mortem alicuius eozū id inter eos placuerit: 7 prolis generationem quib⁹ nō ea causa coniuncti sunt: non tamen vitauerint vt vel nolint sibi nasci filios: vel etiam opere malo aliquo agant ne nascantur. Ceterū si vel vtrūq; vel vnum horū desit: non inuenio quomō has nuptias appellare possim⁹. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit donec aliquam dignam honorib⁹ aut suis facultatibus inueniat quam in coniugio adducat: animo ipō adulter est: nec cū illa quam cupit inuenire: sed cum ista cum qua sic cubat: vt cum ea non habeat maritale consortiū. Ecce coniuges dicunt q̄ solius concubitus causa conueniūt: si tamen prolis generationem aliquo malo dolo nō vitent.

Aug. in li. de bono coniu.

De his qui pcurant venena sterilitatis. d

Qui vero venena

sterilitatis pcurat: nō coniuges sed fornicarij sunt. Unde Aug. Aliquando couisq; peruenit hec libidinosa crudelitas vel libido crudelis. vt etiam venena sterilitatis procurat: et si nihil valuerint: conceptos

ferre inter
vel fandi
tre q̄ rui
et ang
dige
nō hō p̄ con
uenerit. Et
dicere aut ill
nō hō p̄ ill
Quādo in
vant ad
Lūc
his qui
mide ve
dium p̄
vt Aug.
p̄uere
aliquo p̄
q̄ infone p̄
idō p̄uere
p̄nubiū
non in concup
ne dicitur. V
ita de sia tu
cū mem hū
opora dōm
indō. Cum
rit: vtrūq; a
Secmā paulat
tio non repat
tu cōfite hō s̄
aut. Hic ager
q̄p̄ dōm p̄
man p̄uere
De conu
de bona.
Lūc
bono in aliq
accidit vtrūq;
bonū fuita hō
remis: c̄p̄
fuita. Quādo v
fūmāta com
tenim cōmā vt
remā. Et Aug.
p̄nubiū
Lūc
comū p̄uere
q̄p̄ dōm p̄
ap̄lūta man

fetus inter viscera aliquo modo extiguar
vel fundat: volendo plem suam pns inter
fre q̄ viuere :aut si in ytero uiuebat: occi-
di añq̄ nasci p̄rosus si ambo tales sint cō-
iuges non sunt: r si ab initio tales fuerunt
nō sibi p̄ conubiū sed p̄ stuprū potius cō-
uenerūt. Si x̄o ambo tales nō sunt audeo
dicere aut illa quodāmodo est mariti me-
retrix: aut ille adulter vxoris.

Quādo sint homicide qui procu-
rant abortum.

Hic queri solet de
his qui abortum pcurant qñ iudicent̄ ho-
micide vel nō? **L**uc puerperiu ad homici-
dium ptinet: qñ formatū est r animā habz
vt Aug^o. sup Exod. asserit. In forme aut̄
puerperiu vbi nō ē aia viua: lex ad homi-
cidium ptinere noluit. Dicit etiam Aug^o.
q̄ informe puerperiu non habet animam.
ideoq̄ multat pecunia: nō reddif anima
panima: sed iam formato corpori aia dat̄
non in conceptu corporis nascit̄ cum semi-
ne deriuata. Nā si cum semine r anima exi-
stir de aia. tunc r multe aie quotidie peñt̄
cū semen fluxu nō pficit natiuitati p̄dīmū
oportet domū p̄paginari: r sic habitatorē
induci. Cum ḡ lineamenta cōpacta nō fue-
rint: vbi erit aia? Item Ihero. ad algasiā.
Semina paulatim formant̄ in ytero: r tā-
diu non reputat̄ homicidiū: donec elemē-
ta cōfecta suas imagines mēbraq̄ suscipi-
ant. Ihis apparet tunc eos homicidas esse:
qui abortuz pcurant: cū formatū est r ani-
matum puerperium.

De excusatione coitus qui fit per
hec bona.

Cum ergo hec tria
bona in aliquo p̄iugio simul p̄currunt: ad
excusationē coitus carnalis valēt. Quan-
do enī fuata fide thori causa plis cōiuges
p̄ueniūt: sic excusatur coitus vt culpā nō
habeat. Quādo x̄o deficiente bono plis.
fide tñ seruata conueniūt causa incōtinen-
tie: nō sic excusat̄ vt non habeat culpam: s̄
veniale. Unde Aug^o. Coniugalis concu-
bitus generandi gratia non habet culpam
Concupiscentie x̄o satiande: sed tamen cū
coniuge p̄pter thori fidem: veniale habet
culpam. Item. hoc q̄ coniugati victi cō-
cupiscentia vtunt̄ inuicem: vltra necessita-

tem liberos p̄creandi: ponam in his p̄ qui
bus quotidie dicimus. Dimitte nobis de
bita nostra rē. Vbi autēz hec bona desunt
fides. s. r p̄les: nō videtur coitus defendi
a crimine. Unde in sententiolis sexti pita-
gorici legit̄. Omnis ardentior amator pro-
prie vxoris adulter est. Itē Ihero. Sapi-
ens iudicio amat coniugem nō affectu: nō
regnat in eo impetus voluptatis: nec pre-
ceps fertur ad coitū. Nihil ē fedi? q̄ vxo-
rem amare quasi adulteram. Qui dicit̄ se
causa humani generis vxoribus iungi imi-
tentur saltem pecudes: r postq̄ venter vx-
oris intumuerit: nō pdant filios: nec ama-
tores se vxorib? exhibeāt: s̄ maritos. Idē
In m̄rimonio opa liberorū concessa sunt.
voluptates aut̄ que de meretricū amplexi-
bus capiunt̄: in vxore damnate.

Ihero.

De indulgentia apostoli quomo-
do sit accipienda.

Sed si concubitus
qui fit causa prolis culpa caret: quid apls
fm̄ indulgentiam p̄mittit. ita enī ait. hoc
autem dico fm̄ indulgentiā. Cui enī p̄sta-
tur venia nisi culpe? Per hoc etiam q̄dam
p̄bare volunt nuptias esse peccatū: sed vt
p̄dictū est: indulgentia alia est p̄cessionis:
alia p̄missiois. Egerat apls de nuptiis r
d carnali coitu: r ad vtrūq̄ reuulit̄ illud. H
aut̄ dico fm̄ indulgentiā Indulgent̄ enī nu-
ptie fm̄ concessionem r p̄cubit? nuptialis
qui fit tantū causa plis. Concubitus? x̄o qui
est p̄ter necessitatem generandi: ob incōti-
nentiā indulget̄ fm̄ p̄missionem: q̄a ibi est
aliqua culpa sed leuis. Ideoq̄ non iubet̄
nec cōcedit̄: sed p̄mittitur: q̄ nō est lauda-
bilis: sed venialis. De hoc Augul. sic ait.
Forte aliquis dicit: si veniam p̄cessit apo-
stolus. ergo peccatum sunt nuptie: cui enī
venia: nisi peccato concedit̄? Plane qd̄ in-
firmitati p̄misit fm̄ veniam: audeo dicere
peccatum esse: veniam nanq̄ p̄cedēs apo-
stolus concubitu attendit̄ coniugatorū vbi
est incōtinentie malum. Incōtinentie
malū est q̄ vir cognoscit vxorem: etiam vl-
tra necessitatem p̄creandi liberos: sed r ibi
est nuptiarū bonum. Non enim quia incō-
tinentia malum est: ideo coniugiū: vbi est
concubitus p̄ter intentionem generatiōis
non est bonū: non p̄pter illud malum cul-
pabile est hoc bonum: sed illud malum fit
veniale propter bonum nuptiale. Quod

Augusti.

Quid sit ma-
lū incōtinentie.

Augusti.

Ihero.

Aug. in li. de
bono cōiugij.

Aug. de bo-
no coniugali.

nō reprehendit apłs: sed malū incōtinentie.
Item. Cōcubitus qui non fit causa plis.
nuptie non cogunt fieri: sed impetrāt igno-
sci: si tamē nō ita sit nimius vt impediāt tē-
pora que orationi debent: nec immutetur
in eum vsus qui est contra naturam. Cō-
cubitus em̄ necessarius causa generādi in-
culpabilis: et solus ipse nuptialis est. Ille
hō qui vltra necessitatē p̄greditur: non ra-
tioni sed libidini obsequit: et hunc non exi-
gere: sed reddere cōiugi ne fornicet ad con-
iugem p̄tinet. Si hō ambo tali concupiscen-
tie subigunt: et rem faciunt que non est nu-
ptiarū. Cuius delicti non sunt nuptie hor-
tatrices sed deprecatrices. Becus quidez
coniugale est castitas p̄creandi et reddendi
carnalis debiti fides. Hoc est opus nupti-
aruz: quod ab omni peccato defendit apo-
stolus dicens. Non peccat virgo si nupse-
rit. Cum ergo culpabilis non sit generādi
intentione concubitus: qui p̄prie nuptijs
imputāndus sit. Quid p̄m veniam cōcedit
apostolus: nisi q̄ coniuges debitū carnis ex-
poscunt: nō p̄paginis voluntate: sed libi-
dinis voluptate. Que t̄m voluptas non p̄-
pter nuptias cadit in culpā sed p̄pter nup-
tias accipit veniam. Immoderata ergo p̄-
gressio: p̄m veniā p̄cedit. Quo circa et hic
laudabiles sunt nuptie qz etiā illud qd nō
p̄tinet ad se. ignosci faciunt p̄pter se. Non
em̄ concubitus est quo seruitur cōcupiscē-
tie agit ut impleatur fetus quem postu-
lant nuptie. Sino ergo in genere suo nup-
tie: bone sunt: qz fidem thori seruant: et p̄-
lis suscipiende causa vtrumqz sexum com-
miscunt: et impietatem sepationis horrent
Sanctitate etiam coniugij nec coniūx in-
fidelis obesse potest: sed potius fidelis pro-
dest infideli: vt apostolus docet. Ex his oñ-
ditur qz coniuges qui causa plis tantum
conueniunt: vel qui exigentibus debitum
reddunt: defendit a peccato sanctitas con-
iugij: bonumqz nuptiale. Si em̄ absqz pec-
cato non posset fieri cōcubitus coniugalis
non precepisset dominus post diluuiū eos
copulari dicens. Crescite et multiplicamini:
cū iam sine carnali concupiscentia non
possint commisceri.

Qd non omnis delectatio carnis
peccatum est. b

Sed forte aliq̄s di-
cet omnem carnis concupiscentiam et dele-
ctationem que est in coitu malā esse et pec-

Aug. contra
Iulianū here-
ticum.

catum: quia ex peccato est et inordinata.
Et nos dicimus illam concupiscentiā sem-
per malam esse: quia feda est: et pena pecca-
ti: sed non semp peccatum est. Sepe enim
delectatur vir sanctus p̄m carnē in aliqua
re vt quiescendo post laborem: edendo
post esuriam: nec tamē talis delectatio est
peccatum: nisi sit immoderata. Sic et dele-
ctatio que fit in coitu coniugali: cui assunt
illa tria bona a peccato defendit. Videtur
tamen beatus Greg. aliter sentire. s. qz sine
peccato nō possit fieri carnalis p̄mixtio di-
cens. Vir cum p̄prie cōiuge dormiens: nō
si lotus aqua ecclesiam intrare non debet.
Quāuis diuerse hoim nationes de hac re
diuerse sentiant: et alia custodire videant.
Romanorum tamen semp ab antiquoz
bus vsus fuit: post admixtionē p̄prie con-
iugis: et lauacri purificationem querere et
ab ingressu ecclesie paululum temperare.
Nec hoc dicentes culpam deputamus eē
coniugij: sed quia ipsa licita admixtio cō-
iugis sine voluptate carnis fieri nō potest
a sacri loci ingressu est abstinendum: quia
voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse
potest.

Determinat auctoritatē.

Hoc autem ne p̄di-
ctis obuiet: intelligendum est in illis q̄ nō
gratia prolis conueniunt: quoz voluptas
non est sine peccato: et vix aliqui reperiri
possunt adhuc amplexus carnales experi-
entes qui non interdum conueniāt p̄ter
intentionem procreande prolis. Hoc autē
quotiens fit: ab ingressu ecclesie abstinē-
dum est. Et qz ita intelligēdum sit Grego-
rius consequenter ostendit. Si quis vero
sua coniuge: non cupidine voluptatis raj-
ptus: sed t̄m creandorum liberoruz gratia
vritur: iste profecto siue de ingressu eccle-
sie: siue de sumēdo corpore dominici mys-
terio suo est iudicio relinquēdus: quia p̄-
hiberi a nobis nō debet accipere qui in ig-
ne positus nescit ardere. Cū vero nō amor
p̄creande sobolis: sed voluptas domina-
tur in opere commixtionis: habeant cōiu-
ges etiam de commixtione sua quod desle-
ant. Tūc autem vir qui post admixtionē
coniugis lotus aqua fuerit etiam sacra cō-
mixtionem valeat accipere: cum et p̄m p̄e-
finitam sententiā ecclesiam etiam licuerit
intrare.

Grego.

Ista est distinctio. xxxj. huius q̄r
 t. libu. In qua mgr̄ post q̄ sup̄ius determinauit de cā
 efficiente z finali m̄rimoni q̄ ip̄um p̄stituit. Dic̄ h̄o
 determinat de bonis matrimonij que sunt cause ho-
 nestantes m̄rimoni actum. Et tria facit. Primo em̄
 bona m̄rimoni enumerat. Sec̄do aborsum p̄curan-
 tes fore homicidas determinat. Tertio bonū matri-
 monij coitū a pct̄o excusare declarat. P̄mū fac̄ vs̄
 q̄s̄ ibi. Qui vero venena sterilitatis. Sc̄dm̄ vs̄q̄s̄ ibi.
 Cū ergo hec tria b̄ōa Tertiu vs̄q̄ ad fi. dis. In sp̄ali
 sn̄ia mgr̄ stat in trib̄ p̄positiōib̄ quarū p̄ma ē hec.
 In m̄rimonio cōiter triplex bonū est. s. fides: p̄les:
 z sac̄m. Hanc mgr̄ insinuans inducit tria esse bona
 m̄rimoni. s. fides: p̄les z sac̄m. Ad fidei aut̄ p̄-
 net vt vir ad aliā mulierē nō accedat: nec mulier aliū
 virum admittat. Ad p̄lem aut̄ vt amanter suscipiat
 z religiose educat. Ad sac̄m h̄o vt coniugium non
 separet. Aliq̄n aut̄ sepať corporaliter ex aliqua causa
 nō in sacramentaliter p̄ totā hanc vitam: q̄s̄ autorita-
 tibus p̄firmat. Addit etiā q̄ sac̄m q̄s̄ est tertiu ma-
 trimoni bonū nō est ip̄m coniugii: s̄ eiusdē rei signū
 cur̄ ē coniugii. s. sp̄ialis z inseparabil̄ xp̄i iunctio z ec-
 clesie. Postea dicit q̄ bonū p̄lis z bonū fidei aliq̄n ē
 m̄rimonio deficiūt: nunq̄ t̄n̄ deficit bonum quod est
 sac̄m. Postea dicit q̄ illi p̄trabunt ad inuicem inco-
 tinentie causa dūmō t̄n̄ sit p̄petuus p̄tractus z nō vt
 tetur generatio. p̄lis verū matrimonij p̄trabūt. Il-
 li h̄o q̄ venenū sterilitatis p̄curat vel similia mala.
 veri cōiuges nō sunt. Sec̄da mgr̄ p̄posito ē hec. Qui ve-
 nena sterilitatis apponit nō coniuges: s̄ pot̄ fornicari
 existit: z si post infusione a se aborsiu p̄curat se
 esse homicidas nō dubitat. Hanc mgr̄ insinuans q̄rit
 vtz illi q̄ aborsum p̄curat sunt homicide? Et r̄ndet
 q̄ sic: si p̄ncipiū est formatiōz animatū aliter nō Ter-
 tia p̄posito est hec. Tria bona fedelis cōiugalis sic
 ordinant vt non sit ibi culpa mortalis. Hāc mgr̄ po-
 nens dicit q̄ tria p̄dicta bona m̄rimoni sic ordinant
 imo exasant actū m̄rimoni vt pct̄m nō sit: vel q̄n si-
 de thori: suata cōiuges cōueniūt cā p̄lis: vel vt mor-
 tale nō sit vt q̄n si de seruata p̄ueniūt incontinentie cā
 Ultimo obicit i cōtrariū triplicē. Primo p̄ aplm̄ q̄
 actū cōiugale fm̄ indulgentiā cōcedit dicit: hoc aut̄
 dico fm̄ indulgentiā: sed indulgentia vel venia non
 est nisi peccati. ergo a culpa nō excusat maritalis cō-
 cubitus: p̄ q̄s̄ etiam q̄dā p̄bant ip̄m esse peccatum.
 Et responderet mgr̄ distinguendo de indulgentia. Est
 em̄ indulgentia concessiois z p̄missionis. Concubi-
 tus ergo cōiugalis q̄ sit cā p̄lis indulget fm̄ cōcessi-
 onem sicut minus bonum. Sed concubitus q̄ sit cau-
 sa incontinentie indulgetur fm̄ p̄missionem sicut minus
 maluz: excusatur tamen h̄mōi actus cōiugalis per
 matrimonij bona dūmodo tamē sit infra limites ma-
 trimoni. Sed si excedat limites non excusat: quod
 multis autoritatibus declarat. Secundo opponit p̄
 hoc q̄ omnis concupiscentia z delectatio que sunt i
 coitū mala sunt z inordinata: z ita est peccatum. Et
 responderet illam concupiscentiam semper esse malā
 z inordinatā inordinatione penali que est pena pec-
 cati. non tamen est semper inordinata inordinatione
 culpabilis: q̄ non semp̄ est peccatū. Illa ergo delecta-
 tio coitus cōiugalis per bona matrimonij defendi-
 tur: nisi sit immoderata z ultra cōiugij terminos se
 extendens. Tertio obicit p̄ autoritatem beati Gre-
 gorij qui dicit q̄ post accessum ad vxorē debet h̄mōi
 ab ingressu ecclesie abstinere: quia voluptas ip̄a que
 est in cōmixtione carnali sine culpa nō est. Et respō-
 det q̄ hoc intelligendum est quādo ad vxorem acce-
 dit incontinentie causa: vel quia vix sine incontinē-
 tia accedit. Et t̄n̄ in speciali.

De solutioe carnal' debiti.

Liendū etiaz DI. XXX II

est: q̄ cuz in omnibus alijs vir
 p̄sit mulieri vt caput corpi: est
 em̄ vir caput mulieris. in soluendo in car-
 nis debito pares sunt. Ideo apl̄us vtriq̄
 parit̄ p̄cipit in hac causa sibi inuicē subijc̄
 inquiens. Vir debitu reddat vxori: sicut et
 vxor viro: q̄ mulier nō habet p̄tatem sui
 corpis: sed vir: similiter z vir nō habet po-
 testatē sui corpis: s̄ mulier. Quia nec muli-
 er ad aliū virū: nec vir ad aliā mulierē p̄tā-
 tē sui corpis habet: nec vir ad p̄tinendum
 nec mulier potestātē habet sine mutuo cō-
 sensu: sed alter alterius p̄tatem habet cor-
 poris: vt potestē alteri nō liceat alteri nega-
 re debitu. In hoc em̄ pares sunt: q̄ nec vi-
 ro nec mulieri corpus suum licet alij trade-
 re: sed sibi inuicem debitoroz sunt in hac cā.
 ne peccandi detur occasio: p̄ quod non do-
 minū tollit̄ vtro: s̄ vitium. Debent em̄ si-
 bi coniugati non solum ip̄ius sexus sui cō-
 miscendi fidem liberorū p̄creandoz cau-
 sa: que p̄ma est in ista mortalitate societas.
 verū etiam infirmitatis inuicem excipien-
 de ad illicitos concubitus deuitādos mu-
 tuam quodāmodo seruitutez: vt z si alteri
 eorū continentia placeat: nisi ex alteri? cō-
 sensu nō possit. Ad hoc em̄ neuter h̄z pote-
 statem sui corporis: quod adeo verum est
 vt etiam q̄ nō filioz p̄creandoz: sed in i-
 firmitatis z incontinentie causa expetit vel
 ille de matrimonio vel illa nō sibi alterut̄z
 negent: ne p̄ hoc incidant in dānabiles cor-
 ruptelas. Reddere enim debitum cōiuga-
 le nullius est criminis: exigere autēz ultra
 generandi necessitatem. culpe ē venialis.
 Fornicari vero vel mechari: puniendi est
 criminis.

Aug. in li. de bono coniugij.

Q̄ neuter continere valeat nisi ex cōmuni consensu.

Q̄ vō sine consen-

su vxoris vir continere non valeat: subdi-
 tis p̄bat̄ testimonijs. At em̄ Auḡ. Si di-
 cat vir continere iam volo: nolo aut̄ vxor
 nō p̄t. Quod em̄ tu vis illa nō vult. Nisi
 q̄d p̄ continētiā tuā illa debet fieri fornicari-
 a: Si alij nup̄erit te viuo: adultera erit.
 Nō vult tali lucro deus tale damnū com-

Aug. in psal. xlvj.

pensari. Redde debitū: 7 si nō exigit: red
 de. p̄o sanctificatiōe p̄fecta deus tibi cō/
 putabit: si nō qđ tibi debet exigit s̄ reddidit
 qđ debes vxori. Idē. Sc̄m̄ v̄ba aposto-
 lica etiā si vir continere voluisset 7 tu nolu-
 isse debitū tibi reddere cogeres: 7 illi de-
 cederes infirmitati: ne i adulteriū caderes.
 Quisq̄s ergo compatiens infirmitati vxo-
 ris reddit non exigit debitū: aut si p̄pter p-
 riam infirmitatez ducit vxorem plangēs
 potius: qz sine vxore esse nō potuit q̄ gau-
 dens quia duxit: securus expectat dies nō
 uisimū. Idem. Una sola causa esse potest
 qua te ad id quod uouisti non mō nō hor-
 taremur: sed etiam phiberemus implere si
 forte tua coniunx hoc tecum suscipere ani-
 mi vel carnis infirmitate recusaret. Nā vo-
 uenda talia non sunt a p̄iugatis: nisi ex cō-
 sensu 7 voluntate cōmuni: 7 si p̄propere
 factum fuerit magis est corrigenda temeri-
 tas q̄ p̄soluenda p̄missio. Non em̄ deus
 exigit si quis ex alieno aliquid uouerit: s̄
 potius v̄lurpare v̄tat alienuz. Idē Apo-
 stolus nec ad tempus vt vacet orōni: nisi
 ex consensu uoluit coniugem carnali inui-
 cem fraudari debito. Idem. Manifestuz
 est ita uoluisse legem feminā sub viro esse.
 vt nulla eius vota que abstinētie causa vo-
 uerit reddātur ab ea: nisi auctor fuerit vir
 p̄mittendo. Nam cū ad peccatū eiusdē vi-
 ri p̄tineri uoluerit lex: si p̄us permiserit: et
 postea phibuerit: nō tñ dixit vt faciat mu-
 lier quod uouerat: qz p̄missa iam p̄us a vi-
 ro fuerat. Viri dixit esse p̄ctū: quia abnu-
 it qđ p̄us cōcesserat: non tñ mulieri ex hoc
 iussum dedit: vt cum p̄us vir ei concesserit
 postea si phibuerit cōtemnaf. Ex his ap-
 paret qz vir vel mulier continentia deo of-
 ferre non pōt sine cōmuni p̄sensu: nec alter
 alteri debitum negare debet. Si v̄o quili-
 bet eorum alteruz a suo iure absoluerit: ad
 p̄teritam seruitutē nūquid reuocare pote-
 rit: hoc enim videtur Aug. supra uoluisse.
 Quibusdam videtur qz mulier nō disce-
 dens a domo viri: que viro p̄mittente con-
 tinentiam uouerit vel p̄miserit: eodem p̄-
 hibente soluere non valeat: 7 hoc p̄pter cō-
 gnitatem viri qui est caput mulieris. Sed
 melius hoc intelligit i tali casu: vbi vir cō-
 cedit mulieri uouere p̄tinentiā 7 añ votuz
 phibet implere. Si v̄o habituz mutauerit
 nō pōt reuocari. S̄m̄ illud. Qui vxorē suā
 velare p̄miserit: aliā non accipiat: sed simi-
 liter conuertat.

Aug. ad edi-
tiam.

Aug. in ll. de
adulteris con-
iugis.

Ex cōcllo re-
mens.

Quibus temporibus cessandum
sit a coitu.

Et licet debituz po-

scenti sp̄ sit soluendū: nō lz tñ q̄libet die po-
 scere. Vñ Aug. Chastiano cū vxore sua
 aliqñ licet p̄uenire. aliqñ nō. p̄pter p̄o-
 cessiōis em̄ dies 7 ieiunioz aliqñ non licet
 cōuenire: qz etiā a licitis abstinendū est: vt
 facilius impetrari possit qđ postulat. Idē
 Quoties em̄ vel dies natiuitatis vel reliq̄
 festiuitates aduenerit: nō solū a p̄cubinaz
 p̄sortio: sed etiā a p̄p̄ijs vxorib⁹ abstinete
 Item Amb. Si cā p̄creandoz filioz du-
 citur vxor: non multū t̄p̄s cōcessum videt̄
 ad ip̄m v̄sum: qz 7 dies festi 7 dies p̄cessio-
 nis 7 ip̄a ratio p̄ceptus 7 partus: iuxta le-
 gem cessare v̄sum carnis his debere t̄po-
 ribus demonstrant.

Aug. in lib.
de q̄stione no-
ui 7 ve. testa.

Ambrosi⁹.

Hieronymus videtur dissentire
a p̄missis.

Illi autez quod di-

cū est reddere debitū non esse peccatū: vi-
 det̄ obuiare qđ ait Hiero. Quicūqz vxori
 debitū reddidit: vacare nō pōt orōi: nec car-
 nes agni edere. Itē. Si panes p̄positiōis
 ab his qui vxores suas tetigerant comedi
 non poterant: q̄stomagus panis qui de ce-
 lo descendit non potest ab his qui cōiuga-
 libus paulo ante hēserē complexibus vio-
 lari atqz contingi. Non qz nuptias cōdeni-
 nemus: sed qz eo t̄pe quo carnes agni man-
 ducatur i sumus: vacare a carnalibus ope-
 ribus debeamus. hoc capituluz maxime
 ad ministros ecclesie p̄tinere videt̄: quib⁹
 non licebat sacra officia celebrare atqz my-
 steria tempe cōiugalis amplecti: quo etiā
 p̄sentia sp̄s sancti non datur. Vñ idem ait
 Connubia legitima carent qđem peccato:
 nec tñ t̄pe illo quo p̄iugales act⁹ geruntur
 p̄sentia sp̄s sancti dabit̄ etiā si p̄pheta esse
 videat̄: qđ officio generatiōis obsequit̄.

Hiero. in quo-
dam sermone

Hiero. super
Matth.

Quibus tempibus non sunt cele-
brande nuptie.

Nec solum in ope-

re carnali obseruāda sunt t̄pa: sed etiā in ce-
 lebrandis nuptijs. S̄m̄ illud. Non oportet
 a septuagesima vsqz in octauā pasceet tri-
 bus hebdomadibus ante festum sancti Jo-
 hannis: 7 ab aduētū domini vsqz post epi-

Ex cōcllo ver-
densi.

Nicolaus ad co
sulta bulgario
rum.
phanis celebrare nuptias. Quod si factum fue
rit sepe. Itē Nicolaus papa. Nec vxor
reducere nec coniugia facere quadragesimali
tpe couenire posse villo mo arbitroz.

Ista est distinctio .xxxij. huius
quarti libri. In qua magister postquam superius determina
uit de bonis matrimonijs quibus actus matrimonia
lis excusatur. Sic determinat de ipso actu fm q acci
pit rationem debiti. Et tria facit. Primo em pponit
quod vir et mulier in soluendo et petendo coniugij debi
tum par habeat dominium. Secundo ostendit quod reddere
coniugale debitum nullus sit criminis. Tertio subiungit
quod non quolibet die nec vir nec mulier licite potest pete
re. Primum et secundum a principio distinet. vsqz ibi. Et li
cet debitum posceti. Tertium vero vsqz ad fi. di. In spali
sua magister stat in tribus ppositiōib⁹ quarum prima est hec.
In soluendo et reddendo carnis debitum vir et vxor
habent par dominium. Hanc magister insinuans pro
ponit pmo qd cum vir in omnibus pfit mulieri sicut ca
put corporis in redditione tñ debiti pares sunt: qd al
ter habet alterius corpus partem vt alteri posceti non
licet alteri debitum denegare: siue poscat causa prolis
precreande siue incontinentie causa: quod auctoritati
bus confirmat: vbi etiam dicit qd sic habet alter alte
rius corporis partem: qd sicut nec mulier ad alius vi
rum: nec vir ad aliam mulierem potest accē
dere: ita nec ad continentiam sui corporis hz potestatem
nisi mutuo consensu. Secunda ppositio est hec. Licet nul
lius criminis sit reddere debitum coniugale: tamē exi
gere vltra generandi necessitatem est delictum veniale
fornicari vero aut mechari est mortale. Hanc magister
insinuans subdit qd reddere coniugale debitum nul
lius est criminis: exigere vero vltra generandi neces
sitate venialis est culpe: s; fornicari aut mechari pu
niendi est criminis. Postea pbat pluribus auctoritati
bus qd coniuges ne fraudent ad inuicem carnale de
bitum sine consensu communi tenere non pnt: qd su
pra supposuerat. Postea querit si vir vxori consense
rat vt continentiam deo offerat et a suo iure eam absol
uat: vtrum possit licentiam datā reuocare? Et respō
det qd in hoc casu si ei consenserat vouere continentiam
et votum phiberet hoc implere: hoc vbi potest: si nau
tem post reuocare non pot. Tertia ppositio est hec
Nullus in matrimonio licite potest debitum carnis
quolibet die exigere seu poscere. Hanc magister insi
nuans dicit. qd licet debitum posceti sit pfoluendum:
non tñ licet quolibet die exigere seu poscere: sicut in
diebus festiuis siue pcessionis et ieiunior: qd auto
ritatibus confirmat. Postea ostendit qd beatus Hiero
nymus vult qd reddere debitum sit quōqz peccatum
quod est cōtra pdicta. Dicit enim beatus Hierony
mus qui vxori debitum reddit non potest orationibus
vacare nec sumere carnes agni. i. eucharistiam. Dicit
etiam qd non semp est reddendum debitum: vt in diebus
quibus est orationibus vacandum vel eucharistia sumē
da. Et respondet qd dictum Hieronymi referendum
est ad ecclesie ministros: quibus non licet sacramen
ta offerre vel mysteria celebrare tpe coniugalis am
plexus. Ultimo dicit qd sicut in carnali commixtione
sic et in celebrandis nuptijs sunt tempora obseruan
da: quia non quibuscūqz temporibus sunt nuptie ce
lebrande. Tempora quibus non sunt nuptie celebra
de sunt a septuagesima vsqz ad octauam pasce: et tri
bus septimanis ante festum Iohannis baptiste: et
ab aduentu domini vsqz post epiphaniā: quod si fa
ctum fuerit separentur: vt dicit magister. Et tñ in
speciali.

De diuersis coniugij legibus. a

Verit hic de DI. XX
III.

antiquis patribus qd ples simul
legunt habuisse vxores vel con
cubinas vtrū peccauerit? Ad qd dicimus
p varietate tempoz varia inuenit dispen
satio cōditoris. Ab exordio em tps inter
duos tñ Adam. i. et Euā inchoatū est con
iugij: deo p os Ade dicente. hō adhere
bit vxori sue: et erūt duo i carne vna: et fm
inchoatiōis modū inter duos tñ p omnē
successionē tempoz ptraheret coniugij: si p
mi homines in obediētia pstitissent. Post
eoz mo copulam filij et filie eoz mrimonio
coniuncti sunt: sed vnus vni tñ. Itē autē
fres sorozib⁹ tūc sunt copulati: qd nō erāt
alie mulieres vel viri: qd? Ade filij vel filie
iūgerent. Primum soim Lamech duas le
gitur simul habuisse vxores: et hoc in eo ar
guif: qd p expletione carnalis voluptatis
id fecisse phibet. Postea vero cū iā pene
oēs homines falsis dijs seruiret: paucis in
cultu dei pmanentibus cōsultum est a deo
plures in matrimonio copulare sibi: ne illi
paucis deficiētib⁹: cultus et notitia dei de
ficeret. Vñ Abraam viuente vxore ad an
cillam intravit: et ex ea genuit Jacob etiaz
liberis et ancillae copulauit. Et filie Lot
p rebzio vte sunt. Cum em ceteris in ido
latria relictis Abraam et filios ei⁹ in pecu
liarem pplm sibi dñs elegeret: rite multarū
fecunditate mulierū populi dei multiplica
tio querebat. qd in successione sanguinis
erat successio religionis. Unde etiam in le
ge maledicta erat sterilis: que nō relinque
bat semen super terram. hinc etiā sacerdo
tibus coniugia decreta sunt: qd in successio
ne familie: successio est officij. Nō g Abraā
vel Jacob deliquit: qd pter vxorem fili
os ex ancilla quesuit: nec illoruz exemplo
preter cōiugale debitum: fecunditatem in
aliqua licet alicui querere: cū illoruz con
iugia nostrorū equent virginitati: et imo
deratus vsus coniugij nri tps turpitudi
nem fere imitē fornicationis illius tempo
ris. De hoc Aug⁹. sic ait. Antiquis iustis
nō fuit peccatū qd pluribus feminis vtebā
tur. nec ptra naturā hoc faciebant: cū non
lasciendi causa: sed gignendi hoc facerēt
nec cōtra morē: qd eo tpe ea fiebant: nec cō
tra pceptū: qd nulla lege erat prohibitum.
Idē Obiiciunt Jacob quattuor vxores.
quod quando mos erat: crimem non erat.

Augusti.

De personis legitimis.

a

Hinc superest Ol. XXX
III

attendere q̄ p̄sone s̄nt legitimi /
me ad cōtrahendū matrimo-
niū. Legittime iudicant̄ p̄so-
ne s̄m̄ statuta patrū q̄ diuersa s̄nt. Aliena-
q̄ fuerit legitime aū legē. alie sub lege. alie
in tpe gratie. Itē in primitiua eccl̄ia q̄daz
erant legitime que mō nō sunt. Earū vero
q̄ mō legitime sunt vel illegitime. quedam
sunt plene legitime quedā omnino illegiti-
me. quedā medie. Plene legitime s̄nt q̄b̄
nō obuiat votuz p̄tinentie. vel ordo sacer.
vel cognatio. vel dispar cultus. vel p̄ditio
vel nature fragilitas. et si q̄d est aliud. Ipe-
nitus vero illegitime sunt: p̄ votū. p̄ ordi-
nem: p̄ cognationem: p̄ disparē cultum.
Abdic̄o sunt nec plene legitime nec om-
nino illegitime p̄ frigiditatē. p̄ conditionē
Si em̄ tales iungunt̄ ignoranter. comma-
nere possunt quibusdam accedentibus cau-
sis: et eisdem deficientibus diuidi.

De frigidis separandis.

b

De his enī qui cau-

Gregori⁹.

sa frigiditatis debitū reddere nō p̄nt. con-
sultit. Greg. vt p̄maneat. Sz si mulier cau-
satur dicēs. volo esse mater et filios p̄crea-
re decreuit vt vterq̄ eorum septima manu
pp̄inquoꝝ iuret. qd̄ nunq̄ carnaliter p̄ue-
nerint. et tunc mulier sc̄bas nuptias p̄tra-
hat. Vir autē q̄ frigide nature ē. absq̄ spe
p̄iugij p̄maneat. At em̄ sic. Interrogasti
de his q̄ matrimonio iuncti sunt et nubere
nō p̄nt. si ille aliam vel illa aliū ducere pos-
sit de quibus scriptum est. Vir et mulier si
se cōiuxerint. et post dixerit mulier de vi-
ro q̄ coire nō possit cū ea Si p̄t. p̄bari qd̄
dicit p̄ iustū iudiciū. aliū accipiat. Si vō
ille acceperit aliā. separant̄. Item. De his
requisisti q̄ ob causaz frigide nature dicūt
se nō posse inuicē opam carni dantes p̄mi-
sceri Iste vō si non p̄t ea vti p̄ vxore hēat
eā quasi sororem qd̄ si retinaculū coniuga-
le noluerit rescindere. maneat vterq̄ in-
nupti nam si huic nō potuit naturalit̄ con-
cordare. quō alteri p̄uicet Igit̄ si vir aliā
vxorē vult accipe. manifesta patet ratio q̄
suggerente dyabolo odij fomitem. exosam
eam habuerit. et ideo eam dimittere mēda-
tij falsitate molitur. Q̄ si mulier causatur et
dicit volo esse mater et filios p̄creare. vter-

q̄ eoz septima manu pp̄inquoꝝ tactis sa-
cro sanctis reliquijs iureiurando dicat. vt
nunq̄ p̄ cōmixtionē carnis p̄iucti. vna ca-
ro effectū fuissent. Tunc videt̄ mulierem se-
cundas posse p̄trahere nuptias. humanū
dico p̄pter infirmitatē carnis eoz. Vir autē
q̄ frigide nature est. maneat sine p̄iuge. Q̄
si et ille aliā p̄iugē acceperit. tunc hi qui iu-
rauerāt p̄iurij crimine rei teneant̄. et peni-
tentia pacta p̄iora cogant̄ recipe conu-
bia. hoc seruandū est cum vterq̄ idem fa-
tetur. Sed vir si asserit se debitū reddidit /
se vxori. et illa diffitet̄. cui potius fides ha-
benda sit. merito querit̄: De hoc ita statu-
tum est. Si quis ita acceperit vxorē et ha-
buerit eā aliquo tpe. et ipsa femina dicit q̄
nunq̄ coisset cū ea. et ille vir dicit q̄ sic fecit
In veritate viri consistat: q̄ vir est caput
mulieris. hoc de naturali impossibilitate
statutum est.

De his qui maleficijs impediti co-
sue non possunt.**De maleficij at̄ im-**

pedimento hoc tenendus dec̄ernit̄. Q̄ si p̄
fortiarias et maleficas p̄cubitus nō sequit̄
hortandi sunt quibus illa eueniunt vt spū
p̄trito et humiliato deo et sacerdoti de om-
nibus peccatis p̄fessionē faciant et lachry-
mis atq̄ elemosynis orationib⁹ et ieiunijs
dño satisfaciant. et p̄ exorcismos ac cetera
ecclesiastice discipline munimina ministr̄
eccl̄ie tales sanare p̄curet̄. Quod si nō po-
tuerint. separari valebūt. Sed postq̄ alias
nuptias expecterint illis viuētibus quib⁹
post iuncte fuerint. p̄ioribus quos reliq̄-
rāt. etiam si possibilitas cōcubendi eis red-
dita fuerit: reconciliari nequibunt. Quod
in fine huius capituli p̄tinet̄ ex rigore ma-
gis dictum intelligendū est q̄ ex canonica
equitate. Vel intelligendū est non posse re-
conciliari p̄ioribus nisi iudicio eccl̄ie q̄
diuisio facta fuerat.

Hismari⁹ re-
mensis archi-
episcopus.

De furiosis addit.

d

Furiosi quoq̄ dū

in amentia sunt. matrimoniuꝝ cōtrahere
nō valent. Unde Fabianus. Neos furio-
sus neq̄ furiosa: matrimoniuꝝ cōtrahere
possunt. sed si contractum fuerit nō sepen-
tur. Itē Nicolaus papa. Ibi qui matrimo-
nium sani contraxerunt et vni ex duobus

Fabianus
papa.

vel ambobus amētia vel furor vel aliqua infirmitas accesserit. ob hanc infirmitatez talium cōiugia solui nō possunt. Sili ē etiā sciendum de his qui ab aduersarijs excecant. vel membris truncant v̄l a barbaris exceti fuerint.

De his qui cum duab⁹ sorozibus dormiunt.

De his etiā qui cū

duabus sorozibus vel cum duobus fratribus dormiunt videndū est. quid censeant canones. Qui dormierit cū duabus sorozibus. ⁊ vna ex illis añ fuerit vxor. neutraz ex ipsis habeat. nec ipsi adulteri vnq̄ i cōiugio copulet. Item nec pprie vxori licet sibi reddere debitū. quā tibi reddidit illicitam: sorozē eius cognoscendo. nec p̄ mortem vxoris licet ei vel adultere copulari in coniugiu. Itē zacharias papa. Lōcubulisti cum sorozē vxoris tue. si fecisti. neutrā habeas. ⁊ vxor tua si non fuerit cōscia sceleris ⁊ continere non vult: nubat in domino cui vult Tu vero ⁊ adultera sine spe cōiugij maneatis. ⁊ dum viuitis penitentiaz agite. Quod ait cui vult nubat. intelligendum est post mortem viri. Unde Grego. Qui vxores suas in adulterio dephēdunt nec illi nec illa aliā vxorē accipiat vel aliū virū q̄ diu ambo viuunt. Si vero adultera mortua fuerit vir eius si vult nubat. ad altera nō nunq̄. ⁊ si mortua fuerit vir ei⁹ sed omnibus diebus penitentie lamēta p̄soluat. Hic de illo adulterio agitur. quod cuz cognato viri vel cum cognata vxoris committitur.

Non est dimittenda vxor pro aliqua macula seu deformitate corporis.

Illud etiā sciendū

est q̄ p aliqua infirmitate vel macula corporali. non licet viro vxorem dimittere et ecōuerso. sed debet alter alteri subsidia p̄uidere Unde Augustinus. Si vxorē q̄s habeat sterilem siue deformez corpore. vel debilem membris. vel cecam. vel claudam vel surdam. vel si quid aliud. siue morbis vel laboribus doloribusq̄ confectā. et q̄cqd̄ excepta fornicatione excogitari potest vehemēter horribile. pro societate. fideq̄ sustineat.

Ista est distinctio. xxxiii. huius quarti libri. In qua mgr postq̄ superius determinauit de matrimonio q̄tū ad eius institutionē. significationē. et q̄tū ad eius causam efficientē ⁊ finalem ⁊ q̄tū ad e⁹ bona. Hic determinat de eo q̄tū ad cām materialē ⁊ q̄tū ad psonas contrahētes. Et tria facit Primo em̄ determinat q̄ psonē sunt legitie ad cōtrahendū m̄rimoniu. Secōdo ostēdit q̄ q̄s q̄s matrimoniu pp̄ frigiditatē maxie ad instātia vni⁹ sit solucendum. Tertio quōd furiosi dum sunt in amētia actuali ⁊ trahere nequeunt. P̄mū facit vsq̄ ibi De his em̄ q̄ cā frigiditatis. Secōdo vsq̄ ibi. Furiosi quoq̄. Tertiu⁹ v̄o vsq̄ ad finē dis. In sp̄ali snia mgr̄ stat i trib⁹ p̄positionib⁹ quarū prima est bec. quedaz p̄sone ad ⁊ trahendū m̄rimoniu sunt plene legitie quedā omnino illegitime qdā i medio p̄sitate Hanc mgr̄ insinuans p̄ponit primo q̄ ad m̄rimoniu ⁊ trahendum alique p̄sone fuerit legitie añ legē. alie sub legē. alie tpe grē. qdā etiā p̄sone i p̄nitua ecclia erāt legitie qdā mō nō sūt. Illaz v̄o q̄ mō sūt legitie v̄l illegitie qdā sunt plene legitime vt ille quib⁹ aliq̄d impedimentū non obuiat. quedā v̄o sunt oīno illegitime. vt ille q̄b⁹ obuiat ordo sacerdotalis v̄l cognatio v̄l disparitas cultus. qdā sunt medie: q̄ nec plene legitime nec oīno illegitime vt ille q̄bus obuiat frigiditas vel cognatio. tales em̄ si ignorant p̄iungunt p̄manere p̄nt ⁊ eisdē deficientibus diuidi p̄nt. Secōdo. pp̄o est bec. Propter frigiditatē maximā p̄iugium sepat ⁊ vir alteri nunq̄ p̄iungat. Hanc mgr̄ ponens dicit q̄ illi q̄ cā frigiditatis debitum reddere nō p̄nt. p̄nt sic p̄manere si volant. Si autē mulier causet seu cōqueratur dicens q̄ vult esse mater ⁊ filios. p̄creare decretum est q̄ vterq̄ cōiugium sepsit manu p̄pinq̄oz turet q̄ nunq̄ carnaliter p̄uenerunt. et hoc ita fieri debet. Primo vir ⁊ mulier iurabunt q̄ nunq̄ carnaliter cōuenerunt ⁊ tūc septē de p̄pinq̄oz q̄ mel⁹ p̄nt scire veritatē p̄ signa. p̄habita. turet q̄ credūt eos verū dixisse. et tūc mulier scōdas nuptias cōtrahere p̄t. vir autē q̄ est frigide nature absq̄ spe cōiugij manere d̄z Si em̄ ille aliā vxorē duceret cogēdus esset ille redire ad vxorē. An autē impedimentū ex vtraz parte p̄uenit vterq̄ d̄z remanere innupt⁹. Hic irit mod⁹ suand⁹ est q̄n vterq̄ p̄iugium idē fateat. sed vir si asserat. mulier autē diffitet. in hoc v̄o potius adhibenda est fides viro q̄ caput mulieris ē vir. qd̄ mgr̄ cōfirmat autoritate. Postea dicit q̄ si aliq̄d maleficiuz p̄cubitus nō sequat illi q̄b⁹ hoc euenit horridū sunt vt de oib⁹ p̄tēant cōmissis ⁊ satisfactant de eis deo Ministri v̄o ecclie p̄ exorcismos ⁊ eccliaistica sacramenta tales sanare. p̄curēt. ⁊ si nō p̄nt sanari separari poterūt. Postq̄ tū alias nuptias expecterūt viuētibus illis quibus iuncte fuerunt. non poterunt reconciliari p̄ioribus quos reliquerant etiam si possibiltas cocundi eis restituta fuerit nisi iudicio ecclie quo diuisio facta fuerat. Tertia p̄positio est bec furiosi ⁊ amentes totaliter non possunt contrahere matrimonium legaliter. Hanc magister insinuās dicit q̄ furiosi dum sunt in amentia contrahere non possunt. quod autoritatibus confirmat. Postea dicit q̄ ille qui dormit cum sorozē vxoris siue neutram illarum habere debet. Et tā ip̄e q̄ adultera nūq̄ debent coniugio copulari. Quod magister multis autoritatibus probat. Ultimo dicit q̄ nō licet viro vxorem dimittere nec econuerso p̄pter aliquam infirmitatem corporalem. sed debet alter alteri subsidia p̄uidere. quod autoritatibus confirmat. Ex quib⁹ patet q̄ qui per legitimum matrimoniu coniunguntur corporaliter non possunt postmodum separari alicualit. Et tū in speciali.

Et aurelian. concilio.

Zacharias papa.

Eodem iure utitur vir et mulier. a

De etiā notā

b dū est q̄ cū dñs pcedat vxorē rem dimitti causa fornicationis viro. eadē licētia non tol-

DI. XXX
V

Dierony. de morte fabiole.

Innoc. papa

lit feminis. **Uñ** Hiero. Precepit dñs vxorē nō dimitti excepta causa fornicationis. et si dimissa fuerit: manere innuptā. Quicquid viris precipitur. hoc cōsequenter redundat ad feminas. Nō eñ adultera vxor dimittenda est. et vir mechus tenendus. Item. Apud nos quod non licet feminis: eque nō licet viris. et eadem seruitus pari cōditione censet. Ex his ostendit q̄ mulier potest super fornicatiōe virum conuenire. vt vir mulierem **Unde** Innocentius papa. Christiana religio adulteriū i vxore sexu pari ratione condemnat. sed viros suos mulieres nō facile de adulterio accusant. viri autem liberius vxores suas adulteras apud sacerdotes deferre cōsueverunt. et ideo mulieribus prodito earū crimine negat cōmunitio. virozum autē latente commisso: non facile quisq̄ ex suspitionibus arceat. qui tñ submouebit: si eius flagitium detegatur.

Qd fornicariā nequit dimittere vir nisi ipse expers fuerit et cōuerso. **b**

Si vero queritur

an adulter adulterā possit dimittere causa fornicationis? **Dicitur** qz nequit adultera vxor dimitti a viro. nisi et ipse expers fornicationis existat: et cōuerso. **Uñ** Aug. Nichil iniquius est q̄ causa fornicationis dimittere vxorem. si et ipse conuincitur fornicari. Occurrit eñ illud. in quo alterū iudicis teipm p̄demnas. Quapropter quisq̄s fornicationis causa vult abijcere vxorem. prior debet esse a fornicatione purgat. qd̄ similiter et de femina dixerim. **Idem**. Indignantur mariti si audiant adulteros viros pendere similes adulteris feminis penas cum tāto grauius eos puniri oportuerit quātomagis ad eos pertinet et virtute vincere et exēplo regere feminas. Ex his apparet q̄ adulter adulteram dimittere nō valet et econuerso.

Augusti.

Qd possunt reconciliari qui separantur causa fornicationis. **c**

Si quis aut fornicationis

expers fornicariā dimiserit. alij copulari non pōt. sed cōtinere optet vlt ad dimissam redire. sic et de femina. **Unde** et ap̄ls. **His** qui matrimonio iuncti sunt. p̄cipio nō ego sed dominus vxorē a viro non discedere. q̄ si discesserit maneat innupta. aut viro suo reconcilietur. **Et** de viro addit **Et** vir vxorem nō dimittat. **Sed** Ambro. ait. **Idem** nō subdit de viro sicut de muliere. quia licet viro aliaz ducere. **Sed** hec a falsarijs in ambrosij libro positum credit. **Supplendum** eñ esse in viro quod de vxore p̄misit: apte dicit Augusti. sic. **Quare** non addit de muliere qd̄ p̄misit de viro. nisi q̄ similem formā vult intelligi. vt si dimiserit qd̄ causa fornicationis p̄mittit. maneat sine vxore aut reconcillet vxori. **Idē** **Si** nec nubere illi conceditur: viro viro a quo recessit. nec huic alterā ducē viua vxore quā dimisit. multominus fas est. illicita cū quibullibet stupra committere. **Idē** **Et** nō facile dimittat vxor dñs solā fornicationis causam excepit. ceteras q̄ vnuerfas molestias si que extiterint iubet p̄ fide coniugali et p̄ castitate fortiter sustineri. et mechum dixit qui a viro soluta duxit. Ex his ostenditur. q̄ si causa fornicationis sit sepacio. nō pōt vir vel mulier in aliā transire copulam. **Possunt** aut̄ recōciliari et cohabitare sicut prius. si dimissus alter reuocare voluerit.

Ambrosi.

Augu. su per eplam ad corinth.

Que predictis vident obuiare. **d**

Dicit tamen iobā

nes **Chalost.** Sicut crudelis et iniquus est qui castam dimittit. sic fatuus est et iniquus qui retinet meretricem. **Patronus** eñ turpitudinis est qui celat crimen vxoris. **Item** Hiero. Cum mulier vnā carnem in aliā dimiserit. et se fornicatiōe a marito separauerit: non debet teneri. ne virū quoq̄ sub maledicto faciat. dicēte scriptura. **Qui** tenet adulteram stultus est et insipiens. **Idem** ad amandum p̄f byterum scribens de quadam que viro suo viuente alij nupserrat sic fiat. **Rem** nouam loquor: imo non nouam sed veterē. que veteris testamenti auctoritate p̄firmatur **Si** reliquerit scdm̄ virū mulier et recōciliari voluerit priori non de iure suo potest.

Johannes Chulost.

Hierony.

Determinatio. **c**

Sed hec omnia in

telligenda sunt de illa que ab adulterio rece-
dere noluit. nec per peniam peccatum dele-
re. Ad si vir scienter patit. presentire videf
Si em in adulterio pseuerare elegit. patro-
nus turpitudinis et lenocinij reus maritus
habebitur. nisi ea adulterij ream facere vo-
luerit. Si aut a peccato recesserit et p peni-
tentiam illud purgauerit. poterit viro re-
conciliari. In Aug. Quid tibi dui vide-
tur vt post adulteriu reconcilie coiuux si
fides affit no erit duz. Cur em adhuc de-
putamus adulteros. qd credimus pnia ef-
se sanatos. Idē. No erit turpis nec diffici-
lis etiaz post patrata et purgata adulteria
reconciliatio coniugij. vbi p clauces regni
celorum no dubitat fieri remissio peccato-
ru. no tm vt post viri diuortiu adultera re-
uocet. sed vt post christi pfortiu. adultera
non vocetur. Item Grego. Debet recipe
re peccatricem que pnia egit. sed non se-
pe. Item Ihermes. Si vir scierit vxore su-
am deliquisse et non egerit peniam mulier. s
pmanet in fornicatione sua: et viuut cum
illa. vir reus erit et particeps peccati eius
Q si mulier dimissa egerit peniam et volue-
rit ad viru reuerti. debet recipe peccatrice
que peniam egit. sed non sepe.

Be illis qui se an polluerunt per
adulterium. f

Solet etiam queri

an valeat duci in coniugiu que prius est
polluta per adulterium. De hoc. Leo pa-
pa ait. Nullus ducat in matrimoniu quaz
prius polluit adulterio. Item. Relatu est
auribus sanctorum sacerdotum quendam
alterius vxorem stupro violasse. et insuper
meche iuramentum dedisse. q post legiti-
mi mariti mortem si superuueret. duceret
eam in vxore: quod et factum est. Tale er-
go connubium phibemus et anathemati-
zamus. His alijsqz autoritatibus vetatur
in coniugium copulari. qui se prius adul-
terio maculauerunt. Sed econtra Augu.
ostendit dicēs. Deniqz mortuo eo cu quo
fuit veru coniugium. fieri potest iugium
cu qua precessit adulteriu. Idē posse fie-
ri sanclitas nuptias ex personis illicite-
iunctis honesto placito subsequente ma-
nifestum est.

Determinatio. S

Sz hec vltima au-

toritas de concubinis loquit prohibens
concubinas posse transire ad honestu pla-
citum nuptiaru. si castitatem et fidem sua-
re velint. Prima vero autoritas augustini
de illis ait. qui de peccato penituerunt: et
nihil in morte viri machinate sunt nec vi-
uente viro fidem adultere dedit mech. q
eam in coiuugio duceret si supuueret. Qui
vero hec faciunt. alijs premissis autoritati-
bus prohibentur copulari.

Ista est distinctio. xxxv. huius
quarti libri. In q mag postq supius determinauit d
impotentia coeundi. que actum matrimonij impedit
Dic aut determinat de separatione thori. ppter for-
nicatione que silt matrimonium tollit vinculo matri-
monij durare. Et duo facit. Primo em ostendit quo-
modo vterq iugum pot alium dimittere. ppter for-
nicatione. qu ipse est a fornicatione immunis. Secdo
subiugit quod nullus possit ducere in matrimonio qua
polluit in adulterio. Primu facit vsqz ibi. Solet etia
queri. Secdm vsqz ad fine dis. In speciall snia magi
stri stat in duabus ppositionibus quaru prima est
hec. Et si vir vxore dimiserit causa fornicationis alte-
ri non nubat ea viuente in statu huius corruptionis
Hanc magister insinuans pponit primo q sicut licet
viro causa fornicationis vxore dimittere ita eadē ca
dimittere licet vxori virum. quod autoritatibus pro-
bat. Postea dicit q illud quod dictum est debet intel-
ligi si ille qui alterum vel alteraz dimittit simili crimi-
ni no subiacet. Adultera autē adulterum dimittere
no pot causa fornicationis. qd autoritatibus probat
Postea dicit q si causa fornicationis facta fuerit se-
paratio. no pot vir vel mulier in altam copula coniu-
galem transire. pnt aut reconciliari et cohabitare si
mul si prius dimissam alter reuocare voluerit. quod
autoritatibus probat. Postea inducit plures autori-
tates que dicunt q si vir sciat vxorem suam deliquis-
se. et no egerit mulier peniam: et in fornicatione pma-
neat. et hoc patiat vir cu ea viuens et cohabitans vi-
det consentire et reus et princeps esse huius peccati.
et ideo retinere ea no debet. Si no mulier dimissa a
peccato discesserit et p peniam illud purgauerit. po-
terit viro reconciliari. et vir tale debet recipe. sz non
sepe. Secda ppositio est hec. Vir no pot ducere vro-
rem quam prius per adulteriu polluit. si ipsa in mor-
te viri machinata fuerit. seu si vir dederit fide q ea
duceret. si vir no superuuerit. Hac magister ponēs
probat autoritate leonis pape. Objicit tamen con-
tra hoc magister p autoritates sanctoru. quas soluit
dans eaz sanā intelligentia. Et tm in speciall

Si pro extrema conditione va-
leat vxor separari a viro et eouer-
so.

Hinc de con-

ditione videam? an valeat co-
iugiu diuidere? Ad qd dicitur
mus q: no negat igenua pos-
senubere suo. s si nescit esse fuitus pditio-
nis. libere pot dimitti cu fuitus ei fuerit

DI. XXXVI

n

VI

D 3

Augu. ad po-
lentium.

Hermes in li.
de adulterio
coniugis.

Leo papa

Et concilio
triburienti.

Augusti.

dephensa fm illud. Si quis ingenuus ho-
mo ancillā alterius vxorē acceperit. et est i-
mat q̄ ingenua sit. si ipsa femina fuerit po-
stea in seruitute detecta. si eā a seruitute re-
dimere pōt faciat. si nō pōt. si voluerit ali-
am accipiat. Si nō ancillam eam scierat ⁊
collaudauerat: post eā vt legitimā habeat.
Item ex eodē. Si femina ingenua acceperit
seruū: sciens q̄ seruus esset: habeat eū.
qz oēs vnū p̄rem habemus i celis. vna lex
erit viro ⁊ femine. Cum dicit sciens illum ser-
uum esse nō cogitur manere cū ipso. Si em̄
p̄ditionis doli patitur. nō cogit adherere
ei cuius fraude decepta est. Si autē scierit
vir p̄ditionem mulieris vel ecōuerso: non
valet eā dimittere. **Uñ Zacharias papa.**
Si quis liber ancillā in matrimonio acce-
perit. nō habet licentiā dimittendi eā: si cō-
sensu amboꝝ p̄iuncti sunt: nisi ob forni-
cationem. De illis agit q̄b⁹ alterutrius cō-
ditio nota est qñ p̄iunguntur.

De copula serui ⁊ ancille diuer-
sorum dominorum. **b**

Queritur etiam si
seruus vnius ancillā alterius acceperit an
sit inter eos p̄iugiū. De hoc etiā ita statu-
tum est. **Victū est nobis q̄ quidam legiti-
ma seruoꝝū matrimonia potestatiua qua-
dam p̄sumptione dirimant. nō attenden-
tes illud: quos deus coniunxit homo nō
separet. Unde nobis visus ē vt p̄iugia ser-
uozum nō dirimant etiā si diuersos dños
habeant: sed in vno p̄iugio p̄manētes do-
minis seruiant suis. Et hoc in illis obser-
uandū est vbi legalis p̄iunctio fuit: ⁊ per
voluntatē dñoz. Attende finem huius
capituli vbi videt̄ innui p̄ter voluntatē
dñozum inter seruū ⁊ ancillā nō posse con-
trahi coniugiū. vel si cōtrahitur nō esse ra-
tum. Quibusdā tñ videt̄ in eos posse sic
ri coniugium dñis iguozantibus.**

De viro qui se facit seruum vt di-
uidatur ab vxore. **c**

Illud etiaz notan-
dum. q̄ si mulier virum liberum acceperit
et ille vt causam p̄stet discidiū se alicuius
seruum fecerit: nec ille vxorem dimittere:
nec illa ob vinculum coniugij in seruitutez
redigi poterit. Unde illud. **Perlatum est
ad sanctam synoduz. q̄ quidam ingenuus**

ingenuam acceperit vxorem: ⁊ post filioꝝ
procreationem: occasione diuortij: cuiusdā
seruum se fecerit vtrū ⁊ mulierem necessa-
rio tenere debeat. et si tenuerit. an illa etiā
seruituti subijci debeat questus est. **Judi-
catum est vxorem minime debere dimitti: ⁊
non tamen ob christi legem mulierē in ser-
uitutem redigi. dum ille nō ex p̄sensu con-
fugis se seruum fecerit: quem liberum ipsa
maritum acceperat.**

De etate contrahentium. **d**

Hoc etiam sciēduz
est q̄ pueri ante. xliij. annos. et puelle ante
xij. annos fm leges matrimoniū inire ne-
queunt. Qz si ante p̄dicta tempora copul-
lam inierint: separari possunt q̄uis volun-
tate et assensu parentū iuncti fuerint. **Qui
vero in pueritia copulati post annos pu-
bertatis nolunt se relinquere. sed in cōiun-
ctione per mare: iam ex hoc efficiūtur con-
iuges: ⁊ deinceps nequeunt separari. Itē
Sponsalia ante septennium contrahi non
possunt: solo enim consensu contrahuntur
qui interuenire nō pōt nisi ab alterutra p̄-
te intelligatur: qd̄ inter eos agit**

**Duo illa executi sumus cum alioꝝ quo-
rundam adiectione quibus cōiugium sol-
ui potest. nec tamē solui semper necesse est.
Nūc de illis que personas illegitimas pe-
nitus faciūt: addendū est. ⁊ p̄mū de ordie.**

Ista est distinctio. xxxvj. huius
quarti libri. In qua magister postq̄ superius deter-
minauit de impedimentis antecedentibus matrimo-
nium contrahendum. et de superuenientibus in con-
tractu. hic nō determinat de incidentibus in ipso con-
tractu. sicut est error conditionis. Et duo facit. **P̄-
mo em̄ determinat de impedimento seruilis cōditio-
nis. Scō de ipedimento ex defectu etatis. P̄mū
facit a principio distinctionis vsq̄ ibi. Hoc etiam est
sciendum. Secundū nō vsq̄ ad finē distinctionis In
speciali sententiā magistri stat in tribus p̄positioni-
bus quarum prima est hec. Cum p̄sona de p̄fesa ser-
uitute contrahens ignoranter eam potest dimittere
et alteri coniungi matrimonialiter. Hāc mgr̄ in sinu
ans querit p̄mo vtrum seruitus coniugium diuide-
re possit. Et respondet q̄ libera pōt accipere seruum ⁊
ecōuerso liber ancillā s; si mulier nesciat viri p̄ditōz
vel et ecōuerso vir mulieris cū seruitus fuerit de p̄-
hensa potest libere dimittere eaz. Si autem scierit
mulieris cōditionem vel ecōuerso non pōt dimitte-
re: quod autoritatibus confirmat. Postea querit si
ambo. s. vir et mulier sint seruilis conditionis. vtrū
possit inter eos esse coniugium. Et respondet ex au-
toritate eiusdem concilij q̄ sic. dum nō fiat p̄iunctio
ex voluntate domnoꝝ. q̄uis dicunt alij q̄ etiam do-
minis ignorantibus possit inter eos fieri coniugium
Postea dicit q̄ si mulier acceperit virum liberum et il-
le postea fecerit se seruum occasione diuortij. non il-
le potest vxorē dimittere. nec illa p̄ matrimonij vis.**

In cōcilio a-
pud vmeriā.

Zacharias
papa.

In cōcilio ca-
bilonensi.

In thiburiens-
si concilio.

colum potest in seruitute redigi. dñ ille non ex assen-
 su cōiugis se seruum fecerit. quod auctoritatib⁹ eius-
 dem p̄lij. p̄bat. Secda p̄positio est hec. Sponsalia
 nō p̄trahunt nisi ab altera pte sciatu quid iter eos
 in tali facto agatur. Hanc quidem p̄positionem ma-
 gister insinuans dicit. q̄ fm leges pueri añ decimuz
 quartum annum ⁊ puelle ante duodecimum annuz
 non possunt matrimonium intrare. q̄ si fecerint ante
 predicta tempora separari poterunt. Quia autem in
 pueritia copulantur ⁊ post annos pubertatis nolūt
 se dimittere sed in coniunctione pmanere ex hoc ef-
 ficiunt coniuges. ⁊ deinceps nequeunt separari. Ad-
 dit etiam q̄ sponsalia ante septimuz annum p̄trahit
 non p̄nt. Oportet etiam q̄ ab vtraq̄ pte intelligat
 quid inter eos agatur. Ultimo dicit determinatum
 esse de duobus impedimentis coniugij quib⁹ solui p̄
 nec tñ solui semp est necesse. Et tñ in speciali desen-
 tentia huius distinctionis.

In quo ordine nequeat fieri con-
 iugium.

Unt igitur

quidam ordines in quibus
 nullatenus p̄t contrahi cō-
 iugiu: ⁊ si intercesserit copu-

la sit diuortium: vt sacerdotium: dyacona-
 tus et subdyaconatus. In alijs nō p̄mit-
 titur sortiri coniugiu: nisi religionis habi-
 tum sumpserint vel continentie votum fece-
 rint. Unde Leo papa. Clericos. lectores.
 ostiarios. exorcistas. acolitos. si extra voi-
 tū ⁊ habitū inueniunt et continentiam p̄-
 fiteri nolunt vxorē ducere virginem ecclia
 romana p̄mittit. nō viduam vel repudia-
 tam: q̄ deinceps nec ad subdyaconatū p̄-
 uehi poterūt. nec laicus vxorē sortitus ni-
 si virginem: vel bigamus ad clericatum.

Item ex cartagine si concilio. p̄lacuit epi-
 scopos. p̄sbiteros. dyaconos. subdyaco-
 nos etiā ab vxoribus abstinere. q̄ si nō fe-
 cerint etiā ab ecclesiastico remoueant offi-
 cio. Ceteros nō clericos ad hoc non cogit
 Item Leo papa. Lex cōtinentie eadē est
 ministris altaris que episcopis ⁊ p̄sbite-
 ris: qui cum essent laici vel lectores. licite
 vxores ducere potuerunt. sed cum ad p̄e-
 dictos pente rūt grad⁹. cepit eis nō licere
 q̄ p̄ licui. Item in. vi. synodo. Si q̄s
 eorū qui ad clericatū accedūt voluerit nu-
 ptiali lege mulieri copulari. hoc añ ordinē
 subdyaconatus faciat. Itē calixtus papa
 p̄sbiteris. dyaconibus. subdyaconib⁹.
 monachis. concubinas habere seu matri-
 monium contrahere penitus interdicim⁹
 contracta quoq̄ matrimonia ab huiusmo-
 di personis diiungi. ⁊ personas ad peni-
 tentiam debere redigi. iuxta sanctorum ca-
 nonum distinctionem iudicamus. Item

Grego. Nullum facere subdyaconum tēpi Grego?
 p̄sumat: nisi qui se caste victurū promise-
 rit. q̄ nullus debet ad ministeriuz altaris
 accedere nisi cuius castitas ante susceptuz
 ministerium fuerit approbata.

De interfectoꝝ suarum con-
 iugum.

His adijciendū est

de occisoꝝ suarū cōiugū. De quibus
 Nicola⁹ papa scribit radulpho bituricē
 si archiepo. Interfectores suarum coniu-
 gum sine iudicio. cum nō addis adultera-
 rum vel aliquid hmōi. quid aliud haben-
 di sunt q̄ homicide. Ac p̄ hoc ad peniten-
 tiam redigendi. quibus penit⁹ denegatur
 coniugium. Hic videtur Nicolaus p̄mit-
 tere maritis p̄ adulterio aut alio huiusmo-
 di vxores suas interficere sed ecclesiastica
 disciplina spiritali gladio non materiali
 criminosos feriri iubet. Unde idem nico-
 laus. Itē hec nostra sanctitas addere stu-
 duit: si cuius vxor adulteriū p̄trauerit.
 vtrum marito eius fm mundanam legem
 interficere liceat. Sed sancta dei ecclia nū-
 q̄ mundantis cōstringitur legibus. gladiū
 non habet nisi spiritualem. Item pius pa-
 pa. Quicumq̄ pp̄tiam vxorem absq̄ lege
 et sine causa interfecerit aliamq̄ duxerit.
 armis depositis publicam agat penitenti-
 am: et si cōtumax extiterit anathematizet⁹
 vsq̄ quo consentiat.

Ista est distinctio. xxxvij. huius

quarti libri. In qua magister postq̄ superius de te-
 minauit de impedimētis que faciūt personas medi-
 as plene legitimas et penitus illegitimas. Hic vero
 determinat de impedimentis q̄ faciunt p̄sonas oīno
 nō illegitimas. Et circa hoc duo facit. Primo em̄ oī-
 dit quō p̄ ordinē sacri matrimonij impediat. Se-
 cūdo quō p̄ vxoriciū impediat. Prīmū facit a princi-
 pio distinctionis vsq̄ ibi. his adijciendū. Secūdo nō
 ab inde vsq̄ ad finē dñ. In speciali snia magistri stat
 i duab⁹ p̄positiōib⁹ quaz p̄ma est hec. Toto p̄tinē-
 tie p̄stricti vel in sacris ordinib⁹ vel in religione con-
 stituti matrimonij p̄trahēt ab ecclia sunt p̄hibiti.
 Hanc m̄gr insinuans dicit q̄ sunt q̄dā ordines i q̄b⁹
 nullaten⁹ p̄t p̄trahi cōiugū. et etiā si intercesserit
 copula sit diuortiu sicut sacerdotiū. dyaconat⁹ sub-
 dyaconat⁹. In alijs vero ordinibus p̄mittitur h̄c
 coniugium nisi religionis habitum sumpserint. vel
 votum continentie fecerint. quod pluribus autorita-
 tibus confirmat Secunda p̄positio est hec Ex iure
 canonico quod legibus mundanis non astringit vir
 ne vxorem interficiat matrimonij interdicit. Hanc
 magister insinuans dicit q̄ occisoꝝ suarū coniugū
 penitus coniugium denegādū est. tales sic crimino-
 sos ecclesiastica disciplina gladio spiritali ⁊ nō ma-
 teriali corrigere iubet. vnde tales debent publicam
 penitentiam agere. et si contumaces fuerint excom-
 municantur quousq̄ cōsentiant. Et tñ in speciali.

Innocent. pa-
 pa. ij. Decer-
 nimus vt hij
 q̄ ordinē sub-
 dyaconatus
 acceperint et
 insup vxores
 duxerint vel
 concubinas ha-
 buerint offi-
 cio atq̄ eccle-
 siastico bene-
 ficio carcant.
 Cū em̄ ipsi tē-
 plum et vasa
 dñi: sacraria
 spiritalia sancti
 esse debeant
 et dicit. Indig-
 nū est eos cu-
 bilibus ⁊ im-
 mundicijs de-
 seruare.

Pius papa.

DI. XXX
 VII

Leo papa

Ex cartagine
 si concilio

Leo papa.

Calixtus pa.

bus se iunxerant de mundo recesserint. Si enim de omnibus hec ratio custoditur: vt quecumq; viuente viro alteri nupserit. ad altera habeatur. nec ei agende penitentiæ sententia cõcedit nisi vnus de illis fuerit defunctus. Quomagis de illa tenenda e. q̄ añ se immortalis sponso cõiunxerat. et post ad humanas nuptias transintrauit. Attende q; nõ solũ cõiugiũ talibus negare videtur sed etiam locum penitentiæ. Sed nõ ita intelligenduz est. vt aliquando excludantur a penitentiã que digne pñiam agere volũt sed ille nõ sunt admittẽde ad penitentiã q̄ ab incestus copula discedere noluerunt. quia post religionis ppositũ nõ potest rõ reconciliari per pñiam: q̄ ad habitum sue professionis redire neglexerit. Tũc ille cui se cõiunxerat ei defunctus erit. cum ab ei' illicitis amplexibus hec penitus recesserit. Cum ergo dicitur eas non esse admittendas ad pñiam. nisi hi quibus se iunxerant de mundo recesserint. subaudiendũ est eis. Tunc eni eis viri de mundo recedũt et defunguntur. cum ab eorũ cõcupiscentia iste se alienant. Quem sensuz similitudo subdita declarat et confirmat.

Quam grande malum sit adulterium.

Cum vir & mulier

legitime coniuncti sunt. cõstat alterum altero viuente ad aliam nõ posse transire copulam. alioquin adulteriuẽ committit. de quo clemens papa ait. Quid in omnibus peccatis adulterio est grauius? Secundũ nanq; in penis tenet locum. quem primuz illi habent qui aberrant a deo. Grauius q; peccat adulteri. grauius fornicarij. sed cunctis his grauius incestuosi. q̄s oẽs transcendũt cõtra naturã delinquentes. Vñ Aug'. Adulteriũ malum vincit fornicationẽ. vincitur ab incestu. Peius eni est cum matre qm cum aliena vxore dormire. sed horum omnium pessimũ est quod cõtra naturam fit. vt si vir membro mulieris nõ ad hoc cõcesso vtatur. hoc execrabilius fit in matre. sed execrabilius fit in vxore.

De illis qui post longam captiuitatem redeunt.

Hic querit de illis feminis. que putates viros suos interem /

ptos vel in captiuitate vlab iniqua dominatione nunq; liberandos. in alioz coniu / gia transferat. si illi qui putabantur peris / se remeauerint. vtruz eis reddi debeant. et an secundi fornicati sunt. et ipse ree adulteri / rij. De hoc Leo papa sic ait. Necessẽ e vt legitimarum federa nuptiarũ reintegran / da credam. et remotis his que hostilitas intulit. cuiq; id legitime reformetur quod intulit. pcurandumq; est vt recipiat quis / q; quod ppriũ est. nec tũ culpabilis iudi / cetur: et quasi alieni iuris psuasor habeat. qui personam eius mariti qui iam non esse estimabatur assumpsit. Sic eni multa que ad eos qui in captiuitatem ducti sunt per / tinebant. in ius alienum trãfire potuerũt. et tamen plene iusticie est. vt eisdem reuer / sis reformentur. Ideoq; si viri post longã captiuitatem reuersi: ita in dilectione sua / rum coniugũ pseuerant: vt eas cupiant in suum redire consortium: dimittendum est et inculpabile iudicanduz quod necessitas intulit. et restituendum quod fides poscit. Sin autem aliquæ mulieres ita virozũ pos / teriorum amore sunt capte vt malint his coherere q̄ ad legitimum transire consor / tium. merito sunt norande. ita vt ecclesia / stica communione priuentur. que de re ex / cusabili contaminationem criminis elegerunt. Redeant ergo in suum coniugia sta / tum. quia sicut mulieres que ad viros suos reuertuntur noluerint impie sunt habende: ita ille que redeunt merito sunt laudande. Ex his ostenditur illos qui taliter iunguntur vt credant virum interemptuz p igno / rantiam: aliquam excusationem habere p peccato. et tantum primam copulam esse le / gitimam: non secundam. veniaz tamẽ ha / bere si careat obprobrio male voluntatis. Sed si quis relicta in patria sua vxore i / longinquam abiens regioneẽ aliam ducat vxorem. deinde penitentiã ductus eam dẽ / mittere velit asserens se aliaz habuisse que viuunt. nec ecclesia permittat. que quod ille asserit ignorat. queritur an in hac secunda copula sit coniugiuẽ: Sane dici potest nõ esse coniugium et mulierem de crimine ex / cusari per ignorantiam. virum autem ad / ulterium admisisse. Sed ex quo ad primã redire volens nec valens: cogitur ecclesie disciplina hanc tenere. incipit excusari per obedientiam et timorem. de hoc quod pos / scenti mulieri debituẽ reddit. a qua ipse nõ q̄ poscere debet. et sic de alijs huiusmodi sentiendum est.

Leo papa.

Aug. de ad / ulterius cõ / iugij.

Ista est distinctio xxxviii. huius quarti libri. In qua magister postquam superius determinavit de impedimento ordinis. Dicat autem determinat de impedimento voti. Et tria facit. Primo enim distinctio men voti permittit. Secundo quale votum matrimonium impedit subdit. Tertio quod viri longe a feminis propter captivitatem sequestrati eas repetere possint subiungit. Primum facit a principio dist. vsqz ibi. Qui enim solenniter. Secundo vsqz ibi. Die queritur de illis feminis. Tertium vsqz ad finem dist. In speciali sententia magistri stat in tribus propositionibus quarum prima est hec. Totum commune est quod omnes accipiunt cum spodem dyabolo et eius pompis renunciare. Singulare vero est cuius quis estus virginitatem servare. Hanc magister insinuans proponit primo quid sit votum. Et dicit quod votum est testificatio quedam permissionis spontanea que de his que dei sunt. proprie fieri debet. Sunt tamen aliqua stultorum vota que frangenda sunt. Postea distinguit de voto. et ostendit quod votum matrimonium impedit. et dicit quod votorum aliud est votum commune et aliud singulare. Commune est illud quod in baptismo faciunt omnes cuius spondent se renunciare dyabolo et pompis et. Singulare est cum quis sponte permittit virginitatem vel aliud bonum. Item votorum singularium aliud est privatum ut illud quod est factum in abscondito. Aliud solenne ut illud quod est factum in facie ecclesie. Privatum autem votum si violenter peccatum in toto est. Si autem solenne violenter peccatum mortale et scandalum est. Secunda propositio est hec. Omne quod licite permittimus debemus servare totum siue sit privatum siue solenne votum. Hanc magister insinuans dicit. quod qui privatum votum continentem faciunt matrimonium contrahere non debent. quod contrahendo mortaliter peccant. Si autem contrahunt non sepeant quod probari non potest quod occulte actum est. Qui autem solenniter vouerit nullatenus intire queunt. Continendum igitur vouentes siue sint virginis siue vidue siue velate siue non velate coniugium nullatenus contrahunt nisi quod quod ante fuit licitum pro votum sit illicitum. quod auctoritate confirmat. Postea dicit quod isti qui continentiam solenniter vouerunt si aliquo tempore contrahunt dicitur ab ingressu ecclesie et a ceteris fidelibus separari. donec humiliter satisfecerint et ad bonum quod cepant siue inuite siue voluntarie redeant. quod auctoritate probat. Obicit tamen in contrarium per Innocentium auctoritatem. qui dicit illos qui primo spiritualiter et iubent si postea publice nupsent. non solum ad coniugium sed nec ad penam recipiendos esse nisi quibus se coniunxerunt de mundo recedant. Et respondet magister quod intelligenda est auctoritas Innocentii de illis qui ab incestus copula desistere noluerunt qui non sunt ad penitentiam admittendi tamen qui digne penam agere volunt a penam non excludunt et talibus ab illicitis copulationibus recedentibus illi quibus se coniunxerunt defuncti sunt. Postea dicit quod quoniam vir et mulier legitime sunt coniuncti non potest alter altero viuente ad aliam copulam transire. Alioquin adulterium committit. quod est grauissimum peccatum sed grauius incestus et adhuc amplius vitium contra naturam. quod auctoritate probat. Et predictis infero. quod tamen illud votum quod per suspensionem sacri ordinis et professionem est solennizatum. dirimit matrimonium contractum et nullum aliud continentem etiam si publicatum. Tertia propositio est hec. Viri redeunt ex longa captivitate quos femine putabant fore mortuos propter uxores suas repetere ex iuris prete. Hanc magister insinuans querit de illis feminis que putantes viros suos interfectos in captivitate vel nunquam liberandos ad aliorum coniugia transferre. si illi que putabant posse remeauerint. viri eis reddi debeant. et an ipse sunt ree adulterij. Et respondet quod prima copula a legitima erat. que tamen si coniungunt propter ignorantiam habent aliquam excusationem de peccato. sed tamen non caruerunt opprobrio male voluntatis. exigit ergo iusticiam viri

ris reuersis uxores reforment que si hoc voluerint laudate sunt. Si autem ad legitimum sortium redire nonauerint sed cum posterioibus viris remanere merito sunt excommunicande. et ecclesiastica comunione priuanda de qua de re excusabili permutatione elegerunt criminis. et hoc auctoritate confirmat. Ultimo querit de isto qui uxore sua relicta in patria sua abiit in longinquam regionem et ibi aliam ducit. penam ductus vult eam dimittere asserens se habuisse alias que viuunt nec ecclesia permittat que quod ille asserit ignorat. Querit vtrius in hac copula sit coniugium. Et respondet quod non. tamen mulier propter ignorantiam a crimine excusatur. vir autem commisit adulterium sed ex quo vult ad penam redire nec potest cogit iudicio ecclesie hanc tenere. et tunc per obedientiam et timorem incipit excusari. An reddere debet debitum sed nunquam debet ea exigere seu poscere. Et tamen in spall.

De dispari cultu. a

Est hec de di

DI. XXX. IX

spari cultu videndum est. hec est enim vna de causis quibus propter ne illegitime sunt ad contrahendum matrimonium. Adhuc in christiano cum gentili vel iudea intire coniugium quod etiam in veteri testamento prohibetur est fideles viros infideles ducere uxores domino dicente: Non accipias uxorem de filiabus alienigenarum filijs tuis. ne traducant eos post deos suos. Iuxta hoc dicitur preceptum iudeorum coniugium cum alienis in iuda hebrais separauit. hoc idem etiam in nouo testamento seruatur. Unde Augustinus. Ne nubat femina nisi sue religionis viro. vel ne vir tales ducat uxorem. Id enim vult dicitur iubet dominus. docet apostolus ytrunqz precipit testamentum. Item Ambrosius Laue christiane gentili vel iudeo filiam tuam tradere. caue ne gentile vel iudeam vel alienigenam. id est hereticam et omnem alienam a fide tua uxorem accersias tibi. Item. Si quis iudee siue christiana iudeo siue iudea christiano carnali consortio miscetur qui cum quod tantum nephas admiserit christiano cetero protinus segregetur. Ex his alijsque pluribus testimonijs apparet non posse contra hoc coniugium ab his qui sunt diuersae religionis et fidei.

De coniugio fidelis et infidelis et duorum infidelium. b

Huic autem videtur obuiare quod apostolus ait de imparibus coniugijs Ego dico non dominus. Si quis fratrem habet uxorem infidelis et habet presentem habitare cum illo non dimittat illam. et si qua mulier etc. Sed aliud habet esse aliud illud evidenter ostendit Augustinus. Ibi enim agit de illis coniugijs fidelium et infidelium. que contrastrahunt ab eis in dispari religione et fide manentibus. Apertus vero ait de illis qui vni-

Ambr. in li. 8 p[ri]ncipalis.

Aug. ad polentium.

us eiusdēq; infidelitatis fuerunt qñ p̄iun-
cti sunt. Sed cum venisset euāgelium alter
sine altero credidit. Intelligis ne qđ dicā?
Attende vt rem ipsam diligentius expla-
nem. Ecce p̄iuges duo vnus infidelitatis
fuerunt qñ coniuncti sunt. nulla de his q̄-
stio est que ptineat ad illud p̄ceptū vete-
ris ⁊ noui testamenti. quo phibet̄ fidelis
cū infideli copulare coniugium. Jam sunt
p̄iuges et ambo adhuc sunt infideles. Ta-
les sunt adhuc quales p̄iuncti sunt. Venit
q̄ euangelij p̄dicator: credidit eorū vnus
vel vna. sed ita vt infidelis cū fideli habita-
re cōsentiat. nō iubet dñs vt fidelis infide-
lem dimittat taliter coniunctū. Nec ap̄lus
iubet vt non dimittat. sed consulit. vt si q̄s
aliter agat nō sit transgressor. sicut ⁊ de vir-
ginibus cōsultit. Adonet aut̄ qđ est lucrā /
di occasio cū possit licite relinquere sed nō
expedit. Tunc enim nō expedit id quod li-
citur est quādo pmittitur quidem. sed im-
pius vsus alijs aufert impedimentū salu-
tis: sicut discessio fidelis ab infideli. quam
nō phibet dñs. q̄ corā illo non est iniusta
sed ap̄lus ne fiat consilio charitatis suadet
vt nemo in ea re iustionis necessitate tenca-
tur. sed consiliū voluntate libere faciat.

Ex his mōstratur inter infideles cōiugi-
um esse. ⁊ consiliū apli nō obuiare p̄cepto
dñi. quo iubet fidelem non iungi infideli.
si coniuncti fuerint separari. Legit̄ enim
q̄ heldras p̄pheta. imo dñs p̄ eū iussit il-
raelitis vxores dimittere alienigenas. per
quas ibant ad deos alienos. non ille p̄ ma-
ritos acquirēbātur deo. Recte hoc p̄ce-
pit. q̄ per moysen iusserat dominus ne q̄s
vxorem alienigenam duceret. Merito er-
go quas duxerant domino prohibente do-
mino iubente dimiserunt. q̄ vt ait Amb.
Non est imputandum matrimonij qđ ex-
tra decretū dei factum est. sed vt cognosci-
tur emendandum. vt qñ fidelis infideli co-
pulari. Sed vt ait Aug. cum cepisset gē-
tilibus euangelij p̄dicari. tam p̄iuctos gen-
tiles gentilibus comperit p̄iugibus. et q̄-
bus si nō ambo crederent. si vnus vel vna
et infidelis cum fideli consentiret habitare
nec phiberi a domo debuit fidelis infide-
lem dimittere nec iuberi. Ideo non probi-
beri. quia iusticia permittit a fomicāte di-
scedere. Et infidelis hominis fomicatio est
maior: in corde nec vera eius pudicitia cuz
coniuge dici potest. quia omne quod non
est ex fide peccatum est. q̄uis verā fidelis
habeat pudicitiam. etiam cū infideli coniu-

ge que non habet veram Ideo aut̄ nec iu-
beri. quia nec p̄tra iustionez domini gētilis
fuerunt ambo p̄iuncti. Licetū ē erat p̄ iusti-
ciam fideli infidelem dimittere. sed licitum
nō erat faciendum propter liberā veniuo-
lentiam. Euidenter apparet ⁊ inter infi-
deles coniugium esse. ⁊ apostolum de illis
agere. qui in infidelitate coniuncti fuerunt
⁊ post alter ad fidem conuersus est. cum q̄
etiam fidelis habitare cōsensit. ⁊ hunc nō
dimittere fideli p̄sultit ap̄s q̄ forte p̄ fidele
saluabitur infidelis.

De fornicatione spirituali ob quā
potest dimitti coniunx

Potest tamen licite
dimittere. q̄a in infideli est fornicatio. si
nō corpis: tñ mentis. Causam enī fornicā-
tionis dñs excepit. Fomicationē vero ge-
neralem ⁊ vniuersalē intelligere cogimur:
nō mō. s. corpalem sed et spūalem. de qua
Aug. ait. Idolatria et quelibet noxa sup-
stitio fornicatio ē. Dñs aut̄ pmittit ⁊ cā for-
nicationis vxorem dimitti. sed non iussit ⁊
sic dedit apostolo locū monēdi. vt qui vo-
luerit non dimittat. p̄t̄ tñ licite dimittere
Si enī fornicatio carnis detestāda ē in cō-
iuge. q̄tomagis fornicatio mētis. id est in
fidelitatis.

Pro quib⁹ vitijs possit dimitti. d

Si autē queris an

p̄pter aliud vitium nisi p̄pter infidelitatē
vel ydolatriam possit dimitti? Attende qđ
Aug. ait. Si infidelitas fornicatio est. et
ydolatria infidelitas. ⁊ auaricia ydolatria
non est dubitandum ⁊ auariciam fornicā-
tionem esse. Quis ergo q̄libet illicitam cō-
cupiscentiam potest a fornicationis gene-
re seperare. si auaricia fornicatio est? Ex q̄
intelligitur q̄ p̄pter illicitas concupiscen-
tias non tñ que in stupris cum alienis vi-
ris vel feminis committunt̄. sed ob qual-
libet que animam a lege dei aberrare faci-
unt et pernitiōse corrumpi. possit sine cri-
mine et vir vxorem suam dimittere et vx-
or virum. Item. Rectissime dimittitur si
viro suo dicat. non ero vxor tua. nisi mihi
de latrocinio diuitias congreges. vel nisi
solita inocinia exerceas aut si quid aliud
facinosum vel flagitiosum a viro suo ex-
perat. Tūc ille si veraciter penitens est. ha-
bet q̄ fidem per dilectōnē operantē: mem-

Aug. in ser-
mone domini
in monte.

Aug. in lib.
de fomicā-
tione in monte

Aug. de fide
⁊ opibus.

Ambrosi⁹.

Augusti. ad
pollentium.

Non est vera
pudicitia fide-
lis cū infidel

lucan
doro
merito
e p̄iui
etiam
de dñs
conquā
mimo
per
in hac
fig-
erū
eo
ter
ca.

DI. XXXIX

est. doc
p̄p̄o
dēdū
sūū vt
est p̄-
re vxo-
nem de
ducār
expuz
rae k
seruat
fac reli-
vorem
vōl?
Bab. al
p̄iarchis.
Bim-
filii
wedā
m alie
tes. Si
ue iudea
atur qui
iano ce-
alio q̄ plu-
est cōtra
uacitū
delis ⁊
b

tur

⁊ p̄iugis
vxoce in
nō dunt
alud h esse
⁊bi enim
delū. dñs
uenera hē
lis qui vni

brū qđ cuz scandalizat amputabit. Ex his appet qđ nō solū infidelitas sed etiam que libet concupiscentia qđ pñitiose turpiterq; corūpit: fornicatio spiritualis est p quam vir vxorē vel vxor: virū dimittere pōt. Cōsulit tñ apls ne fidelis dimittat infidelē volentem cohabitare. nec a deo reuocare.

**Si fideli liceat aliā ducere infide-
li discedente vel dimissa.** e

Hic querit si fide-

lis dimittat infidelem. vel infidelis a fideli discedat. an liceat fideli aliā ducere? Vide tur autoritas testari qđ illa viuente alteraz ducere nō valeat. Amb. em̄ verba apli exponens ait. Alioquin si disceditis ab inuicem ⁊ volētes cohabitare dimitatis. ⁊ alii vos copulatis: adulteri estis: ⁊ filij vri qđ de hac copula nascunt. immūdi. i. spurij sunt. Itē. Si quis habuerit vxorem virginem an̄ baptisimū: viuente illa post baptisimū alteram habere nō potest. Crimina em̄ in baptisimo soluiuntur nō coniugia.

Ambrosius.

Ex concilio
meldensi.

Que premissis contraria videntur. f

Sede contra Am-

bros. testat. Si infidelis dicit apls discedit discedat. Non em̄ est seruituti subiect⁹ frater aut soror: in huiusmodi. qđ nō debet reuerentia coniugij ei qđ horret autorē coniugij. Nō est em̄ ratū matrimonij qđ sine deuotione dei est. ⁊ ideo nō est pctm̄ ei qđ dimittitur ppter deū. si alij se copulauerit. Contumelia enim creatoris soluit ius matrimonij circa eū qđ relinquit ne accuset alij copulatus. Infidelis aut̄ discedens et in deum peccat ⁊ in matrimonij. nec est seruāda ei fides coniugij qđ iō recessit ne audiret xpm̄ cē deū xpianoz coniugioz. Si vō ambo crediderint p cognitionē dei cōfirmat coniugij.

Determinatio. g

Attende hec predi-

ctis p̄traria posse videri. ita vt sibi ambrosius p̄tradicere videatur. Sed distinguendum est hic aliud esse dimittere volentē cohabitare. aliud dimitti ppter deuz ab illo qđ horret nomen xpi. Ibi em̄ lex beniuolentis fuit hic veritas custodit. Et iō cū liceat dimittere volentē cohabitare. nō tñ

ea viuente aliā ducere lz. Discedentē vero seq̄ non oportet. ⁊ ea viuente aliā ducere lz. Sed hoc nō est intelligendū nisi d̄ his qđ in fidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fides vterq; puerus est. vel si vterq; fidelis matrimonio coniunctus est. et post alter corū a fide discesserit. ⁊ odio fidei coniugem reliquerit dimissus discedentē nō comitabit: nec tamen illa viuente alterā ducere poterit. qđ inter eos fuerat ratum coniugium. qđ non potest dissolui.

**Quidā dicūt coniugium non esse
inter infideles ⁊ quare.** h

Sūt tamē nōnulli

qđ inter infideles asserūt non esse coniugij. qđ nec rata nec legitima est eoz copula. Rata nō ē. qđ solui pōt nec legitima. qđ apls ait. Omne qđ nō est ex fide pctm̄ est. Eozum aut̄ p̄fictio nō ē ex fide. ⁊ ideo pctm̄ ē. Nō est erga coniugij. qđ nullū coniugij pctm̄ est. Aug. etiā dicit. qđ nō est vera pudicitia in fidelis cū fideli. Sed vero negat esse pudicitia. nō qđ infidelij coniugij nō sit verū. sed qđ nō habet illud triplex bonuz qđ excusat coitū et mereret premium. Item illud apli. Omne qđ nō est ex fide: peccatū est. nō ita intelligendū est. vt quicquid sit ab infidelibus peccatū sit: sed omne quod sit cōtra fidem. i. p̄scientiaz: male sit. et ad gehennam edificat. Vel in omni eo qđ infidelis facit peccat: nō quia illud facit: sed quia nō eo modo illud facit quod debet. non referens ad debitum finem.

Qđ legitimū sit coniugij infidelium sed non ratum. ⁊ quare.

Copula ergo mariti-

alis que est inter infideles coniugium est legitimū: sed nō ratum. Legitimū qđ est inter legitimas personas. sed non ratum. quia sine fide. Coniugium vero fidelij est legitimū ⁊ ratum. si tamen legitime sunt persone. Ex autem legitima sit infidelium coniunctio. Augusti testatur dicens. Ex oī legitima societate cōiuncta sine vlla culpa relinquitur si cum viro christiano pmanere noluerit. Ex hoc etiam probat qđ infidelis ad fidem conuerso apostolus consuluit infidelem non dimittere. Quod nō faceret. si nō esset inter eos legitimū cōiugium. Legitimū est qđ legali institutōne vel prouincie moribus nō contra iussionē dōmini contrahitur.

Aug. in lib.
de fide et ope
ribus.

Ista est distinctio xxxix. huiusmodi quatuor
 ti libri. In qua magister postquam superius determinavit de iur-
 pedimentis matrimonij quod facit personam simpliciter illegi-
 timam. Hic determinat de impedimento quod facit eam ille-
 gitimam respectu alterius persone. Et tria facit. Primo
 enim ostendit quod dispar cultus personam illegitimas facit
 ad contrahendum. Secundo declarat utrum duorum infidelium
 matrimonialiter coniungitur unus ad fidei conversus possit
 relinquere non conversum. Tertio quod duorum infidelium
 non possit esse verum matrimonium. Primum per versus ibi. Hinc
 autem videtur obviare. Secunda versus ibi. Sed hoc non est intel-
 ligendum. Tertia vero versus ad h. vi. In speciali sententia
 magistri stat in tribus propositionibus quarum prima est hec. Di-
 versae religionis persone ad contrahendum sunt matrimonialiter
 sunt illegitime. Hanc magister ponens proponit primo quod matri-
 monium contrahi non potest ab his qui sunt diversae religionis
 Dispar enim cultus facit personas illegitimas ad contra-
 hendum. quod pluribus autoritatibus probatur. Postea obijcit
 in contrarium per apostolum quod dicitur. quod si quis habet uxorem
 infidelium hanc se sentit habitare cum isto. non dimitteret illam. et si-
 militer dicit de muliere. Et respondet quod illud dicitur est. si quod
 sunt dispares in cultu contrahere non possunt intelligendum est
 de illis qui existunt in dispari religione cultu seu fide. quod si
 sic manentes contrahere non possunt. Quod apostolus ait intelligendum
 est de illis qui sunt infidelitatis fuerunt quando coniuncti
 sunt postmodum unum sine altero ad fidei conversus est quod
 sic est. si infidelis cum fidelis cohabitare sentit. tunc suadet
 apostolus fidelis ut eam non dimittat. quoniam forte per fidelis salu-
 da est. potest tamen licite fidelis infidelis dimittere. etiam coha-
 bitare volente. quod ipsa infidelitas est quoddam fornicatio
 spiritualis. propter quam potest uxor dimitti sicut propter for-
 nicationem corporalem. quod omnia autoritatibus probatur. Ex his
 inferunt secundam propositionem quod est. fidelis vir potest licite in
 fidelis uxorem dimittere et converteri. propter quod permissis po-
 stea dicitur. utrum propter aliud vitium quod infidelitatem possit
 dimitti. Et respondet quod vir sine crimine potest uxorem dimit-
 tere et converteri uxor virum propter qualis cupiditatem
 has quod aberrare faciunt a iura lege dei. et non solum pro-
 pter infidelitatem. quod autoritatibus probatur. Postea quod
 rit si fidelis infidelis dimittat. vel infidelis a fidelis rece-
 dat. utrum liceat fidelis aliam ducere. Et arguit per autori-
 tates ad utrumque partem. et contrarietates dissolvens dicit
 quod si fidelis dimittat infidelis volente secum cohabitare si
 ne contumelia saluatoris non potest alteram ducere ea vi-
 uente. Si vero infidelis discedat et dimittat fidelis volente
 tem secum habitare non tenet sequi discedentem: sed
 licet ei alteram ducere. hoc autem intelligendum est de illis
 qui in fidelitate coniuncti sunt. sed si uterque ad fidelitatem
 tatem converteris est. vel si uterque fidelis existens matri-
 monio coniunctus est. postea alter illoz a fidelitate dis-
 cesserit et fidelem derelinquit. non debet dimissus disce-
 dentem infidelem sequi. tamen illa vivente non potest
 aliam ducere. quod inter eos fuit coniugium ratum quod dissol-
 uti non potest. Tertia propositio est hec. Coniugium infidelium
 minime esse ratum. patet ex hoc quod omnis eorum actio ve-
 rissime est peccatum. Hanc magister insinuat dicit inter infide-
 les non esse coniugia. quod eorum copula non est rata cum sol-
 uti possit. nec eorum coniugia esse legitima. cum non sint ex
 fide. omne autem quod non est ex fide peccatum est. secundum apostolum
 Hoc idem etiam ostendit per Augustinum. Magister autem dicit quod inter
 infideles est legitimum matrimonium. quod est in legitimas
 personas. sed non est ratum. quod non est cum fide. quod per au-
 toritates probatur. Coniugium autem fidelium est legitimum
 et ratum: si legitime sint persone. Et soluit dicendo ad
 autoritatem beati Augustini. Coniugium autem infidelium verum
 est: sed non habet illud triplex bonum quod excusat coitum
 nec meret premium. Exponit etiam illud apostoli. Omne
 quod non est ex fide est: peccatum est. Et tamen in speciali de sen-
 tentia huius distinctionis.

**De cognatione carnali et spirituali et
 prius de carnali.**

Hinc superest

DI. XL

n de cognatione aliquid dicere. Est
 autem cognatio alia carnalis alia
 spiritualis. Primum de carnali cognatione et af-
 finitate inspiciamus. Cognati sunt vel affines
 in septimo gradu vel infra copulari non de-
 bent. Unde Gregorius. Progeniem suam unumquemque
 versus ad septimam observare decernimus gene-
 rationem. et quod diu se agnoscunt affinitate per
 pinquas. ad conjugalem copulam accedere dene-
 gamus. quod si fecerint sepent. Item Nicolaus
 papa. De sanguinitate sua nullus uxorem
 ducat versus post generationem septimam vel quod
 versus parentela cognoscitur potest. Item Nulli ex
 per pinquitate sui sanguinis versus ad septimum gra-
 dum uxores ducant. his autoritatibus aliis
 quod pluribus sanguineorum coniunctiones prohibe-
 bentur versus ad septimum gradum

Grego. episcopus
 gallicus.

Nicolaus papa.

**De computatione graduum con-
 sanguinitatis.**

Quomodo autem

gradus sanguinitatis computandi sunt;
 Isidorus ostendit sic. Series sanguini-
 tatis sex gradibus dirimitur hoc modo: Fili-
 us et filia quod est frater et soror. sit ipse truncus
 Illis seorsum seiuunctis: ex radice illius trunci
 egrediuntur isti ramusculi. nepos et neptis
 primus: pronepos et pneptis secundus. abne-
 pos et abneptis tertius. adnepos et adne-
 ptis quartus. trinepos et trineptis quintus
 trinepotis nepos et trineptis neptis sextus.
 Attende quod sex gradus tamen ponit Isidorus. quod trun-
 cum inter gradus non computat. Alii vero qui se-
 ptem gradus ponunt truncum inter gradus com-
 putant. varie namque computant gradus sangui-
 nitalis. Alii enim primum in primo gradu. filii
 os in secundo ponunt. Alii primum gradum filios ap-
 pellat: negantes gradum cognationis inter primum
 et filium esse. cum una caro sint pater et filius
 Autoritates sunt quae sanguinitatis cautelam
 versus in septimum gradum prohibent. primum ponunt
 in primo gradu. Ille vero que versus ad sextum
 gradum prohibent: primum gradum filios appellat.
 atque ita fit ut eadem persone secundum hanc diversifi-
 cationem inueniantur in sexto et septimo gradu.
 Primum vero in primo gradu ponit: quod fratres di-
 cit esse secundum gradum. hoc modo computat
 Zacharias papa iniquens: Paratele gra-

Isidorus.

Zacharias
 aliter computat.

us taliter cōputam⁹. Ego ⁊ frater meus vna generatio sumus. p̄mumq; gradū efficiamus. Rursus fili⁹ meus ⁊ fratris mei fili⁹ sc̄da generatio sūt. ⁊ sc̄dm gradū faciūt atq; ad hūc modū cetera successiōes. Inter illos v̄o q̄ sex cōputat̄ ḡdus ⁊ illos q̄ septē cōputant̄ ḡdus: nulla in sensu extitit diuersitas q̄uis in numero ḡduum varietas vi deatur. Ultima v̄o generatio si a fratrib⁹ sumat̄ initiū numerandū septima inuenit̄.

Quare sex grad⁹ computant^r. c

Quare v̄o sex com
putet. Istud. ipe aperit dicens. Cōsanguinitas dum se paulatim p̄paginū ordinib⁹ dirimens vsq; ad vltimū gradū p̄traxerit et p̄pinq̄tas esse deserit: tūc p̄mūz lex in matrimonij vinculū eaz recipiet. ⁊ quodā modo incipiet reuocare fugientē. V̄o autē vsq; ad sextum generis gradū cōsanguinitas constituta est. vt sicut. vj. etatib⁹ mundi generatio ⁊ homis stat⁹ finit̄ ita p̄pinq̄tas generis tot gradib⁹ terminet̄. In his sex gradibus oīa p̄pinq̄tatū noīa p̄tinēt: vltra q̄s nec affinitas iueniri nec successio p̄t̄ amplius progari. Sc̄dm alios septē gradus ideo computant^r: vt ita post septem gradus sp̄sus sp̄se iungant̄. sicut post hāc vitā q̄ septē diebus agit ecclesia x̄po iungef. His autē occurrit illud qd̄ Grego. Augustino angloꝝ ep̄o a quo requisitus fuerat. quota generatiōe debeāt copulari: rescribit sic. Quedam lex romana p̄mittit: vt siue fris vel sororis seu duorum fratru germanoꝝ seu duaru sorozum filius ⁊ filia misceant̄. Sed experimēto dicimus ex tali coniugio sobolē non posse succrescere. An̄ necesse est vt quarta vel quinta generatio fidelū licenter sibi cōiungant̄. Sed post multū t̄pis idē Grego. a felice messine sicilie p̄sīde requisitus. vtrū Augustino scripserit vt angloꝝ quarta generatione contracta m̄rimonia nō soluerent̄ inter cetera talem reddidit rationē. Quod scripsi Augustino angloꝝ ep̄o. ipi etiā angloꝝ genti que nup̄ ad fidem venerat: ne a bono quod cepat metuēdo austeriora recederet: specialit̄ ⁊ non generalit̄ me aḡscas scripsisse. Nec ideo hec eis scripsi vt postq̄ in fide fuerint solidati. si infra p̄p̄iam consanguinitatem inuenti fuerint: nō separentur aut infra affinitatis lineā. i. vsq; ad septimā generationem iungant̄.

Quare septē.

De dispensatione. Greg. ep̄o anglos.

Jobes Chrysof. Constātinopolitanus ep̄o.

Ista est distinctio. xl. huius quartū libri. In q̄ m̄gr̄ postq̄ sup̄ius determinauit de impedimentis matrimonij disparis cultus quod redit p̄sonam illegitimam ad contrahendū respectu alicuius p̄sone. p̄pter distantiam ad ipam. Sic determinat de impedimentis matrimonij q̄ faciūt p̄sonā illegitimam ad contrahendū respectu alicuius p̄sone. p̄pter p̄pinq̄tatem ad ipam. Et tota ista m̄gr̄ d̄stat in hac d̄stin. circa hoc. s. q̄ cognatio carnal⁹ ⁊ sp̄ualis m̄rimoniū impediūt. Sentētia in hac d̄stin. stat in ista p̄positiōe. Cognatio quedā dicitur carnalis. q̄dam v̄o sp̄ualis. ⁊ infra quartū gradū nō possunt cognati int̄e m̄rimoniū. vt dicit decretalis. Hāc magister insinuans. p̄ponit p̄mo de cognatiōe ⁊ affinitate esse d̄cedēdū. de q̄bus duab⁹ subdit q̄ cognati ⁊ affines in septimo gradu ⁊ infra copulari nō debēt qd̄ p̄ autoritates p̄bat. Postea dicit q̄ gradus p̄sanguinitatis a diuersis diuersimode cōputant̄. Quidā em̄ vt Isti. cōputat sex gradus. ipm̄ em̄ p̄sanguinitatis truncū inter gradus nō cōputat q̄ inter patrem ⁊ filiū negat eē p̄sanguinitatis gradus: cū quasi sint vna caro. Si ergo supposito filio ⁊ filia fratre et sorore q̄si trunco. in p̄mo nepos ⁊ neptis. in sc̄do p̄nepos ⁊ p̄neptis. in tertio abnepos ⁊ abneptis. in q̄rto adnepos ⁊ adneptis. in quinto trinepos ⁊ trineptis. in sexto trinepos neptis ⁊ trineptis neptis. Alij v̄o q̄ p̄rem in p̄mo gradu ponūt. inter p̄rem q̄dem ⁊ filiū ponunt esse cognatiōis gradū. Et hīse p̄rem gradus computant ⁊ q̄uis varij in nūero gradū inueniant̄. nulla t̄m̄ existit diuersitas q̄tū ad terminū. s. t̄m̄ q̄tū ad initiū. Postea m̄gr̄ affiḡt h⁹ computatiōis ḡduū rōem. Ultimo opponit in p̄trariū p̄ Greg. q̄ scribens Augu. anglicoꝝ ep̄o a quo requisitus fuerat quota generatione deberēt cōnubia fieri dicit q̄ p̄nt licite fieri in quarta ⁊ q̄nta generatione. Sed ad hoc r̄ndet ipm̄ dicit Grego. qui dicit se hoc non generalit̄ dixisse: sed specialit̄ p̄cessisse genti anglicoꝝ qui nup̄ ad fidem venerunt: ne a bono qd̄ ceperant metuēdo austeriora recedant. quibus t̄m̄ postea in fide solidatis dicit hoc non licite: imo si infra consanguinitatis lineam. p̄p̄iam aut affinitatis lineam. p̄p̄iam septimā. s. generationem inuēti fuerint copulati nō separent̄. His dictis m̄gr̄ addo ex dictis doctorū alioꝝ q̄ m̄gr̄ sententia de gradib⁹ consanguinitatis dudum habita p̄ summum p̄sūficem est remota. Et t̄m̄ in speciali.

De gradibus affinitatis. a

Hinc de affini

nate videndum est: de qua Gregorius ait. Porro de affinitate quam dicitis parentelā esse q̄ ad virum ex pte vxoris: seu que ex parte viri ad vxorē p̄tinet. manifesta ratio est: q̄ si fin diuinā sententiam ego ⁊ vxor: mea sumus vna caro. profecto mihi ⁊ illi mea suaq; parentela p̄pinq̄uitas vna efficitur. Quo circa et soror vxoris mee in vno ⁊ p̄mo gradu erit: mus: filius v̄o ei⁹ secundo gradu erit a me neptis v̄o i tertio. Idē vtriq; i ceteris agēdū est successiōibus. Vxorē v̄o p̄p̄i q̄ cui⁹ cūq; ḡdus sit. ita me oportz antēdere que!

DI. XLI

admodum ipsius q̄ gradus aliqua femina proprie ppinquitatis sit. Quod nimirum vxori mee de ppinquitate viri sui i cūctis cognationis gradibus cōuenit obseruare Qui x̄o aliozum sentiunt antichristi sunt

Item Julius papa. Equalit̄ vir con iugatur consanguineis pprijs z cōsanguineis vxoris. Item Isidorus. Sane p̄sanguinitas que in pprio viro cōseruanda est. etiā in vxoris parentela de lege nuptiar̄ custo dienda est: q̄ cōstat eos duos fuisse in carne vna. Ideoq̄ cōis est illis vtrāq̄ parentela. Item Julius papa. Nullū in vtroq̄ sexu p̄mittimus ex ppinquitate sui sanguinis vel vxoris vsq̄ in septimum generatio nis gradum vxorē ducere. vel incesti ma cula copulari. quia sicut non licet cuiq̄ de sua consanguinitate christiano: sic nec de consanguinitate vxoris iugem ducere p̄ pter carnis vnitatem. Item Grego. De af finitate consanguinitatis p̄ gradus cogna tionis placuit vsq̄ ad septimam generatio nem obseruare Nam z hereditas rerum p̄ legales instrumentorū diffinitiones sancti ta. vsq̄ ad septimū gradum herediū p̄ten dit successionem. Non em̄ eis succederent nisi de ppagine cognatōis deberet. Hīs autoritatib⁹ insinuat: z que sit affinitas: et vsq̄ ad quē gradum sit obseruāda. s. vsq̄ ad septimum.

Varie traditiōes de affinitate, b

Bed alij videntur

cōcedere in q̄nta generatione inter affines contrahi coniugiū. z in quarta etiam si cō tractum fuerit non separi. Ait em̄ Fabia nus papa. De ppinquis qui ad affinitatē p̄ virum z vxorem veniūt. defuncta vxore vel viro in quinta generatione iungant̄ In quarta si inuenti fuerint non separent̄ In tertia x̄o ppinquitate non licet vxorē alterius accipere post obitum eius Equali ter vir iungat̄ in matrimonio eis q̄ sibi cō sanguinei sunt. z vxoris sue consanguineis post mortem vxoris. Ecce hic concedit̄ in q̄nta vel quarta ppinquitate affiniuz fieri iugiū. Julius etiā papa ait. Statutū est vt relictā p̄ris vxoris sue. relictā fr̄is vxoris sue. relictā filij vxoris sue. nemo sibi in m̄rimoniū sumat. relictam vxorem consan guineorū vxoris sue vsq̄ in tertiā p̄zenie nemo in vxorē sumat. In q̄rta x̄o z quin ta si inuenti fuerint non separent̄. Ecce q̄

varie de affinitatis obseruatione loquunt̄ autores. Alij em̄ vsq̄ ad septimū gradum eam obfuarī sancit̄. Alij x̄o i quinto vel quarto matrimonia cōtracta nō diuidūt. Sed illi veritatis rigorem. isti misericōdie dis pensationem vident̄ p̄ponere. P̄d̄t enim ecclesia dispensare in copula affinium vsq̄ ad tertium gradum. sicut Grego. dispensa uit in quarto gradu consanguinitatis. Illud aut̄ non est p̄tereunduz quod Grego. Venerio episcopo scripsit. Sedem aposto licam consulere decreuisti. si mulier copu la nuptiali extraneo viro iūcta cogitioni eius p̄tineat si eo defuncto cognatio mane at vel sub alio viro cognatōis vocabla dis soluant̄. v̄ si suscepte soboles possint legi time ad p̄oris viri cognatōis transire co pulam. Si vna caro fuerit: quō aliq̄s co rum potest ppinquus vni p̄tinere: nisi p̄tineat alteri: hoc minime posse fieri creden dum est. Porro vno defuncto: in supersti te affinitas non delet. nec alia copula con iugalis affinitatē copule p̄oris soluere va let: sed nec alterius coniunctionis sobole: placet ad affinitatis p̄oris viri consortium transire. Si quis ergo sacrilego z temera rio auso in defuncto querit ppinquitatem extinguere. vel sub altero affinitatis voca bula dissipare v̄ susceptas soboles alteri copule ppinquitati p̄oris credit legitime ciari. hic negat dei vbum validum esse qd̄ dixit. Erunt duo in carne vna. Ecce hic p̄ hibet si mortuo p̄mo viro vxor eius alij nu pserit. filios de secundo viro genitos ducere vxores de cognatione p̄oris viri. quia si li j mediante matre ad cognationem p̄oris viri p̄tinent. cum quo mater eozuz vna ca ro extiterat. Hec idem etiam Innocētius papa ait. Si qua mulier ad secundas nupti as transierit z ex eis sobolem genuerit. nul latenus potest ad cōsortiū cognatōis prio ris viri pertigere. hoc autem obseruandū est vsq̄ ad septimū generis gradum. s̄ ma xime vsq̄ ad tertiū z quartum: sicut supra positum est.

Si coniugiū sit inter eos qui nota consanguinitate diuidunt, c

Et est sciēdū qd̄ ec clesia infra p̄dictos gradus consanguinita tis coniunctos sepat. Si autem ignorāter coniuncti fuerint in cōspectu ecclie z post

Ex concilio mactensi.

In concilio mactensi.

Fabian⁹ ps.

Julius papa.

Gregori⁹.

Innocent. ps.

p̄ 2

fuerunt p[ro]ne legitime. quia canones tales con-
 ciones legitimas vocat. Addit etiā quorū testimo-
 nio hec coniunctio sit diuidenda et dicit q[uo]d p[ro] tres v[el]
 duos ex p[ro]p[ri]is quibus q[uo]d iuramento confirmat hoc
 verū esse quod dicunt. vel si p[ro]genies tota deficeret
 p[ro] antiquiores quibus tota p[ro]p[ri]etas nota sit asser-
 tum fuerit q[uo]d affines sint. sine mora sepandi sunt. q[uo]d
 autoritatibus p[ro]bat. Secūda p[ro]positio est hec Que
 sit differentia inter stuprū. adulteriū. incestum et for-
 nicationem. hec littera dat sufficientem explanatio-
 nem. Hanc insinuans distinguit diuersa peccata. s.
 fornicationem. stuprum. adulteriū. incestus et raptū
 dicens. q[uo]d quis fornicatio sit genus omnis illiciti coi-
 tum qui sit extra v[er]o[rum] tamen specialiter intelligē-
 da est abusus viduarum vel meretricū vel concubi-
 narum. Stuprum v[er]o est v[er]ginum illicita defozatio
 Adulteriū est alieni thori violatio. Incestus vero
 est consanguinearū vel affiniū abusus. Raptus v[er]o
 est cum puella violenter de domo patris educitur vt
 corrupta in v[er]o[rum] habeat. Tertia p[ro]positio ē hec.
 Et cautius hant p[ro]iuga ponit mag[is] quedam affini-
 tatum noia. que insinuans dicit q[uo]d frater v[er]o[rum] et so-
 ro[rum] eius dicunt cognati v[er]i. p[ro]pter nominū carētiā
 v[er]o[rum] v[er]o fr[ater] dicitur pot[er]o fratriſſa q[uo]d cognata. fra-
 ter v[er]o mariti dicitur leuir. v[er]o[rum] v[er]o duorū frat[er]
 ianitrices vocant. quali eandem ianuam intrantes.
 Soror vero viri vocatur glos. vir autē sororis non
 habet speciale nomen. nec sororis frater. Et dicitur
 notanter quedam affinitatum nomina. quoniam noia
 singulari affinitatum non sunt imposita p[ro]p[ter] occul-
 tas rerū p[ro]p[ri]etates non latentes. sed circulo quonē
 alijs nominibus. ideo necesse est vnum nomen plu-
 ra significare. vt inquit philosophus. Et in in sp[eci]a-
 li de sententia huius distinctiois.

De spirituali cognatione. a

DI. XLII

Ep[ro]parentaliū

graduū famosa questione ali-
 quid licet minus sufficienter di-
 ximus. Jam de sp[irit]uali cognatiōe addam[us]
 que etiā p[ro]sonas impedit vt non sint legiti-
 me ad incedas nuptias Tria quedā sunt
 cōsanguinitas. affinitas et sp[irit]ualis germa-
 nitas. Cōsanguinitas est inter eos qui iun-
 guntur fm lineam generis. Affinitas int[er]
 eos qui genere quidem non sunt cōiuncti
 s[ed] mediante genere sunt sociati. vbi gratia
 Vxor: fili[us] fratris mei que non est de gene-
 re meo p[ro] ip[s]m qui ē de genere meo mihi af-
 finis facta est et ego illi. Sp[irit]ualis p[ro]ximitas
 est inter compatrem et cōmatrem et int[er] eos
 quorū vnus alterū de sacro fonte leuauit:
 vel in cath[er]izatione aut confirmatione te-
 nuit Est etiam inter filios eiusdē hominis
 carnales et sp[irit]uales.

Qui sint filij sp[irit]uales b

Sp[irit]uales filij sunt

quos de sacro fonte leuamus vel in cath[er]

zatione seu confirmatiōe tenemus. Filij
 etiā et filie sp[irit]uales eorū sunt. qui trine mer-
 sionis yocabulo eos sacro baptisinate tin-
 gunt. Dicit etiam sp[irit]ualis filia sacerdotis
 que ei peccata sua confite[re]t. Unde Sima-
 chus papa. Omnes quos in penitētia su-
 scipim[us] ita nostri sp[irit]uales sunt filij. vt et ip[s]i
 quos vel nobis suscipientibus vel sub tri-
 nemersionis yocabulo mergentibus vnda
 baptisini regenerauit. Siluester etiam am-
 monet vt ad suam filiam penitētialem nul-
 lus sacerdos accedat: q[uo]d scriptum est D[omi]n[us]
 quos in penitētia accipimus ita nostri fi-
 lij sunt vt in baptisimo suscepti. quorū oim
 flagitiosa est commixtio. Et autem compa-
 ter et cōmater sibi iungit nequeant. nec p[ro]p[ri]a
 sp[irit]ualis. nec mater filie v[el] filio sp[irit]uali: ex cō-
 cilio A[nt]iaguntensi doce[re]t De eo q[uo]d in-
 rogasti si aliquis filiolum suū duxerit v[er]o-
 rem. et de eo qui cōcubuit cum matre sp[irit]-
 uali. et de eo qui filium suum baptizauit et
 v[er]o[rum] eius cum de fonte suscepit: hac cau-
 sa vt discidium fieret coniugij. si post in ta-
 li copula possum permanere sic responden-
 dum est. Si filiolum aut cōmatrem suā ali-
 quis in coniugij duxerit: sepandos esse iu-
 dicamus: et graui penitētia plectendos.
 Si v[er]o coniuges legitimi vel vnus vel am-
 bo ex industria hoc fecerint vt filij suū de
 fonte susceperint. si inuimpti manere volue-
 rint bonum est. Sin autem grauis peniten-
 tia insidiatori iungat[ur] et simul maneat. et
 si p[ro]uicatore cōiugij supuixerit: acerrima
 penitētia mulcet[ur] et sine spe p[ro]iugij mane-
 at Ex his apparet q[uo]d aliquis filiolum suam
 vel cōmatrem non potest sibi copulare nu-
 ptialiter: et si p[ro]sumptum fuerit: sepandū
 sunt. Qui autem legitime p[ro]iuncti sunt: nō
 inde sepandi sunt. quia aliter eorū insidio-
 se filium de fonte leuauit. Quod etiam Ni-
 colaus confirmat dicens. Nolle desideras
 vtrum mulier que viri filium ex alia femia
 genitum de sacro fonte leuauerit: postmo-
 dum possit cū eodē v[er]o copulari. Quos
 ideo cōiungi posse decreuimus. q[uo]d fm ca-
 nones sacros nisi ambo[rum] p[ro]sensu nulli[us] re-
 ligionis obtentu debet coniuu[er] dimittere
 p[ro]iugem. cū apl[us] p[ro]cipiat. Nolite fraudare
 inuicem: nisi forte ex consensu ad ip[s]us tē.
 Ideo Dicitur est nobis quāsdam femias
 desidiōse. q[ui]sdam v[er]o fraudulenter vt a vi-
 ris suis separent. p[ro]p[ri]os filios coram epi-
 scopis ad cōfirmandū tenuisse. Unde nos
 dignū duximus. vt si qua mulier filij suū
 desidia aut aliqua fraude coram episcopo

Sima. pa.

Silue. pa.

In concilio
Magunt.

Nicolaus pa.

Ex concilio ca-
bilonensi.

phibet scribēs regino epō. Post susceptū filiū de fonte vel filiā spūalem q̄ ex cōpatre vel ex cōmatre fuerint nati m̄rimonio iungi non possunt Illud etiam notandum est qđ in triburiensi concilio legiť. Si qđ sue spūalis cōmatris filiam fortuitu r̄ ita p̄in gente rerū ea su in coniugiū duxerit. maturioru fuato p̄silio habeat atq; legitimo cōnubio honeste opam det.

Si quis ducere possit duas cōmā tres vnam post alterā.

Solet etiam queri

si cōmatrem vxoris post eius obitū qđ ducere valeat? De hoc Nicolaus pa. sic scribit. Sciscitaf a nobis sanctitas v̄ra: si qđ duas cōmatres habere valeat vnam post alterā? In quo meminisse debes scriptum esse. Erūt duo in carne vna. Cum q̄ cōstet qđ vir r̄ mulier vna caro efficiunt restat virum cōpatrem cōstitui mulieri cui' assumpta vxor cōmat er erat. et ideo virum illi femine nō posse p̄iungi que cōmater ei' erat cum qua idem fuerat vna caro effect'. Ihuic aut̄ illud contrariū videt. Qui spūalem habet cōpatrem cuius filiū de lauacro suscepit. r̄ vxor eius cōmater nō est. licet ei defuncto cōpatre suo eius viduaz ducere in vxorem. qđ nulla generatio spūalis discernit. Item ex ep̄la p̄ascalis pape. Post vxoris obitū cū cōmatre vxoris coniugio copulari: nulla ratio v̄l autoritas videt p̄hibere. Non em̄ p̄ carnis vnionē. ad vnionē spūs transitur. Sed sciendū est qđ autoritas Nicolai de illo ait qđ vxori sue delibitum reddidit postq̄ cōmater illi' extitit Alie x̄o autoritates de illo agūt cui' vxor postq̄ a viro suo derelinquit illi' cōmater efficiť. nec post compaternitatē a viro suo cognoscit: v̄l de viro poti' agūt. cui' vxor añ defungitur q̄ ab eo cognoscatur.

Si vir et vxor possint simul tenere puerum.

Solet etiam queri

Si vxor cū viro simul debeat in baptismo suscipere puerū? De hoc Urban' ait qđ vxor cū marito in baptismo simul nō debeat suscipere puerū: nulla autoritate videt v̄l reperiť phibitum. s̄ vt ip̄a puritas spūalis paternitatis ab oi labe r̄ infamia conseruetur immunis. decreuim' vt vtriq; sil' ad b

aspirare nō p̄sumāt. qz x̄o piaculare flagitium cōmisit qđ duab' cōmatrib' v̄l sororibus nupsit: magna p̄nia debet ei iniungi.

De secundis r̄ tertijs nuptijs r̄ deinceps.

Sciendū est etiaz

qđ nō solū p̄me vel sc̄de nuptie sunt licite: s̄ etiā tertie r̄ quarte non sunt damnāde An̄ Augu. Sc̄das nuptias oino licitas aplūs cōcedit. De tertijs autē r̄ q̄rtis: r̄ de vltra plurib' nuptijs solent hoies mouere questionē. Si quis audeat diffinire quod nec aplin video diffinisse. Sit em̄. Si dormierit vir eius cui vult nubat Nō dicit p̄mus vel sc̄ds vel tert' vel quotuilibet: nec a nobis diffiniendū est qđ nō diffinit apls. vñ vt breuif' respondeā nec illas nuptias de beo dānare: nec eis verecūdiam numerositatis auferre: nec p̄ humane verecūdie sensum audeo dicere. vt q̄tiēs voluerit nubāt nec ex meo corde p̄ter scripture autoritatem quotuilibet nuptias damnare. Idem testaf Ihero. Ego nunc libera voce exclamo nec dānari in eccl'a bigamā imo nec trigamā r̄ ita licere q̄nto r̄ sexto quemadmodū sc̄do marito nubere. Ap̄ls tñ bigamos a sacerdotali honore excludit. Sed h̄ nō facit p̄ vitio bigamie. imo p̄ sacri vtute. vt sit vna vni' sicut vnica vnici. Illud tamē cesarienf' p̄ciliū videt innuere bigamiā esse p̄ctm̄. P̄resbyterū inq̄t in nuptijs bigami p̄adere nō puenit. qz cū p̄nia bigam' indi geat qđ erit p̄sbyť qđ talib' nuptijs possit p̄bere p̄sensum. Sz h̄ de illo intelligi p̄t: qđ p̄me vxor in sidiatas putaf desiderio sc̄de vel p̄ signaculo sacri illud dicif qđ in bigamō nō fuaf. Amb. etiā dic. qđ p̄me nuptie tñ a dño sunt institute. sc̄de x̄o sunt p̄missae: r̄ p̄me nuptie sub b̄ndictōe dei celeb r̄at sublimif. Sc̄de x̄o etiā in p̄nti carēt gl'a.

Ista est distinctio. xliij. hui' quart' libri. In qua m̄gr postq̄ supius egit de impedimento p̄pinq̄tatis carnalis. hic aut̄ agit de impedimento p̄pinq̄tatis spūalis Et q̄tuor circa hoc fac. P̄mo em̄ ondit quō p̄sanguinitas r̄ affinitas etiam cognatio spūalis impediūt m̄rimoniū Sc̄do quō ex baptismo r̄ p̄firmatione cognatio q̄daz p̄trabit p̄pter qđ m̄rimoniū iuste dissoluit. Tertio quō vir r̄ vxor licite de baptismo puerū simul leuare nō p̄nt. Quarto quō tertie vel q̄rte nuptie nec phibite nec damnabiles existūt P̄imū facit a p̄n. di. vsq; ibi. Spūales filij sunt. Sc̄dm ab inde vsq; ibi. Solet etiā q̄ri. Tertium vsq; ibi. Sciendū etiam. Quartū vsq; ad finez

Aug. in ll. de viduitate.

Amb. super eplam ad corinth.

Ex triburiensi concilio.

Nicolaus papa. Costanti. epō.

Ex triburiensi concilio.

Determinatō

Urbanus papa.

distin. In spali inia mgi stat in quoz ppositioib⁹ quaru pma est hec. Mrimonium impediit p sangui nitas z affinitas z etiam spualis germanitas. Hanc mgi insinuans pponit pmo post pdicta dicendu eē de cognatōe spuali. q̄ etiā reddit psonas illegitimas ad contrahendū. Distinguit aut tria que ppinquitate dicit z mrimonium impediūt. s. p sanguinitatē z affinitatē z spūalem ppinquitatem. Et dicit. Con sanguinitas est inē eos q̄ iungunt fm lineā generis. Affines aut sunt q̄ nō generatiōe sunt p̄fici. s. z mediante p̄ficiōe carnali sunt sociati. S. spūal ppinquitas ē illa q̄ est inter cōpatrē pueri carnalē z cōmatrem spūalem. z inter illos quoꝝ vnus alterꝝ de sacro fonte leuauit. aut in cathesizatiōe vel in p̄firmatione tenuit. z inter filios eiusdem hōis carnales et spūales. Secda ppositio est hec. Dicitur ex duob⁹ factis. s. baptisimo z p̄firmatiōe spūal cognatio oritur ex q̄ mrimoniꝝ contractus dissoluit. Hanc magi iter insuās dicit q̄ spūales filij sunt quos de sacro fonte leuamus vel quos in p̄firmatiōe tenemus. Dicitur hūc vel filia spūalis ip̄ius sacerdotis q̄ vel que ei sua peccata confitē. vel quā baptisat q̄d autozitate pbat. Postea dicit q̄ cōmat z pater sibi i matrimonio cōiungi nō p̄t. vt p̄ spūalis filie spiritua li. nec mat̄ spūalis filio spūali. z si factū fuerit debēt separi. Si aut post legitimū mrimoniū cōtractū alē iugum insidiose. s. vt ab alio separet filiu de sacro fonte leuauerit aut in confirmatiōe tenuerit. non ppter hoc sunt sepandi. q̄ autez hoc fecerit: p̄na casti gaudus est. Obijcit tñ p̄tra hoc mgi p̄ q̄sdā autozitates q̄ ex p̄se dicit eos q̄ de lauacro natos susceperūt sepandos esse. Mgi autē soluit illa dicta esse ad terroꝝ: vt sine ope teneant. nō aut q̄ ita sit faciēdū. vel ille autozitates loquunt de illis q̄ prius q̄ conuuges fierent filios suos vel viroz de fonte sacro susceperunt. Postea dicit q̄ filij spūales vel adoptiui alticulus naturalib⁹ filijs nō p̄t cōiungi in mrimonio. q̄d autozitatibus pbat. Quidā tñ volūt tñ intelligere de illis filijs q̄d cōpatres facti sūt. De illis hō q̄ aū cōpaterinitatē vel post geniti sunt pcedunt q̄ licite z legitime conijungi possunt. z p̄ his facit autozitas Urbani pa. Quidā tñ autozitas dicit etiā q̄ cōpaterinitatē genitos copulari nō posse. Postea q̄rit vtrum quis cōmatrem vrozis sue post ei⁹ obitū in vrozē ducere possit. Et r̄ndet q̄ nō. q̄d autozitatibus cōfirmat. Obijcit tñ p̄tra hoc q̄sdam autozitates quarū dat intelligentiā. Tertia ppositio est hec. Vir z mulier vroz eius nō possit licite puerū de baptisimo suscipere. Hāc insinuās q̄rit. Si vroz simul cū viro debeat in baptisimo puez suscipere. Et respōdet p̄ autozitatē Urbani pape q̄ nō. Quarta ppositio est hec. Tertie quarte z quinte nuptie non sunt dammande. tñ p̄me sunt solenniter venerande. Hāc em̄ ppositiōe mgi insinuans dicit. q̄ nō solum p̄me nuptie sunt licite: sed etiā secunde nuptie z tertie quarte z quinte dammande non sunt. Ad etiā autozitatibus pbat. Q̄ aut apls bigamos a sacerdotali honore excludit. hoc nō facit p̄ tāto vito bigamie: sed p̄ sacri signaculo. q̄d ibi nō fuat. Hūc etiā p̄me nuptie sub b̄ndictione celebrant. Et tñ in special.

De resurrectionis z iudicij conditione.

DI. XLIII

In ultimo de conditione resurrectionis z moris resurgentiū. necnō z de iudicij ei misericordie q̄litate breuiter

differendū est. Oibus q̄stionib⁹ q̄ de hac re moueri solent satisfacere nō valeo. resur re curā tñ carnē oim q̄cunq; nati sunt atq; nascentē z mortui sunt z morientē nullaten⁹ ambigere debet xp̄ianus. Est em̄ Esaias Resurgent mortui. z resurgēt q̄ erant in se pulchris Et apls. Nolunt vos igno. fra. de doz. vt nō cō. sic z ceteri q̄ spē nō h̄nt. s. resurrectōis. Hoc em̄ vob di. in ver. do. qz nos q̄ vi. q̄ re. su. nō p̄. eos q̄ doz. Qm̄ ip̄e do. in iussu z in yo. ar. z in tu. dei descē. de ce. z mor. qui in xp̄o sunt re. p̄mi. Deinde nos qui vi. qui relin. si. ra. cū illis in nu. ob ui. xp̄o in aera. z sic semp cum dño erimus his vobis z veritas resurrectōis z causa atq; ordo resurgētū p̄clarissime insinuat.

De voce tube.

b

Causa enī resurre ctionis mortuozū erit vox tube q̄ in aduent tu iudicij ab oibus audiet. z cuius p̄tute excitabunt mortui. z de monumētis resur gent. Unde p̄pheta. Dabit voci sue vocē p̄tutis. i. effectum resuscitandi mortuos. Et Jobes euangelista ait. Venit hora in q̄ oēs qui in monumentis sunt audient vo cem filij dei. z p̄cedent q̄ bona fecerūt in re surrectionem vite. qui vō mala egerunt in resurrectione iudicij. Si vō querit cuius vel qualis erit vox illa: Apl̄us dicit q̄ erit archangeli. i. ip̄ius xp̄i q̄ est p̄nceps archa ngelozū. Vel vox erit alicui⁹ vel pluriuz angeloꝝ. Eadēq; dicit tuba: qz erit maifesta z nouissima: qz p̄ eā nō erit alia hec tuba (vt ait Aug.) ē clamor: de quo dicit in euan gelio. Media nocte clamor fact⁹ est: ecce sp̄sus venit exi. obuiā ei. Tube nomie ali q̄d euidentē z p̄clarū signum intelligit. Ad vox archangeli z tuba dei ab aplō dicit. z in euāgelio vox filij dei. z clamor appellatur: q̄d signū mortui audiet z resurgent.

Aug. de gfa no. zvc. test.

De media nocte.

c

Media autē nocte dicit v̄etur⁹. vt ait Aug. Ad p̄ hora tem poris s̄ qz tūc veniet cū nō sperat Media ḡnocte. s. cum valde obscurū erit. i. occul tum veniet. Dies em̄ dñi sicut fur in nocte ita veniet. p̄dōt tñ non incongrue intelligi medie noctis tpe v̄etur⁹. qz vt ait. Cassio. Hoc tpe p̄mogenita egypti p̄cussa sunt q̄n etiā sponsus venturus est. p̄ plurib⁹ etiā locis contestant auctores q̄ aduentus xp̄i

Cassio. super octonariū.

De libris qui
tunc agiti erūt.

Dies dicit dñi. non p qualitate tps: s rez
q: tunc cogitationes z cōsilia singulorum
parebūt. Unde in daniele. Vetusus die /
rum sedit: z libri aperti sunt coram eo. Li /
bri sunt pscientie singulorū. que tūc aperi /
entur alijs. et tunc implebitur. Nihil oc /
cultum qd non reuelet. Adueniēte autē
summo iudice nō solū aeris tenebre illumi /
nabunt: sed abscondita cordiū manifestabū /
tur. Virtute ḡ diuina fiet vt cuiq; opa sua
bona vel mala cuncta in memoriā reuocē /
tur z mentis intuitu mira celeritate cernā /
tur: vt accuset vel excuset hoīem pscia: ea /
q; teste damnetur vel saluetur.

De memoria electorū si tunc pre /
cedentia mala teneat. O

Hic querit vtruz

electis tunc assit memoria pcedentiū malo /
rum sicut bonoz: Quedaz auctoritates vi /
dent bonos tradere nō habituros tūc me /
moriā pcedentiū malozū. i. peccatorum
vel tormentozū. Ait em̄ Esa. Ego creō ce /
los nouos z terrā nouam: z nō erūt in me /
moriā pōra. z non ascendet sup cor: s gau /
debitis in eternum. Itē. Obluioni tradi /
te sunt angustie pōres: z abscondite ab ocu /
lis nostris. Que de futuro exponens hie /
ro. ait. Obluioni tradent pōra mala quia
forsitan in futuro p̄stine cōuersationis me /
moria omnino deiebit succedentib; bonis
eternis. ne sit pars malozū pōris angustie
memorari. Sed hec z his similia p̄nt acci /
pi sic: vt non excludant memoriā pcedentiū
malozū: sed ex ea molestiā z lesionē amo /
ueant. Nō em̄ eoz memoria sanctos p̄tri /
stabit: vel eoz beatitudinem obfuscabit s
ḡtiores deo reddet. In sup psal. lxxxviij.
ait Greg. Quō in eternū misericordias dñi
canit: qui miserie nō meminit. Quō autez
plena beatitudo: si memoria reatus mentē
tangit. Sed sepe leti tristiam meminimus
z sani doloꝝ meminimus sine doloꝝ z in /
de ampli; leti z ḡti sumus. Ex his apparet
q; si pōrum malozū memoriā sancti habe /
būt in futuro. nō eis tū erit ad penā vel glo /
rie derogationem: s ad gratiarū actionem

Si nō querit vtrū peccata que fecerūt
electi p̄deant tunc in noticiam oim. sic ma /
la damnandozū omnibus erūt nota. Nō le /
gi hoc expressum in scriptura. Unde nō ir /
rationabiliter putari potest peccata hic p

penitentiam tecta et deleta. illic etiam tegi
alijs. Alia nō cunctis p̄opalarī.

De his qui viui reperiuntur. e

Querit solet vtruz

illi quos viuos inuenit xps nunq; omni /
no morituri sint: an ipso temporis puncto
quo rapiuntur obuiam christo: ad immort /
talitatem mira celeritate sint trāsituri. Nō
enim dicendum est fieri nō posse. vt per ae /
ra in sublime portent. in illo spacio z mori /
antur z reuiuiscant. Ad hunc autē sensum
quo estinemus illos in paruo spacio z pas /
suros mortem z accepturos immortalita /
tem apostolus nos v̄gere videtur vbi di /
cit. Omēs in xpo viuificabimur. Et alibi.
Quod seminas non viuificatur: nisi prius
moriatur. Cur autē nobis incredibile vide /
atur illam multitudinēz corporum in aere
quodammodo seminari atq; ibi p̄tin; im /
mortalitē z incorruptibilitē reuiuiscere cuz
credam; in ictu oculi futurā resurrectionē
z in mēbra sine fine victura. tanto velocita /
te rediturū antiquissimozū cadauerū pul /
uerem. Sed vellem de his poti; audire do /
ctiores. Si ergo sanctos q; reperient christi /
sto ventente viuētes eisq; obuiam rapientē
crediderimus in eodē raptu de mortalib;
corpibus exituros: z ad eadē moꝝ immor /
talia redituros: nullas in verbis apostoli
patiemur angustias. generaliter accipien /
tes illud quod dictum est. Omēs quidem
resurgemus. s. tam boni q; mali: s non oēs
immutabimur. s. in solēnitatē resurrectionis
De hoc etiam Ambro. ait. In ipso raptu
eoz qui viui reperient mors erit z resur /
rectio. vbi anima quasi p̄ soporem egressa
de corpore: eidem in momento reddatur.
Econtra nō scribēs ad Barcellam hie /
ro. testari videt. dicēs quosdam in fine se /
culi adueniente xpo non esse morituros: s
viuos repertos in immortalitatem repen /
te mutandos. Hozū autem quid veri; sit:
non est humani iudici; diffinire.

Ambrosi;

Quō intelligit christus iudex vi /
uorum z mortuorum. f

Hic autē adicien

dum est dupliciter intelligi quod dicitur.
Christus iudicaturus viuos z mortuos

Grego.

occe

osa tem
Abelia
i. oculi
in nocte
de intelligi
ait. C. m.
ulla sunt
duri; est
dantur p̄

Aut enim viui accipiunt q̄ in aduentu ei⁹
viui reperieut: licet in raptu moriantur: et
mortui q̄ ante decesserant. vel viui ⁊ mor-
tui q̄ accipiuntur iusti ⁊ iniusti.

Quomodo omnes incorrupti, g

Lūqz ex predictis

sane credi valeat omnes resurrecturos cre-
dendum est etiā q̄ omnes resurgent incor-
rupti. nō vtiqz impassibiles. qz mortē pati-
entur eterna: sed sine diminutiōe mēbroꝝ
oīa humani corpis habituri mēbra. nec tñ
gl̄ia ac spe impassibilitatis induent̄.

Ista est distinctio. xliij. hui⁹ quar-
ti libri. In qua mgr̄ postq̄ superius egit de sacramē-
tis. hic agit de resurrectione ⁊ gloria resurgentium
ad quam sacramenta pducunt. ⁊ etiam p opposituz
de rep: oborum pena. Et circa hoc tria facit. Primo
em̄ ostendit resurrectionis veritatem ⁊ eius temp⁹.
Secundo subdit sanctos h̄re memoriā eoz que. s. h̄
sustinuerūt. Tertio annectit electoꝝ peccata nō pu-
blicari que hic confessi fuerūt. Primū facit a princī-
pio distinctiōis vsqz ibi. Hic querit vtrū electis. Si
cundū vsqz ibi. Si nō querit. Tertiu vsqz ad finē vi-
sionis. In spēali sententia mgr̄ stat in trib⁹ p-
positionibus quarū p̄ma est hec. Juxta fidem ortho-
doxam ⁊ puram debemus credere omnem carnē re-
surrecturam esse. Hanc magister insinuans pponit
p̄mo resurrecturā futuram esse ⁊ fideles q̄ in christo
dormierūt resurgent. q̄s auctoritate apostoli pbat.
Postea dicit q̄ causa resurrectiōis est vox tube. cu-
ius virtute excitabunt mortui. que q̄dam vox dicit
tuba. qz est omnibus manifesta. dicit̄ aut̄ nouissima.
qz post eam non est alia: q̄ quidez vox alibi clamor ⁊
alibi vox filij dei appellatur. Vox aut̄ illa erit christi
vel vnus vel plurimozū angeloz. Postea ostēdit re-
surrectionis tempus occultum esse ⁊ ignotū. ppter
quod medie nocti compas cum dicit̄ sponsus media
nocte venturus. Scda ppositio est hec. Et si sancti
p̄moꝝ maloz memoriā habeant. hoc tñ nō erit eis
ad glorie derogationem: sed magis ad gaudium et
gr̄arum actionem. Hanc mgr̄ insinuans querit vtrū
electi habeant memoriā p̄cedentiū malozum. Et re-
spōdet q̄ habeant malozū p̄teritoꝝ memoriā. ex
quo tñ in nullo tristabunt. nec eis erit ad penā vel
glorie minoratiōē vel derogatiōē s̄z gr̄arum actio-
nem. Tertia ppositio est hec. Electozum peccata p
penitentiam hic deleta ibi nō erunt alijs manifesta.
Hanc mgr̄ insinuans subdit. qz etiam illo mō pecca-
ta regunt que hic p penitentia sunt deleta. ita qz nul-
lis manifestabunt. Alia nō cunctis p̄p̄labuntur.
Postea dicit sibi incertum esse vtruz aliq̄ sine morte
ad iudiciū puenient. sicut videt̄ dicere Hiero. De
illis q̄ in aduentu viui rapiēti x̄po obuiam. vel vtrū
illi qui viui repiēti subito moriant̄. ⁊ sic ad resurre-
ctionem transeāt. q̄s magis videt̄ velle ap̄ls. Ulti-
mo dicit licet omnes resurgant incorrupti. cū mē-
broꝝ integritate: non tñ omnes resurgēt impassibi-
les in gloriam. Et tñ in speciali.

Beetate et statura resurgentū, a

Plent autem

nonnulli percontari ⁊ querere:
an in eadem etate ⁊ statura cor-
poris omnes resurrecturi sint: Quidā pu-
tauerunt omnes resurrecturos fm mensu-
ram etatis ⁊ stature christi. Ideo qz ap̄ls
ait. Donec occurramus omnes in virum
p̄fectum in mensuram etatis plenitudinis
christi. Sed his verbis non eadem resur-
gentibus assignat statura: s̄ etas. Dēs em̄
in eadez etate resurgēt in qua x̄ps mortu⁹
est ⁊ resurrexit: cuiuscūqz etatis mortui fu-
erint. Virū aut̄ posuit non vt distingueret
sexum: sed vt significaret p̄fectionem viriū
quam tñc habebūt. sed non omnes eadem
staturā corporis obtinebunt Unde Aug.
Non ait in mensuram corporis vl stature: s̄
etatis. qz vnusquisqz suam recipiet mensu-
ram corpis quam vel habuit in iuuetute:
etiam si senex obiit. vel fuerat habiturus si
aū est defunctus. Etas nō erit illa ad quā
puenit x̄ps. s̄ iuuentilis vt circa. xxx. ānos
Triginta enim duum annozū ⁊ trium mē-
sium erat etas christi in qua mortuus est ⁊
resurrexit. Nō est autē fas dicere qz in re-
surrectione accoat corpis magnitudo quā
nec habuit hic nec erat habiturū diu viuē-
do. nec maiora corpora redigenda sunt ad
modum dominici corpis. Periret em̄ mul-
tum de illis corporibus. cū nec peritur⁹ sit
capillus. vt ait dominus Capillus de ca-
pice vestro non peribit.

Aug. in li. de
cui. dci.

Qz resurget quicquid fuit de sub-
stantia et natura corporis ⁊ in ea-
dem parte corporis.

Non enī perit deo

terrena materies de qua mortaliū creatur
caro: sed in quemlibet puluerem cinerem
ue soluatnr in quolibet alituz aurazqz dif-
fugiat. ⁊ in quacūqz alioꝝ corpoz sub stā-
tiam. vel in ip̄a elementa vertatur. in quo
rumcūqz animalium vel hominū cibū car-
nemqz mutetur. illi aīme in puncto tempo-
ris redit: que illam carnem p̄mitus vt ho-
mo fieret cresceret: viueret animauit. Ip̄a
ḡ terrena materies que discedēte anima fit
cadauer: non ita resurrectione reparabitur
vt ea que dilabuntur. ⁊ in alias atqz alias
rerum species vertuntur: quamuis ad cor-
pus redeant vnde dilapsa sunt. ad eadē

De reprobis
quibusdam
resurgunt
Sicut in
habundantia
De reprobis
quibusdam
resurgunt
Sicut in
habundantia

Corporis partes ubi fuerunt redire necesse
 sit Alioquin si capillus redit quod tanta crebra
 tonsura detraxit. si unguibus quod toties
 depressit expectio. imoderata et indecens co-
 gitantibus resurrectionem carnis. et ideo non
 credentibus occurrit infirmitas Sed quem
 admodum si statua cuiuslibet solubilis me-
 talli igne liqueceret: vel conteret in pulve-
 rem vel confunderet in massam. et eam vel-
 let artifex reparare: nihil interesset ad eius inte-
 gritatem que particula materie cui membro
 statue redderet. dum tamen totum ex quo consti-
 tuta fuerat restituta resumeret. Ita de mi-
 rabili atque ineffabili artifex de toto quo
 caro nostra extiterat. eam mirabili celerita-
 te restituet: nec aliquid attinebit ad eius rein-
 tegrationem: vtrum capilli ad capillos re-
 deant et ungues ad ungues. an quicquid cor-
 piterat mutetur in carnem et in partes alias corporis
 reuocetur: curante artificis prudentia ne quod
 indecens fiat. Indecorum quippe aliquid ibi non
 erit: sed quicquid futurum est hoc decebit. quia
 nec futurum est si non decebit.

Congrua simi-
 tudo per exem-
 plum statue.

Quia sancti sine omni deformitate re-
 surgent. c

Hoc autem in corpo-
 ribus sanctorum intelligendum est. de quibus
 sequenter adiungit. Resurgent ergo sanctorum
 corpora sine ulla vitio. sine ulla deformita-
 te: sicut sine ulla corruptioe onere difficul-
 tate. in quibus tanta facilitas quantum felicitas
 erit. propter quod et spiritus alta dicta sunt: cum pro-
 culdubio corpora sint futura non spiritus
 Ex his apparet quod vna erit etas omnium resur-
 gentium. scilicet iuuenilis. statura vero diuersa. scilicet
 licet quamquam habuerat in iuuenili etate vel
 erat habiturus si ante est defunctus. Nec de
 seba de qua hominis caro creat aliquid probit: sed omnium
 particularium ante dispersarum collectione re-
 integrabit naturalis seba corporis. Sancto-
 rumque corpora sine omni vitio fulgida sicut
 sol: resurgent. perfectis cunctis deformitatibus
 quas hic habuerunt.

Aug. leod.

Si mali tunc habeant quas hic
 habuerunt deformitates. d

De reprobis autem
 queri solet an cum deformitatibus hic habitis
 resurgant: hoc autem Aug. non asserit: sed du-

Aug. in eccl.

bium reliquit ita in quibus. Quicumque ab il-
 la perditionis massa quam per adam facta est non li-
 berantur per christum. resurgent quidem etiam ipsi
 unusquisque cum sua carne: sed ut cum dyabolo
 eiusque angelis puniantur. Atque vero ipsi cum vi-
 tiis et deformitatibus suorum corporum resur-
 gant quecumque in eis gestarunt in quibus la-
 borare quod opus est. Non enim fatigare nos de-
 incerta corporum habitudo vel pulchritudo que
 erit certa et sempiterna damnatio. Ec-
 ce non diffinit an tunc habeant deformita-
 tes que hic habuerunt reproborum corpora.

Quia non consumuntur corpora que
 tunc ardebunt. e

Si vero queritur de
 corporibus malorum quomodo in igne ardeant et non
 consumantur. Aug. variis exemplis astruit
 et sempiternis ignibus ea ardere et non con-
 summi illa combustione: sicut animus cuius
 sentia corpus viuunt et dolore pati potest mori aut
 non potest. Hoc enim erit tunc in corporibus de anima
 dorum: quod nunc esse scimus in animis omnium.

Si demones corporali igne cre-
 mantur. f

Queri etiam solet
 an demones corporali igne ardeant: Ad quod
 Aug. ridentem ait. Cur non dicam quod
 miris veris tamen modis etiam spiritus incorpo-
 reos posse pena corporalis ignis affligi si spli-
 ritus hominum etiam ipsi incorporei et nunc potue-
 runt includi corporalibus membris. et tunc po-
 terunt corporum suorum vinculis insolubilibus al-
 ligari. Gehenna illa que stagnum ignis et sul-
 phuris dicta est. corpus ignis erit: et cru-
 ciabit damnatorum corpora hominum vel demonum
 sed solida hominum: aerea demonum. Unus enim
 vtriusque ignis erit. ut veritas ait. De quo igne
 si queritur qualis vel ubi sit: Aug. sic respo-
 det. Ignis eternus cuiusmodi sit: et in qua
 mundi vel rerum parte futurus sit. hominem scire
 arbitror neminem nisi forte cui spiritus diui-
 nus ostendit.

Aug. super
 Genesim.

Qualis vel
 ubi sit ille ig-
 nis.

Si anime sine corporibus sentiunt
 ignem corporalem. g

Lum autem constet
 animas igne materiali in corporibus cru-
 ctandas: queri solet an interim ante resur-
 rectionem corporum anime defunctorum

vlla incorruptiōe. qz incorruptibilia z impassibilia sine vlla oneris difficultate. qz erūt subtilia z agilia Et addit mgr sine vicio z deformitate. quia erunt si cut sol fulgida sine vlla corruptiōe zc. Et addit magister qz damnati etiam cum membris suis resurgēt incorrupti z cum integritate membroru. Strū autēz resurgent cum deformitatibus quas pus habuerūt Augu. non vult determinare. nō em fm ipm debet animos fatigare incertateorū habitudo seu pulchritudo quorū est certa z eterna damnatio. Alio que rit vtrum abortiu fetus z monstra resurgent. Et respondet dicens de abortiuis. qz si aliqū vixerunt resurgent alioqn non. de monstis etiam dicit qz resurgent: sed non monstra. qz monstra fetus z abortiu resurgunt absqz deformitate z mōstruositate Et tm in speciali.

De diuersis animarum receptaculis.

DI. XLV

Reterea scien

Aug. sup Jo.

q dum est q omnes anime (vt ait Augu) cum de hoc seculo exierint diuersas habent receptiones. bone habent gaudium: male x tormenta. Sz cuz facta fuerit resurrectio. z bonoz gaudium amplius erit: z malozū tormenta grauiora quando cum corpore torquebunt. Ex his ostendit q maius erit gaudium sanctorū in resurrectiōe z post: qz fuerit ante. z qz diuersa receptacula habebunt anime sanctorū. De quibus idem Aug. ait. Temp' qd in hominis mortem z vltimā resurrectionem interpositū est. anias abditis receptaculis cōtinet. sicut vnaqueqz digna est vel reque vel erumna pro eo quod sortita est in carne dum viucret.

Aug. de verbis apostoli.

De suffragiis defunctorum.

Neqz negandū est

Aug. in ench

vt ait Aug. defunctorū animas pietate suorum viuētū releuari. cū pro illis sacrificiū mediatori offertur vel elemosyne sūt in ecclesia. Sed hec eis tm̄ sunt qz cū viuerent hec sibi vt postea possent pdesse meruerūt. Est em̄ quidam viuendi modus nec tā bonus vt non requirat ista post mortem. nec tam malus vt ei non profint ista quicqz. Est x talis in bono vt ista non requirat: z est rursus talis in malo. vt nec his valeat: cū hec vita trāserit adiuuari. Duo dic/ ca hic omne meritum comparat quo possit post hanc vitam quispiam grauari vel

Quibus pro sint cōnes et elemosyne et sacrificium et bndi.

releuari. Nemo autem speret quod hic neglexit cum obierit apud deum promereri. Non ergo ista que pro defunctis commendantur frequentat ecclesia illi apostolice sunt aduersa sentētie qua dictum est: Omnes stabimus ante tribunal christi: vt referat vnusquisqz fm ea que p corpus gessit. scilicet bona vel mala. quia etiā hoc meritum sibi quisqz cum in corpore viueret cōparauit: vt possint ei ista prodesse. Nō em̄ omnibus profunt: z quare: Non nisi propter differentiam vite quam quisqz gessit in corpore. Cum ergo sacrificia siue altaris siue quarūcumqz aliaz elemosynaz pro baptizatis omnibus offerunt pvalde bonis grarum ac.iones sunt. pro nō valde malis sunt propitiatiōes. Sed pro valde malis: z si nulla sunt adiumenta mortuoz. tamen qualescumqz viuozum consolationes sunt. Quibus x profunt. vel ad hoc profunt. vt sit plena remissio vel certe vt tolerabilior sit ipa damnatio. Oracionibus qz sancte ecclesie z sacrificio salutari et elemosynis que pro eorum spiritibus offeruntur. non est dubium mortuos adiuuari. vt cuz eis misericordius agatur a domino: qz eorum peccata meruerunt. Hoc enim a patribus traditum tota obseruat ecclesia. Et p eis qui in communionē corporis z sanguinis domini defuncti sunt. cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorentur oratur ac pro illis quoqz id offerri commemorat. Non est ergo ambigendū ista prodesse defunctis. sed talibus qui ita vixerunt ante mortem: vt possint eis hec vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide operante p dilectionem eiusqz sacramētis de corpore exierūt frustra illis a suis huiusmodi pietatis officia impenduntur. cuius duz hic essent pignoz caruerunt. non misericordiam sibi thesaurizantes: sed tram. Non ergo mortuis noua merita comparantur cū pro eis aliquid boni operatur sui. sed eorum precedentibus consequentia ista redduntur. Nam istam quisqz finiens vitā: nisi quod in ea meruerit: non poterit habere post eā. Ecce quibus z qualiter profunt illa que p defunctis frequentat ecclesia. mediocriter malis suffragant ad pene mitigationē. mediocriter bonis ad plenā absolutionē. Qui non habent tāte pfectiōis merita vt nō indigeāt iuuari p paupes quoz est regnum celoꝝ qz sibi fecerūt amicos de māmōna iniquitatis Quoz tanta est pfectio vt bis

Augu. in sermone de verbis apostoli.

Aug. de ver-
bis apst.

adiutorijs nō indigeāt: quales sūt aposto-
li ⁊ martyres. Ut eī ait Augu. Iniuria ē
p̄ martyre orare in ecclesia. cui⁹ nos debe-
mus orationibus cōmendari. p̄ alijs autē
defunctis oratur.

De officijs sepulture.

De pompis v̄o ex

Augu. in ser-
mone de ver-
bis apostoll.

equiarū idem Augu. ita dicit. Pompa su-
neris agmina exequiarū. sumptuosa dili-
gentia sepulture. viuoꝝ sunt quallacunq̄
solatia: nō adiutoria mortuoꝝ. Quia si ali-
quid p̄dest impio sepultura p̄ciosa oberit
pio vilis vel nulla. P̄reclaras exequias i
conspectu hoīm purpurato illi diuiti exhi-
buit turba famuloꝝ. s̄ mltō clariores i cō-
spectu dñi vlceroso illi pauperi ministeriū
exhibuit angeloꝝ qui eī extulerūt non in
marmoreū tumulū: s̄ in Abrae gremium.
Sic tñ cura mortuos sepeliendi ⁊ sepulcra
construendi q̄: hec in scripturis sanctis in-
ter bona opera deputata sunt nec solum in
corpibus p̄t̄archarū alioꝝq̄ sanctorum.
sed etiam in ipsius domini corpore q̄ ista fe-
cerunt laudati sunt. Impleant igif homi-
nes erga suos officia postremi muneris et
sui humani leniamenta meroris Verum il-
la que adiuuāt spiritus defunctorum scilicet
oblationes orationes multo obseruan-
tius p̄curent.

De duob⁹ eque bonis quozū alter
plura post mortez h̄z auxilia.

Bolet moueri que

stio de duobus vno diuite altero paupere
pariter s̄ medio criter bonis q̄ p̄dictis suf-
fragijs indigent ⁊ meruerunt p̄ter p̄ mor-
tem iuuari. pro altero v̄o id est pro diuite
speciales ⁊ cōmunes sūt orationes. mul-
teq̄ elemosynarū largitiones. pro paupere
v̄o non sunt nisi communes largitiones ⁊
orationes Queritur ergo an tñ iuuet pau-
per paucioribus subsidijs quantū diues
amplioribus. Si non pariter iuuatur non
ei redditur s̄m̄ merita. Adheruit enim pari-
ter iuuari. quia pariter boni extiterunt Si
v̄o tantum suffragij consequit quantū di-
ues: quid contulerūt diuiti illa specialiter
p̄ eo facta? Sane dici potest non ei magis
valuisse generalia ⁊ specialia q̄ pauperi so-
la generalia suffragia. ⁊ tamen profuerunt

Respsio.

diuiti specialia non quidez ad aliud v̄ ma-
ius aliquid sed ad idez ad quod generalia
vt ex pluribus ⁊ diuersis causis vnum p̄-
ciperetur emolumētum. Potest tamen di-
ci aliter illa plura subsidia contulisse diuiti
celeriozem absolutionem: non pleniozem.

Secunda me-
lus.

Quibus suffragijs iuuabunt me-
diocriter boni qui in fine inueniē-
tur.

Sed iterū queris

de aliquo mediocriter bono qui talibus in-
digens suffragijs in ip̄o consummatiōs ar-
ticulo cō reliquis migrabit: si saluus fue-
rit. pro eo non offertur vltorius sacrificiū
vel oratio vel elemosyna. nec habebat tan-
te perfectionis merita. que his suffragijs
non egerent. Nunquid ergo saluabitur?
Estimo cum quasi per ignem transeuntem
saluari meritis ⁊ intercessionibus celestis
ecclesie. que pro fidelibus semper interce-
dit voto ⁊ merito donec impleat x̄ps.

Quomodo facti glorificati audi-
unt preces supplicantium et quo-
modo intercedūt pro nobis ad do-
minum.

Sed forte queris

nunquid preces supplicantū sancti audiūt
⁊ vota postulantiū in eorum noticiam per-
ueniūt Non est incredibile animas sancto-
rum que in abscondito faciei dei veri lumi-
nis illustratione letantur: in ipsius contem-
platione ea que foris agunt intelligere. q̄-
tum vel ill' ad gaudiū v̄ nobis ad auxiliū
p̄tinet. Sicut enī angelis ita ⁊ sanctis qui
deo assistunt petitiones nostre innotescūt
in verbo dei quod contemplantur. vnde
dicuntur angeli oratiōes ⁊ vota nostra of-
ferre deo. non quia eum doceant. s̄ q̄ eius
voluntatem sup eis p̄sulant. Unde Aug⁹.
Angelis qui sunt apud deum innotescunt
petitiones n̄re vt quodammodo eas offe-
rant deo ⁊ de his cōsulant. ⁊ quod deo iu-
bente implendū esse cognouerunt. hoc no-
bis euidenter vel latenter reportēt. Unde
⁊ angelus hominibus ait cuz oraretis ora-
tionem vestram obtuli deo. Ad omia qui-
dem scienda sufficit deo sua perfectio habz
tamen nuncios. idest angelos. non qui ei

Aug. in li. de
orando ad de-
um.

Aug. in li. xv
de trini.

que nescit annūciat. **N**ō enim sunt vlla q̄
nesciat) s̄ bonū eorū est de opibus suis ei⁹
psulere veritatem. et hoc est qd̄ ei dicitur
nōnulla nūciare. non vt ipse ab eis discat: s̄
vt ab eo ipsi p̄ vobis eius sine corpali sono
nunciāt etiā qd̄ voluerit ab eo missi ad q̄s
voluerit. totū ab illo p̄ illud vobis eius au
dientes. i. in eius veritate inueniētes. qd̄ si
bi faciendū: quid q̄bus et qm̄ nunciandum
sit. Nam et nos orantes eū nō eū docemus
qz nouit (vt ait vobis eius) pater vester qd̄
vobis necessariū sit p̄iusq̄ petatis ab eo.

Aug. in li. de
gra no. testa.

Nec ista ex pte cognouit: s̄ futura oia tem
poralia atq; in eis etiam qd̄ et qm̄ ab illo pe
tituri fueramus. et quos et de q̄bus reb⁹ vt
exauditur⁹ vel non exauditus esset sine
initio añ p̄sciuit. **N**ō ḡ d̄r angelus oratōes
n̄ras offerre deo: q̄si deus tunc nouerit qd̄
velimus et quo indigeam⁹ q̄ oia añq̄s fiant
sicut et postq̄ facta sunt: nouit. sed qz neces
se h̄z rationalis creatura tpales causas ad
eternā veritatē referre siue petendo qd̄ er /
ga se fiat: siue consulendo qd̄ faciat.

Quod dicitur est de angelis attribu
it sanctis animabus.

Si autem angeli a
deo p̄ vobis eius discunt petitiones n̄ras
et quid de his implendum sit et qd̄ nō. Cur
non credamus et animas sanctorum dei fa
ciem contemplantū in eius veritate intelli
gere p̄ces hominū: et que implēde sint vel
non. **I**nde est qd̄ deus dicitur exaudire p̄ /
ces quorūdam nō solū quādo effectui mā
cipat: sed etiam qm̄ innotescit curie angelo
rum et sanctorū animarū quid inde futurū
sit vel nō: et quod cognoscunt in dei volū
tate esse volūt et ipsi. **A**deo em̄ supne volū
tati additi sunt: vt nihil p̄ter eius volūta
tem queant velle. **I**ntercedūt ḡ ad deū p̄
nobis sancti. et merito dum illorum merita
suffragantur nobis. et affecta dum vota no
stra cupiunt impleri. **Q**uod tamen non fa
ciunt nisi in voluntate dei implenda didi
cerint. **O**ramus ergo vt intercedant p̄ no
bis. id est. vt merita eorum nobis suffragē
tur. et vt ipsi velint donum nostrum. qz eis
volentibus deus vult et ita fiet. **E**x premis
sis constat qd̄ cum quibusdā misericordius
agit deus q̄ eorū peccata meruerint. s. cuz
mediocriter malis: qui suffragijs ecclie iu
uantur.

Ista est distinctio. xlv. hui⁹ quar
tū libri In qua mgr̄ postq̄ ostēsum est de his q̄ ad re
surrectionē pertinent. **D**ic determinat de his que p̄ti
nent ad resurrectionē remunerationē et punitionē. **E**t
circa hoc tria facit. **P**rimo em̄ ostēdit quōd ante q̄ ei
to a corpibus sepanē habitaculū iuxta sua merita vl
demerita reddant. **S**ecūdo quōd defunctis exequie vl
uorū p̄ eis facte suffragant. **T**ertio inquit vtrum
bri in patria p̄ nobis descent. **P**rimū facit vsq; ibi
De suffragijs defunctorū. **S**ecūm vsq; ibi. **S**z forte q̄
ris. **T**ertū vsq; ad finē dist. **I**n spēali snia mgr̄ stat
in tribus p̄positionibus quaz p̄ma est hec. **Q**uam
cito aie in morte a suis corpibus sepanē mox p̄ mō
suorū meritoū diuersis habitaculis reddētur. **H**ac
mgr̄ ponens dicit qd̄ anime defunctorū iuxta sua me
rita diuersis habitaculis reddentur vsq; ad diem iu
dicij. **P**ost iudiciū vō earum pena vel gloria auge
bitur. quod autoritate beati Augu. p̄bat. **C**ū infē
ro q̄ sicut facta resurrectione pena malorū augeat. ita
gloria seu beatorū gaudiū plus p̄ciatur. **S**ecūda p̄posi
tio est hec. **I**lli de orationibus et elemosinis ecclesie
illc hunc p̄fectum recipiūt: q̄ hic talia vt eis p̄cece
rint meruerūt. **H**anc mgr̄ insinuans dicit mortuos
vivoū suffragijs iuari. s. tñ hoc meruerūt dum vi
uerent. **P**ostea subdit qd̄ ista que hic p̄ defunctis fre
quētat ecclesia mediocriter malis suffragant ad pe
ne mitigationem. et mediocriter bonis ad pene solu
tionem. **E**t facta p̄o valde bonis qui suffragijs nō
indigent sunt ḡram actiōes. et facta p̄ summe ma
lis qui iuari non possunt. q̄uis nō sunt eis ad iumē
ta: sunt tamen ad viuētū consolatiōnem. qd̄ auto
tate beati Augustini cōfirmat. **P**ostea dicit qd̄ pom
pe que sunt in obsequijs sunt ad viuōū solatiū: nō
ad mortuorū suffragiū. laudabile tamē ē circa mor
tuorum sepulturam curam impendere. **P**ostea mo
uet questionem de diuite et paupe: quoz vterq; cum
sit mediocriter bonus suffragijs indiget et ambo pa
riter post mortem meruerūt iuari. et p̄ diuite sunt
multa suffragia generalia et specialia. p̄ paupe vō
tñ generalia. vtruz iuuatur pauper pauciorib⁹ suf
fragijs q̄tum diues amplioribus. **E**t videtur qd̄ sic
q̄ vterq; meruit iuari et equaliter boni fuerūt. **C**ō
trarium autē videtur quia als nihil cōferrent specia
lia suffragia diuiti pro eo facta. **E**t respondet magi
ster qd̄ tantū valent pauperi sola generalia suffragia
q̄tum diuiti generalia et specialia suffragia. et tamen
p̄fuerunt specialia suffragia diuiti non ad aliud vel
malus aliquid: sed ad idem ad quod generalia vt ex
pluribus causis vnum p̄cipere emolumentum. **E**t
potest dici illa plura suffragia diuiti cōtulisse celerio
rem absolutionem et non p̄nitiōē. **P**ostea querit de
illo qui suffragijs indiget et mouat in ipa consumma
tione seculi quando vltimus suffragia impendi non
poterunt vtruz talis saluabit. **E**t respondet qd̄ talis
p̄ ignem tunc futurum et p̄ orationes celestis ecclesie
saluabit. **T**ertia p̄positio est hec. **A**ngeli orationes
nostras deo offerunt. et ea que hic apud nos agūtur
recognoscunt. **H**anc magister insinuās querit. vtrū
sancti preces nostras et vota sibi porrecta audiant et
sciant. **E**t respondet qd̄ angeli et sancti diuinā factez
videntes ea que apud nos geruntur cognoscunt q̄
tum ad eorum gaudium p̄tinet et nostrum auxilium
vnde et angeli dicunt orationes nostras semp offer
re deo. non tanq̄ deum instruentes: sed quid circa
nos agendum sit ad eius veritatem ducentes. vnde
preces nostre dicunt exaudire quādo celesti curie ea
rum exauditiō innotescit: sic earū euentus futurus
manifestatur. **E**t tñ in specialia.

Si valde malis detur mitigatio pene.

DI. XLVI

Ed querit hic

de valde malis. vtru' r ipi in aliqua penaru' mitigatione dei misericordia sentiatur vt min' q' meruerint puniantur: Quidam autumant eos nullaz releuatione pene habituros. qd' firmat Jacobi auctoritate dicentis. Judiciu' sine misericordia fiet illi q' non fecit misericordiam. Aug. etia' ait. Misericordia hic. iudiciu' in futuro. Idem distinguens quod oes vie dñi sint misericordia et veritas ait. Erga sanctos omes vie dei misericordia: erga iniquos omnes veritas qz r in iudicando subuenit. r ita non deest misericordia: r in miserando id exhibet qd' p' misit ne desit veritas. Erga omnes autem quos liberat r p'denat oes vie sunt misericordia r veritas. qz vbi no' miseret: vincte veritas datur. Dicēs vbi no' miseretur dat intelligi aliqd' a deo fieri vbi ipse no' miseret. Sed his occurrit qd' ait Cassio. sup' psal. l. loquens de misericordia et pietate dei. He duo inquit res iudicio dei sp' ad iuncte sunt. Ergo r in punitione malorum non est iusticia sine misericordia. Idem de iudicio r misericordia ait. Hec duo mutua societate sibi iunguntur. In his breuiter omnia opera dei includit. Aug. q' respōdens illis qui reprobos supplicia finem habitura contendunt. ita illozum repellit opinio/nem asserens reprobos p'petuo puniēdos vt eorum supplicia mitigari aliquaten' no' neger. Frustra inquit nonnulli eternā damnandorum penam et cruciatu sine intermissione p'petuos humano miserent affectu. atq; ita futurū esse no' credūt. No' quidem scripturis aduersando diuinis: sed p' suo motu dura queq; molliendo r in leniorem flectendo sniam. q' putant in eis terribilius esse dicta q' veri'. Non enī (inquit) obliuiscet misereri de' aut cōtinebit in ira sua misericordias suas. Hoc q' dēz in psalmo legit sed de his intelligit q' sunt vasa misericordie: qz r ipsi non p' meritū suis: sed deo miserante de miseria liberant. Aut si h' ad omnes estimant p'tinere. non iō necesse est vt damnationem opinent' finiri posse eorum: de q'bus dictum est. Ibunt h' in suppliciu' eternū. Ne hoc mō putet' habitura finem felicitas eorū. de q'bus ecōtrario dictum est. Iusti aut' in vitā eternā. Sed penas damnatorū certis temporib' estimant

Augu. super octonarium.

Aug. tenet. contra illos q' asserūt malorum cruciatu terminādes.

(si hoc his placet) aliquatenus mitigari. Et sic quippe intelligi potest manere ira dei in illis. i. ipsa damnatio. Hec enī vocatur ira dei non diuini animi perturbatio vt in ira sua. i. manente ira sua no' cōtineat misericordias suas. no' eterno supplicio finē dādo: sed leuamen adhibendo vel interponēdo cruciatibus. qz nec psalmus ait ad finēndam irā suam vel post irā suaz. sed in ira sua. Que si sola esset: alienari a regno dei r carere magna multitudīne dulcedinis dei tam grandis tñ est pena. vt ei possint nulla tormenta que nouimus cōpari. si illa sit eterna: ista aut' sit quālibet multis seculis longa. Manebit ergo sine fine mors p'petua dānatorū. r ipsa omnib' erit cōmunis sicut manebit communiter oīm via eterna sanctorū. Ecce ita asserit hic penas reprobos non esse finiendas. qd' no' improbat si dicatur eorū supplicio aliqd' leuamen adhiberi. Unde no' incongrue dici pōt deum et si iuste id possit. non omnino tñ punire malos in futuro quātū meruerunt. sed eis aliquid q' tūcūq; mali sint d' pena relaxare

De terminat premissas auctoritates.

Quod ergo dicitur

est iudiciu' sine misericordia fieri illi qui no' fecit misericordiam. ita intelligi pōt. Q' iudicium damnationis fiet illi q' no' fecit misericordiam. p' eo q' fuit sine misericordia. vel fiet iudiciu' ei sine misericordia. liberate r saluante. qui tñ in aliq' pene alleuiatōe r misericordiam dei sentiet. Ita cū dicit' misericordia dei hic. iudiciu' in futuro no' negat qn' i futuro sit misericordie effectus. r in electis q' p' misericordiam ab oi miseria liberabunt. r in reprobis qui minus q' meruerit cruciabitur Sed hic non sine causa dicitur fieri dei misericordia: r iudiciu' in futuro. qz r hic multis modis miseretur deus q'bus no' miseret' tunc. Vocat enī deus nunc peccatores r iustificat: qd' tunc non faciet: r tūc reddet singul' fm merita sua. manifeste iudicabit qui nunc occulte iudicat. Cur' occultū iudiciu' (vt ait Aug.) intelligitur pena qua quisq; vel exerceat ad purgatiōz vel monetur ad conuersionem. vel si cōtemnit excecatur ad damnationē. Occultum ergo iudiciu' dei pena dicitur: qua iudicat purgando: conuertendo vel excecando Iudicia quoq; de i interdum appellantur dispositiones eius de omnibus rebus

De occulto iudicio. Augu. super psal. viij.

... Et qui in ... r iudicia ... quoniam ... tur locat' ... r iudicia ... Bed qu ... stiam de ... supra ... temp' ... em dei ... vna res ... p' r pluribus ... Quia non est ... misericordia ... idem p' ... eadem q' ... iam sed omni ... tate sed ... Cur' ergo dicit' ... quod dicit' ... Si enim iusticia ... tate sunt opera ... tur iudice r ... tes sic illi locu ... et operum ... costicia iusticia ... tur no' diuersitas ... vobis significat ... tas sententia r effect ... strare. Cū enī dicit' ... iudicia forma vniu ... vbi dicitur: ... p' homo. Ita r cur' ... tua vna p' ... serq; liberat' ... dicitur bonae ... Et si dicit' deus ... nouū ostendit. ... na vna p' ... tur. Iude ergo qui ... dem iusticie dicitur ... tate rilla operē ... septuaginta ... r vltimū ... r vna ... vna ... dicitur ... cōtra ... dicit' ... ad ...

De sententia iudicis.

Un. Quā incōprehēsbilia sūt iudicia eſt
 ⁊ iudicia eius abissus multa. Iudiciū autē
 quo in futuro iudicabit: intelligitur senten-
 tia iudicis qua vētilabitur area. i. diuidē-
 tur localit̄ boni a malis ministerio angelo-
 rum: ⁊ isti in vitam ducent: illi in suplici-
 um mittentur qui nunc simul mixti sunt.

De iusticia ⁊ misericordia dei. c

Sed quomodo iu-

sticiam dei ⁊ pietatem. id est misericordiaz
 supra aossiodorus duas esse res dixit: que
 semper adiuncte sunt iudicio dei. Iusticia
 em̄ dei ⁊ misericordia non due res sunt sed
 vna res. i. vna diuina essentia est. sicut su-
 pra pluribus autoritatibus ostensum est.

De opibus iu-
 sticie ⁊ miseri-
 cordie dei et
 bonitatis.

Quia non est deo aliud esse misericordē q̄
 misericordiam: nec iustum q̄ iusticiam sed
 idem proſus. Nec aliud est ei esse miseri-
 cordem q̄ iustum: v̄l misericordiā q̄ iusti-
 ciam sed omnino idem: quia nō denomina-
 tiue sed essentialiter hec de deo dicuntur.
 Cur ergo dicit scriptura de operibus dei
 quedā esse misericordie: quedam iusticie?
 Si enim iusticia dei misericordia est: que-
 cumq; sunt opera misericordie: esse viden-
 tur iusticie ⁊ ecōuersio. His respōderi po-
 tes sic: illis locutiōibus quibus huiusmo-
 di opm̄ sunt distinctiones: vt alia miseri-
 cordie: alia iusticie: alia bonitati attribuā-
 tur nō diuersitas subiacētis. id est rei his
 vocabulia significatē exprimitur sed varie-
 tas sensuum ⁊ effectuum in creaturis mon-
 stratur. Cū em̄ dicitur deus iustus vel iu-
 sticia: essentia diuina predicatur: ⁊ etiā q̄
 ipse sit distributor: ⁊ iudex meritoꝝ itelli-
 gi datur. Ita ⁊ cum dicitur misericors: essen-
 tia diuina predicat: ⁊ in super q̄ ipse sit mi-
 seroꝝ liberator: intelligi datur. Similit̄ cū
 dicitur bonus: essentia diuina predicatur.
 Et cū dicitur deus: ⁊ in super auctor oim̄ bo-
 norū ostendit. Ita ⁊ cum dicitur deus: essen-
 tia diuina predicat: ⁊ ipse timendus ondi-
 tur. Inde ergo quedā opa misericordie q̄
 iusticie dicunt: nō quin diuina essen-
 tia hec ⁊ illa operet: et quin hec ⁊ illa sint
 opa diuine essentie que dicitur misericordia
 ⁊ iusticia: sed q̄ quedā sunt quibus iudex
 ⁊ equus distributor: quedā quibus osten-
 ditur miserator. Misericors em̄ dicitur in
 natura miserator in exhibitione: ⁊ in q̄bus
 dam operibus dicitur effectus esse miseri-
 cordie in quibusdam effectus iusticie: nō q̄
 aliud efficiat iusticia: aliud misericordia dei
 si ad essentiam referas: sed q̄ ex quibusdam

Respōsio.

effectibus intelligit iudex: ex quibusdam
 miserator: vel vt quibusdam placet iustus ⁊
 misericors. Sed fm̄ hoc occurrit q̄stio.
 quō ex alijs ostendat iustus ⁊ ex alijs mi-
 sericors cū sit idem ei esse iustū ⁊ esse mise-
 ricordē? Si em̄ fm̄ eandē rationē dicit iu-
 stus ⁊ misericors: ex eo ope quo intelligit
 iustus intelligitur misericors ⁊ ecōuerso
 S; dixi supra q̄: cū d; deus iustus ⁊ mise-
 ricors ita eadē diuina essentia significat. ⁊
 fm̄ eā idē predicat vt etiā quedā diuersa in-
 telligant. Intelligit em̄ p hoc eū esse mi-
 seratorē ⁊ iustum iudicē. Ad euidētē Ori-
 genes ostendit dices. Omnia que dei sunt
 christus est: ipse sapientia eius: ipse fortitu-
 do. iusticia. sanctitas. ipse prudentia. S; cū
 vnum sit in subiacētī p varietate sensuum
 diuersis nuncupat vocabulis. Aliud em̄
 significat sapientia: aliud iusticia. Quādo
 em̄ sapientia d; disciplinis te diuinarū hu-
 manarūq; rerum instruere intelligitur.
 Quādo iusticia: distributor vel iudex me-
 ritoꝝ insinuat. Ita ⁊ prudentia cū dicit
 doctor ⁊ demonstrator bonarū vel mala-
 rum rerū vel neutrarū intelligit.

Origenes.

Autozitatibus probat quedā iu-
 sticie. alia misericordie. alia boni-
 tati attribui.

Q; aut quedā ope-

ra misericordie: quedā iusticie: quedā bo-
 nitati attribuant: in scripturis facile est re-
 perire. Et de misericordia quidē ⁊ iusticia
 manifestum est: de bonitate vero ⁊ miseri-
 cordia amplius latet. Sed Augu. docet il-
 la opa pprie ad misericordiā p̄tinere qui-
 bus aliqui a miseria liberant. Ad bonita-
 tē v̄o nō solū illa. sed facturam ⁊ guberna-
 tionem naturalīū ita dices. Ad misericordiam
 p̄tinet q̄ a peccatis mūdāt: ⁊ de miseria li-
 berat. Ad bonitatē v̄o q̄ celū ⁊ terram et
 omnia valde bona creauit vt essent Idem
 Celi non indigent misericordia: vbi nulla
 est miseria: in terra hominis abundat mi-
 seria ⁊ sup̄abundat dei misericordia. Abi-
 seria ergo hominis ⁊ misericordia dei ple-
 na est terra nō celi: qui non indigent miseri-
 cordia: indigent tamē regēte domino. Om-
 nia em̄ indigent domino ⁊ misera ⁊ felicia
 quia sine illo miser nō subleuat: felix nō re-
 gitur. Item alibi. Misericordia est erga
 miseros: bonitas erga quoslibet. Interdū
 tamen misericordia large accipitur vt bo-
 nitas.

Augu. super
 psal. cxxxv.

Idem super
 psal. xxxij.

Q

Quo vnuerse vie dñi dicatur misericordia et veritas.

Post hec considera ri oportet: ex quo sensu vnuerse vie domini dicantur misericordia et veritas. Hoc multipliciter recipit expositio. Vnuerse enim vie domini misericordia et veritas quibus ad nos venit: vt ait Aug. sup psal. intelligunt duo aduentus. Primus in quo manifestatur multipliciter misericordia nobis exhibuit: et scds in q requirendo merita iusticia exhibebit. Vnuerse etiam vie domini. i. quibus ad dñm ascendimus sunt iusticia qua a malo declinamus et misericordia qua bonu facimus. In his enim duobus omne bonu meritū includitur. Scd cū supius Cassiod. dixerit in his duobus omnia opera dei includi merito queri potest an in omni ope domini hec duo mutuo sibi iungantur? Quibusdā placuit nō in omni ope dñi hec duo concurrere sicut effectus dico nā sicut essentia nō diuiditur misericordia a iusticia: sed vnū est. Vt sicut effectus nō in omni ope dñi dicitur esse misericordia et iusticia sicut in quibusdā fatentur tñ misericordiam et alijs iusticia: atq; in alijs misericordiam et iusticiam. Fatetur tñ dñm oia q fecit misericorditer agere et iuste: referētes rōnem dicti ad dei voluntatē q iusticia est et misericordia: nō ad effectus misericordie et iusticie q sunt in rebus. Alijs autē videt q sicut dicitur deus omnia opa sua iuste facere et misericorditer: ita procedendū sit in omni ope dei iusticia esse et misericordia. i. clementia sicut effectus vel signū q nullū opus dei est in quo nō sit effectus vel signū equitatis et clementie siue occulte siue aperte. Aliqñ enim manifesta est clementia siue benignitas et occulta equitas: aliqua do conuerso.

Ista est distinctio. xlvj. h. quartū libri. In qua magister postq supius determinauit de remuneratione et punitione atq; an iudicij et resurrectione. Sic determinat de diuina iusticia et misericordia quibus predicta dispensant. Et in hac huius distinctio in spali stat in ista oppositio. In pmitatione damnatorū hōim et angelorū iusticia et misericordia seruat creatos eorū. Hanc magister insinuat querit. vtrū circa damnatos sit aliqua dei misericordia. Et arguit sicut quosdā q non per plures auctoritates. Postea obijcit p quosdā auctoritates et pbat penas damnatorū nunq esse finidas. Postea soluit dicens q circa dānatos est aliqua dei misericordia in pene impositioe et mitigatioe nō tamen pēnitus in absolutioe vel occulta peccatorū reuocatione. sicut contingit in pēnti. Et ex hoc pnt solui auctoritates in contrarium adducte q nō omnino misericordiam dei a dānatis excludunt. Addit etiam qd p occultū dei iudicij intelligat. qñq; enim intelligit pna qua aliquis exercit ad purgationē vel mouet

ad persionem vel si cōtemnit excecā ad damnationem. quādoq; intelligit dei dispositio d omnibus rebus qñq; vero finalis sententia que in futuro malos a bonis sepabit. Postea querit cū dei misericordia et iusticia idē sint qualiter quedā opa attribuunt misericordie et alia iusticie. Et rñdet q hoc est propter diuersitatē pnotatorū vel diuersarum de deo conceptionum. ppter quā etiā diuersitatem aliqua diuine bonitati attribuunt aliqua misericordie. bonitas enim respicit gratiā dei donationez. misericordia vō a malo liberationē. Postea querit quō intelligendum sit q vnuerse vie dñi sunt misericordia et veritas. Et rñdet q hoc ideo dicit q cum sit duplex aduentus dei. vnus misericordia alius iusticia respicit. vel hoc p tanto dicit q ad deum imus mala declinando p iusticia. bona opa faciēdo p misericordia. et sic vnuerse vie dñi misericordia et veritas quib; ad deū imus. Ultimo qrit vtrū in omni ope dei misericordia et veritas includant. Et rñdet sicut quosdā q nō sicut effectum. sed q in quibusdā sit tñ misericordia et in quibusdā tñ iusticia in quibusdā misericordia et iusticia sit. Dicunt tñ in omni ope dei pneri ambo sicut essentia. q; vna et eadē voluntas dei est iusticia et misericordia. Alij vō dicunt q etiā sicut effectus vel signū in omni ope dei concurrunt simul misericordia et iusticia. ita q nullū opus dei sit in quo nō sit effectus vel signum equitatis et misericordie siue occulte siue aperte. Et tñ in speciali.

De sententia iudicij.

Delet etiā que-

ri qualiter dabit iudicij sententia Sed nō est pspicū id explicare. Non enim scriptura aperte diffinit an voce illa pferat. Venite bñdicti. et Ite maledicti. an virtute iudicis ita fiat pscientijs singulorū attestantibus. vt mō dicit futurū vt iudicis potentie effectus: ipsius dictione significet. Illa etiam. Esuriui et nō dedistis mihi manducare et hōim in a gis pscientijs exprimenda plurimi putant q; verbis: q; aplos in momento et in ictu oculi misterij psummandum tradit. Sed illud ad resurrectionis statū tñ referunt non ad iudicij: qui alij iudicij sententia et matorum increpationes et bonorū pmissa verbis exprimenda asserunt.

Quo iudicabunt sancti et quō. b Non autem solus

christus iudicabit: s; et sancti cū eo iudicabunt natiōes. Ipse enim aplos ait. Sedebitis et vos sup duodecim sedes iudicantes duodecim trib; isrl. Nec epotandū q; duodecim aplos tñ b; pmiserit xp̄s. Vbi enim sedebit paul; q; pl; oibus laborauit si non ibi sedebunt nisi. xij. Per duodecim ergo sedes pfectio tribunalis. i. vnuerstas iudicantiū intelligit. s. om̄s pfecti q; relictiis oibus secuti sūt xp̄m. Per duodecim trib; vnuerstas iudicandorū. Iudicabunt vero eos

DI. XL VII

De duodecim sedibus

Sancti
re pot
nibus
in p
e: p
D
am
De ordi
derant.
Crun
o o d i n e
p i p e r
tes. de
raibus
paribus
pcentia
cantur
gnant.
ca incl
sine mi
quibus
nus. E
non est
dicant
aperta
dent. R
dabit i
entur
menta
fieri nō
bis p
conced
vobis
ten vob
nclia
eue
voluer
dicant
iudicant
corum
duo
in d
si vob
grā. qui
nec tran
poco
q; p
vni
solu
tortur
os t
pau
pau

sancti nō mō cooperatione. sed etiā auctoritate et potestate. In Gladij ancipites in manibus eoz. i. sentētia de bonis et de malis in potestate eoz. Si vero querit que erit eoz potestas vel auctoritas in iudicando? Puto nō ante posse sciri q̄ videat nisi diuina reuelatione quis didicerit.

De ordinibus eorum qui iudicauerunt.

Erunt autē quatuor

ordines in iudicio. Due quippe sunt partes. electoz. s. et reprobaz. vt Greg. in moralibus ait Sz bini ordines eisdē singulis partibus continent. Alij em̄ iudicantur et peunt: alij nō iudicantur et percuti. Alij iudicantur et regnant: alij non iudicantur et regnant. Iudicantur et peunt quibus domini ea inclamatione dicet. Esuriui et non deditis mihi man. et. Nō iudicantur et pereunt quibus dñs ait. qui nō credit iam iudicatus est. Eorum em̄ damnatio toti ecclesie nota est et certa. et ideo dicunt tunc non iudicari: qz ad p̄spectum districti iudicis cū aperta damnatione sue infidelitatis accedent. Qui vero p̄fessionez fidei sine opib⁹ habent: iudicabuntur et peribūt. i. redarguentur vt pereant. Qui vero nec fidei sacramenta tenuerūt: increpationem iudicis in se fieri nō audient: qz infidelitatis sue tenentis p̄iudicati: eius quē despererant inuentione redargui nō merent. Illi autē saltem verba iudicis audient. qui eius fidem saltem verbo tenuerūt. Illi autē in damnatione sua eterni iudicis nec verba p̄cipient: q̄ eius reuerentiam nec verbotenus seruare voluerunt et ideo illi iudicādi: s̄ isti non iudicandi dicunt. Ex electozū vero pte alij iudicantur et regnant. s. qui vite maculas lachrymis tergant: et elemosynarū superinductione operiunt: quibus iudex veniens in dextera cōsistētibus dicet. Esuriui et de di. mihi mandu. Alij autē nō iudicantur et regnant. qui etiā precepta legis p̄fectiori virtute transcendūt: qz nō hoc solū quod lex precipit implere contenti sunt: sed et q̄ ad p̄fectionem consilij implere student. De quibus p̄pheta ait. Dominus ad iudiciū veniet cum senatoribus populi sui. Et salomon de ecclesie sponso loquens ait. Nobilis in portis vir eius qm̄ sederit: cuz senatoribus terre: et Job ait. Nō saluat impios et pauperibus iudiciū tribuit. Iij ergo recte sub generali iudicio nō tenent: sed iu-

dices veniunt: qz et precepta generalia viuendo vicerunt: et omnib⁹ relictis xpm̄ secuti sunt. Recte pauperibus iudiciū tribuit: qui quāto huic mundo magna humilitate despecti sunt: tanto tunc maiori culmine potestatis ex crescent. De talibus dicitur. Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo sicut et ego vici et sedi cū patre meo in throno eius. Vincēs dñs cum patre in throno sedit: qz post passionis certamen et resurrectionis palmam q̄ patri esset equalis: omnibus claruit. Nobis vero in throno filij sedere: est ex eiusdem filij potestate iudicare. Quia em̄ iudicandi participatum ex eius virtute p̄cipimus: quasi in throno eius residemus. Ex his apparet q̄ etiā p̄fectiores sancti cum xpo iudicabunt potestate: et quare quidam dicunt iudicādi alij non iudicandi.

Apocal. iij.

De ordine iudicij et ministerio angelozum.

Cum autē in euāgelio

legat: q̄ dñs mittet angelos suos qui colligent de regno eius omnia scandala: et mittent iniquos in caminū ignis. Et item Exibunt angeli et sepabunt malos de medio iustozū et mittent eos in caminū ignis Et itē. Mittet angelos suos cū tuba et cōgregabunt electos a quatuor ventis: et p̄pheta dicit. Congregate illi sanctos eius Ministerio angelozum illa impleri dubitandū non est. Domino em̄ veniente ad iudiciū p̄cedet ante eū ignis quo comburet facies mundi huius: et p̄bit celū et terrā. non p̄m substantiā. sed p̄m speciem que immutabitur: celū quidē aerium nō etherēū Tm̄ enim ascendet ignis in iudicio q̄tum ascenderūt aque in diluuiō. Ille autē ignis malis q̄ repti fuerint viui: erit p̄sumptio: bonis vero nō. vt ait Aug⁹. Hoc erit incendium mundi sanctis: q̄s fuit caminus tribus pueris. In quibus si aliquid purgandum fuerit p̄ illū ignem purgabitur. Alijs vero nullā ingeret molestiā. Purgato hō p̄ ignem mundo: et ad iudiciū veniente domino emittetur vox illa magna qua resurgent omnes mortui: et tunc ministerio angelozū ventilabitur area: quia boni cōgregabuntur ibi de quatuor partibus mundi angelico ministerio: quo et rapient obuiā xpo in aera: reprob in terrā quā dilexerūt remanētibus. Et tunc preconia illa bonorum: esuriui. et deditis mihi manducare et

inrepatioes ille malozū : esuriui ⁊ non de
dist. mibi mādu. ⁊c. pferent: vel sono vo-
cali vel alio modo. Venit: pferet senten-
tia sup vtrosq. Venite bñdicti: ⁊ ite male
dicti ⁊c. Et ministerio angelozum virtute
dei coopante: mittentur mali in caminum
ignis: hoc est in infernum.

Si post iudiciū demones p̄erūt
hominibus ad puniendum.

Et solet queri vtz

in inferno malis ad puniendū p̄sint demo-
nes post iudiciū: quos carnifices tortores
q̄ animarū scriptura appellat: Apostolus
dicit: q̄ x̄ps tunc euacuabit omnem p̄nci-
patum ⁊ potestatem ⁊ virtutē. Dum em̄ du-
rat mūdus: angeli angelis: demōes demo-
nibus: homines hoībus p̄sunt. Sed om-
nibus collectis: iam omnis p̄latio cessabit

huic quidā putant post iudiciū demo-
nes non habere potestates cruciandi ho-
mines sicut modo. Sed vt demones vir-
tute dei cruciari sine creature ministerio asse-
rūt sic reprobos homines ibi non p̄ opatio-
nem demonum: sed virtute diuina tantum
eternis subijci cruciatib⁹. P̄remissa tamē
auctoritas non id cogit sentire: que ⁊ si asse-
rat aut nec demones demonib⁹: nec hoīes
hominibus p̄cesse: nō diffinit in an demo-
nes p̄sint hominibus ad torquendū: vñ
quibusdāz videtur eos sic cōstare hoībus
tortores in pena sicut exiterūt in centrores
in culpa.

Ista est distinctio. xlvij. hui⁹ quar-
ti libri. In qua magister postq̄ ostēsum est de remu-
neratiōe ⁊ punitione p̄cedente iudiciū generale Dic-
tū vero determinat de ip̄o iudicio ⁊ p̄tinentibus ad ip̄-
sum. Et tria facit. Primo em̄ agit de modo iudicij ⁊
affectibus. Secūdo de angelis iudicādos ad iudiciū
p̄gregantib⁹. Tertio de demonibus dānatos puniē-
tibus. P̄mū vsq̄ ibi. Nō autē solus x̄ps. Secūdo vsq̄
ibi. Et solet queri. Tertius vero vsq̄ ad finē distin-
cti. In speciali sentētia magistri stat in tribus p̄positio-
nibus quarum p̄ma est hec. In extremo iudicio vni-
uersitas p̄fectozū iudicabit collegium reproborum.
Hanc magister insinuans p̄ponit primo q̄ quidā po-
nunt iudiciū non voce vel scriptura p̄ferendum q̄a
apostolus dicit illud fieri tētu oculi. Sed diuina vir-
tute attestantib⁹ conscientijs singulozū qua pena vs-
quo p̄mō digni sunt. Alij x̄o p̄trariū ponūt ⁊ vba
p̄missa apost. li resurrectōis statu ⁊ nō de iudicio in-
telligunt. Postea dicit q̄ nō soluz christus iudicabit
sed vniuersitas p̄fectozū cū eo qui p̄ duodecim sedes
intelligunt. vt p̄ duodecim trib⁹ isrl vniuersitas iudi-
candozū designat. Iudicabūt autē sc̄i nō solū coope-
ratione sed etiā auctoritate ⁊ potestate. que tñ sit il-
la eozū potestas in iudicādo. anteq̄ videat sc̄i non
pōt. nisi quis hoc diuina reuelatione didicerit. Po-

stea dicit q̄ quatuor erūt ordines in iudicio. Alij ve-
ro iudicantur ⁊ percutiunt. Alij x̄o nō iudicant et pe-
reunt. Alij vero iudicant ⁊ saluant. Alij nō iudicā-
tur ⁊ saluant sicut per exēpla declarat. Secūda pro-
positio est hec. Ministerio angelozū p̄gregantur
ad iudiciū exercitus iudicandozū. Hāc magister po-
nens ostendit quōd angeli faciant. ⁊ dicit q̄ eozū mi-
nisterio p̄gregant omnes ad iudiciū quozum mi-
nisterio ignis p̄flagrationis p̄cedet quo combure-
tur facies vniuersi. s. huius mundi. ⁊ tantū ascendet
q̄tum ascenderunt aque in diluuiō. purgato autem
per ignem mūdo diuina virtute ⁊ angelozū ministe-
rio resurgēt. boni x̄o angelozū ministerio rapiētur
obuiam x̄po in aera. Reprobi vero in terra quas dē
lexerunt remanebunt. Postea sequet iudiciū distri-
ctum ⁊ vltimū. vltima sententia iudicis p̄feret qua
prolata iusti ibunt ad vitā eternā. Mali vero angelo-
rum ministerio vniuersi tate dei coopante mittent in infer-
nū. Tertia p̄positio est hec. Reprobi damnati p̄ ex-
tremum iudiciū punient in inferno virtute demonū.
Hanc magister ponens querit. Etiam homi-
nes post iudiciū puniant in inferno virtute demonū.
Et r̄idet fm̄ Ihs. q̄ nō. q̄ post iudiciū cessabit om-
nis p̄latio. Alij x̄o dicit q̄ qui fuerūt in centrores in
culpa erunt tortores in pena. Et tñ in speciali ⁊c.

De forma iudicis.

Q̄let etiā q̄ri DI. XL
VIII

ri in qua forma christus iudi-
cabit. In forma vtiq̄ sui iu-
dicabit: que oībus in iudicio
apparebit vt videant mali in quē pupuge-
runt. Diuinitatē vero eius mali non vide-
bunt. Unde Esaias. Tollatur impius ne
videat gloriam dei. Humanitatē videbūt
vt timeant: diuinitatem vero non: ne gau-
deant. Diuinitas enim sine gaudio videri
non potest.

Q̄d appebit tunc in forma sui. b
Sed cum in forma

humana constat cum appariturum: queri-
tur an in forma illa gloriosa appareat sicut
vere est: an in forma qualis in passione ex-
stitit. Quidam putant a malis talem videri
ri qualem crucifixū. id est infirmā. quia
dicit scriptura vt videant in quem pupu-
gerunt. Sed aperte Augu. dicit formā ser-
ui gloriificatam a bonis ⁊ a malis tunc vi-
deri sic. Cum in forma serui gloriificata iu-
dicantem viderint boni ⁊ mali: tollitur im-
pius vt non videat claritatem dei que de-
us est: quā soli mūdo corde videbunt. q̄d
erit eis vita eterna. Forma ergo humana
in christo gloriificata videbit acunctis: vn-
de ⁊ christus dicitur iudicaturus: quia fi-
lius hominis est. Ita em̄ legitur in euāgē-

Aug. sup lo

Quare xpus
di iudicatur?

lio Johannis: et potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Non quod ipse ex virtute hominis sit iudicaturus vel quod ipse solus sine patre et spiritu sancto iudicium sit facturus: sed quia ipse solus in forma serui iudicans bonis et malis videbitur. Cum ergo pater non iudicat quemquam: sed omnem potestatem dedit filio: non ita est intelligendum quasi filius solus iudicet et non pater: sed quia forma filii humana cunctis in iudicio apparebit: non in forma infima sed gloriosa. Iudicabit autem ex virtute diuinitatis non sine patre et spiritu sancto: et apparebit terribilis impijs: et mitis iustis. Erit enim terror malis et lumen iustis.

Quare secundum formam serui dicitur christus suscitaturus corpora.

Et sicut dicitur christus

secundum formam serui iudicaturus propter causam premissam: ita etiam dicitur suscitaturus corpora mortuorum secundum humanitatem cum tamen virtute diuinitatis sit suscitaturus: non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur: quia in humanitate suscepit quod est causa nostre resurrectionis. id est passionem et resurrectionem. Ideo ei ascribitur secundum hominem suscitatio mortuorum. Unde Augustinus. Per verbum filium dei fit animarum resurrectio. Per verbum factum in carne filius hominis fit corporum resurrectio. Item Iudicat et suscitaturus corpora non pater: sed filius secundum dispensationem humanitatis: in qua minor patre est christus: in eo quod est filius dei est vita que viuificat aias. In eo quod est filius hominis: iudex. Ecce secundum formam humanitatis dicitur suscitaturus corpora et iudicaturus. Iudicaturus autem quia illa forma cunctis in iudicio apparebit: et suscitaturus quia in eadem forma meritum et causam resurrectionis nostre suscepit. Et quia secundum eandem formam vocem dabit qua mortui de monumentis resurgent et procedent secundum quod deus est. Viuificat animas non pater tantum quia non tantum pater vita est: sed et filius cum eo et spiritu sanctus eadem vita est que pertinet ad animam non ad corpus. Corpus enim non sentit vitam sapientie: sed anima que illuminatur a lumine eterno. Licet ergo christus potentia diuinitatis viuificet aias et suscitet corpora et iudicet: non otiose tamen et preter rationem ei secundum formam dei tribuitur viuificatio aiaz et secundum formam serui iudicium et resurrectio corporum.

De loco iudicij.

Putant quidam dominum

descensurum in vallem iosaphat in iudicio: eo quod ipse per Iobelem prophetam sic loquitur. Congregabo omnes gentes. et educam eas in vallam iosaphat: et discepraabo ibi cum eis. In cuius capituli expositione ita reperi. Hoc quidam pueriliter intelligunt quod in valle que est in latere montis oliueti descensurus sit dominus ad iudicium: quod frivolum est: quia non in terra: sed in spacio huius aeris sedebit contra locum montis oliueti ex quo ascendit: et sicut Iohannes Chrysostomus dicit Angeli dixerunt ante eum signum crucis: vni in euangelio veritas dicit. Et tunc apparebit signum filii hominis etc. Iosaphat autem interpretatur iudicium domini. In vallem ergo Iosaphat. id est iudicij domini congregabuntur omnes impij. Iusti vero non descendent in vallem iudicij. id est damnationem: sed in nubibus eleuabuntur obuiam christo.

De qualitate luminarij et temporis post iudicium.

Veniente autem ad

iudicium domino in fortitudine et potestate magna: sol et luna dicuntur obscurari: non sui luminis priuatione: sed superueniente maioris luminis claritate. Virtutes quoque celorum. id est angeli dicuntur moueri: non metu damnationis vel aliqua perturbatio ne pauoris: sed quadam admiratione eorum que viderint. Unde Iob. Columne celi pauent aduentum eius. Ante diem vero iudicij sol et luna eclipsim patient: sicut iohannes testatur dicens. Sol conuertetur in tenebras et luna in sanguinem antequam veniat dies domini magnus et horribilis. Quia ignus vero dicitur propter magna que sibi fient. Cum autem factum fuerit celum novum et terra noua: tunc erit lux lune sicut lux solis: testante Esaiam: et lux solis septemPLICITER. id est sicut lux septem dierum: quantum luxit sol in prima conditione septem dierum ante peccatum primi hominis: tantum lucebit post iudicium. Quia innotata est lux solis et lune aliorumque siderum per peccatum primi hominis: sed tunc recipietur et sol mercedem sui laboris: quia septemPLICITER lucebit et tunc non erit vicissitudo diei

7 noctis: sed tñ dies. **Uñ Zacharias.** Et erit dies vna que nota est dño: nō pies ne/ q; nox: et in tempore vesperi erit lux: quia tunc non erit veritas diei 7 noctis que mō est: sed continua dies 7 lux. **Esaias** tamen videtur dicere q; tunc nō luceat sol vel luna loquens congregationi sanctorū. **Non** erit tibi inquit amplius sol ad lucenduz p diem: nec splendor lune illuminabit te: sed erit tibi dñs in lucem sempiternam. Sed his verbis non negat solem 7 lunam tunc lucere: sed significat his qui tunc erunt in eterna beatitudine: nullū lucis vsū p̄sta re: quia vt ait **Hiero.** super eundem locum Celi terre q; solis atq; lune nob̄ cessabit of/ ficiū 7 erit ipse dominus lumen suis in p̄petuum. **Idest** etiam intelligi illud **Esaię** ea ratione dictum: quia sol 7 luna tunc nō habebunt ortum 7 occasum sicut nunc. **vñ** **Isid.** illud **Esaię** quasi exponēs ait. **Post** iudiciū sol laboris sui mercedem suscipi et. **Unde** p̄pheta. **Lucebit** septemplexiter 7 non veniet ad occasum nec sol nec luna: s̄ in quo creati sunt stabunt: ne imp̄ in tor/ mentis sub terra positi fruant̄ luce eorum. **Unde** **Abacuc.** Sol 7 luna steterunt in ordine suo. **Ecce** apte dicit solem 7 lunā tunc lucere: sed stabiliter p̄manere: vbi etiam si gnificat infernū esse sub terra. **Si** x̄o que / ritur quis sit vsus lucis solis 7 lune tunc? **Fateor** me ignorare q; in scripturis nō me mini me legisse.

Ista ē distinctio. **xlvij.** hui⁹ quar/ ti libri. In qua magister postq; ostensum est quomodo fiet iudiciū generale p̄tū ad modū iudicij 7 mini/ stros iudicis. **Hic** agit de eo q̄tū ad p̄sonā iudicis. **Et** tria facit. **Primo** em̄ ostendit in qua forma x̄ps ad iudiciū veniens apparebit. **Secundo** subdit locuz vbi iudicabit. **Tertio** annectit quōd corporibus cele/ stibus post iudiciū maiorē claritatē dabit. **Primū** vsq; ibi. **Putant** quidā. **Secūdo** vsq; ibi. **Veniente** autē ad iudiciū. **Tertius** vsq; ad finem distin. **In** speciali sententia magistrat̄ in tribus p̄positionib⁹ quarū prima est. **Christus** apparens in forma humana iudicabit viuos 7 mortuos virtute diuina. **Hanc** ma/ gister insinuans p̄ponit p̄mo christum fm̄ formam hominis iudicaturum esse. q; deitas a malis videri non potest. **Postea** dicit q; iudicabit in forma hominis gloriosa in qua deus a bonis 7 a malis videbit̄. **Ad** dit autē q; iudicabit x̄tute diuinitatis. **vnde** quod dicitur in **Johan.** q; pater dedit potestatem filio iudiciū facere q; filius hominis est. nō est tñ intelligendum q; ex virtute humanitatis sit iudicatur⁹. **vel** q; ipse solus sine patre 7 spiritu sancto iudiciū sit facturus. **sed** q; ipse solus in forma serui iudicās a bonis 7 a malis videbit̄. **fm̄** quē etiā modū intelligendum est q; pater nō iudicabit quemq; sed omne iudiciū dedit filio. **Ad** dit etiā q; x̄ps apparebit terribilis im/ pijs. **iustis** autē mitis. **Erit** em̄ terror malis 7 lumen iustis. **Postea** declarat p̄ simile qd̄ dixerat. **sicut** em̄

fm̄ formā serui x̄ps d; iudicaturus p̄pter dictā cau/ sam virtute quiddē diuinitatis. ita etiā virtute diuini/ tatis 7 nō humanitatis resuscitabit mortuos. **tamē** fm̄ formā humanā sibi suscitatio mortuoz attributur. q; in ea meritū 7 causam n̄re resurrectionis. **sic** 7 etiā redēptōis accepit. 7 passionem 7 resurrectionem. qd̄ autoritatibus cōfirmat. **Secūda** p̄positio est hec. **Et** dicit **Jobel** p̄pheta vallis **Josaphat** ē locus extremi iudicij. **Hęc** maḡ insinuās ponit autorit̄ **Joel.** ij. c. vbi **Jobel.** dicit. **Judicabit** x̄ps i valle **Josaphat** q̄a in spacio illius aeris sedebit. **vel** q̄a ad **lram** cū multis ibi disceptabit in iudicio. **Ponit** etiā am effectum iudicis. q; eo viuente in fortitudine magna 7 potestate ad iudiciū sol 7 luna dicunt̄ obscurari nō. **p̄pter** sui luminis p̄uacionem sed p̄pter claritatem iudicis sup̄uenientem. **Dicunt** etiā virtutes celo/ rum. i. angeloz moueri ex admiratione visoz nō metu damnationis nec p̄turbatiōe pauoris. **Postea** dicit. q; ante diem iudicij ad litteras stelle obscurabuntur 7 eclipsim patient. **vt** ostendit autoritate **Jobelis** dicentis. **Sol** p̄uertet in tenebras 7 luna in sanguine anteq; veniet dies dñi magna 7 horribilis. **Tertia** p̄positio est hec. **Celi** luminaria facta in mūdi inuouatione erūt q̄ nūc sunt lucidiora. **Hanc** insinuans dicit. q; post iudiciū facta inuouatione mundi huius luminaria maiorē claritatē recipiēt. qd̄ autoritate **esaię** p̄bat. **Tertio** videlicet erit lux lune sicut lux solis 7 lux solis septemplexiter. **Si** em̄ omnia p̄pter peccatū hominis deteriora sunt. ita post rep̄tationem eius omnia meliorabunt. 7 si que autoritates vident̄ dicere solē 7 lunā cessare intelligendū est q; tum ad motū vel q; beati eoz lumine nō indigebūt. **Quis** tamen tunc futurus sit vsus solis 7 lune dicit se ignorare. **p̄t** tñ dici p̄babiliter q; est in decorē 7 p̄fectionem vniuersi 7 in manifestationem laudis. **Et** tñ in speciali.

De differentia mansionum in celo 7 inferno. a

Est resurre

DI. XLIX

Aug. in ench

Pctionē x̄o facto vniuerso im/ p̄letoq; iudicō: suos fines habebūt ciuitates due: vna x̄pi alia dyaboli. **Vna** bonoz: altera maloz: vtraq; tñ angeloz 7 hominū. **Istis** in eterna vita: illis facultas nō poterit esse peccandi vel vlla cōditio moriendi. **Istis** in eterna vita feliciter viuentibus: illis infeliciter in eterna morte sine moriendi potestate durātib⁹: qm̄ vtriq; sine fine. **Sed** in beatitudine isti. alij alio p̄stabilius: in miseria x̄o illi. alius alio tolerabilis p̄manebūt. **Ex** his apparet q; sicut boni differenter glorificabuntur: alij magis: alij minus ita 7 mali differenter in inferno punient̄. **Sicut** em̄ in domo patris. id est in regno celozū mansiones multe sunt. id est p̄miorum differentie. ita 7 in gehenna diuerse sunt mansiones id est suppliciozum differentie. **Omnes** tamen eternam penam patientur sicut omēs electi eundem habebunt denarium quem

Calliodorus

paterfamilias dedit omnibus qui operati sunt in vinea. Romie denarij aliquid omnibus electis commune intelligitur. s. vita eterna deus ipse quo omnes fruuntur: sed impariter. Nam sicut erit differens clarificatio corporum: ita differens gloria erit animarum. Stella enim a stella. i. electus ab electo differt in claritate mentis et corporis. Alij enim alijs vicinius clariusque dei species contemplabunt: et ipsa contemplandi differentia diuersitas mansionum vocat. Dominus ergo est vna. i. denarius est vnus sed diuersitas est ibi mansionum. id est differentia claritatis. quia vnus est et summum bonum beatitudo et vita omnium. id est deus ipse. hoc bono omnes electi perfruuntur. sed alij alijs plenius. Perfruuntur vero videndo per speciem non per speculum in enigmate. habere ergo vitam est videre vitam. i. cognoscere deum in specie. Unde veritas ait in euangelio. hec est vita eterna vt cognoscant te quem misisti iesum christum esse vnum et solum verum deum hoc est habere vitam. id est cognoscere te: non est ipsa cognitio que tu es: sed per cognitionem habere bonum quod tu es. id est vita.

Si omnes homines volunt esse beati.

Solet etiam queri

de beatitudine vtrum eam omnes velint et sciant que sit vera beatitudo: De hoc Augusti. in. xiiij. li. de trinitate ita differit. Vbi est cum capescende retinendeque beatitudinis voluntas vna sit omnium: vbi tanta existat de ipsa beatitudine rursus diuersitas voluntatum: non quod eam aliquis nolit sed quod non omnes eam norint. Si enim eam omnes noscerent. non ab alijs putaretur esse in salute animi: ab alijs in voluptate corporis: ab alijs atque alijs alibi atque alibi.

Quomodo ergo omnes amant quod non omnes sciunt. Quis potest amare quod nescit sicut supra disputauimus. Cur beatitudo amatur ab omnibus: nec tamen scitur ab omnibus an forte sciunt omnes que ipsa sit: sed non omnes sciunt vbi sit: et inde contentio est. An forte falsum est quod per vero posuimus? beate viuere omnes homines velle. Si enim beate viuere est (vbi gratia) secundum animi virtutem viuere: quomodo beate viuere vult qui hoc non vult? Nonne verius diximus homo ille non vult beate viuere: quia non vult secundum virtutem viuere: quod solum est beate

viuere. Non ergo omnes beate viuere volunt: imo pauci hoc volunt: si non est beate viuere nisi secundum virtutem animi viuere quod multi nolunt. Ita ne falsum erit. Unde nec ipse cicero dubitauit: ait enim. Beati certe omnes esse volumus: absit vt hoc falsum esse dicamus. Quid ergo an dicendum est etiam si nihil aliud sit beate viuere quam secundum virtutem animi viuere: tamen et qui hoc non vult: beate viuere vult. Nimis quidem hoc videtur absurdum. Tale enim est ac si dicamus: qui non vult viuere beate: beate vult viuere. Item repugnantiam quis audeat: quis ferat: et tamen ad hanc contrudit necessitas: si et omnes beate viuere velle verum est: et non omnes volunt sic viuere: quomodo solum viuunt beate. An illud ab his angustijs poterit nos erucere: si dicamus nihil esse beate viuere secundum delectationem suam: et ideo falsum non esse quod omnes beate viuere velint: quia omnes ita volunt vt quemque delectat. Sed id quidem falsum est. Velle enim quod non deceat: esse miserrimum. Nec tam miserrimum est non adipisci quod velis quam adipisci velle quod non oporteat. Quis ita cecus sit vt dicat aliquem ideo beatum: quia viuunt vt vult: cum profecto et si miser esset. Vbius tamen esset et si nihil eorum que perperam voluissent habere potuisset. Mala enim voluntate vel sola miser quisque efficitur: sed miseriorum desiderium male voluntatis impletur. Quapropter quoniam verum est quod omnes homines beati velint: idque ardentissimo amore appetant: et propter hoc cetera que cum appetunt: nec quisque potest amare quod omnino quid vel quale sit nescit: nec potest nescire quid sit quod se velle scit: sequitur vt omnes beatam vitam sciant. Omnes autem beati habent quod volunt: quod uis non omnes qui habent quod volunt. continuo sint beati. Continuo autem miserii sunt qui vel non habent quod volunt. vel id habent quod non recte volunt. Beatus ergo non est nisi qui et habet omnia que vult et nihil vult male. Ille quippe beate viuunt qui viuunt vt vult: nec male aliquid vult. Cum ergo ex his duobus constet beata vita: licet in malis sit aliquis bonus. non tamen nisi finitis omnibus malis est beatus. Cum ergo ex hac vita: qui in his miseris fidelis et bonus est venerit ad beatam vitam: tunc erit vere quod nunc nullo modo esse potest vt sic homo viuat quomodo modo vult. Non enim ibi volet male viuere.

Quia sit beatus.

tere. aut uolet aliqd quod deierit. aut de /
erit aliquid quod uoluerit: quicquid ama /
bitur adierit: nec desiderabit quod nō ad /
erit. Et omne quod ibi erit bonum erit: et
summus deus summus bonū erit: et qđ est
omnino beatissimum: ita semp fore certum
erit. Beatos autē esse se uelle omnium ho /
minū est: beatos se esse uelle omnes in cor /
de suo uident: nec tamen omnium est fides
qua ad beatitudinem puenitur.

Si quid de deo cognoscit aliquis
qđ ibi non intelligant omnes. c

Uolet etiam queri

utrum aliquid de deo cognoscat aliquis ma /
gis meritis ut petrus: quod non cognoscat
aliquis minus meritis ut linus: pluribus
videtur qđ omnia de deo ad beatitudinem
spectantia omēs communiter electi cogno /
scant: sed differenter. Nihil enim in deo no /
scibile maius digniusq; uidetur qđ eum in /
telligere trinū et unum hoc autem omnes
tunc per specie cognoscēt. Unde sequitur
ut nō sit aliquid beatitudini ptiēs in cog /
nitum alicui beatorū. Omnes ergo cuncta
illa uidebūt quorū cognitio seruit beatitu /
dini: sed in modo uideđi different. Alius
enī alio magis: alius alio minus fulgebit.

De paritate gaudij. d

Uolet etiam queri

an in gaudio disparēs sint: sicut in clarita /
te cognitionis differūt: De hoc Aug. ait
Abulte mansiones in vno domo erunt. s.
varie premioꝝ dignitates: sed ubi de^o erit
omnia in omnibus: erit etia; in dispari cla /
ritate par gaudium: ut quod habebūt sin /
guli: cōmune sit oibus: q; etiam gloria ca /
pitū omniū erit p vinculū charitatis. Ex
his dat̄ intelligi qđ par gaudiū omnes ha /
bebunt: et si disparē cognitionis claritatez
q; p charitatem que in singulis erit pfecta
trinū quisq; gaudebit de bono alteri: q̄tuz
gauderet si in seipō haberet. Sz si par erit
cunctoꝝ gaudium: uidef qđ par sit omniū
beatitudo: qđ cōstat oīno nō esse. Ad qđ
dici pōt qđ beatitudo par eēt si ita esset par
gaudiū ut etiā par esset cognitio. sed quia
hoc nō erit: non faciet paritas gaudiū pari /
tatē beatitudis. p̄dōt etiā sic accipi p gau /
dium: ut nō referat̄ paritas ad intentionē
affectionis gaudentium: sed ad uniuersita /
tem rerum de quibus gaudebitur: quia de

Aug. in lib de
ciuitate dei.

omni re unde gaudebit vnus: gaudebunt
omnes.

Si maior sit beatitudo sanctorū
post iudicium. e

Post hoc queri so /
let si beatitudo sanctorū maior sit futura
post iudicium q̄ interim: Sine omni serui /
pulo credendum est eos habituros maio /
rem gloriā post iudiciū q̄ ante: q; et ma /
ius erit gaudium eorum: ut supra testatus
est Aug. et amplioꝝ erit eorū cognitio. An
de Hierony. p̄eracto iudicio amplioꝝ
gloriā sue claritatis deus demonstrabit
electis. Si quem mouet quid opus sit spi /
ritibus defunctorū corpora sua in resur /
rectione recipere: si eis potest sine corpo /
ribus summa beatitudo preberi. Diffici /
lis questio est: nec potest a nobis perfecte
diffiniri: sed tamen dubium nō est et raptā
a carnis sensibus hominis mentem: et post
mortem ipsa carne deposita non sic videre
posse incommutabilem substantiam. id est
deum: sicut sancti angeli uideēt: siue alia la /
tentiori causa: siue ideo quia inest ei natu /
ralis quidam appetitus corpus ammini /
strādi: quo retardatur quodāmodo ne to /
ta intentione pergant in illud summum ce /
lum: donec ille appetitus cōquiescat. Por /
ro si tale sit corpus cuius sit difficilis et gra /
uis administratio sicut hec caro que cor /
rumpitur: multo magis auertitur mēs ab
illa uisione summi celi. p̄roinde cum hoc
corpus iam non animale sed spirituale re /
ceperit equata angelis habebit perfectum
nature sue modū obediens et imperans ui /
uificata: et uiuificās tam ineffabili faculta /
te: ut sit ei glorie qđ fuit sarcine.

Piero. super
Dise.

Ista est distinctio. xlix. huius quare
in libro. In qua magister postq̄ offensum est de petri /
nentibus ad iudicium generale. Hic autem p̄sequē /
ter agit de finali remuneratione bonoꝝ. Et circa
hoc tria facit. Primo enim distinguit remunerando
rum. scilicet bonoꝝ et maloꝝ meritum. Secundo
quidē subdit quomodo omnibus in est beatitudinis
desiderium. Tertio etiā consequenter annectit non
omnes equaliter habere beatitudinis premiū. Pri /
mum vsq; ibi. Solet etiam queri. Secundo vsq; ibi
Sed si par erit cunctoꝝ. Tertiam vsq; ad finem
distinctionis. In speciali sententia magistri stat i tri /
bus propositionibus quarum prima est hec. Et ciui /
tas bonoꝝ post iudicium consummāda est in glo /
ria ita maloꝝ in miseria. Hanc magister insinu /
ans dicit post iudicium ciuitatem bonoꝝ consumi /
mandam esse in gratia. ciuitatem maloꝝ in pena.
Que tamen pena et gloria diuersimode a diuer

his participant. Secunda propositio est hec. Constat omnē hominē naturalē petere beatitudinem. Hanc magister ponēs q̄rit. Quō sit intelligēdū q̄ oēs appetūt beatitudinē. cū nō omēs cognoscunt beatitudinē mirum est quomodo eam appetunt. Et videt̄ respōdere magister. q̄ omnes sciunt que sit beatitudinis ratio nesciunt tamen vbi talis ratio inueniatur. Subdit q̄ nō sit vera beatitudinis ratio. habere qd̄ delectat s̄ habere quod homo vult et nihil mali velle. quod autō iustitibus p̄bat. Querit postea. An in ter bonos vnus alio in deo plura recognoscat. et respondet q̄ nō saltē de pertinentibus ad beatitudinem sed in modo cognoscendi est differentia. Tertia propositio est hec. In regno celorū nō est omnino equalis beatitudo electorum. Hanc magister ponēs querit. An differenter deū videntū equale sit gaudium. Et respōdet s̄m quosdā q̄ sic. nō tamen erit beatitudo equalis que nō solum in gaudio sed etiaz in cognitione p̄sistit. s̄m alios. No equalis est gaudium quo ad omnia de quibus gaudendum est. nō tamen quo ad modum gaudendi. nec quo ad intentionē affectionum gaudentiū. Postea dicit q̄ sine dubio beatitudo sanctorum post iudicium maior erit q̄ ante. quia maior est gaudium et perfectio: erit cognitio. Et tū in speciali r̄c.

Si mali in inferno peccabunt, a

Icorit que

stio ex premissis ducens originem. Supra enim Aug. loquēs de malis in inferno dā-

natis: et bonis in celo glorificatis. dixit: q̄ nec bonis voluntas: nec malis facultas esse peccandi poterit. Et de bonis quidem constat: sed de malis a quibus voluntatem malā non remouet queritur: quomodo sit verum eos non posse peccare: imo quomodo verum sit eos non peccare cum malam habeant voluntatem? Quidā autem iam illam voluntatem nō esse peccatū: sed supplicium m̄i. Alij vero peccatū esse fatent̄. sed p̄ illud eos nō mereri aliquam penā: q̄ nō est ibi locus merendi. Illud ergo peccatū dicunt non esse meritū supplicij sed supplicij. mali meriti quod in hac vita precessit. De hoc autem Augustinus ita dicit. Tēpus acquirendi vitam eternam in hac tū vita deus hominibus dedit vbi voluit etiam penitentiam esse fructuosam: ideo hic penitentia fructuosa est: quia potest hic homo deposita nequitia bene viuere: et mutata voluntate: merita simul operaq̄ mutare et ea gerere que deo placeant. Quod qui in hac vita non fecerit: habebit quidē penitentiam in futuro seculo de malis suis: sed indulgentiam in conspectu domini non inueniet. quia et si erit stimulus penitentis: tamen nulla erit ibi correctio yo-

luntatis. A talibus em̄ ita culpabitur iniquitas sua: vt nullatenus ab eis possit vel diligi vel desiderari iusticia. Volūtas em̄ eorum talis erit vt habeat semp̄ in se malignitatis sue supplicium nunq̄ tamen recipere possit bonitas affectum. Quia sicut illi q̄ cum christo regnabunt nullas in se male voluntatis reliquias habebūt. ita illi qui erunt in supplicio eterni ignis cum dyabolo et angelis eius deputati. sicut nullā habebunt vltterius requiem sic bonam nullatenus poterunt habere voluntatem. Et sicut coheredibus christi dabitur perfectio gratie ad eternam gloriam. ita confortibus dyaboli cumulabit ipsa malignitas penarū quando exterioribus deputati tenebris: nullo illustrabuntur interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno penitentia sic gesturos: vt per eam prauam voluntatem non deserant: et illa maligna voluntas erit eis ad cumulū pene: per quā tamen non merebuntur quia nullus merebitur nisi in hac vita.

Quare dicuntur tenebre exteriores.

Hic queri pōt qua

re ille tenebre quibus inuoluentur mali in gehēna dicunt̄ tenebre exteriores: Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem et spiritualem scilicet domini erunt. Nunc enim et si patiant̄ tenebras in cecitate mentis. non tamen penitus extra lucē dei sunt nec corporali luce priuantur. De h̄ Aug. sic ait. Ira dei et in iudicio erit: et hic est in cecitate mentis cum dantur mali in reprobū sensum. Ibi exteriores tenebre erunt quia tunc peccatores penitus erunt extra deū. Quid est em̄ penitus esse extra deū nisi esse in summa cecitate. Si quidem habitat deus lucem inaccessibilem. Hec autem tenebre hic iam incipiunt in peccante cum ab interiori dei luce secluditur: sed nō penitus dum in hac vita est. Ecce quare ibi peccator dicit̄ pati exteriores tenebras et non hic. quia ibi secludetur penitus a luce dei: qd̄ nō hic. Sed quomodo intelligēda est illa seclusio. An quia non videbunt deū p̄ speciem? Sed nec aliq̄s videt̄ h̄ deū p̄ speciem? An p̄ dissimilitudinē quā facit peccatū inter deū et hominem. Sed et hic multi p̄ graua peccata elongant̄ a deo An q̄

DI. L

b

Soluit scdm
diuersos.

Aug. in li. de
sic ad petrū

Aug. super
psal. vj.

deū odiunt ita vt velint eū nō esse? Sz 7 h multi deū oderūt: de q̄bus scriptū ē. Supbia eoz q̄ te oderūt ascēdit sp̄. Que est ḡ il la elongatio? Sane exteriores tenebre in / telligi p̄nt quedā malignitas odij 7 volun / tatis que tunc excrescet in mentibus repro / borū: 7 quedā obliuio dei: qz tormentoz / interior 7 exteriorum doloribus adeo affi / cientur 7 turbabunt. vt ab illis ad cogitā / dū aliqd̄ de deo vix vel raro vel nunq̄ mē / tem reuocent. Et qui nimio premunt pon / dere: a deo stupeſcunt 7 turbant: vt inte / rim in alia cogitationē non extendant: sed / illuc tendit impetus cogitationis vbi sen / titur vis doloris. Sed in hac vita nullus / adeo malus est: vt penit? secludat a cogi / tatione dei: qui nec perdit appetitum beati / tudinis 7 quedā boni amorē quem natu / raliter habet rationis creatura. Illas autē / exteriores 7 pfundissimas tenebras repro / bos p̄p̄furos post iudiciū dicit August. / opponens de illo diuite q̄ in inferno posit? / eleuans oculos vidit abraam 7 in sinu ei? / lazarum: cuius comparatione coactus est / cōfiteri mala sua vsq; adeo vt 7 fratres ro / get ab his p̄moneri. Qd̄ ante iudiciū fa / ctum legif: sed post iudiciū in profundiori / bus tenebris erunt impij. vt nullā dei lucē / videbunt cui confiteantur.

De animabus damnatorum. si / quam habent noticiam eoz que / hic fiunt.

¶ Preterea queri so

let si reprobos aie que nūc in inferno cru / ciant noticiā hnt eoz que circa suos in hac / vita gerunt: 7 si aliquo mō doleant super / infortunijs suoz caroz? Hāc questionem / Aug? commemorat ex pte eā explicās: ex / pte ho insolūtā relinquens. Aut em̄ Que / ret aliqs an vllus dolor tāgat mortuos de / his q̄ in suis post mortē p̄tingunt vel quō / ea que circa nos agunt nouerint sp̄s de / functoz? Qui r̄n̄deo magnā esse questionē / nec in p̄nti differendā. Verūt̄ breuiter di / ci pōt: q̄ est cura mortuis de suis caris: vt / de diuite legif q̄ dū tormēta apud inferos / pateref: leuauit oculos ad Abraā: 7 inter / alia dixit. Habeo em̄ quinq; fratres mitte / aliquē ex mortuis vt testes illis ne 7 ipi ve / niant in hūc locū tormentoz. Habent em̄ / mortui curā de viuis quos sciūt viuere q̄ / nec in locis penarū vidēt eos. vbi diues si / ne fratrib? erat. nec in rege beatorū vbi la /

Augu. super / psal. cxiij.

zarū 7 abraā quis longe agnoscebat. Nō / t̄n̄ ideo p̄sequens est eos scire que circa ca / ros suos agunt hic vel leta vel tristia.

Quō accipienda sunt que de la / zaro 7 diuite leguntur.

¶ Si quis autē que / rat quō intelligat qd̄ de lazaro 7 diuite le / gatur: Audiatur augustinus r̄sum dicentis. / Si qs̄ putat anias corpe exutas locis cor / poralib? cōtineri cū sint sine corpe nō dee / runt q̄ faueāt 7 diuite sitientē in loco cor / pa li fuisse p̄tendāt: ipamq; aiām corporeā p̄ / parasse linguā: 7 stillā de lazari digito cu / piisse. Sz melius est dubitare de occultis: / q̄ litigare de incertis. diuitem in supplicio / pauperē in refrigerio esse nō dubito. Sed / quō intelligat diuiti lingua: digito lazari: / flamma inferni: sinus abrae 7 hmōi: vix a / māfuetis 7 p̄tentiosis nunq; inuenitur.

Si se vident boni 7 mali. / **¶** Queri etiam solet

vtz vicissim se videāt illi q̄ sunt in inferno / 7 illi q̄ sunt in gloria? Sicut sancti tradunt / et boni malos: et mali bonos vident vsq; / ad iudiciū Post iudiciū ho boni videbūt / malos: sed nō mali bonos. An Greg? In / fideles in imo positi añ diez iudicij fideles / sup se in requie attendunt quorum gaudia / post contemplari non possunt.

Grego. super / Lucam.

De chaos inter bonos / et malos.

¶ Sed cuz sancti ma

los in tormentis videant: nōne aliq̄ cōpas / sione erga eos mouent? Nōne eos de tor / mētis liberari cupiūt? Recole illud euāge / licū qd̄ abraā diuiti r̄ndit Inter nos 7 vos / chaos magnū firmatum est vt hi q̄ volunt / hinc transire ad vos nō p̄nt: neq; inde huc / trālineare. Quid ē illud chaos iter bonos / et malos: nisi hinc iusticia: inde iniq̄tas q̄ / nullatenus sociari valent. Adeo em̄ sancti / dei iusticie addicti sunt vt nulla cōpassiōe / ad reprobos transire valeant: nulla p̄ eis / inter sc̄tōs fiat intercessio. Quō ḡ inde vo / lunt aliq̄ trāfire ad illos s̄ non p̄nt: qz si dei / iusticia admitteret: nō fieret eis molestia li / beratio eoz. Vel ita dicunt velle 7 nō pos / se: nō qz velint 7 nō possint: sed qz 7 si vel /

DI.

L

Grego. super Lucam.

let non possent eos iuuare. De his ita. Greg. ait Sicut reprobis a penis ad gloriam sanctorum transire volunt et non possunt: et ita iusti per misericordiam mente ire volunt ad positos in tormentis ut eos liberent sed non possunt: quia iustorum anime et si in nature sue bonitate misericordiam habent: iam tunc autoris sui iusticie coniuncte tanta rectitudine constringuntur: ut nulla ad reprobos compassione moueantur.

Quod visa impiorum pena non minuit beatorum gloriam.

Postremo querit

an pena reproborum visa decoloret gloriam beatorum: an eorum beatitudini proficiat: De hoc ita Greg. ait. Apud animam iustorum non obscurat beatitudinem aspecta pena reproborum: quia ubi compassio miserie non erit: minuere beatorum leticia non valebit. Et licet iustis sua gaudia sufficiant: ad maiorem tamen gloriam videtur penas malorum quas per gratiam euaserunt: quod dei claritate videtur: nil in creatura agitur quod videre non possint. Non est autem mirandum si sancti iam immortales reprobos videant mentis intelligentia: cum prophete mortales adhuc videre hec omnia meruerunt.

Grego. super Lucam.

Dierony. super Esaiam.

Egredientes electi non loco sed intelligentia vel visione manifesta ad videndum impiorum cruciatus: quos videntes non dolore afficiunt: sed leticia faciunt agentes gratias de sua liberatione visa impiorum ineffabili calamitate. Unde Esaias impiorum tormenta describens: et ex eorum visione leticiam bonorum exprimens ait. Egredientes electi. scilicet et videntur cadauera viroorum quod peruariati sunt in me: vermis eorum non morietur: et ignis non exstinguetur: et erunt versus ad facietatem visionis omni carni. id est electis. Et tunc enim iustus cum viderit vindictam.

Hec de pedibus sedentis super solium excelsum quos seraphim duabus alis velabant scriptum et si non auditori commemorasse sufficiat: qui a facie exorsus sedentis: per media ad pedes versus via duce peruenit.

Ista est distinctio. I. et vltima huius

quarti libri. In qua magister postquam determinauit de gloria beatorum. Dic primum declarat de pena malorum. Et circa hoc in hac vltima distinctio tria facit. Primum cum inquit an damnati habeant facultatem peccandi. Secundo an sciatur ea que aguntur in hoc mundo. Tertio an sancti in celo videant damnatorum penam in inferno. Primum facit a principio distinctio. versus ibi. Preterea queri solet. Secundum ab inde versus ibi. Postremo querit. Tertio versus ad finem distinctio. Et tunc in generali. In speciali sententia magistri

stat in tribus propositioibus quarum prima est hec. Mala voluntas damnatorum potest exire extra merendi statum est pena et non culpa nec peccatum. Hanc magister innuens querit primo verum verum sit quod dicit Augustinus. quod in malis et damnatis non est facultas peccandi. cum tamen continue habeant malam voluntatem. Et respondet secundum quosdam quod illa mala voluntas non est peccatum sed pena secundum alios vero est culpa sed per eam nihil demerentur quia non sunt in statu demerendi. Magister autem per suam opinionem approbat. scilicet quod talis voluntas sit pena. quia sicut cedit bonis ad gloriam quod non potest habere malam voluntatem ita malis in pena quod non potest habere bonam voluntatem. Postea querit cur mali dicunt esse in tenebris exterioribus. Et respondet quod hoc dicitur quia penitentur a visione exclusi. tamen propter malitiam voluntatis tamen propter obliuionem quam in eis causabit grauitas tormentorum. Tamen iudicium tamen non tam profundas penas patient sicut post iudicium. Secunda propositio est hec. Damnati qui in inferno tormenta patiuntur non recognoscunt ea que in mundo aguntur. Hanc magister ponens querit. An damnati cognoscant ea que in mundo aguntur. Et respondet quod non. habent tamen curam aliquam de suis notis quam non vident eos secum in tormentis nec in gloria cum beatis. Ubi etiam subiicit quod anime a corporibus sepe in locis corporalibus potest detineri ad penam. et ponit exemplum de diuine damnato. Qualis autem sint intelligenda de diuine et lazaro dicit esse dubium et incertum. Tertia propositio est hec ante extremum iudicium beati in celo absque compassione vident damnatos et eorum tormenta in inferno. Hanc magister innuens querit. An illi qui sunt in inferno et qui sunt in gloria se vicissim et mutuo videant. Et respondet quod ante iudicium boni malos et mali bonos vident. post iudicium vero tamen boni malos videbunt et non e conuerso. Postea querit quod possunt videre damnatos absque compassione. Et respondet quod hoc ideo est. quia voluntas eorum perfecta est et conformis diuine voluntati et iusticie. Postea querit utrum ex hoc quod sancti vident penas damnatorum eorum gloria minuat vel gaudium auget. Et respondet quod ex hoc eorum gloria et gaudium augetur quod pluribus auctoritatibus probatur. Ultimo magister epilogat sine operi imponens et tangit Esaiam visionem. versus. ca. qui dicit. Vidi dominum sedentem super solium excelsum et eleuatum et plena erat omnis terra. id est domus a maiestate eius et ea que sub ipso erant replebantur replum. Seraphim stabant super illud. sex ale vni et sex ale alteri. duabus velabant faciem eius et duabus velabant pedes eius et duabus volabant et clamabant aliter ad alterum et dicebant Sanctus sanctus sanctus dominus deus exercituum plena est omnis terra gloria eius qui quidem visio a dyonysio sic exponitur. per sedentem in folio dicit designari ipsam sum deum. per solium excelsum ipsam eminentiam diuine nature. per domum superiorem significat excelsores nature domus magis proprie quam eius maiestatem plenam representat. per templum vero inferiores creature. scilicet corporales que inferiori modo diuinam participat bonitatem. Huius autem sedentis super thronum facies ipsam diuinam essentiam significat. et ea que in eternitate fuerunt ante constitutionem mundi. Per pedes vero significant ea que post finem mundi erunt in gloria beatorum et in penis damnatorum per media vero ea que cursu medij temporis aguntur. Seraphim autem faciem sedentis supra thronum et pedes eius velare dicitur. quia misterium eterne diuinitatis et future beatitudinis et miserie ad plenum non reuelant. sed duabus alis velabuntur quod de his que medio tempore aguntur nos quod tamen oportet est misterio angelorum instrumur. in quos seraphim primatum tenent. Eorumque volat per processum reuelationis eorum in nos demonstrat. Sic igitur magister breuiter et subtiliter epilogat spatium quod tamen ad vltimam partem huius quarti libri dicens sibi sufficere commemorasse predicta de pedibus sedentis manent in maiestate tri. super solium excelsum. id est de his que

